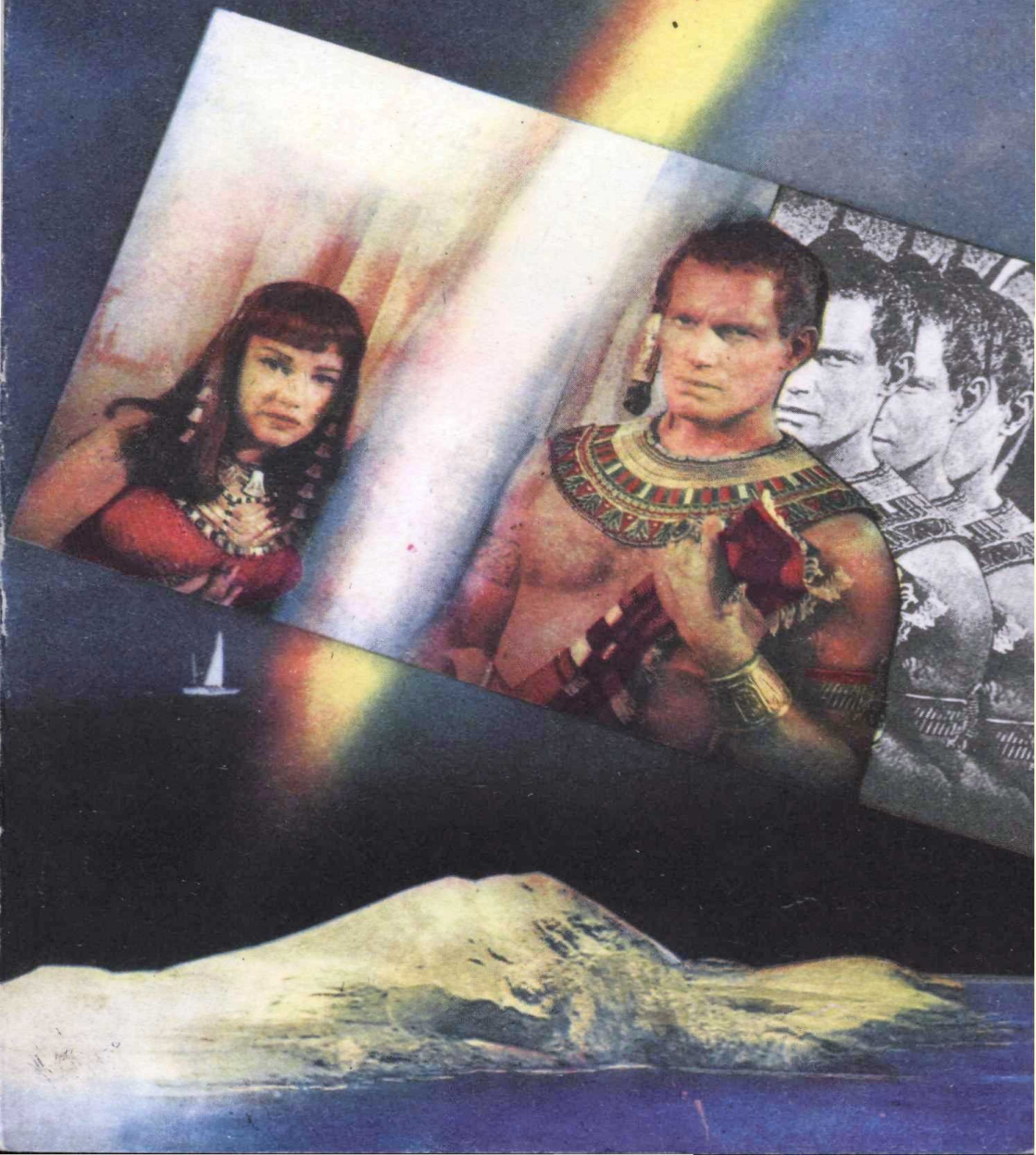

Pierre Benoît **ATLANTIDA**

Editura Saeculum

PIERRE BENOÎT

ATLANTIDA

Traducere de
GELLU NAUM

Cu o prefață de
IOAN PÂNZARU

Editura SAECULUM
București, 1992

Coperta de: VASILE SOCOLIUC

I.S.B.N. 973-9071-14-1

Toate drepturile rezervate Editorii SAECULUM.
Ediția de față apare cu permisiunea Editurii Albin Michel.

PIERRE BENOÎT

ATLANTIDA

„Trebuie să vă previn, înainte de a
intra în materie, să nu vă mirați
auzindu-mă că-i numesc pe barbari cu
nume grecești.”

PLATON, *Critias*

Lui ANDRÉ SUARÉS

Pierre Benoît
OEUVRES ROMANESQUES
© Editions Albin Michel
Paris, 1966

PREFAȚĂ

Atlantida lui Pierre Benoît, publicată cu mare succes în 1919, este un omagiu pe care literatura de ficțiune îl aduce epopeii cuceririi Saharei. De la călătoria lui Hornemann în 1798 și până la al doilea război mondial, când germani și englezi se vor vâna fără cruțare pe dunele și prin serir-urile acestui deșert ucigaș, Sahara a exercitat asupra călătorilor europeni o atracție fatală. Dincolo de fascinația purității absolute a pustiului, căreia mințile unor tineri europeni înflăcărați de ideal și scârbiți de compromisurile cotidiene nu i se puteau împotrivi, se aflau, în spatele acestui disperat asalt al întunecatelor fortărețe ce se înalță la două mii de kilometri depărtare de orice mare — Hoggar, Tassili, Haurudj, — interese mai raționale. Mai întâi, acela pe care-l propunea știința. Oricare ar fi fost cârdășia sordidă între descoperirile geografice și interesele comercial-politice, pe măsură ce, în cursul veacului al XIX-lea, presa și tiparul fac din călătorul savant un erou mediatic, expedițiile capătă un caracter mai științific, mai gratuit. Dorința de a ști, nevoia de a lega între ele observații și de a făuri teorii, este adesea singurul motor, și cel vizibil și cel ascuns, al acestor întreprinderi. Călătoriile lui Nansen, finanțate din subscripția publică, misiunea navei Belgica sunt exemple clare.

Gazul saharian nu este atât de pur. Unei penetrații engleze pe axa est-vest, Franța simte nevoia să-i opună o penetrație nord-sud, pentru a-și uni posesiunile mediteraneene, Algeria și protectoratele Tunisiei și Marocului cu acelea din Golful Guineii — Sudanul francez, viitoarea Africă Occidentală. De aceea, epopeea deșertului a fost mai cu seamă militară. Contactele cu populațiile locale au luat aproape mereu un caracter brutal, sângeros, iar exploratorilor uciși li s-au creat aureole de martiri.

Cartea de față are ca punct de plecare masacrarea misiunii Flatters în 1881, element pe care Pierre Benoît îl combină artistic într-un mod admirabil, cu străvechiul mit al Atlantidei și cu motivul femeii fatale.

Locotenent-colonelul francez Paul Flatters din regimentul 72 de linie, comandantul postului de la Laghouat, a primit în 1879, din partea Ministerului Lucrărilor Publice, misiunea de a „cerceta și studia traseul unei căi ferate care trebuia să plece din teritoriul

algerian pentru a ajunge în Sudan, între Niger și lacul Ciad”¹ Punctul de plecare cel mai convenabil al unei asemenea expediții ar fi fost micul târgușor fortificat Ouargla. De aici spre sud se deschideau două drumuri, care ar fi trebuit, ambele, să urce prin zone muntoase și să coboare apoi spre valea Nigerului. Unul, spre est, urca ued-ul Igharghar și trebuia să traverseze ținutul tuaregilor azdjer. El a fost folosit de prima expediție Flatters, compusă din 39 de persoane. Pornind, la 5 martie 1880, din Ouargla, ea a fost oprită în podișul Tassili de opoziția foarte hotărâtă a azdjerilor. A doua misiune, cu 93 de membri bine înarmați pleacă la 4 decembrie 1880, urmând valea ued-ului Mya, pe care o părăsește în punctul Hassi Inifel pentru a urca spre sud ued-ul Insokki. Itinerarul lasă spre răsărit munții Iraouen și urmează să depășească masivul Hoestar dinspre est, prin depresiunea Amadghor. Aici, însă, expediția se află pe teritoriul tuaregilor ahaggar sau hoggar. Călăuza Cheik Ben Bou Djemaa este trimisă în ambasadă la căpetenia acestora, Ahitaghel, care permite trecerea. În fiecare zi, însă, expediția e însoțită de grupuri importante de tuaregi, care se amestecă printre oamenii convoiului, examinează lăzile din bagaje, pe care le cred pline cu aur, fură cămile și chiar răpesc oameni din trupă. Un sentiment de nesiguranță îi cuprinde pe comandanți, care preferă însă bunele procedee, nădăjduind că toleranța va împiedica izbucnirea unui conflict deschis. Popasurile încep să se facă mai ales în locuri fără apă. Așa se întâmplă și la 16 februarie 1881. Tuaregii, al căror șef e Chikat Ben Haufou, succesorul desemnat al lui Ahitaghel, îi propun lui Flatters să-l conducă la o fântână din munți, Bir el Gharama, sau, după alții, Tadjenout. El lasă bagajele în vale sub pază și urcă printr-un defileu, cu cămilele și o parte din efective. Convoiul se lungește și se fărâmițează pe parcursul celor 15 kilometri. Avangarda ajunsă cu Flatters în poiana de la Bir el Gharama, se împrăștie, când deodată e atacată de un grup călare. Sunt uciși colonelul Flatters, căpitanul Masson, inginerul Béringer, doctorul Guiard, geologul Roche și o bună parte din escortă. Plutonierul Dennery, care venea cu grosul convoiului, va fi omorât pe drum. Locotenentul Dianous de la Perrotine, comandantul escortei bagajelor, nu încearcă să atace, pentru a recupera cămilele, ci ordonă retragerea. Piere împușcat într-o ambuscadă. Ultimul francez, plutonierul

¹ cf. Henri Brosselard, *Le deux missions Flatters au pays des Touareg Azdjer*, Paris, Jouvot et Cie, 1896.

Pobéguin, va fi ucis și mâncat de supraviețuitorii în derută la Hassi el Hadjadj, pe drumul de întoarcere. Hassi el Hadjadj, „izvorul pelerinilor”, se numește așa deoarece aici a fost măcelărită demult o caravană cu șaizeci de hagii care se întorceau de la Mecca. Din cei 93 de oameni ai misiunii scapă numai 21, care ajung la Messeguem într-o stare disperată.

Misiunea încredințată lui Flatters avea să fie îndeplinită mult mai târziu. Ofițerii francezi aveau să tragă învățăminte din ancheta efectuată în urma dezastrului și să-și ia timpul necesar pentru a se pregăti mai bine. În 1891, maiorul Lamy înființează în oaza El-Golea primul corp de pușcași călări pe cămile mehara, celebrii mehariști, instruiți să lupte cu armament modern în condițiile deșertului. În 1892 la Hassi-Inifel se instalează un post permanent. În 1898 geograful Fernand Foureau, sprijinit de maiorul Lamy pentru partea militară, organizează o expediție la Ouargla cu 280 de oameni și 1000 de cămile, care trece prin Igharghar și Tassili, depășește zona muntoasă și coboară la puțul In Azaoua. Expediția atinge Nigerul și se îndreaptă spre sud-est, pe afluenții lacului Ciad. Maiorul Lamy avea să fie împușcat în luptele cu un senior local, Rabah, la Koussri, pe râul Chari.

Romancierul Pierre Benoît ia ca pretext geografic și istoric a doua călătorie a lui Flatters. Personajele lui vor urma același itinerar, iar numeroase detalii sunt preluate din descrierea traseului; bunăoară, acea sinistră sebkha din Amadghor, fundul unui lac secăt, acoperit cu o crustă groasă de sare, pe care o exploatează tuaregii, există cu adevărat. Apele bogate în pești care înconjoară cetatea Atlantidei nu sunt atât de neverosimile cum par. La Soba, în djebel Iraouen, ca și în Tassili, persistă puncte de apă permanente în care trăiesc pești, fosile vii ale unei faune altminteri dispărute de zece mii de ani.

Ca și mitica Atlantidă, continentul inventat de Platon, Hoggarul și mai ales Tassili au fost centrele unei civilizații altădată înfloritoare, asupra căreia s-a abătut o catastrofă de proporții geologice. Uscarea progresivă a climatului, ca și distrugerea de către localnici a tot mai puținelor resurse ale ținutului fuseseră observate deja de romani, ale căror detașamente ajunseseră, pe cât se pare, la Gao pe Niger. Din acest punct de vedere, intuiția lui Benoît, așezând în deșert această uriașă capcană pulsională care e cetatea Antineei, se dovedește justă. Benoît este unul din primii autori care, sesizând aspectul mitic pe care îl căpătase în cultura franceză Sahara, se

decid să-l exploateze. Nou Graal burghez - al unui tineret, care încearcă să evadeze dintr-o societate sufocantă, reinvestind meseria de soldat cu o demnitate pe care aparatul birocratic al armatei reale nu-l putea avea -, deșertul atrage mulți oameni de valoare care caută în acțiunea eroică gratuită o transcendență refuzată de alte forme de creație.

Locotenentul Morhange din roman amintește de Charles de Foucauld, ofițerul cu vocație ascetică educat în școala militară de la Saint-Cyr, care avea să intre într-o mănăstire a ordinului trappiștilor, în 1890. Hirotonit preot, Foucauld se izolează la Tamanrasset în Hoggar, unde trăiește ca un sihastru, venerat de tuaregi, scriindu-și operele științifice și spirituale. Va muri asasinat în 1816, victimă a unor beduini care fuseseră probabil dirijați de interese pro-germane. În romanul lui Benoît sfârșitul lui Morhange (nume simbolic care înseamnă „moarte-înger”) are un înțeles mai subtil. Saint-Avit dorește moartea celui alt ca ridicare a opreliștii spre moartea proprie, acesta fiind unul din paradoxurile pulsionii de viață. Conform dialecticii creștine, Morhange învinge moartea suprimând viața ca instinct, ceea ce Saint-Avit nu înțelege.

Succesul lui Pierre Benoît a venit din suprapunerea acestor diferite chei în care poate fi citit romanul său. Mitul deșertului, căruia îi sacrifica Pierre Loti și căruia mai târziu aveau să-i dea tribut Joseph Kessel și Antoine de Saint-Exupéry; mitul Atlantidei vechi de douăzeci și două de veacuri și care pare să nu moară niciodată; mitul femeii arhetipale, pe care îl repusesese la modă Ridder-Haggard; ba chiar și înclinarea pentru problemele psihanalitice, foarte actuală după primul război mondial, toate acestea sunt contopite într-o povestire arzătoare și fanatică, al cărei principal merit este de a fi foarte bine scrisă.

Căci, deși istoria literară - ale cărei convențe cu mondenitatea n-o feresc să fie de cele mai multe ori o istorie a creatorilor mai mult decât o istorie a operelor - nu-l reține pe Pierre Benoît printre favoriții ei, ea notează Atlantida ca pe o reușită, mai mult, ca pe o carte din cele două-trei sute care trebuie citite de oricine dorește să aibă acea educație a gândirii și simțirii care se numește humanitas. Aspră humanitas, fiindcă, adesea, ea nu vorbește în favoarea omului. Oricum ar fi celelalte cărți ale autorului, al căror principal defect e că sunt prea numeroase, Atlantida e o lucrare de finețe, ba chiar de artă. O minunată scenă, bunăoară, este aceea a partidei de cărți între bucătarul bambara Koukou, adept al lui Ulrich Zwingli, maseurul

Cacambo (numele unui personaj din Candide de Voltaire) și contele francmason Bielowski, hatman de Jitomir, care i-a jurat împăratului Napoleon al III-lea că nu va mai trage niciodată carte nouă dacă are în mână cinci puncte. Este, de asemenea, admirabilă în structura cărții ideea lanțului de tineri pe care fatalitatea îi aduce să piară în Hoggar, lanț înnodat de sinistrul Cegheir-ben-Cheikh, participant la măcelărirea expediției Flatters, și pe care îl continuă mărturisirea lui Saint-Avit, apoi, în chip potențial, aceea a lui Ferrières, care constituie textul povestirii principale.

La treizeci și trei de ani, Pierre Benoit savurează, deci, satisfacția celei mai mari realizări din cariera sa, care va continua cu împliniri cantitative mai degrabă decât cu o autodepășire.

Debutant cu versuri în 1914 (Diadumène), el cunoaște notorietatea în 1917 cu Koenigsmark. Apoi, după Atlantida, se specializează în romane de iubire de nuanță masochistă, ca Pentru don Carlos (1920), Drumul uriașilor (1922), Castelana din Liban (1924). În jurul lui se răspândește o legendă destul de neplăcută, consemnată și azi în enciclopedii și dicționare literare: toate eroinele lui au nume care încep cu A, toate romanele lui au același număr de pagini și se petrec în regiuni exotice, pe care autorul nu le-a văzut niciodată sau unde ajunge după ce publică lucrarea. Asemenea simplificări au ajutat vânzarea o perioadă, apoi au început să-și vădească efectele negative. Primit la Academie, în 1931, Benoît își va da demisia în 1959. Romanele lui sunt bazate pe o documentație destul de minuțioasă pentru durata scurtă în care sunt scrise, dar aceasta nu înseamnă prea mult. Aspectul exotic este adesea foarte important, întotdeauna însă în competiție cu cel psihologic, contribuind la o factură literară care amintește uneori (Erromango, 1929) de Somerset Maugham.

Nu e însă adevărat că Benoît e un scriitor exclusiv exotic. Câteva romane ale lui, a căror acțiune se petrece în Franța (Domnișoara de la Ferté, 1923; Alberte 1926; Lunegarde, 1942), sunt printre cele mai apreciate.

Receptarea lui Pierre Benoît în România a fost aproape sincronică până la al doilea război mondial. S-au tradus Koenigsmark (N. Chiriac-Dimancea, 1928; Raul Joil, 1968), Atlantida (C. Zamfirescu, 1921; Gellu Naum, 1968), Marele Lac Sărat, 1921 (Dragoste robită, H. Almajeanu, 1934), Fântâna lui Iacob, 1925 (Scarlat Froda, 1925), Domnișoara de la Ferté (Olga

Monta, f. a.), Alberte (Lizica Pătrășcanu, 1931), Insula verde, 1932 (Cella Ionescu, 1944). Influența lui Pierre Benoît este vizibilă, după Călinescu, în două nuvele ale lui Cezar Petrescu, Adeverata moarte a lui Guynemer și Aranca, stima lacurilor (din nou o eroină al cărei nume începe cu A). Astăzi autorul francez este puțin cunoscut la noi, și asta în paguba iubitorilor de literatură, soi de oameni prea puțin răsfățat de la război încoace.

Benoît joacă, desigur, cartea misterului, ceea ce, în ciuda unor reușite izolate, ca Julien Gracq în Franța, Lovecraft în America, Buzzati în Italia, este considerat mai degrabă ca o opțiune pentru minima rezistență. Totuși, la el misterul are un rol preparator, el servește ca ghid estetic spre emoții mai înalte, precum acea materials manuductio, „călăuzirea materială” a lui Pseudo-Dionisie Areopagitul. Misterul este ca o cortină care se ridică întotdeauna lăsând să se joace drama voinței. Voința e, la acest autor, surogatul specific al destinului. Iar drama, Benoît o pune în scenă într-un decor destul de asemănător cu cel al altor romancieri (Joseph Kessel), esești (Denis de Rougemont, Michel Cazenave) sau teoreticieni (René Girard). Pierre Benoît e, înainte de toate, un profesionist care scrie ficțiune și, ca artist dedicat, pe care nimic nu-l apără de capcanele propriei sale profesiuni, cade adesea în acele poncife personale care sunt cu atât mai greu de evitat, cu cât reușita vine să-l scutească de nevoia de a reflecta asupra greșelilor. Tema lui principală este dorința, sau mai exact retorica necrofilă a dorinței.

Locul geometrie al operelor lui Benoît este acea transformare subtilă a iubirii în dorință de moarte care, dacă ar avea câtuși de puțin legătură cu logica, ar fi paradoxul pur.

Configurația aleasă în primele lui romane este compusă dintr-o femeie înzestrată cu o forță de caracter neobișnuită și un bărbat slab și sensibil, care joacă un rol de martor, de cronicar sau de instrument involuntar al nenorocirii (Koenigsmark, Atlantida, Drumul uriașilor, Pentru don Carlos, Castelana din Liban). Apoi apar și alte variante, rezultate din transformarea temei. În Erromango eroul face o dezvoltare paranoidă sub imperiul amintirii unei femei a cărei identitate n-o cunoaște. În Regele lepros toate personajele ocolesc catastrofa, într-o intrigă plină de farmec, care se desfășoară în taina junglei cambodgiene, la Angkor. Aici două femei cooperează cu bărbatul care li se supune și ies cu toții nevătămați din tenebrele cabalei politice. Domnișoara de la Ferté pune în scenă două rivale,

legate după moartea bărbatului iubit de o prietenie amoroasă care o va duce la pieire pe una dintre ele.

Studiul operei lui Benoît, unificată de o semantică relativ monotonă, ar putea deveni un exercițiu școlar de critică structurală.

Plimbându-ne din Noile Hebride în Utah și din Japonia la Aden, romanele lui Pierre Benoît dau gustul metalic, al aventurii și celebrează, sub forme variate, ce corespund sensibilității clorotice moderne, ritualul pasiunii ca ultim condiment cultural pe o planetă care, prin chiar fenomenul internaționalizării literaturii, seamănă tot mai mult cu o provincie bovarică.

IOAN PÂNZARU

SCRISOARE DE ÎNCEPUT¹

Hassi-Inifel, 8 noiembrie 1903

Dacă paginile ce urmează văd într-o bună zi lumina soarelui, aceasta înseamnă că mie mi-a fost luată. Termenul pe care îl fixez pentru destăinuirea lor îmi e o garanție sigură în privința aceasta.

În legătură cu destăinuirea, să nu se înșele nimeni asupra scopului meu când o pregătesc, când o cer. Pot fi crezut, când afirm că nu pun nici o urmă de amor-propriu scriitoricesc în caietul acesta zbuciumat. Sunt, de pe acum, departe de toate lucrurile acestea! Dar, într-adevăr, e inutil să mai pornească și alții pe drumul care pentru mine va fi fost fără întoarcere.

Ora patru dimineața. Curând, zorile își vor așterne văpaia lor roză peste *hamada*². În jurul meu, *bordj-ul*³ dormitează. Aud respirația liniștită, atât de liniștită a lui Saint-Avit, prin ușa întredeschisă a camerei lui.

Peste două zile plecăm amândoi. Părăsim *bordj-ul*. Ne înfundăm încolo, spre sud. Ordinul ministerial a sosit ieri dimineață.

¹ Prezenta scrisoare, ca și manuscrisul pe care îl însoțește - acesta din urmă în plic special sigilat - i-au fost încredințate subofițerului Châtelain, din regimentul 3 de spahii, de către locotenentul Ferrières, la 10 noiembrie 1903, ziua plecării acestuia din urmă la locul numit Tassili (Sahara Centrală) de către tuaregii Azijer. Subofițerul primise ordin s-o înmâneze, la prima permisie, domnului Leroux, consilier onorar la Curtea de apel din Riom, ruda cea mai apropiată a locotenentului Ferrières. Dar cum magistratul a decedat subit înaintea expirării termenului de zece ani, fixat pentru publicarea manuscrisului de față, s-au ivit, din pricina aceasta, unde dificultăți care au amânat până astăzi publicarea manuscrisului despre care este vorba (n. a.).

² Platou pietros în Sahara.

³ Mic fort arab.

Acum, chiar dacă aş dori, ar fi prea târziu să mai dau înapoi. André şi cu mine am solicitat misiunea aceasta. La ora actuală, încuviinţarea cerută în înţelegere cu el a devenit ordin. Calea ierarhică parcursă, influenţele puse în mişcare la minister, toate acestea pentru ca apoi să te temi, să nu-ţi vină să porneşti la îndeplinirea misiunii!...

Să te temi, am spus. Eu ştiu că nu mă tem. Într-o noapte, în Gourara, când am găsit două dintre santinelele mele măcelărite, cu ticăloasa tăietură pe pântec în formă de cruce a berberilor m-am temut. Eu ştiu ce e teama. De aceea acum, când privesc fix imensitatea neagră din care peste o clipă va ţâşni brusc imensul roşu, ştiu că nu de teamă tresar. Simt luptându-se în mine groaza sacră faţă de mister şi atracţia lui.

Închipuiri, poate. Năluciri ale unui creier înfierbântat şi ale unui ochi înnebunit de miraje. Fără îndoială că va veni o zi când voi reciti paginile acestea cu un zâmbet de milă jenată, zâmbetul omului la cincizeci de ani care îşi reciteşte scrisorile de odinioară.

Închipuiri. Năluciri. Dar închipuirile astea, nălucirile astea, îmi sunt scumpe. „Căpitanul de Saint-Avit şi locotenentul Ferrières, spune telegrama ministerului, se vor strădui să desprindă, la Tassili, legăturile stratigrafice ale gresiilor albiene şi ale calcarurilor carbonifere... Ei vor folosi prilejul pentru a se informa eventual, asupra schimbărilor de atitudine ale azdjerilor faţă de influenţa noastră etc.” Dacă, până la urmă, călătoria nu ne-ar fi legată decât de nişte scopuri atât de mărunte, simt că n-aş pleca.

Deci, doresc lucrul de care mă tem. Mi-ar părea rău dacă nu m-aş afla faţă în faţă cu ceea ce mă face să tremur în mod ciudat.

În fundul văii uedului¹ Mia, latră un şacal. La răstimpuri când o rază de lună, spărgând argintul norilor umflaţi de căldură, o fac să creadă că răsare soarele, o turturea gungureşte printre palmieri.

Un zgomot de paşi afară. Mă aplec peste fereastră. O umbră învăluită în ţesături negre şi lucioase alunecă pe pământul bătătorit al terasei micului nostru fort. Un fulger în noaptea electrică. Omul şi-a aprins o ţigară. Acum stă ghemuit, cu faţa spre sud. Fumează.

¹ Cuvânt arab denumind un curs de apă specific regiunilor de coastă ale Africii de Nord.

E Cegheïr-ben-Cheïkh, ghidul nostru targui, cel care peste trei zile ne va duce spre platourile necunoscute ale misteriosului Imoschaoch, printre hamadele cu pietre de argint, printre gurele¹ roșcate, printre dunele de aur mat deasupra cărora se înalță, când suflă alizeul, un tremurător panaș de nisip palid.

Cegheïr-ben-Cheïkh! El este! Și mie îmi revine în minte tragica frază a lui Duveyrier: „Colonelul pune piciorul în scară și primește în aceeași clipă o lovitură de sabie.”² Cegheïr-ben-Cheïkh! ...E acolo. Fumează liniștit o țigară, o țigară din pachetul dăruit de mine... Doamne! iartă-mi trădarea aceasta.

Fotoforul își aruncă pe hârtie lumina sa galbenă. Ciudat mi-a fost destinul care, la șaisprezece ani, firă să știu exact de ce, a hotărât într-o bună zi că mă voi pregăti la Saint-Cyr și a făcut din mine camaradul lui André de Saint-Avit. Puteam studia dreptul, medicina. Aș fi fost astăzi un om cu o viață tihnită, într-un oraș cu biserică și cu ape curgătoare, nu fantoma asta îmbrăcată în bumbac, rezemată de fereastră și privind, cu o inexprimabilă neliniște, deșertul care o va înghiți.

O găză mare a intrat pe fereastră. Bâzâie, sare de pe pereții tencuiți pe globul fotoforului și, în sfârșit, învinsă, cu aripile arse de lumânarea încă înaltă, se prăbușește aici, pe foaia albă.

E un cărăbuș african, enorm, negru, cu pete de un gri livid.

Mă gândesc la ceilalți, la frații lui din Franța, din câmpia satului meu natal, la cărăbușii aurii pe care, în serile furtunoase de vară, îi vedeam sărind ca niște mingi mici. Când eram copil, acolo îmi petreceam vacanțele; mai târziu, acolo îmi petreceam permisiile. Ultima oară, chiar pe pajiștea aceea, mergea alături de mine o siluetă subțire și albă, cu o eșarfă de muselină, ca s-o ferească de aerul serii, atât de răcoros acolo. Acum, atins ușor de amintirea aceasta, abia dacă îmi las privirea, o clipă, să se înalțe spre un ungher întunecat al camerei mele, pe zidul gol, unde lucește sticla unui portret imprecis. Înțeleg cât și-a pierdut din importanță tot ce a putut să mi se pară că va fi toată viața mea. Acum, misterul acesta tânguitor e lipsit de interes pentru mine. Dacă, sub fereastra bordului, cântăreții ambulanți ai lui Rolla ar veni să-și murmure faimoasele lor arii nostalgice, știu că nu i-aș asculta; iar dacă ar deveni prea insistenți, știu că le-aș spune să-și vadă de drum.

¹ Gur, movilă izolată în Sahara.

² H. Duveyrier, *Dezastrul misiunii Flatters. Bul. soc. geog.*, 1881. (n. ed. fr.).

Ce a trebuit pentru metamorfoza aceasta? Câteva cuvinte, o poveste poate, spusă în orice caz de cineva, asupra căruia apasă cea mai monstruoasă bănuială.

Cegheir-ben-Cheïkh și-a terminat țigara. Îl aud îndreptându-se agale spre rogojina lui, în corpul B, lângă postul de gardă, la stânga.

Plecarea noastră trebuind să aibă loc la 10 noiembrie, manuscrisul alăturat scrisorii de față a fost început în ziua de duminică 1 și terminat în ziua de joi 5 noiembrie 1906.

OLIVIER FERRIÈRES

Locotenent în regimentul 3 de spahii

CAPITOLUL I UN POST ÎN SUD

Ziua de sâmbătă 6 iunie 1903 rupse viața monotonă dusă la postul din Hassi-Inifel prin două evenimente de importanță inegală: sosirea unei scrisori de la domnișoara Cécile de C... și primirea celor mai recente numere din *Jurnalul oficial* al Republicii Franceze.

— Îmi dați voie, domnule locotenent? spuse subofițerul-șef Châtelain, începând să parcurgă numerele cărora le smulsese banderola.

I-am îngăduit, printr-un semn din cap; mă și aflam pe de-a-ntregul cufundat în citirea scrisorii domnișoarei de C...

*„Când vei primi rândurile mele, scria în esență această drăguță domnișoară, mama și cu mine vom fi părăsit probabil Parisul și ne vom afla la țară. Dacă, în pustiul dumitale gândul că și eu mă plictisesc ca și dumneata îți poate fi o consolare, fii fericit. Marele Premiu s-a acordat. Eu am jucat pe calul indicat de dumneata și, firește, am pierdut. Alaltăieri seara am cinat la familia Martial de la Touche. Se afla acolo și Elias Chatrian, mereu uimitor de tânăr. Îți trimit ultima lui carte, care face destulă vâlvă. Se pare că în ea sunt zugrăviți după natură cei din familia Martial de la Touche. Adaug și ultimele lucrări ale lui Bourget, Loti și France, plus două sau trei cântece la modă prin șantanuri. În politică se zice că aplicarea legii cu privire la congregații va întâmpina dificultăți reale. În ceea ce privește teatrele, nimic nou. Am făcut un abonament de vară la *Illustration*. Dacă te interesează... La țară nu prea știi ce să faci. Mereu același lot de idioți în perspectivă pentru tenis. N-o să am nici un merit dacă o să-ți scriu mai des. Scutește-mă de păreri dumitale în legătură cu tânărul Combemale. Eu nu sunt deloc feministă. Și am destulă încredere în dumneata. Dar, în sfârșit, mă scoate din sărite ideea că dacă mi-aș permite măcar față de*

unul din argații noștri un sfert din familiaritățile pe care dumneata cu siguranță că le ai față de uled-nailii dumitale... Dar să lăsăm asta. Există lucruri pe care e mai mult decât neplăcut să ți le închipui.”

Aici ajunsesem cu proza acestei tinere emancipate, când o exclamație plină de revoltă a subofițerului mă făcu să ridic capul.

— Domnule locotenent!

— Ce s-a întâmplat?

— Nu zău! Se fac niște năzdrăvăanii la minister! la citiți.

Și îmi întinse *Oficialul*. Am citit:

„Prin decizia din 1 mai 1903, căpitanul de Saint-Avit (André), din afara cadrelor, e trecut în regimentul 3 de spahii, și numit la comanda postului de la Hassi-Inifel”.

Proasta dispoziție a lui Châtelain nu mai cunoștea margini:

— Căpitanul de Saint-Avit comandant al postului! Un post despre care nu s-a putut spune niciodată nimic rău! Va să zică suntem luați drept o ladă de gunoi!

Eram și eu la fel de mirat ca și subofițerul. Dar, în același timp, am zărit mutra de dihor a lui Gourrut, *disciplinarul* pe care îl foloseam la cancelarie; Gourrut se opri din scris și asculta cu un interes plin de viclenie.

— Subofițer Châtelain, căpitanul de Saint-Avit e camaradul meu de promoție, am spus eu sec.

Châtelain se înclină și ieși; eu îl urmai.

— Hai, prietene, i-am spus bătându-l pe umăr, nu te bosumfla. Adu-ți aminte că peste un ceas pornim spre oază. Pregătește cartușele. Ai grijă să avem de mâncare mai ca lumea.

Reîntors în birou, l-am concediat cu un gest pe Gourrut. Rămas singur, am terminat repede scrisoarea domnișoarei de C..., apoi am luat din nou *Oficialul* și am recitit decizia ministerială care dădea postului un nou șef.

Se împlineau aproape cinci luni de când îndeplineam cu funcția aceasta și, pe cinstea mea, făceam față destul de bine responsabilității, gustând din plin independența. Pot spune chiar, fără să mă laud, că sub comanda mea serviciul mersese altfel decât sub cea a căpitanului Dieulivol, predecesorul lui Saint-Avit. Era un om de treabă căpitanul Dieulivol, un *colonial* din vechea școală, fost subofițer sub comanda lui Dodds și Ducheine, dar atins de o îngrozitoare atracție spre băuturile tari și foarte

Înclinat, când bea, să confunde toate dialectele și să-l supună pe un haoussa la un interogatoriu în sakalavă. Nimeni n-a fost, nidodată, mai zgârcit decât el în privința rațiilor de apă ale postului. Într-o dimineață, când își prepara absintul în tovărășia subofițerului-șef Châtelain, acesta, cu ochii țintă la paharul căpitanului, văzu mirat licoarea verde albindu-se sub o doză mai mare decât de obicei. Simțind că se întâmplase ceva anormal, Châtelain ridică privirea. Țeapăn, ținând în mână sticla aplecată, căpitanul Dieulivol privea fix apa care picura peste zahăr. Murise.

Timp de cinci luni după dispariția acestui simpatic bețivan, ministerul păruse că se dezinteresează de înlocuirea lui. Ba chiar sperasem o clipă că va fi luată o hotărâre care mă va investi de drept cu funcțiile pe care le îndeplineam de fapt... Iar astăzi, numirea asta neașteptată...

Căpitanul de Saint-Avit... La Saint-Cyr fusese printre recruții mei. Îl pierdusem din vedere. Apoi atenția îmi fusese atrasă de avansarea rapidă și de decorarea lui, ca răsplată binemeritată pentru trei călătorii de explorare deosebit de îndrăznețe, la Tibesti și în Air; și, deodată, drama misterioasă din cea de-a patra călătorie, acea faimoasă misiune întreprinsă împreună cu căpitanul Morhange, din care se reîntorsese numai unul din exploratori. În Franța, totul se uită repede. Trecuseră cel puțin șase ani de atunci. Nu mai auzisem vorbindu-se despre Saint-Avit. Credeam chiar că părăsise armata. Și acum, iată că se nimerea să-l am ca șef.

„Fie! mă gândeam. Ori el, ori altul!... La Școală, era încântător și am avut totdeauna cele mai bune relații cu el. De altfel, eu nu am vârsta corespunzătoare ca să fiu făcut căpitan.”

Și am ieșit din birou, fluierând.

Ne aflam acum, Châtelain și cu mine, cu puștile puse pe pământul ceva mai puțin fierbinte, lângă băltoaca din mijlocul firavei oaze, ascunși după un fel de leasă de alfa. Soarele în amurg colora în roz micile canale cu apă stătătoare care irigă bietelesedantare negre.

Nici un cuvânt pe drum. Nici un cuvânt pe timpul pânzei. Vădit lucru, Châtelain era îmbufnat.

În tăcere, am doborât una după alta câteva dintre bietelesedantare care veneau, târându-și aripioarele îngreunate de zăduful zilei, să-și potolească setea în leneșă apă verzuie. Când vreo șase trupușoare de acestea plăpânde și însângerate se

aflau aliniate la picioarele noastre, am pus mâna pe umărul subofițerului.

— Châtelain!

El tresări.

— Châtelain, m-am purtat aspru cu dumneata mai adineaori. Nu trebuie să-mi porți pică pentru asta. Ceasul rău dinaintea siestei. Ceasul rău de la amiază.

— Domnul locotenent e stăpân, răspunse el cu un ton pe care și-l vroia morocănos, dar care nu era decât emoționat.

— Châtelain, nu trebuie să-mi porți pică... Dumneata ai ceva să-mi spui. Știi despre ce e vorba.

— Credeți-mă că nu știu. Nu, habar n-am.

— Châtelain, Châtelain, si fim serioși. Vorbește-mi un pic despre căpitanul de Saint-Avit.

— Nu știu nimic, spuse el cu bruschete.

— Nimic? Atunci ce-ai spus mai adineaori?...

— Căpitanul de Saint-Avit e un viteaz, murmură el, plecându-și fruntea cu încăpățănare. A plecat singur spre Bilma, spre Air, singur de tot, pe meleagurile unde n-a mai călcat nimeni, niciodată. E un viteaz.

— E un viteaz, fără doar și poate, spusei eu cu glas nespus de blând. Dar și-a ucis însoțitorul, pe căpitanul Morhange, nu-i așa?

Bătrânul subofițer tremură.

— E un viteaz, se îndârji el.

— Châtelain, ești un copil. Te temi să nu-i raportezi cumva noului dimitale căpitan ce-ai spus despre el?

Nimerisem exact unde trebuie. El sări în sus.

— Subofițerul Châtelain nu se teme de nimeni, domnule locotenent. El a fost la Abomey, împotriva amazoanelor, într-un ținut unde din fiecare tufă ieșea un braț negru care te apuca de picior, pe când un altul, cu o lovitură de sabie, ți-l reteza dintr-o lovitură, ca un glonte.

— Atunci, tot ce se spune, ceea ce și dumneata...

— Atunci toate astea nu sunt decât vorbe.

— Vorbe, Châtelain, repetate în Franța, pretutindeni.

El își plecă și mai mult fruntea, fără să răspundă.

— Încăpățânatele! izbucnii eu, ai să vorbești!

— Domnule locotenent, domnule locotenent, se rugă el, vă jur că ce știu eu sau nimic...

— Ce știi tu, ai să-mi spui și încă imediat. Dacă nu, îți dau cuvântul că o lună de zile nu-ți mai vorbesc decât în interes de serviciu.

Hassi-Inifel: treizeci de soldați indigeni. Patru europeni, eu, subofițerul, un caporal și Gourrut. Amenințarea era cumplită. Și își făcu efectul.

— Ei bine, iată, domnule locotenent, începu el oftând din greu. Dar măcar să nu mă țineți de rău pe urmă că v-am raportat despre un șef niște lucruri care nu sunt de spus, mai ales când ele nu se bazează decât pe niște vorbe de popotă.

— Vorbește.

— Era în 1899. Pe atund eram caporal-furier, la Sfax, în regimentul patru de spahii. Eram bine văzut și cum, în afară de asta, nu beam, căpitanul adjutant-major mă dăduse la popota ofițerilor. Un post bun, într-adevăr. Piața, socotelile, notatul cărților care ieșeau din bibliotecă (nu prea multe) și cheia dulapului cu băuturi, fiindcă, pentru treaba asta, nu te poți bizui pe ordonanțe. Colonelul nefiind însurat, lua masa la popotă. Într-o seară, el sosi cu întârziere. Avea fruntea îngândurată și, așezându-se, ceru să se facă tăcere.

„Domnilor, spuse el, vreau să vă fac o comunicare și să vă cer părerea. Iată despre ce e vorba. Mâine dimineață sosește la Sfax *Ville-de-Naples*. Pe bordul vasului se află căpitanul de Saint-Avit, care a fost dat la Feriana și se duce să-și ia postul în primire.” Colonelul se opri. „Bun, gândeam eu, meniul de mâine trebuie să fie mai bogat.” Căci dumneavoastră, domnule locotenent, cunoașteți obiceiul păstrat de când există în Africa cercuri de ofițeri. Când vreun ofițer e în trecere, camarazii săi se duc să-l ia de pe vas și-l invită la cerc cât durează escala. El își plătește partea cu veștile din țară. În ziua aceea, se fac lucruri deosebite, chiar pentru un simplu locotenent. La Sfax, un ofițer în trecere însemna: un fel de mâncare în plus, vin înfundat și cel mai bun coniac.

De data aceasta însă am înțeles, după privirile schimbate de ofițeri, că s-ar putea ca sticla de coniac vechi să rămână în dulap.

„Dumneavoastră, domnilor, cred că ați auzit cu toții vorbindu-se despre căpitanul de Saint-Avit și despre anumite zvonuri care circulă în legătură cu el. Nu-i treaba noastră să apreciem zvonurile acestea, iar avansarea pe care el a primit-o, cât și decorarea lui, ne îngăduiesc să nădăjduim chiar că zvonurile nu sunt deloc întemeiate. Dar între a nu suspecta de crimă un ofițer

și a primi la masa noastră un camarad, e o distanță peste care nu suntem obligați să trecem. În legătură cu aceasta, aș fi fericit să vă aflu părerea.”

Urmă o lungă tăcere. Ofițerii se priviră, deveniți pe neașteptate gravi, toți, până și cei mai veseli dintre tinerii sublocotenenți. Din colțul unde îmi dădeam seama că fusesem uitat, eu făceam tot posibilul, ca nici un zgomot să nu-mi trădeze prezența.

„Vă mulțumim, domnule colonel, că ați avut bunătatea să ne cereți părerea, spuse în cele din urmă un maior. Toți camarazii mei, cred, știu la ce zvonuri penibile faceți aluzie. Dacă îmi permit să iau cuvântul e fiindcă la Paris, la Serviciul geografic al armatei, unde mă afluam înainte de a veni aici, mulți ofițeri, și încă dintre cei mai aleși, aveau, cu privire la povestea aceasta tristă, o părere pe care se fereau s-o rostească, dar care se simțea că nu e favorabilă căpitanului de Saint-Avit.”

„Pe vremea misiunii Morhange – Saint-Avit, eu mă afluam la Bammako, spuse un căpitan. Părerea ofițerilor de acolo se deosebește, vai! prea puțin de cea exprimată de domnul maior. Dar țin să adaug că toată lumea recunoștea că nu are decât bănuieli. Și bănuielile, într-adevăr, sunt insuficiente când te gândești la grozăvia lucrului.”

„În orice caz, domnilor, ele pot fi pe deplin suficiente ca să ne motiveze abținerea, răspunse colonelul. Nu-i vorba să judecăm pe cineva; dar a te așeza la masa noastră nu e un drept. E un semn de stimă frățească. Totul e să știm doar dacă dumneavoastră socotiți că trebuie să-l acordați căpitanului de Saint-Avit.”

Spunând acestea, el își privi ofițerii, unul după altul. Rând pe rând, ei făcură din cap un semn negativ.

„Văd că suntem de acord, confirmă colonelul. Acum, sarcina noastră, din nefericire, nu s-a terminat. *Ville-de-Naples* va fi în port mâine dimineață. Șalupa care se duce după pasageri pleacă din port la orele opt. Unul dintre dumneavoastră, domnilor, trebuie să se sacrifice și să se ducă pe vas. Căpitanul de Saint-Avit ar putea avea ideea să vină la cerc. Noi n-avem deloc intenția să-l jignim, adică să nu-l primim, dacă s-ar prezenta aici, încrezător în obiceiul tradițional al ospitalității. Trebuie să-i evităm vizita. Trebuie să-l facem să înțeleagă că e mai bine să rămână la bord.”

Colonelul își privi din nou ofițerii. Ei nu putură decât să-l aprobe; dar se vedea bine că nici unul dintre ei nu se simțea în largul său!

„Nu sper să găsesc printre dumneavoastră vreun voluntar pentru o asemenea misiune. De aceea sunt nevoit să numesc eu unul, din oficiu. Căpitanul Grandjean, domnul de Saint-Avit e căpitan. E corect să fie un ofițer de gradul lui cel ce-i face comunicarea noastră. De altfel, dumneata ești și cel mai nou aici... Dumitale sunt nevoit să mă adresez pentru treaba asta neplăcută. Nu mai e nevoie să-ți cer s-o faci cu toate menajamentele posibile.”

Căpitanul Grandjean se înclină, pe când un oftat de ușurare scăpă din toate piepturile. Cât timp se află colonelul acolo, el rămase la o parte, fără să scoată un cuvânt. Abia când șeful se retrase, căpitanul lăsă să-i scape fraza aceasta:

„Există unele lucruri care ar trebui să conteze serios la avansare”.

A doua zi la prânz toată lumea îi aștepta cu nerăbdarea întoarcerea.

„Ei bine?” îl întrebă scurt colonelul.

Căpitanul Grandjean nu răspunse imediat. Se așeză la masă unde camarazii săi tocmai își pregăteau aperitivele, și el, om de a cărui sobrietate se făcea haz, bău aproape pe nerăsuflăte, fără să mai aștepte să se topească zahărul, un pahar mare de absint.

„Ei bine, căpitan?” repetă colonelul.

„Ei bine, domnule colonel, ș-a făcut. Puteți fi liniștit. El n-o să coboare pe uscat. Dar, Doamne, ce corvoadă!”

Ofițerii nu îndrăzneau să sufle un cuvânt. Doar privirile lor exprimau o neliniștită curiozitate.

Căpitanul Grandjean își turnă o înghițitură de apă.

„Iată, îmi pregătisem bine ce aveam să spun, pe drum, în șalupă. Pe când urcam scara, am simțit însă că totul s-a dus. Saint-Avit se afla în fumoar, cu comandantul vasului. Mi s-a părut că n-o să am puterea să-i spun lucrul acela, cu atât mai mult cu cât îl vedeam gata să coboare. Era în ținuta de oraș, sabia i se afla pe banchetă și la cizme avea piteni. Doar nimeni nu poartă piteni pe bord. M-am prezentat, am schimbat câteva cuvinte, dar probabil că aveam un aer tare nefiresc, căci am înțeles din primul minut că el ghicise. Părăsindu-l sub un pretext oarecare pe comandant, el mă conduse în partea dinapoi a vasului, lângă roata cea mare a cârmei. Acolo, am îndrăznit să vorbesc; ce-am spus, domnule colonel? Probabil că m-am bâlbâit rău de tot. El

nu mă privea. Cu coatele rezemate de bastingaj, își lăsa privirea să rătăcească departe și zâmbea. Apoi, deodată, când eu mă încurcasem de tot în explicații, mă fixă cu o privire de gheață și-mi spuse:

„Îți mulțumesc, dragă camarade, că te-ai deranjat atâta. Dar, crede-mă, nu era deloc nevoie. Sunt obosit și n-am intenția să debarc. Am avut cel puțin plăcerea să fac cunoștință cu dumneata. Fiindcă nu mă pot bucura de ospitalitatea dumneavoastră, fii bun și primește-o pe-a mea cât timp rămâne șalupa la flancul vasului.”

Apoi ne-am reîntors în fumoar. Căpitanului de Saint-Avit a pregătit el însuși cocktailurile. Mi-a vorbit. Ne-am găsit prieteni comuni. N-o să-i uit nădădată fața, privirea ironică și depărtată, vocea tristă și blândă. Ah, domnule colonel, domnilor, nu știu ce se poate povesti la Serviciul geografic sau în posturile din Sudan... Dar în toate acestea nu poate fi vorba decât despre un echivoc teribil. Un asemenea om, vinovat de-o asemenea crimă, credeți-mă nu e cu putință.”

Asta e tot, domnule locotenent, încheie Châtelain după o clipă de tăcere. N-am văzut de când sunt masă mai tristă decât cea de-atunci. Ofițerii mâncară în grabă, fără să spună un cuvânt, într-o stare de indispoziție împotriva căreia nu îndrăzni nici unul să se lupte. Și, în tăcerea aceea adâncă, se vedeau priviri întorcându-se întruna, pe furiș, spre *Ville-de-Naples*, care se legăna sub briză, la o leghe de țarm.

Seara, când ofițerii se reîntâlniră pentru cină, vasul se afla tot acolo și numai când un sunet de sirenă, urmat de ineale de fum ieșite din coșul roșu și negru anunță plecarea pachetului spre Gabès, numai atunci conversațiile reîncepură, dar nu atât de vesele ca de obicei.

Din ziua aceea, domnule locotenent, la cercul din Sfax s-a fugit ca de ciumă de orice subiect care ar fi putut risca să readucă discuția la căpitanul de Saint-Avit.

Châtelain vorbise aproape în șoaptă și mica populație a oazei nu-i auzise ciudata povestire. Trecuse o oră de când răsunase ultimul nostru foc de armă. În jurul bălții, turturelele se bălăceau acum fără teamă. Niște păsări mari și misterioase zburau pe sub palmierii întunecați. O adiere mai răcoroasă legăna, fremătând, frunzele posomorâte. Ne puserăm jos căștile, ca să putem primi pe tâmpile mângâierea acestei brize ușoare.

— Châtelain, am spus eu, e timpul să ne întoarcem la bordj.

Fără grabă am adunat turturelele ucise. Simțeam privirea subofițerului ațintită asupra mea și în privirea aceasta simțeam un reproș, ca un regret pentru faptul că vorbise. Dar tot timpul cât a durat drumul de întoarcere n-am găsit puterea să rup, printr-un cuvânt oarecare, mâhăta noastră tăcere.

Când am sosit, aproape că se lăsase noaptea. Drapelul înălțat deasupra postului se mai zărea încă, pleoștit pe prăjina lui, dar culorile nu i se mai deslușeau. Spre apus, pe după dunele zimțate pe violetul negru al cerului, soarele dispăruse.

Când am pășit pragul micului nostru fort, Châtelain mă părăsi.

— Mă duc la grajd, spuse el.

Rămas singur, m-am îndreptat spre partea fortului unde se află locuința europenilor și magazia de muniții. O tristețe de nedescris îmi încovoia capul.

Mă gândeam la camarazii mei din garnizoanele franceze: la ora aceasta sunt probabil în drum spre casă, unde îi așteaptă, așezată pe pat, ținuta de seară, dolmanul cu brandemburguri, epoletii sclipitori.

„De mâine, mi-am spus, voi înainta o cerere de mutare.”

Pe scara de pământ bătătorit se și întunecase. Dar câteva licăriri palide mai dădeau târcoale prin birou când am intrat acolo.

Aplecat peste registrul de ordine, un bărbat ședea rezemat în coate la masa mea. Bărbatul se afla cu spatele spre mine. Nu mă auzise venind.

— Bravo, Gourrut, flăcăule! Nu te jena, te rog! Simte-te ca la dumneata acasă.

Bărbatul se ridicase. L-am văzut, destul de înalt, zvelt și palid.

— Locotenentul Ferrières, nu-i așa?

Apoi înaintă și-mi întinse mâna.

— Căpitanul de Saint-Avit încântat, dragă camarade.

În aceeași clipă, Châtelain se iveau pe pragul biroului.

— Domnule subofițer-șef, spuse cu un ton sec noul venit, nu prea am de ce să te laud pentru puținul pe care l-am văzut. Nu există șă de cămilă căreia să nu-i lipsească vreo câteva cataramă, iar plăcile de la paturile carabinelor sunt într-o stare de parcă ar vrea să te facă să crezi că la Hassi-Inifel plouă trei sute de zile pe an. Fiindcă veni vorba, unde ai fost azi după-masă? Din patru francezi câți numără postul, n-am găsit, la

sosirea mea aici, decât un *joyeux* așezat în fața unei litre de rachiu. Toate astea au să se schimbe, nu-i așa? Pe loc, repaus.

— Domnule căpitan, am spus eu cu glas stins, pe când Châtelain, încremenit, rămânea în poziție de drepti, țin să vă spun că subofițerul era cu mine, că eu sunt răspunzător pentru lipsa lui de la post, că el e un subofițer desăvârșit din toate punctele de vedere, și că dacă ne-ar fi fost anunțată sosirea dumneavoastră...

— Firește, spuse el cu un zâmbet de ironie rece. De aceea, locotenente, n-am intenția să-l fac răspunzător pentru niște neglijențe care trebuiesc să rămână pe seama dumatăle. El nu-i obligat să știe că ofițerul care părăsește, măcar pentru două ore, un post ca Hassi-Inifel, riscă grozav și nu mai găsească mare lucru la întoarcere. Jefuitorii chaamba, dragă camarade, se prăpădesc după armele de foc și, ca să pună mâna pe cele șaizeci de puști din rastelurile dumatăle, sunt sigur că n-ar șovăi deloc să profite, cu riscul de a-l face să treacă prin fața Consiliului de război, de absența unui ofițer căruia eu îi cunosc, de altfel, notațiile excelente. Dar urmați-mă, vă rog. O să completăm mica inspecție pe care mai adineaori n-am putut s-o fac decât prea în grabă.

Căpitanul se și afla pe scară. L-am urmat îndeaproape, fără să scot o vorbă. Châtelain încheia alaiul. L-am auzit murmurând pe un ton de supărare pe care îl las să vi-l închipuiți.

— Ehei! O să fie distracție mare aici.

CAPITOLUL II CĂPITANUL DE SAINT-AVIT

Câteva zile au fost deajuns pentru a ne convinge că temerile lui Châtelain privind raporturile de serviciu cu noul nostru șef erau neîntemeiate. M-am gândit adesea că, prin bruschetea pe care o arătase la primul contact, Saint-Avit vroise să ni se impună, să ne arate că știa să-și poarte cu fruntea sus povara greului său trecut... Oricum, a doua zi după sosire el se dovedi cu totul alt om, ba chiar îl lăudă pe subofițerul-șef pentru ținuta postului și instruirea oamenilor. În ceea ce mă privește, fu încântător.

— Suntem din aceeași promoție, nu-i așa? mai spuse el. Nu e nevoie să-ți îngădui să folosești tutuirea tradițională. Ea e un drept.

Deșarte dovezi de încredere, vai! False mărturii ale libertății de spirit, a unuia față de celălalt. Există ceva mai accesibil, în aparență, decât nesfârșita Sahară, deschisă tuturor celor ce vor să se piardă în ea? Există ceva mai închis în ea? După șase luni de trai laolaltă, de viață comună așa cum oferă un post în sud, mă întreb dacă partea cea mai extraordinară a aventurii mele nu e faptul că pornesc mâine spre pustietăți necercetate, cu un om a cărui gândire adevărată îmi e, fără îndoială, la fel de necunoscută ca și pustietățile acestea, pe care a izbutit să mă facă să le doresc.

Primul motiv de surpriză pricinuit de acest ciudat tovarăș îl datorez bagajelor aduse după venirea sa.

Când ne sosise pe neașteptate, singur, din Ouargla, căpitanul încredințase cămilei mehari pe care o încăleca, numai ce poate să poarte fără prea mare greutate un animal atât de susceptibil: armele, sabia și revolverul de serviciu, plus o carabină solidă și câteva efecte reduse la minimum. Restul sosi abia peste două săptămâni, adus de convoiul însărcinat cu aprovizionarea postului.

Trei lăzi de dimensiuni respectabile fură urcate, una după alta, în camera căpitanului și strâmbăturile celor ce le cărau spuneau destul despre greutatea lor.

Din discreție, l-am lăsat pe Saint-Avit să se ocupe singur de mutarea lui și m-am apucat să deschid corespondența adusă de convoi. El intră curând în birou și aruncă o privire peste cele câteva reviste care tocmai îmi sosiseră.

În același timp parcurse cu ochii ultimul număr din *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde in Berlin*.

— Ia te uită, făcu el, o primești?

— Da, i-am răspuns eu. Cei ce o scot binevoiesc să se intereseze de lucrările mele în legătură cu geologia uedului Mia și a Ighargharului de Sus.

— Asta ar putea să-mi fie utilă, murmură el continuând să răsfoiască revista.

— Îți stă la dispoziție.

— Mulțumesc. Mă tem doar că n-am ce să-ți ofer în schimb, în afară poate de Pliniu. Iar el... cu siguranță că știi la fel de bine ca și mine ce spune despre Igharghar, după regele Juba. De

altfel, hai să mă ajuți la aranjatul lucrurilor și ai să vezi dacă îți convine ceva.

Am acceptat fără să mă las rugat.

Și am început amlndoi prin a scoate la iveală felurite instrumente meteorologice și astronomice: termometre Baudin, Salleron, Fastré, un aneroid, un barometru Fortin, niște cronometre, un sextant, o lunetă astronomică, o busolă cu lunetă... Pe scurt, ceea ce Dueyrier numește materialul cel mai simplu și mai lesne de purtat pe spinarea unei cămile.

Pe măsură ce Saint-Avit mi le întindea, eu aranjam instrumentele pe singura masă din cameră.

— Acum, mă anunță el, nu mai avem decât cărțile. Am să ți le dau. Pune-le grămadă într-un colț, până când mi s-or face niște rafturi.

Timp de două ore l-am ajutat să îngrămădească la un loc o adevărată bibliotecă. Și ce bibliotecă! cum n-a mai pomenit niciodată vreun post din sud.

Toate textele antichității având vreo legătură cu ținuturile sahariene erau adunate între cei patru pereți văruiți ai încăperii acesteia de bordj. Herodot și Pliniu, firește, și, de asemenea, Strabon și Ptolemeu, Pomponius Mela și Ammien Marcellin. Dar, pe lângă aceste nume care îmi linișteau într-o măsură nepriceperea, le zăream pe cele ale lui Corippus, Paul Crose, Eratosthene, Photius, Diodor din Sidlia, Solin, Dios Cassius, Isidor din Sevilla, Martin din Tyr, Ethicus, Atheneu... *Scriptores Historiae Augustae*, *Itinerarium Antonim Augusti*, *Geographi latini minores de Riese*, *Geographi graeci minores* de Karl Müller... De atunci am avut prilejul să mă familiarizez cu agatharchizii din Cos și cu artemidorii din Efes, dar mărturisesc că în clipa aceea prezența dizertațiilor lor în lăzile unui căpitan de cavalerie mi-au pricinuit o oarecare emoție.

Mai notez încă *Descrittione dell'Africa*, de Leon Africanul; istoriile arabe de Ibn-Khaldoun, Al-Iaqoub, El-Bekri, Ibn-Batoutah, Mohamed El-Tounsi... În mijlocul acestui Babel, nu-mi amintesc decât două volume purtând numele unor savanți francezi contemporani. Și nu erau decât tezele latine ale lui Berlioux¹ și Schirmer².

¹ *Doctrina Ptolemaei ab injuria recensiorum vendicata, sive Nilus Superior et Niger verus, hodiernus Eghiren ab antiquis explorati*, Paris, în 8, 1874, cu două hărți. (Nota domnului Leroux).

Pe când procedam la stivuirea cât se poate mai echilibrată a acestor multiple formate, îmi spuneam:

„Și eu care credeam că, în misiunea lui cu Morhange, Saint-Avit avea mai ales sarcina observațiilor științifice! Sau mă înșeală memoria în mod ciudat, sau, de-atunci, el și-a schimbat cu totul preocupările. Lucru sigur e că pentru mine nu există nimic, în tot maldărul ăsta.”

Se vede că el mi-a citit pe față semnele prea vizibile ale mirării, căci a spus, cu un ton în care mi s-a părut că ghicesc un pic de neîncredere:

— Te surprinde cumva alegerea cărților mele?

— N-am dreptul să spun că mă surprinde, i-am răspuns eu, când nu cunosc munca în vederea căreia te-ai înconjurat de ele. În orice caz, pot afirma, cred, fără teamă de-a fi dezmințit, că niciodată vreun ofițer din secția arabă n-a avut o bibliotecă în care literatura antică să fie atât de bine reprezentată.

El zâmbi îndoielnic și, în ziua aceea, n-am împins discuția mai departe.

Printre cărțile lui Saint-Avit remarcasem un caiet voluminos, prevăzut cu o încuietoare solidă. De mai multe ori l-am surprins pe căpitan făcându-și însemnări în el. Când vreun motiv oarecare îl chema afară din cameră, Saint-Avit încuia cu grijă albumul acesta într-un dulăpior de lemn ieftin, căpătat prin marea dărnicie a administrației. Când nu scria și când serviciul îi dădea răgaz, Saint-Avit ordona să-i fie înșeuată cămila mehari care-l adusese, și, câteva minute mai târziu, de pe terasa micului fort, puteam să văd dubla siluetă dispărând în goană la orizont, în dosul unei cute de teren roșu.

De fiecare dată, cursele acestea deveneau mai lungi. Din fiecare, el se întorcea cu un fel de exaltare care mă făcea să-l privesc când luam masa, singurul moment pe care îl petreceam într-adevăr împreună, cu o neliniște din zi în zi mai mare.

„Asta nu-i a bună, mi-am spus într-o zi când cuvintele îi străluciră și mai mult decât de obicei prin lipsa lor de șir. Nu-i plăcut să te afli pe bordul unui submarin al cărui comandant ia opium. Ce drog o fi luând Saint-Avit?”

A doua zi, am aruncat o privire rapidă prin sertarele camaradului meu. Inspecția aceasta, pe care o socoteam de

² *De nomine et genere populorum qui berberi vulgo dicuntur*, Paris în 4, 1882. (Nota domnului Leroux).

datoria mea s-o fac, m-a liniștit pentru moment. „Dacă nu poartă cumva la el tuburile și seringă Pravaz“, mi-am spus eu.

Mai eram încă la epoca în care puteam crede că nălucirile lui André aveau nevoie de stimulente artificiale.

O observație meticuloasă îmi înlătură însă greșeala. În privința drogării, nimic suspect. De altfel, André aproape că nu bea și abia dacă fuma.

Și totuși, era cu neputință de negat agravarea febrei acesteia neliniștitoare. Din lungile lui plimbări, Saint-Avit se reîntorcea cu ochii din ce în ce mai strălucitori; era tot mai palid, mai expansiv, mai iritabil.

Într-o seară, el părăsi postul pe la ora șase, când zăduful încetează. L-am așteptat toată noaptea. Neliniștea îmi era cu atât mai mare cu cât, de câțva timp, caravanele semnalau prin preajma postului prezența unor bande de suspecti.

În zori, el tot nu se afla printre noi. Și nu s-a reîntors decât pe la amiază. Cămila lui mai mult se prăbuși decât îngenunche.

Primul lucru văzut de Saint-Avit fu detașamentul format la comanda mea ca să plec să-l caut, și ai cărui oameni și animale se și adunaseră în curte, între bastioane.

Și înțelese că trebuia să se scuze. Dar așteptă pentru asta să fim numai noi doi, la ora mesei.

— Sunt foarte mâhnit că ți-am făcut griji. Dar dunele în bătaia lunii erau atât de frumoase!... M-am lăsat atras destul de departe...

— Dragul meu, nu mi se cade mie să-ți fac reproșuri. Ești liber. Tu comanzi aici. Dă-mi voie, totuși, să-ți amintesc unele cuvinte despre jefuitorii chaamba și despre neajunsurile pe care le poate avea comandantul unui post, dacă lipsește prea mult...

El zâmbi și-mi răspunse simplu:

— Îmi plac oamenii care au memorie.

Se afla într-o bună, într-o prea bună dispoziție.

— Nu trebuie să fii supărat pe mine. M-am dușă dau o mică raită, ca de obicei. Apoi, a răsărit luna. Și-atunci, am recunoscut peisajul. Pe aici, în noiembrie se vor împlini douăzeci și trei de ani de atunci, Flatters s-a îndreptat spre destinul său cu o voluptate pe care certitudinea că nu se va mai întoarce o făcea și mai amară, și mai intensă.

— Ciudată mentalitate pentru șeful unei misiuni, am murmurat eu.

— Nu-l vorbi de rău pe Flatters. Nici un om n-a iubit deșertul ca el... până la a muri de iubire.

— Palat și Douls, printre atâția alții, l-au iubit la fel, am răspuns eu. Dar ei se expuneau singuri. Cum răspundeau numai de viață lor, erau liberi s-o facă. Flatters însă răspundea de șaizeci de vieți. Și nu poți nega că a făcut să-i fie măcelărită misiunea.

Abia am apucat să rostesc fraza aceasta, că am și regretat-o. Mă gândeam la povestirea lui Châtelain, la cercul ofițerilor din Sfax care se fereau, ca de ciumă, de orice discuție în stare să abată gândurile spre o anumită misiune Morhange-Saint-Avit.

Din fericire, mi-am dat seama că Saint-Avit nu mă ascultase. Ochii lui strălucitori priveau altundeva.

— Care a fost prima ta garnizoană? mă întrebă el brusc.

— Auxonne.

El râse sacadat.

— Auxonne. Côte-d'Or. Plasa Dijon, șase mii de locuitori, calea ferată P. L. M. Școala plutonului și inspecțiile amănunțite. Soția șefului de escadron primește joia, iar soția căpitanului adjunct-major, primește sâmbăta. Permisele de duminică: prima din lună, la Paris; celelalte trei, la Dijon. Asta îmi explică judecata ta despre Flatters.

Eu, dragul meu, am avut ca primă garnizoană Boghar. Acolo am debarcat într-o dimineață de octombrie, sublocotenent în vârstă de douăzeci de ani, la primul batalion al Africii, cu un galon alb pe mâneca mea neagră... „Mațele la soare”, cum spun ocnașii când vorbesc despre însemnele gradaților. Boghar!... Cu două zile înainte, începusem să zăresc de pe puntea pachetului pământul Africii. Îi plâng pe cei care, atunci când văd pentru prima oară stâncile palide, nu simt un cuțit în inimă la gândul că pământul acesta se întinde pe mii și mii de leghe... Eram aproape un copil, și aveam bani. Sosisem mai devreme decât trebuia. Aș fi putut rămâne trei sau patru zile la Alger, să mă distrez. Ei bine, chiar în seara aceea am luat trenul spre Berrouaghia.

Acolo, la abia o sută de kilometri de Alger, nu mai există cale ferată. În linie dreaptă, ai să dai de primul tren tocmai la Cap. Diligența călătorește noaptea, din cauza zădufului. Pe costișe, mă coboram și mergeam lângă trăsură, silindu-mă să gust, în atmosfera aceasta nouă, sărutul prevestitor al deșertului.

Pe la miezul nopții, la Tabăra Zuavilon, care e un biet post de umplură și domină o vale secată de unde se înalță amețitoare miresme de lendri, s-a făcut un popas pentru schimbat caii. Se afla acolo o ceată de *joyeux* și de disciplinari, condusă de tiraliori

și de soldați de la transporturi, spre grămezile de pietre din sud. Unii, decani ai pușcăriilor din Alger și Douéra, în uniformă, fără arme, firește; ceilalți, în civil – ce mai civili! recruții, tinerii pești ai prostituatelor de la Chapelle și de la Goutte-d'Or.

Ei porniră la drum înaintea noastră, dar diligența îi ajunse din urmă. Am văzut de departe, în lumina lunii, pe drumul gălbui, mulțimea neagră și răsfirată a convoiului. Apoi, am auzit o melodie surdă. Nenorociții, cântau. Unul, cu o voce tristă și răgușită, spunea o strofă care se târa, sinistră, prin adâncul văgăunilor albastre:

*Acum când ea e mare,
Lucrează pe trotuar
Cu șmecherii din banda
Lui Richard-Lenoir.*

Și ceilalți, reluau în cor oribilul refren:

*La Bastilia, cu ea,
Amorul merge strună
Nini-Piele de Cățea;
E dulce și e bună
La Bastilia.*

I-am văzut foarte de aproape, când diligența i-a depășit. Erau cumpliți. Sub cozorocurile hidoase, ochii luceau cu lumini sumbre pe fețele livide și rase. Praful fierbinte înăbușea în gâtlejuri vocile răgușite. M-a cuprins o tristețe îngrozitoare.

Când diligența a lăsat în urmă coșmarul acesta, mi-am revenit în fire.

Mai departe, mai departe, mi-am spus, spre sud, până la tărâmurile neatrinse încă de josnicul flux al gunoaielor civilizației.

Când sunt obosit, când am o clipă de spaimă neliniștită și mă cuprinde dorința de-a mă așeza pe drumul pe care mi l-am ales, mă gândesc la disciplinarii din Berrouaghia, și nu-mi doresc atunci decât să plec mai departe.

Dar ce răsplată, când mă aflu în vreunul din locurile acelea unde bieteale animale nu se gândesc să fugă, pentru că n-au văzut niciodată omul, unde pustiul se întinde de jur-împrejur, atât de departe încât bătrâna lume ar putea să se prăbușească fără ca măcar vreo cută a vreunei dune sau vreun norișor de pe cerul alb să-mi dea de veste!

— E adevărat, am șoptit eu, și mie mi s-a întâmplat odată, în plin deșert, la Tidi-Kelt, să simt asta.

Pînă acum, îl lăsasem să se înflăcăreze fără să-l întrerup. Am înțeles prea târziu ce greșeală săvârșisem scăpând fraza asta nenorocită.

Răutăciosul lui răs nervos se auzi iar.

— Aha! adevărat? La Tidi-Kelt? Te rog, dragul meu, în interesul tău, dacă vrei să nu fii ridicol, evită genul acesta de amintiri. Uite, îmi amintești de Fromentin, sau de bietul Maupassant care a vorbit despre deșert fiindcă mersese pînă la Djelfa, la două zile de strada Bab-Azoun și de piața Guvernământului, la patru zile de avenue de l'Opéra; și care, fiindcă a văzut lângă Bou-Sâada o nenorocită de cămilă gata să crape, s-a crezut în plină Sahara, pe străvechiul drum al caravanelor... Tidi-Kelt, pustiul!

— Mi se pare, totuși, că In-Salah... am spus eu puțin atins.

— In-Salah? Tidi-Kelt! Dar, bietul meu prieten, ultima oară când am trecut pe-acolo, am văzut tot atâtea ziare vechi și cutii goale de sardele câte sunt duminica în pădurea Vincennes.

Părtinirea și atât de vădita lui dorință de a mă jigni m-au făcut să-mi uit reținerea și să-i răspund acru:

— Firește, eu, unul, n-am mers pînă la...

M-am oprit. Dar era prea târziu.

El mă privi drept în față.

— Pînă unde? mă întrebă apoi, cu glas blând.

Nu i-am răspuns.

— Pînă unde? repetă el.

Și, cum eu mă încurcam în mutismul meu:

— Pînă la Ued-Tarhit, nu-i așa?

Pe malul estic al Ued-Tarhitului, la o sută douăzeci de kilometri de Timissao, la 23°5 latitudine nord, spunea raportul oficial, se afla înmormântat căpitanul Morhange.

— André, am explicat eu stângaci, îți jur că...

— Ce-mi juri?

— Că n-am avut deloc intenția...

— Să pomenești de Ued-Tarhit? De ce? Pentru care motiv nu s-ar vorbi în fața mea de Ued-Tarhit?

Față de tăcerea mea plină de rugăminți, el înălță din umeri și-mi spuse simplu:

— Dobitoc.

Apoi mă părăsi, fără ca mie să-mi fi dat măcar prin minte să-i cer socoteală pentru cuvântul acesta.

Totuși atâta umilire nu-l dezarmase. Dovada am avut-o a doua zi, iar felul cum își manifestă proasta dispoziție constitui dovada celui mai rău prost gust.

Abia mă trezisem, când André intră în camera mea.

— Poți să-mi explici ce înseamnă asta? mă întrebă el.

Avea în mână unul din registrele administrative. Când era nervos începea să le purice cu de-amănuntul, sperând să poată găsi în ele vreun motiv ca să se arate militărește de nesuferit.

De data aceasta hazardul îl servise cât se poate de bine.

André deschise registrul. Am roșit puternic zăbind înăuntru copia abia trasă a unei fotografii pe care o cunoșteam prea bine.

— Ce e asta? a repetat el disprețuitor.

Îl surprinsesem prea adesea examinând în camera mea, fără pic de bunăvoință, portretul domnișoarei de C..., ca să nu fiu lămurit în clipa aceea de reaua credință cu care îmi căuta ceartă.

M-am stăpânit totuși, și am pus biata copie într-un sertar.

Dar calmul meu nu-i convenea deloc lui André.

— De azi înainte, spuse el, ai te rog grijă și nu-ți mai lăsa amintirile galante să zacă printre actele administrative.

Apoi adăugă, cu cel mai jignitor surâs:

— Nu trebuie să-i dai subiecte de excitare lui Gourrut.

— André, am spus eu păbind, îți ordon...

El își îndreptă, mândru, spinarea:

— Și ce-i? Asta-i bună! Eu ți-am dat voie să vorbești despre Ued-Tarhit, nu-i așa? Cred că am tot dreptul să...

— André!

El privea acum, pe perete, cu un aer zeflemitor, portretul a cărui copie o salvasem de la scena aceea penibilă.

— Hai, hai, te rog, nu te supăra. Zău, recunoaște, între noi, că e cam slabă...

Și, înainte de-a apuca să-i răspund, a șters-o fredonând rușinosul refren din ajun:

*La Bastilia, cu ea,
Amorul merge strună
Nini-Piele de Cățea...*

Timp de trei zile n-am mai vorbit unul cu altul. Exasperarea îmi ajunsese de nedescris. Eram eu de vină pentru avaturile lui? Eram eu de vină dacă, din două fraze, una părea totdeauna că ar fi o aluzie?...

„Situția asta e de nesuportat, mi-am spus. Nu se mai poate să dureze.”

Și, într-adevăr, avea să înceteze curând.

La o săptămână după scena cu fotografia, sosi poșta. Abia aruncasem o privire pe sumarul lui *Zeitschrift*, revista germană despre care am vorbit, când am tresărit de uimire. Citisem acolo: „*Reise und Entdeckungen zweier französischer Offiziere, der Rittmeisters Morhange und des Oberleutnants de Saint-Avit, in der westlichen Sahara.*”¹

În aceeași clipă am auzit vocea camaradului meu:

— E ceva interesant în numărul ăsta?

— Nu, i-am spus eu într-o doară.

— Dă să-l văd.

M-am supus. Ce puteam face?

Mi s-a părut că André pălește pe când parcurgea sumarul; și totuși, glasul îi era cât se poate de natural când mi-a spus:

— Ai să mi-l împrumuți, nu-i așa?

Apoi a ieșit, aruncându-mi o privire sfidătoare.

Ziua se scurse, încet. Nu l-am revăzut decât seara. Era vesel, foarte vesel, de-o veselie care mi-a făcut rău.

Când am isprăvit cina, ne-am dus să ne rezemăm de balustradă, pe terasă. De acolo poți îmbrățișa cu privirea deșertul pe care, spre est, întunericul și începuse să-l înghită.

André rupse tăcerea.

— Știi, ți-am adus revista. Aveai dreptate. Nimic interesant.

Părea că se amuză enorm.

— Ce-i cu tine? Ce ai?

— Nimic, i-am răspuns eu cu glas sugrumat.

— Nimic? Vrei să-ți spun eu ce ai?

L-am privit cu un aer rugător.

André ridică din umeri. „Dobitoc”! pesemne că își spunea el din nou.

Noaptea se lăsa cu repeziciune. Doar malul sudic al uedului Mia mai era încă galben. Prin surpături, un mic șacal se prăvăli deodată, scheunând.

— *Dibul* se vaită fără motiv. Asta e semn rău, spuse Saint-Avit.

Apoi continuă, necruțător:

— Așadar, nu vrei să vorbești?

¹ Călătoria și descoperirile a doi ofițeri francezi, căpitanul Morhange și locotenentul de Saint-Avit, în Sahara de Vest (germ.).

Am făcut un efort imens ca să rostesc fraza aceasta jalnică:

— Ce zi istovitoare! Ce noapte, grea, grea!... Nu te mai simți nici pe tine însuși; nu mai știi...

— Da, spuse vocea depărtată a lui Saint-Avit. O noapte grea, grea; știi, la fel de grea ca noaptea când l-am ucis pe căpitanul Morhange.

CAPITOLUL III MISIUNEA MORHANGE - SAINT-AVIT

— Așadar, l-am ucis pe căpitanul Morhange, îmi spunea a doua zi André de Saint-Avit, la aceeași oră, în același loc, cu un calm care nu ținea seama de noaptea, de cumplita noapte pe care o petrecusem. De ce ți-am spus asta? Habar n-am. Poate din cauza pustiului. Ești tu oare omul în stare să suporte greutatea unei asemenea mărturisiri și apoi, la nevoie, să accepte consecințele pe care ea le comportă? Nici asta nu știu. Viitorul o să spună. Pentru moment, un singur lucru e sigur, acela, îți repet, că l-am ucis pe căpitanul Morhange.

Eu l-am ucis. Și fiindcă dorești să precizez cu ce prilej, îți închipui că n-o să-mi sucesc creierul ca să-ți aranjez un roman, și nici că o să încep prin a-ți povesti, după tradiția naturalistă, din ce stofă mi-au fost făcuți primii pantalonași scurți, sau, după cum vor neocatolicii, dacă, pe când eram copil, mă spovedeam adesea și dacă asta îmi făcea plăcere. N-am deloc gustul exhibițiilor inutile. O să ți se pară deci firesc că povestirea mea începe la epoca în care l-am cunoscut pe Morhange.

Și, mai întâi, am să-ți spun că oricât a trebuit să mă coste pentru liniștea și reputația mea, nu regret că l-am cunoscut. Într-un cuvânt, lăsând la o parte orice problemă de proastă camaraderie, am dat dovadă de-o ingratitudine destul de neagră asasinându-l. Lui Morhange și științei lui în domeniul inscripțiilor rupestre le datorez singurul lucru prin care viața mea va fi fost mai interesantă decât nefericitele vieți mărunte duse de contemporanii mei, la Auxonne sau în alte părți.

Acestea spuse, iată faptele:

Prima dam când am auzit rostindu-se numele lui Morhange mă aflam ca locotenent în secția arabă de la Ouargla. Și trebuie

să adaug că a fost pentru mine motivul unui acces frumușel de proastă dispoziție. Pe atunci vremurile erau tare frământate. Ostilitatea sultanului Marocului era latentă. La Touat, unde se urzise mai înainte uciderea lui Flatters și a lui Frescaly, majestatea aceasta dădea ajutor uneltirilor dușmanilor noștri. Touatul era marele centru al comploturilor, al atacurilor de jaf, al dezertărilor, și totodată locul de aprovizionare al unor nomazi cu neputință de prins. Guvernatorii din Algeria, Tirman, Cambon, Laferrière, cereau ocuparea Touatului. În mod tacit, miniștrii de război erau de aceeași părere... Dar știi, mai exista Parlamentul, și el nu voia, din pricina Angliei, a Germaniei și mai ales a unei anumite *Declarații a drepturilor omului și cetățeanului*, care spune că răzvrătirea e cel mai sfânt dintre drepturi, chiar când răzvrățiții sunt niște sălbatici care îți taie frumușel capul. Pe scurt, autoritatea militară era nevoită să-și sporească discret garnizoanele din sud, să-și creeze noi posturi: cel de aici, cele din Berresof, Hassi-el-Mis, fortul Mac-Mahon, fortul Lallemand, fortul Miribel... Dar, vorba lui Castries: „Pe nomazi nu-i ții cu bordjuri, ci cu mâncarea.” Mâncarea erau oazele din Touat. Trebuia ca domnii avocați de la Paris să fie convinși de necesitatea de a pune mâna pe oazele din Touat. Cel mai bun lucru era să li se prezinte un tablou fidel al uneltirilor urzite acolo împotriva noastră.

Principalii autori ai uneltirilor acestora erau, și mai sunt încă, senussii, al căror șef spiritual a fost silit de trupele noastre să-și mute sediul confreriei la vreo mie de leghe mai departe, la Schimmedrou, în Tibesti. S-a avut - zic s-a din modestie - ideea de a repera urmele lăsate de acești agitatori pe drumurile lor favorite: Rhât, Temassinin, câmpia Adjemorului și In-Salah. Era, după cum vezi, cel puțin pornind de la Temassinin, în mod sensibil același itinerar pe care l-a urmat în 1884, Gérard Rohlfs.

Eu dobândisem o oarecare faimă prin două plimbări, făcute una la Agadès, cealaltă la Bilma, și treceam printre ofițerii secției drept unul dintre cei mai buni cunoscători ai problemei senussilor. Mi s-a cerut, deci, să-mi asum această nouă răspundere.

Am atras atunci atenția că ar fi bine să ucid două muște dintr-o lovitură și să arunc, din mers, o privire asupra Hoggarului nordic, ca să mă asigur dacă tuaregii din Ahitarhen mai aveau cu senusii legături la fel de strânse ca pe vremea când s-au înțeles între ei ca să măcelărească misiunea Flatters. Mi s-a dat imediat dreptate. Modificarea itinerarului meu inițial consta în

următoarele: ajuns la Ighelaschem, la șase sute de kilometri sud de Temassinin, în loc să mă îndrept dired spre Touat prin drumul de la Rhât la In-Salah, trebuia, înfundându-mă între masivele Mouydirului și Hoggarului, să împing spre sud-est, până la Shikh-Salah. De acolo, urma să urc spre nord, spre In-Salah, pe drumul Sudanului și al Agadèsului. Aveam adică de făcut abia vreo opt sute de kilometri în plus, la o călătorie al cărei total atingea cam șapte sute de leghe, dar cu certitudinea că voi exercita o supraveghere cât se poate de completă asupra drumurilor pe care le urmau ca să ajungă la Touat dușmanii noștri, senusii din Tibesti și tuaregii din Hoggar. Pe drum - fiecare explorator își are mica lui pasiune personală - nu mă supăra deloc gândul că voi putea să cercetez un pic alcătuirea geologică a platoului Eguéré, despre care Duveyrier și ceilalți vorbesc supărător de puțin¹.

Totul era gata pentru plecarea mea la Ouargla. Totul, adică nu mare lucru. Trei cămile-mehari: a mea, a însoțitorului meu Bou-Djema, un chaamba credincios pe care îl avusesem cu mine în călătoria spre Air, mai puțin călăuză în ținuturi cunoscute mie și mai mult mașină de înșeuat și deșeuat cămilele, și o a treia, purtând merindele și câteva burdufuri cu apă de băut, foarte mici, căci, prin grija mea, locurile de popas cu fântâni fuseseră reperate îndeajuns.

Pentru asemenea călătorii, unii au plecat cu o sută de soldați, ba chiar cu tunuri. Eu sunt pentru tradiția lui Douls și René Caillié: plec singur.

Trăiam clipa destul de plăcută în care numai un fir te mai leagă de lumea civilizată, când o adresă ministerială sosi la Ouargla.

„I se ordonă locotenentului de Saint-Avit - spunea pe scurt adresa - să-și amâne plecarea până la sosirea căpitanului Morhange care trebuie să-l însoțească în călătoria sa de explorare.”

M-am simțit mai mult decât decepționat. Numai eu avusesem ideea excursiei acesteia. Și, după cum îți închipui, întâmpinasem toate greutățile din lume ca să fac să-i fie aprobat principiul de către forurile superioare. Și iată când tocmai mă bucuram din toată inima de ceasurile nesfârșite pe care aveam

¹ N-am nici o indicație asupra naturii rocii de la Eguéré, dar totul mă face să cred că masa era de gresie. H. Duveyrier, *Tuaregii din nord*, pag. 86. (Nota domnului Leroux.).

să le petrec numai cu mine, în plin deșert, mi se adaugă un necunoscut, ba, lucru și mai rău, un superior!

Condoleanțele camarazilor mei îmi înzeciră necazul.

Anuarul, consultat pe loc, le dăduse următoarele informații:

Morhange (Jean-Marie-François) promoția 1881. Cu brevet. Căpitan în afara cadrelor. (Serviciul geografic al Armatei).

— Iată explicația, spuse unul. E un protejat care ți se trimite ca să-i scoți castanele din foc, într-o muncă în care tu ai să duci tot greul. Cu brevet! Mare lucru! Pe-aici, teoriile lui Adant du Picq sunt egale cu zero.

— Nu prea sunt de părerea voastră, spuse comandantul. Cei din Parlament au aflat - din păcate, există întotdeauna indiscreții - adevăratul scop al misiunii lui Saint-Avit: să le forțeze mâna pentru ocuparea Touaiului. Și Morhange ăsta trebuie să fie omul de încredere al Comisiei Armatei. Toți oamenii ăștia, știți, domnii miniștri, parlamentarii, guvernatorii, se supraveghează între ei. Într-o bună zi s-ar putea scrie o frumoasă istorie paradoxală a expansiunii coloniale franceze, care s-a făcut totdeauna fără știrea celor de la conducere, dacă nu chiar fără voia lor.

— Oricum, rezultatul va fi același, am spus eu cu amărăciune! Vom fi doi francezi care ne vom spiona zi și noapte pe drumurile sudului. Plăcută perspectivă, când toată atenția ta nu e suficientă ca să dejoci șotiile indigenilor. Și când sosește domnul acesta?

— Poimăine, fără doar și poate. Mi-a fost anunțat un convoi de la Ghardaïa. Se pare că el îl va folosi. Totul arată că nu prea se pricepe să călătorească singur.

Într-adevăr, căpitanul Morhange sosi după două zile, cu ajutorul convoiului de la Ghardaïa. Am fost prima persoană pe care el a cerut s-o vadă.

Când a intrat în camera mea, unde mă retrăsesem demn de îndată ce am zărit convoiul, am avut neplăcuta surpriză de a constata că o să-mi fie greu să fiu multă vreme supărat pe el.

Căpitanul Morhange era un bărbat înalt, cu fața plină și colorată, cu ochi albaștri zâmbitori, cu o mustăcioară neagră și cu părul cărunț.

— Îți cer mii de scuze, dragul meu camarad, îmi spuse el imediat, cu o sinceritate cum n-am mai văzut la altul. Probabil că ești tare supărat pe nepoftitul care ți-a stricat planurile și ți-a întârziat plecarea.

— Ba deloc, domnule căpitan, i-am răspuns eu rece.

— Dumneata ești un pic vinovat de toate astea. Știința dumitale despre drumurile sudului, celebră la Paris, m-a făcut să doresc să te am ca inițiator când Ministerele Instrucțiunii Publice și al Comerțului și Societatea de Geografie s-au înțeles să-mi dea sarcina misiunii care mă aduce aici. Într-adevăr, aceste trei onorabile persoane morale mi-au încredințat sarcina de a recunoaște străvechea cale a caravelor care, din secolul al IX-lea, făcea legătura comercială între Tunis și Sudan, prin Tozeur, Ouargla, Es-Souk și cotul bourroumului, studiind posibilitatea de a-i reda acestui drum antica lui splendoare. Dar, în același timp, la Serviciul geografic aflam despre călătoria pe care dumneata aveai s-o întreprinzi. De la Ouargla la Shikh-Salah, itinerariile noastre sunt comune. Trebuie să-ți mărturisesc însă că e prima călătorie de acest gen pe care eu o întreprind. Nu m-aș teme deloc să vorbesc o oră despre literatura arabă în amfiteatrul școlii de limbi orientale, dar îmi dau seama că aș fi destul de încurcat văzându-mă silit să întreb în pustiu dacă trebuie să cotesc la stânga sau la dreapta. Mi se oferea un prilej unic de a mă pune la curent, rămânând totodată îndatorat pentru inițierea aceasta unui tovarăș de drum îndrăgitor. Nu trebuie să fii supărat pe mine dacă n-am lăsat prilejul să-mi scape și am folosit toate posibilitățile ca să-ți întârzii plecarea din Ouargla până-n clipa când puteam să mă aflu lângă dumneata. La toate acestea, nu mai am de adăugat decât un cuvânt: am sarcina unei misiuni care, prin originile ei este esențialmente civilă. Dumneata, ești investit de Ministerul de Război. Deci până în momentul când vom sosi la Shikh-Salah și ne vom întoarce spatele ca să ajungem, dumneata la Touat, eu la Niger, toate sfaturile, toate ordinele dumitale, vor fi urmate cuvânt cu cuvânt de un subaltern și, nădăjduiesc, de asemenea de un prieten.

Pe măsură ce vorbea cu o sinceritate atât de plăcută, simțeam o imensă bucurie văzând cum mi se risipeau cele mai rele temeri de până atunci. Mă încerca, totuși, urâta dorință de a-i arăta o oarecare rezervă, fiindcă dispusese astfel, de la distanță, fără ca eu să fiu întrebat, de tovărășia mea.

— Vă sunt foarte recunoscător, domnule căpitan, pentru măgulitoarele dumneavoastră cuvinte. Când doriți să părăsim Ouargla?

El făcu un gest de dezinteres absolut:

— Păi, când dorești. Măine, în seara asta... Te-am întârziat și așa. Pregătirile dumitale sunt, desigur, gata de mult.

Mica mea manevră se întorsese împotriva mea, căci, în planurile mele, plecarea fusese fixată abia pentru săptămâna următoare.

— Mâine, domnule căpitan? Dar... bagajele dumneavoastră? El zâmbi blând.

— Credeam că trebuie să cari cu tine cât mai puține lucruri cu puțință. Câteva efecte, niște hârtie: brava mea cămilă a putut să le ducă destul de ușor. Pentru rest, mă supun sfaturilor dumitale și posibilităților din Ouargla.

Eram învins. Nu mai aveam ce să-i obiectez. De altfel, o asemenea libertate de spirit și de maniere mă și cuceriseră în mod ciudat.

— Ei bine, îmi spuseră camarazii, mei când ora aperitivului ne adună din nou. Pare cu totul încântător căpitanul tău.

— Cu totul.

— Cu siguranță că n-o să ai neplăceri cu el. Rămîne doar să veghezi singur ca nu cumva, la sfârșit, să tragă plapuma numai pe el.

— N-o să lucrăm în același domeniu, am răspuns eu evaziv.

Eram gânditor, numai gânditor, ți-o jur. Din clipa aceea, nu mai aveam nimic împotriva lui Morhange. Totuși, tăcerea mea l-a convins că-i mai păstram pică. Și toți, auzi tu? toți și-au spus mai târziu, când bănuielile au început să plutească:

„Cu siguranță că e vinovat. Noi, care i-am văzut plecând împreună, putem afirma asta.”

Vinovat sunt... Dar pentru asemenea motive josnice de geloziei... Îmi vine și greață!

După asta, nu-ți mai rămîne decât să fugi, să fugi, până în locurile unde nu mai vezi oameni care gîndesc și raționează.

Morhange se ivi la braț cu comandantul, care părea încântat de noua lui cunoștință.

El îl prezintă zgomotos:

— Căpitanul Morhange, domnilor. Un ofițer de școală veche, în ceea ce privește veselia, pe cuvîntul meu. Vrea să plece mâine. Dar trebuie să-i facem o astfel de primire încît, până în două ore, să-i iasă din cap ideea asta. Ascultă, căpitane, ne poți dăruî o săptămână întreagă.

— Eu sunt la dispoziția locotenentului de Saint-Avit, răspunse Morhange zâmbind blând.

Conversația devenise generală. Paharele și râsetele se ciocneau între ele. Îi auzeam pe camarazii mei prăpădindu-se de

râs la poveștile pe care, cu o voioșie de neabătut, noul venit le spunea fără încetare. Iar eu, niciodată, niciodată, nu mă simțisem atât de trist.

Veni ora să trecem în sala de mese.

— la loc la dreapta mea, căpitane, strigă comandantul, din ce în ce mai radios. Și sper că vei continua să ne servești istorioare nostime despre Paris. Aici, știi, nu mai suntem la curent.

— La ordinele dumneavoastră, domnule maior, spuse Morhange.

— Luați loc, domnilor.

Ofițerii se supuseră ordinului, în zgomotul voios al scaunelor mișcate din loc.

Eu nu-l scăpăm din ochi pe Morhange, care rămase în picioare.

— Domnule maior, domnilor, îmi dați voie, spuse el.

Și, înainte de a lua loc la masa unde nici o clipă n-avea să înceteze să se arate cel mai vesel dintre comeseni, cu voce șoptită, cu ochii închiși, căpitanul Morhange rosti rugăciunea *Benedicte*.

CAPITOLUL IV SPRE AL DOUĂZECI ȘI CINCILEA GRAD

— Vezi, dumneata știi mult mai multe despre vechile drumuri ale Saharei decât ai vrut să mă lași să bănuiesc, îmi spunea căpitanul Morhange peste vreo două săptămâni, căci cunoști existența celor două Tadekka. Dar unul din aceste două orașe, despre care mi-ai vorbit adineaori, e Tadekka lui Ibn-Batoutah, plasat de istoricul nostru la șaptezeci de zile de Touat și situat, pe bună dreptate, de Schirmer, în ținutul neexplorat al auelimmidenilor. Prin această Tadekka treceau, în secolul al XIX-lea, caravanele sonrhai care, în fiecare an, călătoreau spre Egipt.

Todekka mea, a mea, e cealaltă, capitala oamenilor cu vâl plasată la douăzeci de zile spre sud de Ouargla de către Ibn-Khaldoun și la treizeci de zile de către El-Bekri, care o numește Tadmekka. Spre această Tadmekka mă îndrept eu. Această Tadmekka trebuie recunoscută în ruinele de la Es-Souk. Prin Es-Souk trecea drumul comercial care, în secolul al IX-lea, lega

Djeridul tunisian cu cotul făcut de Niger la Bourroum. Pentru a studia posibilitatea repunerii în valoare a acestei antice căi, ministerele mi-au dat misiunea căreia îi datorez plăcerea de a mă afla împreună cu dumneata.

— Fără îndoială că veți avea deziluzii, am murmurat eu. Totul îmi spune că negocîul care folosește astăzi calea aceasta e neînsemnat.

— Vom vedea noi, făcu el liniștit.

Acestea, pe când mergeam de-a lungul marginilor monocrome ale unei *sobkha*. Larga întindere salină lucea, albăstruie, în primele raze ale soarelui. Cele cinci cămile ale noastre goneau cu pași mari, proiectându-și umbrele mișcătoare, de un albastru mai închis. Uneori, câte o pasăre, un soi de bătlan nedeterminat, singurul locuitor al acestor pustietăți, se înălța și plana în aer suspendat parcă de-un fir, ca să se reazeze apoi, imediat, după trecerea noastră.

Eu mergeam înainte, atent la itinerar. Morhange mă urma. Înfășurat în imensul său burnuz alb, pe cap cu *chechia* dreaptă a spahiilor, la gât cu un lung șirag de mătănii mari, negre și albe, terminate printr-o cruce de aceleași culori, el înfățișa tipul perfect al călugărilor albi ai cardinalului Lavigerie.

Tocmai părăsisem drumul urmat de Flatters, după o haltă de două zile la Temassinin, ca să tăiem pieziș spre sud-vest. Eu am avut cinstea, înaintea lui Foureau, de a fi semnalat importanța Temassininului, punct geometric de trecere a caravanelor, și de a fi indicat locul unde căpitanul Pein a construit de curând un fort. Răscruce a drumurilor care duc la Touat din Fezzan și Tibesti, Temassinin e viitorul sediu al unui minunat birou de informații. Cele pe care, în decursul acestor zile, le-am adunat despre mișcările tainice ale dușmanilor noștri senussi, au fost importante. Printre altele, am observat detașarea completă cu care Morhange m-a privit făcându-mi anchetele.

În cele două zile, el și-a petrecut vremea stînd de vorbă cu bătrînul paznic negru al turbetului care păstrează, sub cupola sa de ipsos, rămășițele veneratului Sidi-Moussa. Convorbirile lui cu slujbașul acela îmi pare rău că le-am uitat. Dar, după mirarea admirativă a negrului, am înțeles cât eram eu de ignorant în ceea ce privește tainele nesfârșitei Sahare și cât îi erau ele de familiare tovarășului meu.

Și dacă vrei să ai o idee despre extraordinara originalitate pe care Morhange o aducea într-un astfel de raid, tu, care ești, totuși, deprins într-o măsură cu lucrurile din sud, ascultă.

Întâmplarea s-a petrecut exact la vreo două sute de kilometri de aici, în plină regiune a Mării Dune, în decursul groaznicului marș de șase zile fără apă. Mai aveam de băut numai rația pe două zile înainte de-a ajunge la prima fântână, și tu știi că fântânele astea, după cum îi scria Flatters soției sale: „trebuie să lucrezi două ore ca să le destupi pentru a putea să se adape vitele și oamenii”. Ei bine, am întâlnit acolo o caravană care mergea spre est, spre Rhadamès, și care se abătuse puțin cam spre nord. Cooșele cămilelor, reduse la zero și bălăbănindu-se moi, arătau suferințele convoiului. În urmă venea un măgăruș cenușiu, un jalnic urecheat, împiedicându-se la fiecare pas și căruia neguțătorii îi scosese samarul fiindcă știau bine că o să moară. Instinctiv, cu ultimele lui puteri, măgarul urma caravana simțind că, atunci când n-o să mai poată, va veni sfârșitul și marele fâlfâit al vulturilor pleșuvi. Iubesc animalele, pe care am motive temeinice să le prefer oamenilor. Trebuie să-ți spun că burdufurile noastre erau aproape goale și că propriile noastre cămile, fără de care nu mai ești în deșertul pustiu, nu fuseseră adăpate de multă vreme. Morhange își sili cămila să îngenuncheze, dezlegă un burduf și-i dădu să bea măgărușului. Firește că îmi făcea plăcere să văd tresărind de fericire bieteale coaste ale nefericitului animal. Dar aveam răspundere și mai vedeam de asemenea aerul uluit al lui Bou-Djema, și aerul dezaprobat al însetaților caravanei. Am făcut o observație. Doamne! Cum a fost primită! „Ce-am dat, răspunse Morhange, era dreptul meu. Măine seară, pe la șase, vom fi la fântâna El-Biodh. Până atunci, știu că n-o să-mi fie sete.” Și asta pe un ton în care, pentru prima oară am simțit apărând căpitanul. „Ușor de spus, gândeam eu, destul de supărat. Știe că, la nevoie, burduful meu și al lui Bou-Djema îi stau la dispoziție.” Dar nu-l cunoșteam încă bine pe Morhange și e adevărat că, până a doua zi, seara, când am ajuns la El-Biodh, el n-a băut, împotrivindu-se cu o zâmbitoare încăpățănare ofertelor noastre.

Umbră a sfântului Francisc de Assisi! Coline ale Ombriei, atât de pure în zori! Pe un răsărit de soare asemănător, la marginea unui firav pârâu care se arunca în cascade dintr-o tăietură a stâncilor cenușii din Eguéré, Morhange se opri. Apele neașteptate se rostogoleau pe nisip, și am văzut, sub lumina care le sporea, mici peștișori negri. Pești, în mijlocul Saharei! Am rămas toți trei muți în fața acestui paradox al naturii. Un peștișor se rătăcise într-un minuscul golfuleț de nisip. Stătea acolo, bălăcărindu-se zadarnic, cu pântecul alb în sus... Morhange îl luă,

Îl privi o clipă și-l dădu înapoi firisorului de apă vie... Umbră a sfântului Francisc! Coline ale Ombriei... Dar am jurat să nu rup, prin digresiuni nepotrivite, firul acestei povestiri...

„Vezi că aveam dreptate când te sfătuiam să mergi un pic spre sud înainte de-a ajunge la Shikh-Salah a dumitale, îmi spunea o săptămână mai târziu căpitanul Morhange. Ceva mă îndemna să cred că masivul Eguéré e lipsit de interes din punctul de vedere care te interesează. Aici, n-ai decât să te apleci ca să apuci pietrele care îți vor permite să stabilești, în mod mai hotărâtor decât au făcut Bou-Dérba, des Cloizeaux și doctorul Marrès, originea vulcanică a acestui ținut.”

Morhange îmi vorbea astfel pe când mergeam de-a lungul versantului apusean al munților Tifedest, spre al douăzeci și cincilea grad latitudine nordică.

— Aș fi lipsit de politețe dacă nu ți-aș mulțumi, i-am spus eu.

N-am să uit niodată clipa aceea. Lăsaserăm cămilele și eram pe cale de-a proceda la culegerea celor mai topice fragmente de stâncă. Morhange făcea asta cu un discernământ care spunea multe despre cunoștințele lui în domeniul geologiei, știință pe care susținuse de atâtea ori că n-o cunoștea deloc.

Atunci i-am pus întrebarea următoare:

— Pot să-ți arăt recunoștința mea făcându-ți o mărturisire?

El ridică o clipă capul și mă privi.

— Te rog.

— Ei bine, nu prea văd interesul practic al călătoriei pe care ai întreprins-o.

Morhange zâmbi.

— Cum asta? Explorarea anticei căi a caravanelor, demonstrarea că a existat, din cele mai vechi timpuri, o legătură între lumea mediteraneană și ținuturile negrilor nu contează în ochii dumitale? Speranța de a lichida o dată pentru totdeauna controversele seculare care au învrăjbit atâtea minți inteligente - (d'Aville, Heeren, Berlioux, Quatremère, pe de o parte; Gosselin, Walekenaer, Tissot, Vivien de Saint-Martin de cealaltă parte - socotești că e lipsită de interes? Pe cinstea mea, ești foarte dificil, dragul meu.

— Eu mă gândeam la un interes practic, i-am spus. N-o să negi că această controversă de care vorbești îi privește numai pe geografi de birou și pe exploratorii de cameră.

Morhange continuă să zâmbească.

— Nu fi atât de aspru cu mine, dragul meu prieten. Te rog să-ți amintești că misiunea dumitale ți-a fost încredințată de

Ministerul de Război, și că eu o am pe a mea de la Ministerul Instrucțiunii Publice. Originea aceasta diferită justifică scopurile noastre divergente. Ea explică, în orice caz, și aici îți dau întru totul dreptate, de ce misiunea urmărită de mine nu are, într-adevăr, nici un scop practic.

— Dar ești și mandatarul Ministerului Comerțului, i-am răspuns eu, ambiționându-mă. De asta te-ai angajat să studiezi posibilitatea restaurării vechiului drum comercial din secolul al IX-lea. Și, în privința asta, nu încerca să mă amăgești: cunoștințele dumitale de istorie și geografie a Saharei te făceau să știi exact cum stau lucrurile, încă înainte de a părăsi Parisul. Drumul de la Djerid la Niger e mort, mort de-a binelea. Știai că nici un trafic important n-o să mai treacă pe traseul căruia, totuși, ai acceptat să-i studiezi posibilitățile de restaurare.

Morhange mă privi drept în față.

— Și chiar de-ar fi așa, spuse el cu cea mai amabilă nepăsare, chiar dacă aș fi avut, înainte de a pleca, convingerea pe care mi-o atribui, știi ce concluzie ar trebui trasă?

— Aș fi fericit să te aud spunând-o.

— Pur și simplu, dragul meu prieten, că m-am priceput mai puțin decât dumneata să-mi găsesc, un pretext pentru călătoria mea, că am acoperit cu motive mai puțin bune adevăratele scopuri care mă aduc pe aici.

— Un pretext? Nu văd...

— Fii, te rog, și dumneata sincer. Sunt convins că ai cea mai vie dorință de-a informa secțiile arabe despre uneltirile senussilor. Dar mărturisește că nu furnizarea informațiilor acestora îți formează ținta exclusivă și intimă a plimbării. Dumneata ești geolog, dragul meu. În misiunea aceasta ai găsit un prilej să-ți satisfaci înclinarea. Nimeni nu se gândește să-ți facă o vină din faptul că ai știut să împaci ce e folositor țării cu ce îți e plăcut dumitale. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu nega: nu-mi trebuie altă dovadă decât prezența dumitale aici, la poalele acestui Tifedest, foarte ciudat, fără doar și poate, din punct de vedere mineralogic, dar a cărei explorare te-a aruncat, totuși, la vreo sută cincizeci de kilometri mai la sud de itinerarul oficial.u

Ar fi fost cu neputință să-mi închidă cineva gura cu mai multă politețe. Am parat, atacând.

— Din cele spuse trebuie să conchid că nu cunosc adevăratele motive ale călătoriei dumitale, și că ele n-au nimic a face cu motivele oficiale?

Mersesem cam prea departe. Am simțit-o după seriozitatea care marca, de data aceasta, răspunsul lui Morhange.

— Nu, dragă prietene, nu trebuie să conchizi asta. Nu mi-ar fi plăcut deloc o minciună dublată de-o escrocherie față de stimabilele corpuri constituite care m-au socotit demn de încrederea și de subsidiile lor. Țelurile care mi-au fost trasate, voi face tot posibilul să le îndeplinesc. Dar n-am nici un motiv să-ți ascund că mai există unul, cu totul personal, la care țin mult mai mult. Să zicem, dacă vrei să folosim o terminologie altminteri regretabilă, că țelul acesta e *scopul*, pe când celelalte nu sunt decât *mijloacele*.

— Aș fi oare indiscret dacă...

— Deloc, răspunse camaradul meu. Shikh-Salah se află doar la câteva zile de-aici. Curând ne vom despărți. Cel căruia i-ai condus cu atâta grijă primii pași prin Sahara, nu trebuie să aibă nimic de ascuns față de dumneata.

Ne opriserăm în valea unui mic ued secăt în care creșteau câteva plante firave. Un izvor, pe-aproape, avea în jurul lui un fel de cunună din verdeață cenușie. Cămilele, deșeuuate pentru nopți, se căzneau grăbite să pască tufele spinoase de *had*. Pereții negri și netezi ai munților Tifedest se ridicau, aproape verticali, deasupra capetelor noastre. În aerul neclintit începuse să se înalțe fumul albăstrui al focului la care Bou-Djema ne pregătea cina.

Nici un zgomot, nici o adiere. Fumul vertical urca agale treptele șterse ale văzduhului.

— Ai auzit vorbindu-se despre *Atlasul Creștinismului*? mă întrebă Morhange.

— Cred că nu. Nu cumva e o lucrare de geografie publicată de benedictini sub conducerea unui oarecare Dom Granger?

— Memoria nu te înșeală, spuse Morhange. Îngăduie, totuși, să precizez unele lucruri despre care n-ai avut aceleași motive ca mine să te interesezi. *Atlasul Creștinismului* și-a propus să stabilească hotarele marelui flux al creștinismului în decursul epocilor, și asta pentru toate părțile globului. Operă demnă de știința benedictină, demnă de prodigiousul erudit care e Dom Granger.

— Și ai venit, fără îndoială, să constăți hotarele acestea pe aici? șoptii eu.

— Într-adevăr, așa e, răspunse Morhange.

Apoi tăcu, iar eu îi respectai tăcerea, hotărât de altfel să nu mă mir de nimic.

— Pe calea mărturisirilor nu te poți opri la jumătate, fără să fii ridicol, spuse el după câteva clipe de gândire, cu o voce redevenită dintr-o dată foarte gravă, și din care dispăruse orice urmă din voioșia aceea care, cu o lună mai înainte, le făcuse atâta plăcere tinerilor ofițeri din Ouargla. Eu le-am început pe ale mele. Am să spun tot. Fii sigur, totuși, că voi avea discreția să nu insist asupra unor evenimente din viața mea intimă. Dacă, acum patru ani, în urma acestor evenimente, am hotărât să intru la mănăstire, nu te interesează care au fost motivele. În ceea ce mă privește, pot să mă minunez că trecerea unei ființe absolut lipsite de interes a putut să-mi schimbe calea vieții. Pot să mă minunez că o făptură care n-avea decât meritul de a fi frumoasă, a fost trimisă de Creator pentru a-mi influența destinul într-un sens atât de neașteptat. Mănăstirea, la poarta căreia am bătut, avea motivele cele mai temeinice să se îndoiască de trăinicia unei asemenea vocații. Ceea ce lumea laică pierde în felul acesta e prea adesea reluat tot de ea. Într-un cuvânt, nu pot să-l dezaprob pe părintele stareț că mi-a interzis să-mi dau atunci demisia. Eram căpitan cu brevet din anul precedent. La ordinul lui, am cerut și am obținut punerea în concediu de inactivitate pe trei ani. La capătul acestor trei ani de ucenicie monahală, avea să se vadă dacă lumea era definitiv moartă pentru sluga dumneavoastră.

Din prima zi a sosirii mele la mănăstire, am fost pus la dispoziția lui Dom Granger și afectat de el unei echipe a faimosului *Atlas al Creștinismului*. Un scurt examen i-a permis să-și dea seama ce fel de servicii aş fi în stare să-i fac. Astfel am intrat în atelierul însărcinat cu cartografia Africii de Nord. Nu știam un cuvânt din limba arabă, dar se nimerise că, fiind în garnizoană la Lyon, urmasem, la Facultatea de litere, cursurile lui Berlioux, geograf iluminat, fără doar și poate, dar plin de o idee mare: influența exercitată asupra Africii de civilizațiile greacă și romană. Amănuntul acesta din viața mea i-a fost suficient lui Dom Granger. Imediat am căpătat prin grija lui vocabularele berbere ale lui Venture, Delaporte, Brosselard, *Grammatical Sketch of the Temâkâq*, de Stanhope Fleeman și *Eseul de gramatică a limbii temâchek* de maiorul Hanoteau. Peste trei luni eram în stare să descifrez orice inscripție *tifinar*. Știi că tifinarul e scrierea națională a tuaregilor, expresia acestei limbi *temâchek* care mi se pare a fi protestul cel mai curios al neamului târgui față de dușmanii săi mahomedani.

Dom Granger avea, într-adevăr, convingerea că tuaregii au fost creștini, începând de la o epocă pe care e vorba s-o determinăm, dar care coincide neîndoiește cu epoca de splendoare a bisericii din Hippone. Crucea, dumnezeu știi asta mai bine decât mine, e la ei un motiv de ornamentație fatidică. Duveyrier a constatat că ea figurează în alfabetul lor, pe armele lor, printre desenele de pe veșmintele lor. Singurul tatuaj pe care îl poartă pe frunte, pe dosul palmei, este o cruce cu patru brațe egale; ciochinăriile șeilor, mânerile săbiilor și ale pumnalelor, ei le au în cruce. Și mai trebuie să-ți amintesc oare că, în ciuda interzicerii clopotelor, socotite de islamism ca un simbol creștin, harnașamentele cămilelor tuarege au ca podoabă dapoței?

Nici Dom Granger și nici eu nu dădeam o prea mare importanță felului acestuia de dovezi, prea asemănătoare celor la mare cinste în *Geniul Creștinismului*. Dar, oricum, e cu neputință să refuzi întreaga valoare a unor argumente teologice. Dumnezeu tuaregilor, Amanai, incontestabil Adonaiul din Biblie, este unic. Ei au un iad, *tîmsi-tan-elâkhar*, focul de pe urmă, în care domnește Iblis, Lucifer al nostru. Paradisul lor, în care își primesc răsplata pentru faptele bune, e locuit de *andjeloûsen*, îngerii noștri. Și să nu-mi obiectezi că există o asemănare între teologia aceasta și cea a Coranului, căd eu ți-aș spune argumente istorice și ți-aș aminti că tuaregii au luptat de-a lungul veacurilor, până ce au fost aproape exterminați, ca să-și mențină credința împotriva încălcărilor fanatismului mahomedan.

Foarte adesea, împreună cu Dom Granger, am studiat această formidabilă epopee în care se văd băștinașii ținând piept cuceritorilor arabi. Cu el, am văzut armata lui Okha, unul din oamenii apropiați Profetului, înfundându-se în pustiu ca să subjuge marile triburi tuarege și să le impună primele elemente musulmane. Triburile acestea erau pe atunci bogate și înfloritoare. Erau ihoggarenii, imededrenii, ouadelenii, kel-guéresii, kel-aîrîi. Dar certurile lăuntrice le vlăguiră rezistența. Ea se dovedi, totuși, de temut și abia după un lung și cumplit război izbutiră arabii să pună mâna pe capitala berberilor. Ei o distruseră, după ce-i măcelăriseră pe locuitori. Pe ruinele capitalei, Okha a clădit un nou oraș. Orașul acesta este Es-Souk. Cel distrus de Sidi-Okha este Tadmekka berberă. Ceea ce Dom Granger mi-a cerut a fost tocmai să merg și să încerc să dezgrop din ruinele cetății musulmane Es-Souk urmele rămase din Tadmekka berberă, și poate creștină.

— Înțeleg, murmurai eu.

— Foarte bine, spuse Morhange. Dar ceea ce trebuie să sesizezi acum e simțul practic al călugărilor, superiorii mei. Nu uita că, chiar după trei ani de viață la mănăstire, ei mai păstrau îndoieli în privința trăinicieii vocației mele. Și au găsit în același timp și mijlocul de-a o pune la încercare o dată pentru totdeauna, și mijlocul de-a uni posibilitățile oficiale cu scopurile lor particulare. Într-o dimineață am fost chemat la părintele stareț, și iată cum mi-a vorbit el, de față cu Dom Granger care îl aproba tăcut:

— Concediul dumitale de inactivitate expiră peste două săptămâni. Te vei reîntoarce la Paris și vei cere ministerului să te reintegreze. Cu ce ai învățat aici, și cu cele câteva relații pe care noi le-am putut păstra la Statul-Major, nu-ți va fi greu să fii numit la Serviciul geografic al armatei. Când te vei afla pe strada Grenelle, vei primi instrucțiunile noastre.

Eram mirat de încrederea lor în știința mea. Redevenit căpitan la Serviciul geografic, am înțeles-o. La mănăstire, întâlnirile zilnice cu Dom Granger și cu emulii săi îmi întreținuseră convingerea continuă că nu știu mai nimic. În contact cu camarzaii mei, am înțeles superioritatea învățământului pe care îl promisem acolo. La amănuntele misiunii mele nici n-a mai fost măcar nevoie să mă gândesc. Ministerele au venit chiar ele să-mi ceară s-o accept. În toate acestea, inițiativa mea nu s-a manifestat decât o singură dată: aflând că vei părăsi Ouargla pentru călătoria de acum și având unele motive să nu cred în valoarea mea practică de explorator, am făcut tot ce-am putut ca să-ți întârzie plecarea, cu gândul să mergem împreună. Sper că ți-a trecut supărarea.

Lumina se îndrepta grăbită spre apus, unde soarele se afundase într-un lux nemaipomenit de draperii violete. Eram singuri în imensitatea aceasta, la poalele stâncii negre și rigide. Numai noi. Absolut numai noi.

I-am întins lui Morhange o mână pe care el mi-a strâns-o. Apoi a spus:

— Dacă mi se par nesfârșit de lungi cele câteva mii de kilometri care mă despart de clipa când, după îndeplinirea misiunii, voi putea să regăsesc în sfârșit la mănăstire uitarea unor lucruri pentru care nu eram făcut, dă-mi voie să-ți spun că, în clipa de față, cele câteva sute de kilometri care îmi rămân de străbătut alături de dumneata, înainte de-a ajunge la Shikh-Salah, mi se par infinit de scurte...

Pe apa decolorată a izvoarașului s-a ivit o stea, neclintită și fixă ca un cui de argint.

— Shikh-Sala, șoptii eu cu inima plină de-o tristețe de neexprimat, răbdare! Încă n-am ajuns acolo!

Și, într-adevăr, n-aveam să ajungem acolo niciodată.

CAPITOLUL V INSCRIȚIA

Dintr-o singură lovitură dată cu bastonul său ghintuit, Morhange făcu să sară o bucată de stâncă din coasta neagră a muntelui.

— Ce-i asta? Întrebă el întinzându-mi-o.

— Un bazalt cu peridot, i-am spus eu.

— Nu e interesant: abia dacă i-ai aruncat o privire.

— Ba, dimpotrivă, e foarte interesant. Dar pentru moment, mărturisesc că mă preocupă altceva.

— Ce anume?

— Privește un pic într-acolo, i-am spus, arătând în zare, spre vest, un punct întunecat de cealaltă parte a întinderii albe.

Erau orele șase dimineața. Soarele răsărise. Dar degeaba l-ai fi căutat pe cerul uimitor de neted. Și nici o adiere de vânt, nici o adiere.

Deodată, una din cămilele noastre scânci. O antilopă enormă se ivise brusc și se izbise, înnebunită, cu capul de peretele stâncos. Acum stătea acolo, buimăcită, la câțiva pași de noi, tremurând pe picioarele ei subțiri.

Bou-Djema venise lângă noi.

— Când picioarele mohorului se clatină, înseamnă că stâlpii firmamentului sunt gata să se prăbușească, șopti el.

Ochii lui Morhange mă priviră ținută, apoi se întoarse spre orizont, la punctul negru, acum dublat.

— O furtună, nu-i așa?

— Da, o furtună.

— Și vezi în asta un motiv de îngrijorare?

Nu i-am răspuns imediat. Tocmai schimbam câteva scurte cuvinte cu Bou-Djema, ocupat el însuși să strunească bietecele cămile care deveneau nervoase.

Morhange își repetă întrebarea. Am ridicat din umeri.

— De îngrijorare? Habar n-am. Până acum n-am văzut încă furtună în Hoggar. Dar am bănuielile mele. Și totul mă face să văd că cea care se pregătește o să fie destul de puternică. De altfel, ia te uită.

Pe stânca plată se ridicase o pulbere ușoară. În aerul încremenit câteva fire de nisip începură să se învârtască. Viteza lor spori și deveni vertiginoasă, dându-ne dinainte, în mic, spectacolul a ceea ce avea să se năpustească imediat asupra noastră.

Un stol de găște sălbatice trecu scoțând țipete ascuțite. Zburau foarte jos și veneau dinspre vest.

— Fug spre Sebhka din Amandghor, spuse Bou-Djema.

„Nu mai există nici o îndoială”, gândii eu.

Morhange mă privea curios.

— Ce trebuie să facem? mă întrebă el.

— Să ne încălecăm imediat cămilele și să căutăm degrabă un adăpost pe vreo ridicătură a terenului. Dă-ți seama de situație. E comod să urmezi albia unui ued uscat. Dar, până într-un sfert de oră, furtuna va izbucni poate. Iar peste o jumătate de oră, un adevărat torent se va năpusti încoace. Pe solul aproape impermeabil, ploile alunecă așa cum ar aluneca o găleată cu apă zvârlită pe-un trotuar asfaltat. Nimic în adâncime, totul pe sus. De altfel, privește.

Și i-am arătat, la vreo zece metri mai sus, pe marginea culoarului stâncos, niște dâre lungi, adânci și paralele, vechi urme de eroziune.

— Peste un ceas, apele vor șiroi la înălțimea aceea. Iată semnele inundației precedente. Să pornim la drum. Nu mai e nici o clipă de pierdut.

— La drum, făcu Morhange liniștit.

Ne-a fost nespus de greu să facem să îngenuncheze cămilele. Când fiecare dintre noi fu cocoțat pe cămila sa, ele porniră într-o goană pe care spaima o făcea din ce în ce mai dezordonată.

Deodată începu vântul, un vânt formidabil; și aproape în același timp lumina păru că se stinge în văgăuna dintre munți. Deasupra capetelor noastre cerul devenise, cât ai clipi, mai întunecat decât pereții negri ai culoarului prin care coboram într-un galop nebun.

— O treaptă, o scară în stâncă! le strigai eu, prin vânt, tovarășilor mei. Dacă până într-un minut nu găsim una, s-a isprăvit.

Ei nu mă auziră, dar, întorcându-mi capul, văzui că-și păstrau mereu distanța. Morhange venea imediat după mine. Ultimul, Bou-Djema, mâna înaintea sa, cu o dibăcie admirabilă, cele două cămile care ne duceau bagajele.

Un fulger orbitor sfâșie întunericul, un bubuit de tunet repercutat la infinit de peretele stâncos răsună, și, îndată, începură să cadă niște picături de ploaie enorme și călduțe. Într-o clipă, burnuzurile noastre, pe care viteza le întindea orizontal după noi, ni se lipiră de trupurile ude leoarcă. Pe neașteptate, la dreapta, o spărtură a stâncii se deschise în mijlocul peretelui. Era patul aproape vertical al unui ued, afluent al celui pe care avusesem nefericita idee să-l urmărim de dimineață. Un adevărat torent se scurgea vuind prin el.

Nidodată n-am apreciat mai bine incomparabila siguranță pe care o au cămilele de a urca pantele cele mai abrupte. Încordându-se, depărtându-și imensele picioare, proptindu-se printre stâncile care începeau să se desprindă, cămilele noastre făcură în momentul acela ceea ce poate că n-ar fi reușit să facă niște catări din Pirinei.

După câteva clipe de eforturi supraomenești, ne-am aflat, în sfârșit, în afara pericolului, pe un fel de terasă bazaltică, dominând cu vreo cincizeci de metri culoarul uedului în care era să pierim. Soarta potrivise bine lucrurile: o mică grotă se deschidea în spatele nostru. Bou-Djema izbuti să adăpostească acolo cămilele. De pe pragul ei, noi am avut răgazul să contemplăm în tăcere uluitorul spectacol care ni se oferea privirilor.

Ai asistat, cred, în tabăra de la Châlons, la trageri de artilerie. Ai văzut, când se sparg obuzele, cum terenul de cretă al Marnei începe parcă să fiarbă, așa cum fierbeau călimările noastre la liceu, când aruncam în ele câte o bucățică de cărbune de calciu. Pământul se umflă, se înalță, clocotește, în vuietul obuzelor care se sparg. Ei bine, cam așa a fost și atunci, doar că toate acestea se petreceau în mijlocul pustiului, în mijlocul beznei. Apele se aruncau, albe, în fundul văgăunei aceleia negre, și urcau, urcau spre soclul nostru. Se auzea, neîntrerupt, bubuitul tunetului și zgomotul, mai puternic încă, al unor bucăți întregi de perete stâncos surpate de inundație, care se prăbușeau dintr-o dată și se dizolvau în câteva secunde în mijlocul năvalei de ape.

Tot timpul cât a durat potopul, poate un ceas, poate două, Morhange și cu mine am rămas, fără un cuvânt, aplecați peste

hârdăul acela fantastic, dornici să vedem, să vedem mereu, să vedem totuși, complăcându-ne, cu un fel de groază de nespus, în a simți cum se clatină, sub loviturile ca de berbece ale ploii, piscul de bazalt pe care ne aflaserăm adăpost. Cred că nu ne-a trecut prin gând, nici o clipă, într-atât era de frumos, să dorim sfârșitul acestui coșmar.

În sfârșit, licări o rază de soare. Abia atund ne-am privit.

Morhange îmi întinse mâna.

— Mulțumesc, îmi spuse el simplu.

Și adăugă zâmbind:

— Să pierim înecați în mijlocul Saharei ar fi fost nefiresc și ridicol. Grație firii dumitale hotărâte, ne-ai ferit de sfârșitul acesta paradoxal.

Ah! de ce, împiedicându-i-se cămila, nu s-a rostogolit el oare pentru totdeauna în mijlocul talazului aceluia! Ce s-a întâmplat mai apoi, nu s-ar mai fi întâmplat: iată la ce mă gândesc în ceasurile mele de slăbiciune. Dar, ți-am spus, îmi revin repede în fire. Nu, nu, nu regret, nu pot să regret că ceea ce s-a întâmplat mai apoi, s-a întâmplat.

Morhange mă părăsi ca să intre în mica grotă, de unde se auzeau cârâiturile satisfăcute ale cămilelor lui Bou-Djema. Am rămas singur să privesc torentul care creștea, creștea mereu, ajutat de apele impetuoase ale afluenților săi dezlănțuiți. Nu mai ploua. Soarele strălucea pe cerul redevenit albastru. Simțeam cum se usucă pe mine, cu o repeziciune de necrezut, hainele, ude learcă acum o clipă.

O mână mi se așeză pe umăr. Morhange se afla din nou lângă mine. Un ciudat zâmbet de satisfacție îi lumina fața.

— Vino, îmi spuse el.

L-am urmat, destul de intrigat. Am pătruns în grotă.

Spărtura, destul de mare ca să îngăduie intrarea cămilelor, lăsa să pătrundă lumina. Morhange mă conduse în fața unei bucați netede de stâncă, drept înaintea noastră.

— Privește, îmi spuse el cu o bucurie abia stăpânită.

— Ce?

— Cum ce? Nu vezi?

— Văd că sunt aici mai multe inscripții tuarege, i-am răspuns eu, oarecum dezamăgit. Dar credeam că ți-am spus că nu prea mă descurc cu cititul scrierii tifar. Prezintă oare semnele acestea mai mult interes decât cele pe care le-am întâlnit până acum, de mai multe ori?

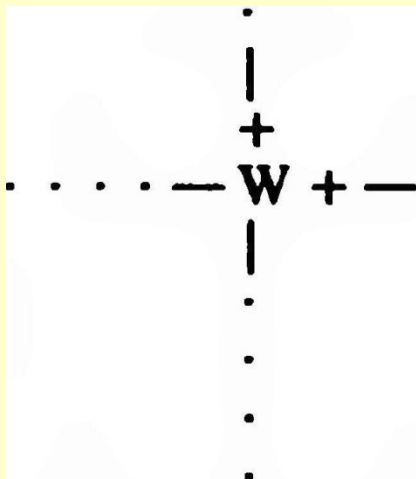
— Uită-te la aceasta, spuse Morhange.

Glasul lui avea un asemenea accent de triumf încât, de data asta, întreaga atenție mi se fixă la ce îmi arăta.

Am privit.

Era o inscripție ale cărei semne se aflau puse în formă de cruce. Ea ocupă, în aventura noastră, un loc atât de important, încât nu se poate să nu ți-o reproduc.

Îți-o:

Inscripția era desenată cu multă regularitate iar semnele ei erau destul de adânc crestate în stâncă. Fără să fi avut, pe atunci, o prea mare pricepere în domeniul inscripțiilor rupestre, nu mi-a fost deloc greu să recunosc că cea pe care o aveam în față era foarte veche.

Morhange o privea cu un aer din ce în ce mai radios.

M-am uitat la el întrebător.

— Ei? Ce spui? făcu el.

— Ce vrei să spun? Ți repet că abia știu să descifrez scrierea tiffinar.

— Vrei să te ajut? Îmi propuse el.

O lecție de epigrafie berberă, după emoțiile prin care abia trecuserăm, mi se părea cel puțin nelalocul ei. Dar bucuria lui Morhange era atât de vădită, încât mi-ar fi părut rău să i-o stric.

— Așadar, începu Morhange, simțindu-se în largul său, de parcă s-ar fi aflat în fața unei table la școală, mai întâi vei remarca la inscripția aceasta repetarea ei în formă de cruce. Vreau să spun că ea cuprinde de două ori același cuvânt, de jos în sus, și de la dreapta la stânga. Cuvântul care o compune fiind de șapte litere, a patra literă, W, se află în mod firesc în centru.

Aranjarea aceasta, unică în epigrafia tifinar, e ea însăși destul de remarcabilă. Dar mai e ceva, și mai important încă. Acum, să descifrăm.

Greșind de trei ori din șapte, am izbutit, cu ajutorul plin de răbdare al lui Morhange, să citesc, literă cu literă, cuvântul.

— Ai priceput, mă întrebă Morhange, făcându-mi cu ochiul când îi dădui de capăt.

— Mai puțin ca oricând, i-am răspuns eu, pierzându-mi un pic răbdarea. Am descifrat, literă cu literă, cuvântul: *a, n, t, i, n, h, a*: *Antinha*, Antinha, nu văd nici un asemenea cuvânt și nici măcar ceva apropiat, în toate dialectele sahariene pe care le cunosc.

Morhange își frecă mâinile. Bucuria lui lua forme neobișnuite.

— Ai găsit. Tocmai pentru asta e unică descoperirea mea.

— Cum adică?

— Într-adevăr, nici în arabă și nici în berberă nu există vreun cuvânt analog acestuia.

— Atunci?

— Atunci, dragă prietene, înseamnă că ne aflăm în fața unui cuvânt străin, tradus în caractere tifinar.

— Și, după dumneata, cărei limbi aparține cuvântul acesta?

— Adu-ți aminte, mai întâi, că litera *e* nu figurează în alfabetul tifinar. Aici, ea a fost înlocuită prin semnul fonetic care îi este cel mai apropiat: *h*. Repune-o la locul ei, din cuvânt, și vei obține...

— Antinea.

— Antinea, exact. Ne aflăm în fața unui cuvânt grecesc reprodus în tifinar. Și acum, cred că ești de acord cu mine și să recunoști că descoperirea mea prezintă oarecare interes.

În ziua aceea nu am descifrat mai departe textele. Un strigăt puternic, înspăimântat, înfricoșător, se auzi tocmai atunci.

Afară, unde ne-am repezit imediat, ne aștepta un spectacol ciudat.

Deși cerul se înseninase de tot, torentul își rostogolea întruna apele de spumă galbenă, fără să i se poată încă prevedea apropiata descreștere. În mijlocul lui, o epavă cu totul neobișnuită, cenușie, moale, și lăsată în voia apei, luneca fără scăpare în lungul curentului.

Dar ce ne-a uimit mai întâi a fost faptul că l-am văzut pe Bou-Djema, de obicei atât de calm, și care în clipa aceea era

cuprins de nebunie totală, sărind, paralel cu apa, în dărâmăturile stâncii de pe mal, ca și cum ar fi pornit în urmărirea epavei.

Deodată, l-am prins de braț pe Morhange. Epava cenușie se însuflețea. Din ea ieși un gât lung și jalnic, scoțând o dureroasă chemare de animal înnebunit.

— Nepriceputul! am exclamat eu. E una din cămilele noastre pe care a lăsat-o să scape și care e acum dusă de torent.

— Te înșeli, spuse Morhange. Cămilele noastre sunt toate în peșteră. Cea după care aleargă Bou-Djema nu e a noastră. Aș mai adăuga că strigătul de spaimă pe care l-a auzit adineaori, nu Bou-Djema l-a scos. Bou-Djema e un chaamba viteaz, care în clipa de față n-are decât un gând: să pună mâna pe capitalul fără stăpân înfățișat de cămila asta dusă de ape.

— Atunci, cine a strigat?

— Să încercăm, dacă vrei, îmi spuse Morhange, să urcăm în susul torentului pe care ghidul nostru îl coboară cu o viteză atât de mare. Și fără să-mi aștepte răspunsul, el porni de-a lungul malului stâncos, proaspăt răscolit de ape...

În clipa aceea se poate spune pe drept cuvânt că Morhange pornise în întâmpinarea destinului său.

L-am urmat. Ne-a fost nespus de greu să străbatem vreo două sau trei sute de metri. În cele din urmă am zărit, la picioarele noastre, un mic golfuleț clipocind, în care nivelul apei scădea.

— Privește, spuse Morhange.

O formă neagră se legăna pe apele golfulețului.

Când am ajuns la marginea lui, am văzut că era trupul unui om îmbrăcat în lungile văluri albastru închis ale tuaregilor.

— Întinde-mi o mână, spuse Morhange și proptește-te cu cealaltă de stânca tare.

Morhange era puternic, foarte puternic. Cât ai clipi, jucându-se parcă, trase corpul spre mal.

— Trăiește încă, spuse el satisfăcut. Acum, trebuie să-l ducem în peșteră. Locul acesta nu-i deloc potrivit pentru reanimarea unui înecat

Și-l ridică în brațele sale puternice.

— E de mirare cât de puțin cântărește pentru statura lui.

Când terminarăm de străbătut în sens invers drumul peșterei, vălurile targuiului aproape că se uscaseră. Dar și vopseaua din ele ieșise din belșug; iar cel pe care Morhange se

căznea să-l readucă la viață devenise din pricina asta un om de culoare vineție.

Când i-am turnat pe gât un sfert de rom, el a deschis ochii, ne-a privit pe amândoi cu mirare, apoi, închizându-i din nou, a șoptit în arabă, cu o voce abia inteligibilă, fraza aceasta, al cărei sens aveam să-l pricepem abia peste câteva zile:

— *Să fi ajuns oare la capătul misiunii mele?*

— Despre ce misiune o fi vorbind? am spus eu.

— Lasă-l să-și revină pe deplin, răspunse Morhange. Știi ce? Deschide o cutie de conserve. Cu voinicii de soiul ăsta nu trebuie păstrate măsurile de prevedere prescrise pentru înecații noștri europeni.

Într-adevăr, cel căruia îi salvaserăm viața era un soi de uriaș. Fața lui, deși foarte slabă, avea trăsături regulate și era aproape frumoasă. Tenul îi era deschis, barba rasă. Părul, încărunțit, arăta un bărbat de vreo șazeci de ani.

Când i-am pus dinainte cutia de *corn-beef*, o licărire de bucurie lacomă îi străluci în ochi. Cutia cuprindea porțiile a patru mâncări zdraveni. El o goli într-o clipă.

— Ia te uită ce poftă de mâncare, spuse Morhange. Acum o să-i putem pune fără nici o jenă întrebările noastre.

Targuiul își și trăsese peste frunte și peste obraz vălul său ritual. Probabil că fusese tare flămând dacă nu îndeplinise mai înainte formalitatea aceasta neapărat necesară. Acum nu i se mai vedeau decât ochii care ne priveau cu o lucire din ce în ce mai întunecată.

— Ofițeri francezi, murmură el în sfârșit.

Și, apucând mâna lui Morhange, și-o duse la piept, apoi la buze.

Deodată, o expresie de mare neliniște i se ivi în ochi.

— Și cămila mea? întrebă el.

I-am explicat că ghidul nostru era pe cale de a i-o salva. La rândul său, el ne povesti cum animalul, poticnindu-se, apoi prăbușindu-se în torent, îl făcuse și pe el să cadă, pe când încerca să-l rețină. Atund se izbise cu fruntea de-o piatră și strigase. După aceea nu-și mai amintea nimic.

— Cum te numești? I-am întrebat eu.

— Eg-Anteouen.

— Din ce trib fad parte?

— Din tribul Kel-Tahat.

— Cei din Kel-Tahat nu-i așa că sunt servi ai celor din tribul Kel-Rhelâ, marii nobili ai Hoggarului?

— Da, răspunse el, privindu-mă pieziș. S-ar fi zis că niște întrebări atât de precise asupra lucrurilor din Hoggar, nu-i erau tocmai pe plac.

— Cei din Kel-Tahat, dacă nu mă înșel, sunt așezați în partea de sud-vest a Atakorului¹. Ce căutai atât de departe de drumurile voastre obișnuite, când ți-am salvat noi viața?

— Mă duceam, prin Tit, spre In-Salah, spuse el.

— Ce te duceai să faci la In-Salah?

El era gata să-mi răspundă. Deodată, însă, l-am văzut tresărind. Ochii îi rămăseseră ațintiți pe un punct fix al peșterii. Ne-am uitat și noi într-acolo. Și am văzut inscripția rupestră care, cu un ceas mai înainte, îl bucurase atâta pe Morhange.

— Cunoști asta? îl întrebă el cuprins brusc de curiozitate.

Targuiul nu scoase o vorbă, dar ochii îi licăriră ciudat.

— Cunoști asta? insistă Morhange. Și adăugă: Antinea?

— Antinea, repetă omul.

Apoi tăcu.

— Răspunde-i domnului căpitan, strigai eu, simțind că mă cuprinde o furie neobișnuită.

Targuiul mă privi. Credeam că o să vorbească. Dar ochii i se făcură deodată aspri și întunecați. Sub vălul lucios am simțit cum i se încordează trăsăturile.

Morhange și eu ne-am întors.

Pe pragul peșterii, gâfâind decepționat, stors de puteri după o oră de goană zadarnică, se ivise Bou-Djema.

CAPITOLUL VI NEAJUNSURILE PRICINUITE DE LĂPTUCI

În clipa când Eg-Anteouen și Bou-Djema se aflară față în față, mi se păru că surprind la targui ca și la chaamba, o tresărire, imediat stăpânită și de unul și de celălalt. Aceasta n-a fost, repet, decât o impresie cu totul fugară. Dar a fost suficientă, totuși, pentru a mă hotărî să-l interoghez mai îndeaproape pe ghidul meu despre noul nostru tovarăș, de cum ne vom afla numai noi doi, singuri.

¹ Altă denumire, în limba *temahaq*, a Hoggarului. (Nota domnului Leroux).

Cele petrecute de dimineață ne obosiseră îndeajuns. De aceea am hotărât să ne terminăm ziua acolo și chiar să ne petrecem noaptea în peșteri, așteptând descreșterea totală a apelor.

La deșteptare, pe când reperam pe hartă itinerarul zilei, Morhange se apropie de mine. I-am observat aerul oarecum jenat.

— Peste trei zile vom fi la Shikh-Salah, i-am spus eu. Poate chiar poimâine seară, dacă ne merg bine cămilele.

— Poate că ne vom despărți mai înainte, rosti el.

— Cum asta?

— Da, mi-am modificat un pic itinerarul. Nu mai intenționez să merg direct la Timassao. Înainte de-a ajunge acolo, mi-ar place să cercetez nițel masivul Hoggar în interiorul său.

Am încruntat sprâncele:

— Ce înseamnă ideea asta nouă?

În același timp, privirea mi se îndreptă spre Eg-Anteouen pe care, și-n ajun și acum câteva clipe, îl putusem vedea stând de vorbă cu Morhange. El își repara liniștit o sanda, cu un fir uns, dăruit de Bou-Djema, și nu ridică deloc capul.

— Iată, explică Morhange din ce în ce mai stingherit. Eg-Anteouen mi-a semnalat prezența unor inscripții de același fel, în mai multe peșteri din Hoggarul apusean. Peșterile se află în apropierea drumului său spre casă. Eg-Anteouen trebuie să treacă prin Tit, iar de la Tit la Timissao, prin Silet, nu sunt decât două sute de kilometri. E un drum aproape clasic¹, pe jumătate mai scurt decât cel pe care l-aș avea de făcut de la Shikh-Salah la Timissao, dacă ne-am despărți. După cum vezi, și asta e, într-o mică măsură, un motiv care mă îndeamnă să...

— Într-o mică măsură? Într-o foarte mică, i-am răspuns eu. Dar ești absolut hotărât?

— Da, răspunse el.

— Când crezi că ai să mă părăsești?

— Aș avea interes să o fac chiar azi. Drumul prin care Eg-Anteouen se gândește să pătrundă în Hoggar taie drumul nostru cam pe aici. În legătură cu asta, am chiar să-ți fac o mică rugămintă.

— Te rog.

¹ Drumul și etapele de la Tit la Timissao au fost într-adevăr reperate, începând din 1888, de căpitanul Bissuel, *Tuaregii din vest*, itinerarul 1 și 10. (Nota domnului Leroux).

— Aș vrea să-mi lași una din cele două cămile de povară, căci însoțitorul meu targui și-a pierdut-o pe a lui.

— Cămila care îți poartă bagajele e a dumatăle, la fel ca și cea pe care călărești, i-am răspuns eu rece.

Am stat câțva timp fără să scoatem o vorbă. Morhange păstra o tăcere jenată. Eu, îmi studiam harta. Cam peste tot, dar mai ales spre sud, ținuturile neexplorate ale Hoggarului formau pe hartă, printre petele de culoare închisă ale munților presupuși, numeroase, prea numeroase pete albe.

În cele din urmă, am spus:

— Îmi dai cuvântul că după ce vei vedea faimoasele peșteri te vei îndrepta spre Timissao prin Tit și Silet?

El mă privi fără să înțeleagă.

— De ce îmi pui o asemenea întrebare?

— Pentru că, dacă îmi dai cuvântul, și, firește, dacă nu cumva prezența mea îți este neplăcută, te voi însoți. Pentru mine, două sute de kilometri nu mai contează. Voi ajunge la Shikh-Salah prin sud, în loc să ajung prin vest, și-atâta tot.

Morhange mă privi emoționat

— De ce faci asta? murmură el.

— Dragă prietene - era pentru prima oară când îi spuneam așa lui Morhange - dragă prietene, am un simț care capătă o neobișnuită ascuțime în pustiu, simțul primejdiei. Ți-am dat o mică dovadă în privința aceasta ieri dimineață, în momentul furtunii. Cu toată știința dumatăle rupestră, mi se pare că nu ai o idee prea limpede despre ce este Hoggarul, nici despre întâlnirile pe care le poți avea acolo. Acestea spuse, prefer să nu te las să întâmpini singur anumite riscuri.

— Am o călăuză, spuse Morhange cu minunata lui naivitate.

Stând tot ghemuit pe vine, Eg-Anteouen continua să-și repare sandaia.

M-am îndreptat spre el.

— Ai auzit ce i-am spus domnului căpitan?

— Da, răspunse targuiul calm.

— Îl însoțesc. Te vom părăsi la Tit, și vei face așa fel încât să putem ajunge acolo fără necazuri. Unde se află locul la care i-ai propus domnului căpitan să-l conduci?

— Nu eu i l-am propus, ci el mi l-a cerut, observă rece targuiul. Peșterile cu inscripții se află la trei zile de marș, spre sud, în munți. La început, drumul e destul de anevoios. Dar după aceea coboară și ajungi ușor la Timissao. Pe-acolo sunt fântâni

bune, în care tuaregii taïtoq, prietenii francezilor, vor adăpa cămilele.

— Și cunoști bine drumul?

El ridică din umeri. Prin ochi îi trecu o licărire de dispreț.

— L-am făcut de douăzeci de ori.

— Bine. Atunci, la drum.

Am mers, timp de două ore. N-am schimbat un cuvânt cu Morhange. Intuiam clar nebunia pe care o săvârșisem aventurându-ne cu atâta ușurință în ținutul cel mai puțin cunoscut, cel mai primejdios din Sahara. Toate loviturile care, de douăzeci de ani încearcă să mineze înaintarea franceză, au venit din acest temut Hoggar. Dar ce puteam face? Îmi dădusem de bună voie adeziunea la această aventură nebunească. Cu neputință de dat înapoi. La ce mi-ar fi folosit să-mi pătez gestul printr-o continuă aparență de proastă dispoziție? Și apoi, trebuie să mărturisesc, întorsătura pe care începea să o ia călătoria noastră nu-mi displăcea deloc. De când pornisem, aveam senzația că ne îndreptăm spre ceva nemaipomenit, spre o aventură monstruoasă. Doar nu degeaba ești, luni și ani întregi, oaspetele deșertului! Mai devreme sau mai târziu el își impune voința, anihilând pe ofițerul destoinic, pe funcționarul sfios, dându-i peste cap simțul răspunderii. Ce se află oare după stâncile acestea misterioase, dincolo de pustietățile acestea lipsite de culoare, care i-au ținut în șah pe cei mai vestiți dezlegători de mistere?... Acolo, te duci, și te duci...

— Ești măcar sigur că inscripția aceasta prezintă un interes care să justifice încercarea noastră? îl întrebai eu pe Morhange.

Tovarășul meu tresări mulțumit. Am înțeles că-l frământa, încă de la plecare, teama că l-aș putea însoți fără plăcere. Din moment ce-i ofeream prilejul de-a mă convinge, scrupulele îi dispăreau și biruința i se părea sigură.

— Niciodată, răspunse el cu un glas pe care și-l voia stăpânit, dar prin care străbătea entuziasmul, niciodată n-a fost descoperită o inscripție greacă la o latitudine atât de sudică. Punctele extreme la care ele au fost menționate aparțin sudului Algeriei și Cyrenaiceii. Dar în Hoggar! Dă-ți seama. E adevărat că aceasta e tradusă în caractere tifinar, dar o asemenea particularitate nu scade interesul lucrului: ea îl sporește.

— După părerea dumitale, care e sensul cuvântului acestuia?

— Antinea nu poate fi decât un nume propriu, spuse Morhange. Cui îi este el dat? Mărturisesc că nu știu. Și dacă, în momentul de față mă îndrept spre sud, ducându-te cu mine, e fiindcă trag nădejde să capăt câteva informații în plus. Etimologia lui? Nu are una, ci treizeci posibile. Gândește-te că alfabetul tifinar e departe de a se potrivi cu alfabetul grec, ceea ce multiplică ipotezele. Vrei să-ți înfățișez câteva?

— Chiar eram să te rog.

— Ei bine, avem mai întâi *αντί* și *ναῶξ*, *femeia așezată în fața navei*, explicație care ar fi plăcut mult lui Gaffarel și veneratului meu maestru Berlioux. Cuvântul s-ar potrivi destul de bine pentru chipurile sculptate în partea dinainte a navelor. E un cuvânt tehnic, pe care nu mi l-aș aminti în clipa de față, chiar dacă mi s-ar da cincizeci de lovituri de baston¹.

Avem apoi *αντίηα* care trebuie legată de *αντί* și *ναῶξ*, cea care stă în fața *ναῶξ*-ului a *ναῶξ*-ului templului, *cea care stă în fața sanctuarului*, preoteasă, deci. Interpretare care i-ar încânta din toate privințele pe Girard și Renan.

E apoi *αντινία* de la *αντί* și *νεοξ*, nou, ceea ce ar putea însemna două lucruri: sau *cea care e contrariul tinereii*, adică bătrână, sau *cea care e dușmana nouătății*, sau *dușmana tinereții*.

Mai apoi încă un sens al lui *αντί*, *în schimb*, care se ivește tocmai ca să complice posibilitățile de mai sus; mai există de asemenea patru sensuri ale verbului *ετω* care înseamnă rând pe rând *a merge*, *a curge*, *a toarce* sau *a țese*, *a îngrămădi unul peste altul*. Și mai sunt și altele... Ține seama că n-am la îndemână, pe cocoașa altminteri confortabilă a cămillei, nici marele dicționar al lui d'Estienne, nici lexicoanele lui Passow, Pape sau Liddel-Scoot. Asta, dragă prietene, numai pentru a-ți dovedi în ce măsură epigrafiile sunt o știință relativă și subordonată totdeauna descoperirii unui text nou, în contradicție cu datele anterioare și care mai e și la cheremul dispoziției epigrafiștilor și al concepției lor personale despre univers².

— Cam așa cred și eu, am spus. Dar dă-mi voie să mă mir că având o părere atât de sceptică asupra scopurilor pe care le

¹ E bine poate să amintim aici că *Chipurile de la proră* e tocmai titlul unei remarcabile culegeri poetice de doamna Delarue-Mardrus. (Nota domnului Leroux).

² Căpitanul Morhange pare să fi uitat în enumerarea aceasta, pe alocuri fantezistă, etimologia *ανθνα* formă dialectică doriană, a lui *ανθθivp* de la *ανθοξ floare*, și care înseamnă *care e floare*. (Nota domnului Leroux).

urmărești, nu eziți să înfrunți niște riscuri care pot fi destul de mari.

Morhange zâmbi ușor.

— Eu nu interpretez, dragul meu, ci doar culeg. Din ce-am să-i aduc, Dom Grange are destulă știință ca să tragă concluzii care ar scăpa slabelor mele cunoștințe. Am vrut să mă distrez un pic. Iartă-mă.

În clipa aceea, chinga uneia dintre cămilele de povară, fără îndoială insuficient strânsă, se răsuci. O parte din povară se clătină și căzu la pământ.

Eg-Anteouen și sărise jos ca să-l ajute pe Bou-Djema să repare stricăciunea.

Când terminarăm, mi-am împins cămila lângă a lui Bou-Djema.

— La popasul următor va trebui să strângi mai bine chingile. Cămilele vor avea de mers pe munte.

Călăuza mă privi cu mirare. Pînă atunci socotisem inutil să-l țin la curent cu noile noastre planuri, dar îmi închipuiam că Eg-Anteouen l-o fi informat.

— Domnule locotenent, drumul câmpiei albe, până la Shikh-Salah nu e muntos, spuse chaambaul.

— Nu vom merge pe drumul câmpiei albe. Vom coborî, spre sud, prin Hoggar.

— Prin Hoggar, șopti el, dar...

— Dar ce?

— Nu cunosc drumul.

— Ne va conduce Eg-Anteouen.

— Eg-Anteouen!

L-am privit pe Bou-Djema care scosese exclamația aceasta înăbușită. Ochii lui se îndreptară cu uimire și groază spre targui.

Cămila lui Eg-Anteouen mergea la vreo zece metri în fața noastră, lângă a lui Morhange. Cei doi bărbați discutau. Am înțeles că Morhange vorbea pesemne cu Eg-Anteouen despre faimoasele inscripții. Dar nu ne aflam atât de departe încât ei să nu ne poată auzi cuvintele.

Din nou mi-am privit călăuza. Și am văzut că pălise.

— Ce s-a întîmplat, Bou-Djema, ce s-a întîmplat? îl întrebai eu încet.

— Nu aici, domnule locotenent, nu aici, șopti el.

Îi clănțăneau dinții. Și adăugă, abia auzit:

— Nu aici. Seara la popas, când el se va întoarce spre răsărit ca să-și facă rugăciunea, la apusul soarelui. Atunci, cheamă-mă

lângă tine. Am să-ți spun... Dar nu aici. El vorbește, dar ascultă. Du-te, du-te lângă căpitan.

— Asta-i bună! șoptii eu apăsând cu călcâiul gâtul cămilei ca să-l ajung din urmă pe Morhange.

Să fi fost orele cinci seara, când Eg-Anteouen, care călătorea în frunte, se opri.

— Aici e, spuse el descălecând.

Locul era sinistru și frumos. La stânga noastră, un zid fantastic, de granit, își decupa creasta cenușie pe cerul roșu. Zidul acesta era tăiat, de sus în jos, de un culoar întortocheat, înalt poate de o mie de picioare și de o lărgime uneori abia suficientă ca să poată îngădui trecerea a trei cămile una lângă alta.

— Aici e, repetă targuiul.

Spre vest, drept în fața noastră, în lumina amurgului, poteca pe care urma s-o părăsim își desfășura palida ei panglică. Câmpia albă, drumul spre Shikh-Salah, popasurile sigure, fântânile cunoscute... Iar de cealaltă parte, zidul acesta negru pe cerul mov, culoarul acesta întunecat

L-am privit pe Morhange.

— Să ne opnm, spuse el simplu. Eg-Anteouen ne sfătuiește să ne refacem în întregime provizia de apă.

De comun acord, am hotărât să ne petrecem noaptea acolo înainte de a porni pe munte.

Pe aproape se afla un izvor, într-o pâlnie întunecoasă în care cădea o cascadă mică și frumoasă; câțiva arbuști, câteva plante...

Cămilele, priponite, și începuseră să pască.

Bou-Djema așează pe-un bolovan mare și plat tacâmurile noastre de campanie, păhăruțe de metal, farfurii de cositor. O cutie de conserve deschisă prin grija lui, fu pusă lângă o farfurie cu lăptuci culese de el pe malurile umede ale izvorului. După gesturile sacadate cu care așeza pe bolovan lucrurile acestea, îl vedeam cât e de tulburat.

La un moment dat, când se aplecă spre mine să-mi întindă o farfurie, el îmi arată cu un gest lugubru tunel întunecos în care aveam să ne afundăm.

— *Blad-el-Khouf!* șopti el.

— Ce spune? întrebă Morhange care îi surprinsese gestul.

— *Blad-el-Khouf. Iată ținutul spaimei.* Așa numesc arabii Hoggarul.

Bou-Djema se așezase iar deoparte, lăsându-ne să cinăm. Ghemuit pe vine, el începu să mănânce câteva frunze de lăptuci, pe care și le păstrase pentru sine.

Eg-Anteouen stătea nemișcat.

Deodată targuiul se ridică. La apus, soarele nu mai era decât un tăciune roșu. Îl văzurăm pe Eg-Anteouen apropiindu-se de fântână, așternându-și pe jos burnuzul albastru și îngenunchind.

— Nu-i credeam pe tuaregi atât de respectuoși față de datina musulmană, spuse Morhange.

Dar, în clipa aceea, aveam de făcut ceva mai bun decât să mă mir.

— Bou-Djema, strigai eu.

În același timp îl priveam pe Eg-Anteouen. Cufundat în rugăciune, cu fața întoarsă spre apus, el nu-mi dădea, vădit, nici o atenție. Tocmai se pregătea să se plece cu fruntea la pământ, când, cu glas ceva mai tare, am strigat din nou:

— Bou-Djema, vino cu mine la cămila mea. Am ceva de căutat în coburi.

Încet, cumpătat, mereu în genunchi, Eg-Anteouen își murmură rugăciunea.

Cât despre Bou-Djema, acesta nu se clintise din loc.

Numai un geamăt surd îmi răspunse.

Morhange și cu mine am sărit imediat în picioare și am dat fuga la ghid. Eg-Anteouen ajunse acolo odată cu noi.

Cu ochii închiși, cu mâinile reci, chaambaul horcăia în brațele lui Morhange. Eu îi luasem o mână, Eg-Anteouen i-o ținea pe cealaltă. Fiecare cu mijloacele lui, ne căzneau să ghicim, să înțelegem...

Deodată, Eg-Anteouen tresări. Zărise biata gamelă deformată pe care arabul o ținuse, cu un minut mai înainte, între genunchi și care acum zăcea răsturnată la pământ.

El o luă, o depărtă, cercetând repede una după alta cele câteva foi de lăptucă rămase încă acolo, și scoase o exclamație răgușită.

— Așa! făcu Morhange încetișor. Acum e rândul ăstuia. Oare o să-și piardă și el mințile?

Mi-am ațintit privirea pe Eg-Anteouen și l-am văzut cum, fără să scoată o vorbă, se repezi spre bolovanul pe care se afla cina noastră; o secundă mai târziu el se afla din nou lângă noi, ținând în mână farfuria cu lăptuci de care nu ne atinseserăm încă.

Apoi luă din gamela lui Bou-Djema o frunză verde, cărnoasă, lată și albicioasă și o puse lângă o altă frunză, luată din farfuria noastră.

— *Afahléhlé!* spuse el simplu.

M-a trecut un fior, ca și pe Morhange. Așadar era afahléhlé, *falesiez*-ul arabilor saharieni, teribila plantă care lovise mortal, mai repede și mai sigur decât armele tuaregilor, o parte din misiunea lui Flatters.

Eg-Anteouen era acum în picioare. Înalta lui siluetă se profila neagră pe cerul devenit dintr-o dată de-un liliachiu foarte pal. El ne privea.

Și cum noi ne dădeam toată silința să facem ceva pentru nefericitul nostru ghid, targuiul repetă, clătinând din cap:

— *Afahléhlé!*

Bou-Djema muri pe la mijlocul nopții, fără să-și mai fi revenit în fire.

CAPITOLUL VII ȚINUTUL SPAIMEI

— E curios să constați cum expediția noastră, atât de liniștită de la Ouargla încoace, tinde acum să devină agitată, spuse Morhange.

Fraza aceasta el o rosti pe când se ridica, după ce îngenunchease o clipă lângă groapa anevoios săpată în care depuseserăm trupul călăuzei, și după ce se rugase acolo.

Eu nu cred în Dumnezeu. Dar dacă poate ceva să influențeze vreodată asupra unei forțe, fie a răului, fie a binelui, fie a luminii, fie a întunericului, *ceva*-ul acela nu poate fi decât rugăciunea șoptită de-un astfel de om.

Timp de două zile am călătorit printr-un gigantic haos de stânci negre, într-un peisaj devenit lunar din cauza prăpădului. În preajmă, numai zgomotele pietrelor rostogolindu-se sub copitele cămilelor și căzând în fundul hăurilor, ca niște bubuituri.

Ciudat marș, într-adevăr. În primele ore încercasem să schițez harta drumului pe care îl urmam, servindu-mă de planșeta cu busolă. Dar schița mi s-a încurcat repede: fără doar și poate o greșeală în măsurarea pasului cămilelor. Atunci, mi-am pus planșeta la loc, într-unul din coburi. Renunțasem la

control, Eg-Anteouen era acum stăpânul nostru. Nu ne rămânea decât să avem încredere în el.

Eg-Anteouen mergea în frunte. Morhange îl urma. Eu încheiam marșul. În fiecare clipă mi se ofereau privirilor cele mai curioase specimene de roci eruptive. Zadarnic însă. Asemenea lucruri nu mă mai interesau. O altă curiozitate mă stăpânea. Nebunia lui Morhange mă cuprinsese și pe mine. Dacă tovarășul meu mi-ar fi spus: „Ce facem e nesăbuit; să mergem înapoi, spre drumurile trasate, să ne întoarcem”, din clipa aceea i-aș fi răspuns: „Dumneata ești liber. Eu continui.”

Spre seara zilei a doua, ne-am pomenit la poalele unui munte negru, ale cărui contraforturi zimțate se profilau la două mii de metri deasupra capetelor noastre. Era un uriaș bastion întunecos, cu creste de turn feudal, care se desena cu o claritate de necrezut pe cerul portocaliu.

Acolo se afla o fântână și câțiva arbori, primii pe care îi întâlneam de când ne înfundasem în Hoggar.

Un grup de bărbați o înconjurau. Cămilele lor, priponite, căutau o hrană nesigură.

La vederea noastră, oamenii se strânseseră laolaltă îngrijorați, cu gând să se apere.

Întorcându-se spre noi, Eg-Anteouen spuse:

— Tuaregi eggalí.

Și se îndreptă spre ei.

Frumoși oameni, acești eggalí. Cei mai înalți tuaregi pe care îi întâlnisem vreodată. Cu o grabă neașteptată, ei se depărtaseră de fântână, lăsându-ne pe noi s-o folosim. Eg-Anteouen le adresă câteva cuvinte. Ei ne priveau, pe Morhange și pe mine, cu o curiozitate care semăna a teamă și, în orice caz, cu respect.

Mirat de o asemenea discreție, am văzut refuzându-mi-se de către căpetenia lor darurile mărunte pe care le scosesem din coburii șeii. Căpetenia părea că se teme până și de privirea mea.

După plecarea lor, i-am arătat lui Eg-Anteouen cât mă mirase rezerva aceasta, cu care relațiile mele anterioare cu populațiile sahariene nu mă obișnuiseră deloc.

— Ei ți-au vorbit cu respect, ba chiar cu teamă, îi spusei eu. Și totuși, tribul eggalí e nobil, iar tribul kel-tahat, din care mi-ai spus că faci parte, e un trib șerb.

Un zâmbet lumină ochii întunecați ai lui Eg-Anteouen.

— Așa e, spuse el.

— Atunci?

— Le-am spus că merg cu tine și cu căpitanul spre *Muntele Duhurilor*.

Cu un gest, Eg-Anteouen arată muntele negru.

— Și s-au temut. Toți tuaregii din Hoggar se tem de *Muntele Duhurilor*. N-ai văzut? De cum i-am rostit numele, ei au șters-o.

— Spre Muntele Duhurilor ne conduci? Întrebă Morhange.

— Da, răspunse targuiul. Acolo sunt inscripțiile despre care ți-am vorbit.

— Amănuntul acesta nu mi l-ai spus.

— La ce bun? Tuaregii se tem de *ilhinen*; duhurile cu coarne în frunte, care au coadă și sunt acoperite numai cu păr. Eleucid turmele și-i fac pe oameni să cadă fără simțire. Dar știu că *rumii* nu se tem de ele, ba chiar râd de temerile tuaregilor în privința aceasta.

— Și tu, i-am spus, tu ești targui, și nu te temi de ilhinen?

Eg-Anteouen îmi arată o punguță de piele roșie, prinsă cu un sir de mătănii albe, la pieptul lui.

— Eu îmi am amuleta binecuvântată de însuși preacinstitul Sidi-Moussa, răspunse el grav. Și-apoi, sunt cu voi. Voi mi-ați salvat viața. Voi ați vrut să vedeți inscripțiile. Facă-se voia lui Allah.

Vorbind astfel, Eg-Anteouen se ghemui pe vine, își scoase lungă pipă de trestie cu căpăcel de aramă și, grav, începu să fumeze.

— Toate acestea încep să devină tare ciudate, șopti Morhange, care tocmai se apropiase de mine.

— Nu trebuie exagerat nimic, i-am răspuns eu. Îți amintești la fel de bine ca și mine pasajul în care Barth își povestește călătoria la *Idinen*, care e Muntele Duhurilor pentru tuaregii azdjer. Locul avea o faimă atât de rea încât nici un tuareg n-a primit să-l însoțească. Și totuși, el s-a reîntors de-acolo.

— S-a reîntors, nici vorbă, răspunse camaradul meu, dar a început prin a se rătăci. Fără apă, fără hrană, era atât de amenințat să piară de foame și de sete, încât a trebuit să-și deschidă o vână ca să bea sânge. Perspectiva aceasta nu prea e atrăgătoare.

Am ridicat din umeri: la urma urmei, nu din vina mea ajunseseam aici.

Morhange îmi înțelese gestul și se crezu dator să se scuze.

— Aș fi, altminteri, foarte curios, continuă el cu o veselie forțată, să intru în relații cu duhurile acestea și să verific informațiile lui Pomponius Mela, care le-a cunoscut și le plasează

chiar în munții tuaregilor. El le numește egipani, blemiyeni, gamfazanți, satiri... „Gamfazanții, spune Pomponius Mela, sunt goi; blemiyenii n-au cap, iar fața li se află la piept; satirii n-au nimic omenesc în afară de figură. Egipanii sînt făcuți așa cum se spune de obicei.” Satiri, egipani.... Zău, nu-i ciudat să auzi numele acestea grecești date duhurilor barbare de pe aici? Crede-mă, ne aflăm pe o pistă interesantă; sunt sigur că Antinea ne va da cheia unor descoperiri foarte originale.

— Ssst, i-am spus eu, cu degetul pe buze. Ascultă.

Niște zgomote ciudate, în amurgul care cobora grăbit, începuseră să se audă în jurul nostru. Un fel de trosnete, urmate de vaiete prelungi și sfâșietoare, care se repercutau la infinit, prin văgăunile din preajmă. Întregul munte părea că se pornise deodată să geamă.

L-am privit pe Eg-Anteouen. Targuiul continua să fumeze fără să se clinească.

— Ilhinenele se trezesc, rosti el simplu.

Morhange asculta, fără să-mi spună un cuvânt. Ca și mine, el înțelegea, fără doar și poate: stâncile incinse de soare, trosnetul pietrei, o întreagă serie de fenomene fizice, amintirea statuii cântătoare a lui Memnon... Dar concertul acesta neprevăzut ne influență, totuși, într-un fel neplăcut, nervii supraexcitați.

Ultima frază a bietului Bou-Djema îmi reveni în minte.

— Ținutul spaimei, șoptii eu.

Iar Morhange repetă și el:

— Ținutul spaimei!

Ciudatul concert încetă de îndată ce se iviră pe cer primele stele. Cu infinită emoție, le-am văzut aprinzându-se una după alta, minusculele flăcări de azur palid. În momentul acela tragic, ele ne uneau, pe noi cei izolați, osândiți, pierduți, de frații noștri de la latitudini superioare, de cei care, la ora aceasta, în orașele în care țâșnește deodată lumina albă a globurilor electrice, se năpustesc într-o frenezie delirantă spre plăcerile lor înguste.

*Set-Ahadh esa hetîsenet
Mâteredjrê d-Erredjeâot,
Mâteseksek d-Essekâot.
Mâtelehlrahr d-Ellerhâot,
Ettâs djenen, barâd tit-enuit abâtet.*

Lentă și guturală, vocea lui Eg-Anteouen începuse să se înalțe. Ea răsună cu măreție gravă și tristă în tăcerea acum totală.

Am atins brațul targuiului. Cu un semn din cap, el îmi arătă pe cer o constelație pilpâitoare.

— Pleiadele, i-am șoptit eu lui Morhange, arătându-i cele șapte stele palide, pe când Eg-Anteouen, cu același glas monoton, își repeta lugubru cântec:

*Fiicele nopții sunt șapte:
Mâteredjrê și Erredjeâot,
Mâteseksek și Essekâot,
Mâtelehrlahr și Ellerhâot,
A șaptea e un băiat și lui un ochi i-a zburat.*

Am simțit pe neașteptate că mi se face rău. Și l-am prins de braț pe târgui tocmai când, pentru a treia oară, se pregătea să-și îngâne cântecul.

— Când o să ajungem la peștera cu inscripții? l-am întrebat eu brutal.

El mă privi și-mi răspunse cu liniștea lui obișnuită:

— Am și ajuns.

— Am și ajuns? Atunci ce mai aștepti să ne-o arăți?

— Aștept să-mi cereți asta, răspunse el, nu fără obrăznicie.

Morhange sărise în picioare.

— Peștera, peștera e aici?

— E aici, repetă fără grabă Eg-Anteouen, ridicându-se.

— Du-ne la peșteră.

— Morhange, spusei eu neliniștit deodată, se lasă noaptea. N-o să vedem nimic. Și poate că e încă departe!

— Sunt abia cinci sute de pași până acolo, răspunse Eg-Anteouen. Peștera e plină de ierburi uscate. Le dăm foc și căpitanul o să vadă ca în plină zi.

— Să mergem, repetă Morhange.

— Și cămilele? mai încercai eu.

— Sunt priponite, spuse Eg-Anteouen, și n-o să lipsim mult.

El și pornise la drum, spre muntele negru. Morhange, înspăimântător de nervos, îl urmă; i-am urmat și eu, simțindu-mă, din clipa aceea, foarte rău. Tâmpilele îmi zvâcneau: „Nu mi-e teamă, îmi repetam eu; jur că nu-i vorba de teamă.”

Nu, într-adevăr, ceea ce simțeam eu nu era teamă. Și totuși, ce amețală ciudată! Parcă mi se lăsase o ceață pe ochi.

Urechile îmi vâjâiau. Am auzit, din nou, vocea lui Eg-Anteouen, dar multiplicată, imensă, și totuși înăbușită, înăbușită:

Fiicele nopții sunt șapte

Și mi se părea că vocile muntelui, formându-i ecou, repetau la nesfârșit sinistrul vers final:

A șaptea e un băiat și lui un ochi i-a zburat

— Aici e, spuse targuiul.

O gură neagră se deschidea în peretele de stâncă. Aplecându- se, Eg-Anteouen pătrunse înăuntru. L-am urmat. Beznele puseră stăpânire pe noi.

O vâlvătaie galbenă. Eg-Anteouen scăpărase amnarul și dăduse foc unui braț de iarbă, lângă prag. Mai întâi n-am putut vedea nimic. Ne orbea fumul.

Eg-Anteouen rămăsese lângă gura peșterii. Se așezase la pământ și, mai calm ca oricând, începuse să tragă din pipă lungi înghițituri cenușii.

O lumină scăpărătoare țâșnea acum din ierburile aprinse. L-am zărit pe Morhange. Mi s-a părut neobișnuit de palid. Rezemat cu amândouă mâinile de perete, el lucra la descifrarea unei încălceli de semne pe care abia le întrezăream.

Mi s-a părut totuși că mâinile îi tremurau.

„La naiba, i-o fi și lui la fel de frică ca și mie“, îmi spuneam eu simțind că îmi e din ce în ce mai greu să leg două idei.

Mi s-a părut că-l aud strigând furios spre Eg-Anteouen:

— Dă-te la o parte. Lasă aerul să intre. Ce fum!

Și descifra, descifra mereu.

Deodată, l-am auzit din nou, dar slab. Mi s-a părut că sunetele, până și ele, se aflau învăluite în fum.

— Antinea... În sfârșit... Antinea... Dar nu săpat în piatră... semne făcute cu ocră... nici de zece ani... poate că nici de cinci ani. Ah!

Își prinsese tâmplele în palme. Apoi strigă cât putu de tare:

— E o înșelătorie. O mistificare tragică!

Am încercat să râd, glumeț:

— Hai, hai, nu te supăra.

Morhange mă apucase de braț și mă scutura. L-am văzut ochii măriți de spaimă și de uimire.

— Ești nebun? îmi urlă el în obraz.

— Nu zbiera așa, i-am răspuns eu continuând să râd.

El mă mai privi o dată, apoi se așează, copleșit, pe-un bolovan, în fața mea. La gura peșterei, Eg-Anteouen fuma întruna, cu aceeași nepăsare. În întuneric i se vedea lucind căpăcelul roșu al pipei.

— Nebun! Nebun! repeta Morhange, al cărui glas părea că se încâlcește.

Deodată, el se aplecă spre focul care își arunca ultimele văpăi, mai înalte și mai limpezi, și luă câteva fire de iarbă încă neaprinse. L-am văzut privindu-le cu atenție, apoi aruncându-le în foc și râzând strident.

— Ha! Ha! Asta e bună!

Clătinându-se, el se apropie de Eg-Anteouen și-i arată focul.

— Cânepă, ai? *Hașiș, hașiș*. Ha! Ha! Asta-i bună!

— E bună, repetai eu, izbucnind în râs.

Eg-Anteouen aprobă cu un râs discret. Focul, aproape stins, îi lumina fața voalată și lucea în cumplitii lui ochi întunecați.

Se scurse o secundă, apoi, deodată, Morhange îl apucă de braț pe targui.

— Vreau să fumez și eu, spuse el. Dă-mi o pipă.

Fără să se tulbure cât de cât, fantoma îi întinse camaradului meu ceea ce i se ceruse.

— Ha! ha! O pipă europeană...

— O pipă europeană, repetai eu, din ce în ce mai vesel.

— Cu o inițială, M... Ca și cum ar fi făcută special... M, căpitan Morhange.

— Căpitan Masson, răspunse calm Eg-Anteouen.

— Căpitan Masson, repetai eu împreună cu Morhange.

Și ne-am pornit iar pe râs.

— Ha! ha! ha! Căpitanul Masson... Colonelul Flatters... Puțurile Garama. L-au ucis ca să-i ia pipa, pipa asta. Cegheir-ben-Cheikh l-a ucis pe căpitanul Masson.

— Într-adevăr, Cegheir-ben-Cheikh, răspunse targuiul cu neclintita lui nepăsare.

— Căpitanul Masson părăsise convoiul împreună cu colonelul Flatters, ca să se ducă să recunoască puțul, spuse Morhange, prăpădindu-se de râs.

— Și-atunci tuaregii s-au năpustit asupra lui, adăugai eu râzând și mai tare.

— Un targui hoggar a prins de dârlogi calul căpitanului Masson, spuse Morhange.

— Cegheir-ben-Cheikh ținea de dârlogi calul colonelului Flatters, spuse Eg-Anteouen.

— Colonelul pune piciorul în scară și primește în același timp o lovitură de sabie de la Cegheir-ben-Cheikh, adaug eu.

— Căpitanul Masson scoate revolverul și trage spre Cegheir-ben-Cheikh, căruia îi retează trei degete de la mâna stângă, spune Morhange.

— Dar, încheie Eg-Anteouen, Cegheir-ben-Cheikh, cu o lovitură de sabie, îi spintecă țeasta căpitanului Masson...

Când rostește cuvintele acestea, râde tăcut, cu un aer de satisfacție. Flacăra aproape stinsă îl luminează. Îi vedem hornul pipei, negru și lucios. Îl ține în mâna stângă. Un deget, numai două degete la mâna aceasta. Ia te uită! Un amănunt care îmi scăpase.

Pesemne că l-a observat și Morhange, căci încheie cu un râs strident:

— Așadar, după ce i-ai spintecat țeasta, l-ai jefuit și i-ai luat pipa. Bravo, Cegheir-ben-Cheikh.

Cegheir-ben-Cheikh nu răspunde. Dar i se simte mulțumirea lăuntrică. Fumează mereu. Abia dacă îi mai disting trăsăturile. Văpaia focului pălește, apoi moare. De când sunt, n-am râs ca în seara asta. Și nici Morhange, sunt sigur. Poate că o să-și uite de mănăstire. Și totul, fiindcă Cegheir-ben-Cheikh i-a furat pipa căpitanului Masson... Să mai crezi în vocațiile religioase!

Din nou cântecul blestemat. *A șaptea e un băiat și lui un ochi i-a zburat.* Ce cuvinte idioate! Ia te uită! Într-adevăr, e nostim: acum suntem patru în beciul ăsta. Patru, ba ce spun, cinci, șase, șapte, opt... Nu vă jenați, dragii mei. Iată că nu mai sunt... Am să știu în sfârșit cum sunt făcute duhurile de pe aici, gamfazanții, blemyenii... Morhange zice că blemyenii au fața în mijlocul pieptului. Cel care mă ia acum în brațe, cu siguranță că nu e un blemyen. Iată că mă duce afară. Și Morhange... Nu vreau să fie uitat Morhange...

Nu l-au uitat: îl zăresc pe o cămilă care merge în fața celei pe care sunt legat eu. Au făcut bine că m-au legat, altfel m-aș prăvăli, sunt sigur. Duhurile astea nu sunt rele. Dar ce lung e drumul! Tare aș vrea să mă întind. Să adorm! Fără doar și poate că am mers adineaori de-a lungul unui coridor imens, apoi am ieșit la aer liber. Acum, iată-ne din nou într-un coridor nesfârșit, în care te sufoci. Iată din nou stelele... O să mai țină oare mult călătoria asta ridicolă?...

Niște lumini... Poate sunt stele. Nu, sunt lumini, nu greșesc. E o scară, pe cuvântul meu, tăiată în stâncă, dacă vrei, dar o scară. Cum de pot cămilele... Dar nu mă mai duce o cămilă, ci un om. Un om îmbrăcat în alb, nu un gamfazan și nici un blemyen. Probabil că Morhange face o mutră, cu inducțiile lui istorice, toate false, repet, toate false. Bravul Morhange. De nu l-ar lăsa gamfazanul lui să cadă pe scara asta care nu se mai isprăvește. Pe tavan lucește ceva. Da, e o lampă, o lampă de aramă, ca în Tunis, la Barbouchy. Bun! Iată că iar nu se mai vede nimic. Dar puțin îmi pasă. Sunt lungit. Acum, am să pot dormi. Ce zi stupidă!... Ah, domnilor, vă asigur că n-are nici un rost să mă legați. N-am deloc chef să cobor pe bulevarde.

Încă o dată întuneric. Niște pași se depărtează. Tăcere.

Numai pentru un moment. Lângă noi se vorbește. Ce spun?... Nu, nu e cu puțință! Zgomotul acesta metalic, glasul acesta! Știți ce strigă vocea asta, știți ce strigă, și încă cu tonul unui om de meserie? Ei bine, vocea strigă:

— Faceți jocurile, domnilor, faceți jocurile. O mie de ludovici în bancă. Faceți jocurile, domnilor.

La urma urmei, sunt sau nu în Hoggar, lua-m-ar dracul?

CAPITOLUL VIII DEȘTEPTAREA LA HOGGAR

Era ziua în amiaza mare când am deschis ochii. Imediat m-am gândit la Morhange. Nu l-am văzut, dar l-am auzit, foarte aproape de mine, scoțând niște mici strigăte de uimire.

L-am chemat. El a venit îndată.

— Așadar, nu te-au legat? l-am întrebat eu.

— Iartă-mă, dar m-au legat. M-au legat, însă prost, și am reușit să mă dezleg.

— Ai fi putut să mă dezlegi și pe mine, observai eu supărat.

— La ce bun? Te-aș fi trezit. Și eram sigur că primul cuvânt pe care îl vei rosti la deșteptare va fi numele meu. Iată! S-a făcut.

M-am clătinat când m-am ridicat în picioare.

Morhange zâmbi.

— De ne-am fi petrecut toată noaptea fumând și bănd, și tot n-am fi ajuns într-o stare mai jalnică! făcu el. Oricum, Eg-Anteouen, cu hașișul lui, e un mare ticălos.

— Cegheir-ben-Cheïkh, rectificai eu.

Apoi mi-am dus mâna la frunte.

— Unde ne aflăm?

— Dragul, meu, răspunse Morhange, de când m-am trezit din coșmarul ăsta extraordinar care duce de la peștera plină de fum la scara cu lampadare din *O mie și una de nopți*, dau din surpriză în surpriză, din uimire în uimire. Ia privește în jurul tău.

M-am frecat la ochi, am privit și l-am prins de mână pe tovarășul meu.

— Morhange, l-am rugat eu, spune-mi că visăm și acum. Ne aflam într-o sală rotundă, cu diametrul de vreo cincizeci de picioare și aproape tot pe-atât de înaltă, luminată printr-un imens ochi de geam deschis spre un cer de-un albastru intens.

Câteva rândunici zburau de colo colo, ciripind vesele și grăbite.

Podeaua, pereții curbați spre înăuntru, tavanul, erau dintr-un fel de marmură cu vine ca profirul, placate cu un metal ciudat, mai pal decât aurul, mai închis decât argintul, acoperit în clipa aceea de aburul aerului matinal care intra din belșug prin ochiul de geam despre care am vorbit.

M-am dus, clătinându-mă, spre ochiul de geam, atras de răcoarea brizei, de lumina care împrăștie visele, și m-am rezemat de balustradă.

Acolo nu mi-am putut reține un strigăt de admirație.

Mă aflam pe un fel de balcon întins peste vid, tăiat în însuși peretele muntelui. Deasupra mea, cerul; dedesubt, încins din toate părțile de piscurile care îi formau un brâu continuu și de netrecut, un adevărat paradis terestru se ivise în fața ochilor mei, la vreo cincizeci de metri mai jos. Acolo se întindea o grădină. Palmierii își legănau molatic foile mari. La picioarele lor, tot amestecul de pomișori pe care ei îi ocrotesc în oaze, migdali, lămâi, portocali și alții, mulți alții, care, de la o asemenea înălțime, nu puteam desluși ce sunt. Un râuleț lat și albastru, alimentat de o cascadă, se vărsa într-un lac încântător, căruia altitudinea îi dăruia o minunată transparență. Câteva păsări mari se roteau în fântâna aceasta de verdeață; pe lac se vedea forma roză a unui flamingo.

Iar munții, care își înălțau de jur-împrejur înaltele lor creste, erau complet acoperiți de zăpadă.

Râulețul albastru, crengile verzi, fructele aurii și, pe deasupra, zăpada miraculoasă, toate acestea, în aerul imaterial din cauza fluidității, formau ceva atât de pur, atât de frumos, încât biata mea putere omenească nu mai putu să-i suporte vederea. Mi-am rezemat fruntea de balustrada văruiată ea însăși de zăpada aceea divină și am început să plâng ca un copil.

Morhange era și el un copil. Dar, trezit înaintea mea, el avusese timp, fără doar și poate, să se familiarizeze cu fiecare din amănuntele al căror ansamblu fantastic mă copleșea.

Punându-mi mâna pe umăr, el mă sili încetișor să mă reîntorc în sală.

— Încă n-ai văzut nimic, spuse el. Privește; privește.

— Morhange! Morhange!

— De, dragul meu, ce vrei să fac? Privește!

Tocmai observasem că ciudata încăpere era mobilată - Dumnezeu să mă ierte - europenește. Se mai aflau, pe ici pe colo, cuverturi de Gafsa, covoare de Kairouan, portiere de Caramani, pe care, în clipa aceea, m-aș fi înfiorat dacă ar fi trebuit să le ridic. Dar un panou, întredeschis în perete, lăsa să se zărească o bibliotecă ticsită de cărți. Pe pereți era prinsă o serie întreagă de fotografii reprezentând capodoperele artei antice. Și, în sfârșit, se mai afla acolo o masă care dispărea sub un vraf uriaș de hârtii, broșuri, cărți. Am crezut că leșin zărint un număr - recent - din *Revista Arheologică*.

M-am uitat la Morhange. El s-a uitat la mine și, deodată, un râs, un râs cu hohote ne-a cuprins pe amândoi și ne-a zguduit timp de câteva minute.

— Nu știi dacă vom regreta într-o bună zi mica noastră călătorie în Hoggar, izbuti în sfârșit să articuleze Morhange. Până atunci, recunoaște că ea se anunță bogată în întâmplări neprevăzute. Ghidul acesta nemaipomenit care ne adoarme numai ca să ne scape de neplăcerile vieții de caravană și care îmi îngăduie să cunosc, fără să cad în păcat, extazul atât de lăudat al hașişului; fantastica noastră călătorie nocturnă, iar, pentru a încheia, grota aceasta a vreunui Nouredin care va fi primit la școala normală învățătura atenianului Bersot, toate, pe cuvântul meu, sunt în stare să înnebunească mințile cele mai cumpătate.

— Spune serios, ce gândești despre toate astea?

— Ce gândesc, dragul meu? Exact ce gândești și dumneata. Nu înțeleg nimic, nimic. Praful s-a ales din tot ce numeai atât de frumos *erudiția mea*. Și cum s-ar putea altfel? Troglodismul

acesta mă sperie. Pliniu, e adevărat, vorbește despre indigenii care trăiesc în peșteri, la șapte zile de mers spre sud-est de ținuturile „amanților”, la douăsprezece zile spre vest de Syrta Mare. Herodot spune și el că garamații îi vâneau de pe carele lor cu cai, pe etiopienii troglodiți, dar, oricum, aici suntem în Hoggar, în plin ținut al targuilor, și cei mai buni autori ni-i înfățișează pe tuaregi ca pe niște oameni care nu acceptă niciodată să locuiască în peșteri. Și ce e, rogu-te, grota aceasta devenită cabinet de lucru, având pe pereți reproduceri după *Venus de Medicis* și după *Apollon Sauroctonu*? Să-ți pierzi mințile, nu alta!

Și Morhange, lăsându-se să cadă pe un divan, începui iar să râdă cu hohote.

— Ia te uită, spusei eu. Texte latinești.

Luasem câteva din filele împrăștiate pe masa de lucru aflată în mijlocul încăperii. Morhange mi le luă din mâini și le citi, lacom. Pe față i se zugrăvi o uimire de nedescris.

— E din ce în ce mai tare, dragul meu! Există aici cineva ocupat să compună, pe baza a numeroase texte, o disertație despre insulele Gorgonelor; *de Gorgonum insulis*. După el, Meduza a fost o libiană sălbatică și a locuit în împrejurimile lacului Triton, actualul nostru Chott Melhrir, unde Perseu... Ah!

Lui Morhange îi pieri glasul, înăbușit în gâtlee. În aceeași clipă, un alt glas, acru și pițigăiat, răsunase în imensa încăpere.

— Vă rog, domule! Lăsați-mi hârtiile în pace.

M-am întors spre noul venit.

Una din portierele de Caramani se dăduse la o parte făcând loc celui mai neașteptat personaj. Oricât am fi fost de resemnați cu eventualele ciudățenii, apariția aceasta depășea prin absurd tot ce poate fi imaginat.

Pe pragul ușii se afla un bărbat mărunțel, cu țeasta cheală, cu fața galbenă și ascuțită, pe jumătate ascunsă de-o enormă pereche de ochelari verzi, cu o bărbuță cărunță. Cămașa nu prea i se vedea, în schimb îți lua ochii o impresionantă cravată vișinie, cu plastron. Pantaloni albi, de felul celor numiți *flottard*. O pereche de papuci din piele roșie constituiau singurul detaliu oriental al costumului său.

Omul purta, nu fără ostentație, rozeta de ofițer al Instrucțiunii publice.

El adună toate filele pe care, în uimirea lui, Morhange le lăsase să cadă, le numără, le puse în ordine și, aruncându-ne o privire mânioasă, sună cu un clopoțel de aramă.

Portiera se ridică din nou. Un uriaș targui alb intră. Mi s-a părut că recunosc în el unul din duhurile peșterii¹.

— Ferradji, întrebă furios micul ofițer al Instrucțiunii publice, de ce au fost conduși domnii aceștia în bibliotecă?

Targuiul se înclină, respectuos.

— Cegheir-ben-Cheikh s-a întors mai curând decât era așteptat, sidi, și îmbălsămătorii nu-și terminaseră încă treaba ieri seară. Deocamdată, au fost conduși aici, încheie el arătându-ne.

— Bine, poți pleca, spuse furios omulețul.

Ferradji se îndreptă de-a-ndăratelea spre ușă. Ajuns pe prag, el se opri și mai spuse:

— Vreau să-ți amintesc, sidi, că masa e servită.

— Bine, du-te.

Și, așezându-se la birou, omulețul cu ochelari verzi începu să-și răsfoiască hârtiile.

Nu știu de ce, în clipa aceea mă cuprinse o mânie nebună. M-am îndreptat spre el.

— Domnule, i-am spus eu, camaradul meu și cu mine nu știm nici unde ne aflăm, nici cine sunteți. Vedem doar că sunteți francez, fiindcă purtați una din cele mai respectate distincții onorifice ale țării noastre. La rândul dumneavoastră, ați putut face același raționament, adăugai eu, arătând panglica subțire și roșie pe care o purtam la butoniera hainei mele albe.

El mă privi cu o mirare plină de dispreț.

— Și ce-i cu asta, domnule?

— Ei bine, domnule, negrul care a ieșit acum a rostit un nume, Cegheir-ben-Cheikh, numele unui tâlhar, al unui bandit, numele unuia din ucigașii colonelului Flatters. Cunoașteți amănuntul acesta, domnule?

Omulețul mă privi în față rece și ridică din umeri.

— Sigur. Dar ce mă interesează pe mine?

— Cum? strigai eu scos din sărite. Atunci cine sunteți?

— Domnule, spuse cu o demnitate comică bătrânul întorcându-se spre Morhange, vă iau martor al purtării neobișnuite a camaradului dumneavoastră. Aici sunt în casa mea și nu admit...

¹ În general sunt numiți tuaregi albi servitorii negri ai tuaregilor. În timp ce nobilii sunt înveșmântați în țesături albastre, ei poartă veșminte albe, de unde și numele de tuaregi albi. Vezi, în legătură cu aceasta, Duveyrier, *Tuaregii din nord*, p. 202. (Nota domnului Leroux).

— Trebuie să-l scuzați pe camaradul meu, domnule, făcu Morhange, înaintând. Nu e un om de știință, ca dumneavoastră. Un tânăr locotenent, știți, se înfierbântă lesne. Și trebuie să înțelegeți, de altfel, că avem câteva motive, și unul și altul, ca să nu ne putem păstra tot calmul dorit.

Furios, eram cât p-aci să dezaprob cuvintele ciudat de umile ale lui Morhange, dar o privire mă convinse că ironia ocupa pe fața lui un loc acum cel puțin egal cu uimirea.

— Știu că majoritatea ofițerilor sunt niște brute, bombăni bătrânelul, dar asta nu e un motiv...

— Și eu nu sunt decât tot ofițer, domnule, începu iar Morhange, cu un ton din ce în ce mai umil, și, dacă am suferit vreodată de inferioritatea intelectuală pe care o dă meseria aceasta, vă jur că mi s-a întâmplat mai adineaori, pe când răsfoiam - vă rog să-mi scuzați indiscreția - savantele pagini pe care le-ați consacrat pasionatei istorii a Gorgonei, după Procles din Carthagina, citat de Pausanias.

O mirare comică destinse fața bătrânelului. El își șterse grăbit ochelarii colorați și, în cele din urmă, exclamă:

— Cum?

— În legătură cu aceasta, continuă Morhange, e regretabil că nu suntem în posesia curiosului tratat consacrat de Statius Sebosus arzătoarei probleme despre care e vorba, pe care n-o cunoaștem decât prin Pliniu, și pe care...

— Ați auzit de Statius-Sebosus?

— ... și pe care profesorul meu, geograful Berlioux...

— L-ați cunoscut pe Berlioux? Ați fost elevul lui? bâigui năucit omulețul cu decorația.

— Am avut cinstea aceasta, răspunse Morhange, foarte rece acum.

— Dar atunci, domnule, atunci ați auzit vorbindu-se, sunteți la curent cu problema, cu chestiunea Atlantidei?

— Am luat, într-adevăr, cunoștință de lucrările lui Lagneau, Ploix, Arbois de Jubainville, făcu Morhange, glacial.

— Ah! Doamne! - omulețul era nemaipomenit de agitat - domnule căpitan, ce fericit sunt, câte scuze!...

În aceeași clipă portiera se ridică din nou. Ferradji se ivi iar:

— Sidi, ei îți trimit vorbă că, dacă nu vii la timp, au să înceapă fără dumneata.

— Vin, vin. Ferradji, spune că venim împreună. Ah! Domnule, dacă aș fi putut să prevăd... dar e ceva atât de neobișnuit! Un ofițer care să-i cunoască pe Procles din

Carthagina și pe Arbois de Jubainville... Încă o dată... Dar, să mă prezint: Etienne Le Mesge, profesor cu titlu universitar.

— Căpitan Morhange, făcu camaradul meu.

La rândul meu făcui un pas înainte.

— Locotenent de Saint-Avit. E drept, domnule, că sunt în stare oricând să-l confund pe Arbois din Carthagina cu Procles de Jubainville. Voi avea mai târziu grijă să-mi înlătur lipsurile acestea. Până una alta, însă, aș dori să știu unde ne aflăm, camaradul meu și cu mine, dacă suntem liberi sau ce putere ocultă ne ține închiși aici. Dumnevoastră, domnule, păreți să vă simțiți destul de bine aici, ca să-mi lămuriți punctul acesta, pe care am slăbiciunea să-l consider capital.

Domnul Le Mesge mă privi. Un zâmbet destul de urâcios îi flutură pe buze. Apoi deschise gura...

În aceeași clipă răsună un gong nerăbdător.

— Ceva mai târziu, domnilor, vă voi spune, vă voi explica... Dar acum, vedeți, trebuie să ne grăbim. E ora dejunului și comesenii noștri încep să se plictisească așteptând.

— Comesenii noștri?

— Sunt în număr de doi, explică domnul Le Mesge. Noi trei formăm personalul european al casei, personal fix, crezu el necesar să completeze, cu zâmbetu-i neliniștitor. Doi originali, domnilor, cu care veți prefera, fără doar și poate, să aveți cât mai puține relații cu putință. Unul e o față bisericească, o minte îngustă, deși e protestant, celălalt e un om de lume rătăcit, un bătrân nebun.

— Îmi dați voie, întrebai eu, pesemne că pe ei i-am auzit azi noapte. Ținea banca, la joc: cu dumneavoastră și cu pastorul, nu-i așa?

Domnul Le Mesge făcu un gest de demnitate ofensată.

— Cu mine? Cum vă puteți închipui una ca asta, domnule! Cu tuaregii joacă. I-a învățat toate jocurile imaginabile. Iată, el bate acum furios în gong, ca să ne grăbim. E ora nouă și jumătate și sala de baccara se deschide la zece. De altfel, cred că nu v-ar displace să luați masa.

— Într-adevăr, nu vom refuza lucrul acesta, răspunse Morhange.

L-am urmat pe domnul Le Mesge, printr-un lung coridor sinuos, cu trepte la fiecare pas. Drumul era întunecat. Dar, pe alocuri, prin niște firide mici, scobite în stâncă, străluceau lămpițe roz și arzătoare de miresme. Îmbătătoarele parfumuri

orientale îmbălsămau umbra și făceau un plăcut contrast cu aerul rece de pe piscurile înzăpezite.

Din când în când, un targui alb, fantomă mută și impasibilă, ne ieșea în cale, și-i auzeam în urma noastră descrescând zgomotul papucilor.

În fața unei uși grele, îmbrăcată în același metal stins pe care îl observasem și pe pereții bibliotecii, domnul Le Mesge se opri și, deschizând, se dădu la o parte ca să ne facă loc.

Deși sufrageria în care am intrat aducea prea puțin a sufragerie europeană, multe dintre acestea ar putea să-i râvnească confortul. Ca și biblioteca, sufrageria era luminată de o fereastră largă. Dar mi-am dat seama că fereastra dădea spre exterior, pe când biblioteca avea vedere spre grădina situată în interiorul brâului muntos.

Înăuntru, nici masă la mijloc, nici mobilele barbare numite scaune. Dar nenumărate mescioare de lemn poleit, venețiene parcă, maldăre de covoare în culori depărtate și stinse, perne tuarege sau tunisiene. În mijloc, o imensă rogojină, pe care erau așezate, în panere fin împletite, printre ibrice de argint și lighenașe de aramă pline cu apă înmiresmată, o serie de gustări a căror vedere a fost suficientă ca să ne umple de-o bucurie copilărească.

Trecând înainte, domnul Le Mesge ne prezentă celor două personaje care se și așezaseră pe rogojină.

— Domnul Spardek, spuse el, și am înțeles cu cât se ridica interlocutorul nostru, numai prin rostirea acestei simple propozițiuni, deasupra deșartelor titluri omenești.

Pastorul Spardek din Manchester ne salută înțepat și ne ceru voie să-și păstreze pe cap țilindrul cu boruri largi. Era un bărbat uscat și rece, înalt și slab. Mânca enorm, cu o tristețe mieroasă.

— Domnul Bielowsky, spuse domnul Le Mesge, după ce ne prezentase celui de al doilea comesean.

— Conte Cazimir Bielowsky, hatman de Jitomir, corectă acesta din urmă cu o politețe desăvârșită, pe când se ridica să ne strângă mâna.

Am simțit de îndată o oarecare simpatie pentru hatmanul de Jitomir, care înfățișa tipul perfect al bătrânului craidon. O cărare îi despărțea părul de culoare șocolatie (am aflat mai târziu că hatmanul și-l cănea cu o anumită zeamă de *khol*). Avea niște minunați favoriți à la Frantz Josef, de asemenea șocolatii. Nasul îi era cam roșu, fără îndoială, dar atât de fin, atât de aristocratic! Iar mâinile îi erau superbe. Mi-a trebuit câțva timp ca să pot

evalua data modelii după care era croit costumul contelui, verde închis cu revere galbene, împodobit cu o imensă decorație argintie cu smaltz albastru. Amintirea unui portret al ducelui de Morny m-a făcut să optez pentru 1860 sau 1862. Urmarea povestirii mele va arăta că nu m-am înșelat.

Contele mă așează lângă el. Una din primele întrebări pe care mi le-a pus a fost dacă iau carte când am cinci puncte.

— Depinde de inspirație, i-am răspuns eu.

— Bine zis. Eu nu mai iau din 1866. Un jurământ. Un flecușteț. Într-o zi, la Valevski, o partidă drăcească. Trag la cinci. Joc mai departe, firește. Celălalt avea patru. „Idiot“, imi strigă baronașul de Chaux-Giseux, care ponta pe tabloul meu niște sume amețitoare. Poc! îi arunc o sticlă de șampanie în cap. El se apleacă. Și primește sticla mareșalului Vaillant. Tablou. Toate s-au aranjat, fiindcă eram amândoi francmasoni! Împăratul m-a pus să jur că n-o să mai trag la cinci. Mi-am ținut promisiunea. Dar sunt momente când e greu, greu...

Apoi adăugă, cu un glas înecat de melancolie.

— Gustă puțin Hoggarul acesta 1880. Excelentă recoltă. Eu, locotenente, i-am învățat pe cei de aici ce să facă cu zeama de struguri. Vinul de palmier, destul de bun când a fermentat îndeajuns, devine, până la urmă, insipid.

Era tare, Hoggarul acela 1880. L-am degustat în păhăruțe largi, de argint. Era răcoros, ca un vin de Rin, sec ca un vin de Ermitage. Și apoi, deodată, amintea vinurile arse, de Portugalia, se făcea dulce, cu aromă de fructe. Un vin admirabil, crede-mă.

Și stropea, vinul acesta, cel mai spiritual dintre dejunuri. Puține feluri de carne, e adevărat, dar toate remarcabil aromate cu mirodenii. Multe prăjituri, clătite cu miere, gogoși parfumate, bomboane umplute cu iaurt și curmale. Și mai ales, în niște talere mari de argint aurit sau în panere de răchită, fructe, grămezi de fructe, smochine, curmale, fistic, jujube, rodii, caise, ciorchini uriași de struguri, mai lungi decât cei care făceau să se încovoie umerii cărătorilor evrei în țara Chanaanului, pepeni grei, tăiați în două, cu miezul umed și roz, cu șirurile de sâmburi negri.

Abia apucasem să degust una din aceste frumoase fructe înghețate, când domnul Le Mesge se ridică.

— Dacă binevoiți, domnilor, spuse el adresându-se lui Morhange și mie.

— Scăpați-vă cât mai curând de flecarul ăsta bătrân, îmi șopti hatmanul de Jitomir. Partida de baccara începe. Veți vedea, veți vedea. Mult mai tare decât la Cora Pearl.

— Domnilor, repetă cu un ton sec domnul Le Mesge.

L-am urmat. Când ne-am aflat, din nou, toți trei în bibliotecă, el a spus, adresându-mi-se mie:

— M-ați întrebat mai adineaori, domnule, ce putere ocultă vă ține aici. Purtarea dumneavoastră fiind agresivă, aș fi refuzat să vă ascult, dacă n-ar fi fost prietenul dumneavoastră, a cărui știință îl face mai apt decât dumneavoastră să aprecieze valoarea destăinuirilor pe care am să vi le fac.

Spunând acestea, el apăsă pe-un mecanism aflat în perete. Și se ivi un dulap înțesat de cărți. Domnul Le Mesge luă una dintre ele.

— Vă aflați amândoi, continuă el, în puterea unei femei. Femeia aceasta, regina, stăpâna absolută a Hoggarului, se numește Antinea. Nu tresăriți, domnule Morhange. Până la urmă, veți înțelege.

Domnul Le Mesge deschise cartea și citi fraza aceasta:

„Trebuie să vă previn, înainte de a intra în materie, să nu vă mirați auzindu-mă că-i numesc pe barbari cu nume grecești.”

— Din ce carte citiți? bâigui Morhange, a cărui paloare, în clipa aceea, mă înspăimântă.

— Cartea aceasta, îi răspunse rar domnul Le Mesge, apăsând cuvintele cu o extraordinară impresie de triumf, e cel mai mare, cel mai frumos, cel mai ermetic dintre dialogurile lui Platon, e *Critias*, sau *Atlantida*.

— *Critias*? Dar e neterminat, murmură Morhange.

— E neterminat în Franța, în Europa, pretutindeni, spuse domnul Le Mesge. Aici, e terminat. Controlați exemplarul pe care vi-l întind.

— Dar ce legătură, ce legătură e între dialogul acesta, complet mi se pare, da, complet, și femeia numită Antinea? repetă Morhange, pe când răsfoia cu aviditate manuscrisul. De ce se află el în posesia ei?

— Pentru femeia aceasta, răspunse calm omulețul, cartea de față e cartea ei de noblețe, Almanahul ei de Gotha, oarecum. Înțelegeți? cartea îi stabilește prodigioasa descendență, pentru că femeia aceasta este...

— Pentru că femeia aceasta este? repetă Morhange.

— Pentru că femeia aceasta este nepoata lui Neptun, ultima descendentă a atlantiților.

CAPITOLUL IX ATLANTIDA

Domnul Le Mesge îl privi triumfător pe Morhange. Era vizibil că nu i se adresa decât lui, că numai pe el îl socotea demn de confidențele sale.

— Numeroși sunt ofițerii francezi sau străini, domnule, pe care capriciul suveranei noastre, Antinea, i-a condus aici, spuse el. Dumneavoastră sunteți primul căruia îi fac cinstea destăinuirilor mele. Dar ați fost elevul lui Berlioux, și datorez atâta memoriei acestui mare om, încât mi se pare că-i aduc un omagiu împărțînd unuia din discipolii săi rezultatele unice, îndrăznesc să spun, ale cercetărilor mele personale.

Domnul Le Mesge agită clopoțelul. Ferradji apăru.

— Cafele pentru dumnealor, porunci savantul.

Apoi ne întinse o casetă, vopsită în culori țipătoare, plină de țigări egiptene.

— Eu nu fumez niciodată, explică el, dar Antinea vine uneori pe aici. Țigările acestea sunt ale ei. Luați domnilor.

Am avut totdeauna oroare de tutunul blond, care-i permite unui ucenic de frizer de pe strada Michodière să-și dea iluzia voluptăților orientale. Dar, în cazul de față, țigările cu aroma de mosc erau destul de îmbietoare. Și era multă vreme de când provizia mea de *caporal* se terminase.

— Iată colecția revistei *La Vie Parisienne*, domnule, îmi spuse domnul Le Mesge. Uitați-vă prin ea, dacă vă interesează, pe când eu voi sta de vorbă cu camaradul dumneavoastră.

— Domnule, i-am răspuns eu destul de răspicat, e adevărat că n-am fost elevul lui Berlioux. Îmi veți permite, totuși, să ascult convorbirea dumneavoastră: sunt sigur că o voi găsi interesantă.

— Cum doriți, spuse bătrânelul.

Ne-am instalat confortabil. Domnul Le Mesge se așeză la birou, își trase manșetele și începu astfel:

— Oricât aș ține, domnule, la o deplină obiectivitate când e vorba de știință, îmi e imposibil să separ cu totul propria mea

poveste de aceea a ultimei descendente din Clito și Neptun. Aceasta, spre regretul și, totodată, spre onoarea mea.

Îmi datorez numai mie ceea ce sunt. Încă din copilărie, uimitorul avânt dat științelor istorice de către secolul al XIX-lea m-a izbit. Am văzut care îmi era calea. Și am urmat-o, în ciuda tuturor piedicilor.

În ciuda tuturor piedicilor, așa e. Fără alte mijloace în afară de munca și de talentul meu, am obținut titlul de profesor de istorie și geografie, la concursul din 1880. Un mare concurs. Printre cei treisprezece admiși au fost unii ale căror nume au devenit de atunci ilustre: Jullian, Bourgeois, Auerbach... Nu le port pică colegilor mei ajunși astăzi la culmea onorurilor oficiale; le citesc cu milă lucrările, iar jalnicele erori la care îi condamnă insuficiența documentației lor m-ar despăgubi din plin pentru necazurile mele universitare și m-ar umple de-o ironică bucurie, dacă, de multă vreme, nu m-aș afla deasupra acestor satisfacții ale amorului propriu.

Profesor la liceul du Parc, la Lyon, l-am cunoscut acolo pe Berlioux, și i-am urmărit cu pasiune lucrările privind istoria Africii. Încă din epoca aceea, am avut ideea unei foarte originale teze de doctorat. Era vorba de stabilit o paralelă între eroina berberă din secolul al VII-lea, Kahena, care a luptat împotriva năvălitorilor arabi, și eroina franceză care a luptat împotriva năvălitorilor englezi, Ioana d'Arc. Am propus deci la Facultatea de litere din Paris subiectul tezei: *Ioana d'Arc și tuaregii*. Această simplă enunțare a stârnit în lumea savantă o huiduială generală, un hohot de râs stupid. Câțiva prieteni m-au avertizat, discret. Eu refuzam să-i cred. Dar am fost silit s-o fac în ziua când, chemat la rector, acesta, după ce-și manifestă un interes care m-a mirat pentru starea sănătății mele, mă întrebă până la urmă dacă mi-ar displace să iau un concediu de doi ani, cu jumătate leafă. Am refuzat cu indignare. Rectorul n-a mai stăruit, dar, peste două săptămâni, o decizie ministerială mă numea, fără alte forme, la unul din liceele cele mai neînsemnate, cele mai depărtate din Franța, la Mont-de-Marsan.

Înțelegeți cât eram de rănit și veți scuza abuzurile la care m-am dedat în ținutul acela de la marginea țării. Ce alta poți face, în Landes, decât să mănânci și să bei? Eu le-am făcut, cu ardoare, și pe una și pe alta. Salariul mi se topi pe pateuri de ficat, pe becațe, pe vinuri de masă. Rezultatul nu întârzie să apară: în mai puțin de un an, articulațiile începură să-mi scârțâie ca osia prea unsă a unei bidclele care a făcut o cursă prea lungă

pe-o pistă plină de praf. O criză zdravănă de gută m-a ținut la pat. Din fericire, în ținutul acela binecuvântat leacul se află alături de boală. Am plecat deci în vacanță, la Dax, cu intenția de a topi micile cristale atât de dureroase.

Am închiriat o cameră la malul Adounului, pe promenada *Baignots*. O femeie de treabă venea să-mi facă menajul. Ea îl făcea și pe acela al unui bătrân domn, judecător de instrucție la pensie și președinte al *Societății Roger-Ducos*, o vagă gelatină științifică în care savanții din partea locului se dedau, cu o prodigioasă incompetență, la studiul problemelor celor mai eteroclite. Într-o după-amiază, stăteam acasă, din pricina unei ploi torențiale. Femeia care îmi făcea menajul tocmai îmi lustruia cu frenezie clanța de aramă a ușii. Ea folosea pentru asta o pastă numită *tripoli*, pe care o întindea pe o hârtie, și freca, freca... Aspectul deosebit al hârtiei îmi stârni curiozitatea. Îi arunca o privire. „Doamne! De unde ai luat hârtia asta?” Femeia se tulbură: „De la stăpânul meu. Sunt acolo un maldăr întreg ca asta. Am smuls-o dintr-un caiet.” „Iată zece franci și dute de-mi adă caietul.”

Peste un sfert de ceas, ea se întoarse aducându-mi-l. Ce noroc! Nu lipsea din el decât o pagină, cea cu care îmi lustruisese ușa. Manuscrisul, caietul acesta, știți ce era? Pur și simplu *Călătoria în Atlantida* a mitografului Denys din Milet, citat de Diodor, și a cărui pierdere îl auzisem pe Berlioux deplângând-o de atâtea ori¹.

Documentul acesta de neprețuit conținea numeroase citate din *Critias*. El reproducea esențialul ilustrului dialog, al cărui singur exemplar din lume care mai există l-ați avut în mâini mai adineaori. Documentul stabilea într-un mod indiscutabil poziția castelului atlantiților și demonstra că ținutul acesta, negat de știința actuală, nu a fost înghițit de valuri, așa cum își închipuie rarii apărători timorați ai ipotezei atlantide. Locul era numit „masivul central mazycean”. Știți că nu există nici o îndoială în ceea ce privește identificarea mazyceenilor lui Herodot cu populațiile din Imoschaoch, cu tuaregii. Iar manuscrisul lui Denys

¹ Cum de a eșuat *Călătoria în Atlantida* tocmai la Dax? Până acum nu am găsit decât o ipoteză plauzibilă: ea o fi fost descoperită în Africa de călătorul de Béhagle, membru al Societății Roger-Ducos, care și-a făcut studiile la colegiul din Dax și a locuit apoi de mai multe ori în acest oraș. (Nota domnului Leroux).

îi identifica hotărât pe mazyceenii din istorie cu atlânții din presupusa legendă.

Denys îmi aducea deci la cunoștință că partea centrală a Atlantidei, leagăn și reședință a dinastiei neptuniene, nu numai că n-a pierit în catastrofa povestită de Platon și care a înghițit restul insulei Atlantide, dar că, în plus, partea aceasta corespunde cu Hoggarul targui, și că, în Hoggarul acesta, cel puțin pe vremea lui, nobila dinastie neptuniană era socotită ca perpetuându-se încă.

Istoricii Atlantidei apreciază cam la nouă mii de ani înaintea erei creștine data cataclismului care a distrus total sau numai în parte acest ținut faimos. Dacă Denys din Milet, care scria acum vreo două mii de ani, socotea că pe vremea lui dinastia născută din Neptun mai dădea încă legi, vă închipuiți că am avut repede ideea următoare: ce a dăinuit nouă mii de ani poate dăinui și unsprezece mii. Din momentul acela, n-am mai avut decât un țel: să intru în legătură cu descendenții posibili ai atlânților, iar dacă, după cum aveam multe motive să cred, ei ar fi decăzuți și nu și-ar mai cunoaște măreția primelor timpuri, să le destăinui ilustra lor obârșie.

Se înțelege, de asemenea, că nu mi-am împărtășit intențiile superiorilor mei universitari. A le solicita concursul sau chiar învoirea, date fiind părerile pe care le putusem constata la ei în privința mea, ar fi însemnat în mod aproape sigur a risca pe gratis balamucul. Mi-am adunat deci micile mele economii și m-am imbarcat pe tăcute pentru Oran. La 1 octombrie am sosit la In-Salah. Întins alene sub un palmier, în oază, îmi făcea nespusă plăcere să mă gândesc că, în aceeași zi, directorul colegiului din Mont-de-Marson, înnebunit, abia putând să-și stăpânească pe cei douăzeci de broscoi oribili care urlau în fașa ușii unei clase goale, trimitea pretutindeni telegrame pentru căutarea profesorului său de istorie.

Domnul Le Mesge se opri și ne aruncă o privire satisfăcută.

Mărturisesc că demnitatea m-a părăsit atunci și că am uitat de faptul că el ținea mereu, în mod vădit, să i se adreseze numai lui Morhange.

— Scuzați-mă, domnule, dacă povestirea dumneavoastră mă interesează mai mult decât mă așteptam. Dar știți că îmi lipsesc multe elemente ca să vă înțeleg. Ați vorbit despre dinastia neptuniană. Ce e dinastia aceasta din care, cred, o faceți să descindă pe Antinea? Care e rolul ei în istoria Atlantidei?

Domnul Le Mesge zâmbi îngăduitor, făcându-i cu ochiul lui Morhange. Acesta din urmă, fără să clipească, fără să scoată un cuvânt, cu bărbia în palmă, cu cotul rezemat de genunchi, asculta.

— Vă va răspunde Platon pentru mine, domnule, spuse profesorul.

Și adăugă, pe-un ton de nespusă milă:

— E oare cu putință să nu fi cunoscut niciodată începutul lui *Critias*?

Pe masă se afla manuscrisul a cărei vedere îl emoționase atâta pe Morhange. Profesorul își potrive ochelarii și începu să citească. S-ar fi zis că vraja platoniciană îl zguduia, îl transfigura pe bătrânelul acesta ridicol.

Trăgând la sorți feluritele părți ale pământului, zeii dobândiră, unii un ținut mai mare, alții unul mai mic... Astfel Neptun, primind ca parte insula Atlantida, își așează copiii pe care îi avusese de la o muritoare, într-o parte a insulei aceleia. Locul, nu departe de mare, era o câmpie situată în mijlocul insulei, cea mai frumoasă, după cum se spune, și cea mai rodnică dintre câmpii. Cam la cincizeci de stadii de câmpia aceea, în mijlocul insulei, se afla un munte. Acolo locuia unul dintre oamenii aceia care, la obârșia lucrurilor, s-au născut din pământ, Evenor, cu soția lui, Leucippe. Ei zămisli ră o singură fiică, Clito. Și ea era fată în lege când tatăl și mama îi muriră, iar Neptun, îndrăgind-o, și-o făcu soție. Muntele pe care ea locuia, Neptun îl fortifică, izolându-l de jur-împrejur. El făcu îngrădituri de mare și de pământ, la rând, unele mai mici, altele mai mari, două de pământ și trei de mare, și le făcu rotunde, cu insula în centru, în așa fel încât toate părțile lor să se afle la o distanță egală...

Domnul Le Mesge își întrerupse lectura.

— Așezarea aceasta nu vă amintește nimic? Întrebă el.

Îl privii pe Morhange, pierdut în gânduri din ce în ce mai adânci.

— Nu vă amintește nimic? stăruie vocea tăioasă a profesorului.

— Morhange, Morhange, băiguie eu, adu-ți aminte, ieri, drumul nostru, răpirea noastră, cele două coridoare pe care ne-au făcut să le traversăm înainte de-a ajunge pe muntele acesta... *Îngrădituri de pământ și mare...* Două coridoare, două îngrădituri de pământ.

— He! he! făcu domnul Le Mesge.

Zâmbea, privindu-mă. Am înțeles că zâmbetul lui însemna: „Să fie oare mai puțin prost decât l-am crezut?”

Făcând parcă un mare efort, Morhange rupse tăcerea.

— Înțeleg, înțeleg... Cele trei brăuri de mare... Dar atunci, domnule, în explicația dumneavoastră, a cărei ingeniozitate n-o contest, presupuneți drept exactă ipoteza mării sahariene!

— O presupun și o dovedesc, răspuse irascibilul bătrânel, lovind scurt în birou. Știu bine ce-au afirmat Schirmer și ceilalți împotriva ei. Știu mai bine decât dumneavoastră. Eu știu totul, domnule. Vă țin la dispoziție toate dovezile. Până atunci, astă-seară, la cină, vă veți desfăta fără îndoială cu niște pești extrem de gustoși. Și îmi veți spune dacă peștii aceștia, pescuiți în lacul pe care îl puteți zări de la fereastra asta, vi se par a fi pești de apă dulce.

Înțelegeți bine, continuă el mai calm, eroarea oamenilor care, crezând în Atlantida, s-au apucat să explice cataclismul în care socoteau că insula minunată a pierit pe de-a-ntregul. Toți au crezut într-o scufundare. De fapt, n-a avut loc nici o scufundare. A avut loc o *ridicare*. Pământuri noi s-au ridicat din talazul atlantic. Pustiul a înlocuit marea. Sebkaș-urile, salinele, lacurile Triton, nisipoasele Syrte sunt vestigiile pustiite ale valurilor mișcătoare pe care goneau odinioară flotele pornite la cucerirea Atticeii. Nisipul, mai vârtos decât apa, a înghițit o civilizație. Astăzi, din frumoasa insulă pe care marea și vânturile o făceau mândră și înverzită, n-a mai rămas decât masivul acela ars. A mai dăinuit doar, în căldarea aceasta stâncoasă, izolată pentru vecie de restul lumii vii, oaza minunată pe care o aveți la picioare, fructele acestea roșii, cascada, lacul albastru, măturii sfinte ale epocii de aur dispărute. Ieri seară, sosind aici, ați străbătut cele cinci îngrădituri: trei făcute cu apele mării, secate pentru totdeauna; două de pământ, săpate de-un coridor prin care ați trecut călări pe cămile și unde, odinioară, pluteau triremele. În catastrofa aceea uriașă, s-a menținut, așa cum fusese odinioară, în străvechea lui splendoare, doar muntele de aici, muntele unde Neptun și-a zăvorât-o pe iubita lui, Clito, fiica lui Evenor și a Leucippei, mama lui Atlas, străbuna milenară a Antineei, suverana în a cărei stăpânire ați intrat pentru totdeauna.

— Domnule, spuse Morhange cu cea mai aleasă politețe, ar fi cât se poate de firească grija care ne-ar îndemna să ne informăm despre motivele și scopul acestei luări în stăpânire.

Dar ca să vedeți în ce măsură mă interesează destăinuirile dumneavoastră, aflați că pentru ele amân problema noastră de ordin personal. Zilele acestea, în două peșteri deosebite, mi-a fost dat să descopăr o inscripție tifinar a numelui Antineei. Camaradul meu îmi e martor că-l socoteam un cuvânt grecesc. Acum, grație dumneavoastră și divinului Platon, înțeleg că nu trebuie să mă mai mir auzind că o barbară e numită cu un nume grecesc. Dar asta nu mă face să nu fiu la fel de încurcat în ceea ce privește etimologia cuvântului. Puteți să mă lămuriți în această privință?

— Nici vorbă că da, domnule, răspunse domnul Le Mesge. Aș vrea să vă spun mai întâi că nu sunteți primul care îmi pune o asemenea întrebare. Printre exploratorii pe care i-am văzut intrând aici de zece ani încoace, cei mai mulți au fost atrași în aceleși fel, intrigați de cuvântul grecesc reproduș în tifinar. Eu am întocmit chiar un catalog destul de exact al inscripțiilor și al peșterilor în care sunt întâlnite. Toate, sau aproape toate, sunt însoțite de formula: *Antinea. Aici începe ținutul stapănit de ea*. Am pus eu însumi să fie vopsite din nou, cu ocru, unele din ele care începuseră să se șteargă. Dar, ca să revenim la ceea ce vă spuneam la început, nici unul dintre europenii aduși aici de acest mister epigrafic nu s-au mai sinchisit, de cum s-au aflat în palatul Antineei, să-și lămurească etimologia cuvântului. Toți au avut, imediat, altceva ca să-și frământă mintea. Fiindcă veni vorba, ar fi multe de spus despre puțină importanță reală pe care le au preocupările pur științifice, chiar pentru savanți și despre cât sunt ele de repede sacrificate pentru griji mai pământene, pentru cele ale vieții lor, de pildă.

— Să vorbim altă dată despre toate acestea, dacă vreți, domnule, făcu Morhange mereu extrem de curtenitor.

— Digresiunea mea n-a avut decât un scop, domnule: să vă arate că nu vă socotesc din rândurile acestor savanți nevrednici. Vă frământă, într-adevăr, aflarea rădăcinii numelui Antinea și asta încă înainte de a ști ce fel de femeie e aceea care îl poartă sau motivele pentru care dumneavoastră și domnul sunteți prizonierii ei.

Îl priveam țintă pe bătrânel. Dar el vorbea cât se poate de serios.

„Cu atât mai bine pentru tine, m-am gândit eu. Altminteri, te-aș fi aruncat pe fereastră, ca să-ți poți bate joc în voie. Legea căderii corpurilor trebuie să fie aceeași și la Hoggar.”

— Fără îndoială, domnule, că ați formulat câteva ipoteze etimologice când v-ați aflat pentru prima oară în fața cuvântului Antinea, continuă Le Mesge, netulburat de privirea mea aprinsă, și adresându-i-se lui Morhange. Ați avea ceva împotriva să mi le comunicați?

— Nimic, domnule, spuse Morhange.

Și cât se poate de cumpănit, enumeră etimologiile despre care am vorbit mai sus.

Omulețul cu plastron vișiniu își freca mâinile.

— Foarte bine, aprecie el cu un ton de intensă bucurie. Grozav de bine, cel puțin pentru mediocrele cunoștințe elenice pe care trebuie să le aveți. Dar tot ce ați spus rămâne la fel de fals, arhi-fals.

— Vă întreb, tocmai fiindcă bănuiesc asta, spuse Morhange blând.

— N-o să vă las să tânjiți multă vreme, spuse domnul Le Mesge. Cuvântul Antinea se desparte în felul următor: *ti* nu e decât o imixtiune barbară în numele acesta esențialmente grec: *Ti* e articolul feminin berber. Avem mai multe exemple ale unor asemenea amestecuri. Luați-l pe cel dat de Tipasa, orașul nord-african. Numele lui înseamnă întreaga, de la *ti* și *πασα*. În cazul de față, *tinea* înseamnă noua, de la *ti* și *νεα*.

— Și prefixul *an*? întrabă Morhange.

— E cu putință, domnule, să mă fi ostenit vreme de o oră vorbindu-vă despre *Critias* și să ajung la un rezultat atât de slab? răspunse domnul Le Mesge. E sigur că prefixul *an*, în sine, n-are semnificație. Veți înțelege că are una, când voi spune că în cuvântul de față întâlnim un foarte curios caz de apocopă. Nu *an* trebie citit, ci *atlan*. *Atl* a căzut, prin apocopă; *an* a subzistat. În rezumat, Antinea se compune în felul următor: – *Tí* – *νεα* – *ατλ'Αν*. Și semnificația *noua atlantă* reiese în mod arbitrar din demonstrația mea.

Îl priveam pe Morhange. Mirarea lui era nemărginită. Prefixul berber *ti* îl uluise literalmente.

— Ați avut prilejul să verificați această foarte ingenioasă etimologie, domnule? izbuti el în sfârșit să rostească.

— N-aveți decât să aruncați o privire peste aceste câteva cărți, făcu disprețuitor domnul Le Mesge.

Rând pe rând, el deschise cinci, zece, douăzeci de dulapuri din perete. O bibliotecă prodigioasă se înfățișă ochilor noștri.

— Totul, totul, aici e totul, murmură Morhange cu un uimitor ton de spaimă și de admirație.

— Cel puțin tot ce merită osteneala de a fi consultat, spuse domnul Le Mesge. Toate marile lucrări a căror pierdere lumea socotește ca savantă o deplânge astăzi.

— Și cum de sunt aici?

— Cât mă mâhniți, dragă domnule! Și eu care vă crezusem la curent cu anumite lucruri! Uitați deci pasajul în care Pliniu cel Bătrân vorbește despre biblioteca din Carthagina și despre comorile îngrămădite în ea? În 146, când orașul pieri sub loviturile secăturii de Scipio, neînchipuita adunătură de analfabeți numită Senatul Roman avu cel mai adânc dispreț pentru bogățiile acestea și le dăruie regilor băștinași. Așa se face că Mastanabal căpătă minunata moștenire: ea fu transmisă fiilor și nepoților săi, Hiempsal, Juba I, Juba II, soțul admirabilei Cleopatra Selene, fiica marei Cleopatra și a lui Marc-Antoniul. Cleopatra Selene avu o fată care se căsătorie cu un rege atlant. Iată cum se face că Antinea, fiica lui Neptun, o numără printre străbune pe nemuritoarea regină a Egiptului. Așa se face că, prin drepturile ei de moștenire, rămășițele bibliotecii din Carthagina, îmbogățite cu ce a rămas din biblioteca de la Alexandria, se află acum sub ochii dumneavoastră.

Știința fuge de om. Pe când omul clădea monstuoasele turnuri Babel pseudoștiințifice, Berlinul, Londra, Parisul, știința s-a retras în colțul acesta pustiu al Hoggarului. Cei de-acolo n-au decât să-și născocască ipotezele, bazate pe pierderea lucrărilor misterioase ale Antichității: lucrările nu sunt pierdute. Ele sunt aici. Aici se află cărțile ebraice chaldeiene, asiriene. Aici se află marile tradiții egiptene care i-au inspirat pe Solon, Herodot și Platon. Aici se află mitografiile grece, magicienii Africii romane, visătorii indieni, într-un cuvânt, toate comorile a căror lipsă face din dizertațiile contemporane niște biete caraghioslăcuri. Credeți-mă, e pe deplin răzbunat mărunțul profesoraș pe care l-au socotit nebun și l-au disprețuit. Am trăit, trăiesc și voi trăi, într-un permanent hohot de râs în fața erudiției lor false și trunchiate. Iar când voi fi mort, eroarea, datorită precauțiilor luate din gelozie de Neptun ca s-o izoleze pe prea iubita Clio de restul lumii, eroarea, zic, va continua să fie stăpână atotputernică peste jalnicele lor scrieri.

— Domnule, spuse Morhange cu o voce gravă, ați afirmat mai adineaori influența Egiptului asupra oamenilor de aici. Pentru motive pe care voi avea poate într-o bună zi prilejul să vi le explic, aș ține să am dovada acestei influențe.

— Foarte bine, domnule, răspunse domnul Le Mesge.

Atunci, la rândul meu, făcui un pas înainte.

— Două cuvinte, vă rog, domnule, spusei eu brutal. N-o să vă ascund că discuțiile acestea istorice mi se par cu totul nelalocul lor. Nu-i vina mea dacă ați avut necazuri universitare, și dacă nu sunteți astăzi la Colegiul Franței sau în altă parte. Pentru moment, un singur lucru mă interesează: să știu ce facem, ce fac eu aici. Mult mai mult decât etimologia greacă sau berberă a numelui ei, mă interesează exact să știu ce vrea de la mine doamna aceasta, Antinea. Camaradul meu vrea să-i cunoască raporturile cu Egiptul antic. Foarte bine. Eu, unul, țin mai ales să fiu lămurit asupra celor pe care ea le întreține cu Guvernământul general al Algeriei și cu secțiile arabe.

Domnul Le Mesge izbucni într-un râs strident.

— Am să vă dau un răspuns care vă va satisface pe amândoi, spuse el.

Și adăugă:

— Urmați-mă. E timpul să aflați.

CAPITOLUL X SALA DE MARMURĂ ROȘIE

Am traversat din nou un șir nesfârșit de scări și de coridoare, urmându-l pe domnul Le Mesge.

— În mijlocul labirintului ăstuia îți pierzi orice simț de orientare, i-am șoptit eu lui Morhange.

— Îți pierzi mai degrabă capul, răspunse el cu jumătate glas. Bătrânul acesta nebun e, incontestabil, foarte savant. Dar Dumnezeu știe unde vrea să ajungă. În sfârșit, a făgăduit că vom afla.

Domnul Le Mesge se opri în fața unei grele uși întunecate, încrustată de sus până jos cu semne bizare. Răsucind clanța, el o deschise și spuse:

— Domnilor, vă rog să treceți.

O adiere de aer rece ne izbi în obraz. În noua sală în care am pătruns domnea o adevărată temperatură de beci.

La început, întunericul nu prea îmi îngăduia să-i apreciez cum trebuie mărimea. Iluminatul, voit redus, era făcut de douăsprezece enorme lămpi de aramă, în formă de coloane, puse direct pe sol și aruncând largi flăcări roșii. Când am intrat, curentul coridorului făcu să oscileze flăcările care agitară un

minut, în preajmă, umbrele noastre mărite și deformate în mod ciudat. Apoi curentul se opri și flăcările, redevenite rigide, își înălțară din nou printre bezne neclintitele lor lumini roșii.

Aceste douăsprezece lampadare uriașe (fiecare avea cam trei metri înălțime) formau, prin așezarea lor, un fel de cunună cu un diametru de cel puțin cincizeci de picioare. În mijlocul cununii zării o moviliță întunecată, brăzdată pe toată suprafața de mici pâlpâiri roșii și tremurătoare. Apropiindu-mă, am putut desluși un izvor care țâșnea din ea. Apa lui rece întreținea temperatura despre care am vorbit.

Niște jilțuri naturale, uriașe, erau tăiate în stânca din mijloc, de unde se împrăștiă șoptitoarea și întunecata fântână. Ele erau tapisate cu perne mătăsoase. Douăsprezece arzătoare de mirodenii, în interiorul cununii de flăcări roșii, desenau o a doua coroană, cu un diametru cam pe jumătatea celeilalte. În întuneric nu li se vedea fumul suind spre boltă; dar lăncezeala lor, combinată cu răcoarea și cu susurul apei, izgoneau din inimă orice altă dorință în afară de aceea de a rămâne acolo, veșnic.

Domnul Le Mesge ne pofti să luăm loc în mijlocul sălii, pe jilțurile ciclopice. El însuși se așează între noi.

— Peste câteva clipe, spuse el, ochii vi se vor obișnui cu întunericul.

Am observat că vorbea în șoaptă, ca într-un templu.

Încet, încet, ochii ni se deprinseră într-adevăr cu lumina aceasta roșie. Doar partea de jos a imensei încăperi era luminată.

Întreaga boltă era înecată în beznă și nu i se putea ghici înălțimea. Vag, deasupra capetelor noastre, am zărit un mare candelabru al cărui aur era lins, ca tot restul, de mohorâtele lumini roșii. Dar nimic nu îngăduia să-ți dai seama de lungimea lanțului care-l ținea atârnat de plafonul întunecat.

Pavajul de marmură era atât de lucios încât sfesnicele uriașe se reflectau în el.

Sala, repet, era rotundă, formând un cerc perfect al cărui centru îl forma fântâna spre care noi stăteam cu spatele.

Ne aflam, deci, cu fața spre pereții rotunjiți. Curând, privirile nu ni se mai putură desprinde de pe ei. Iată ce-i făcea să fie deosebiți: pe întreaga lor întindere, pereții se împărțeau într-un șir de nișe, a căror linie neagră era tăiată, în fața noastră, de ușa care se deschisese ca să ne lase să intrăm; în spatele nostru, șirul nișelor era tăiat de-o a doua ușă, și mai neagră, pe care o ghiceam întorcându-mă, în beznă. De la o ușă la alta am

numărat șaizeci de nișe, adică în total o sută douăzeci. Fiecare din ele era înaltă de trei metri și largă de un metru. În fiecare se afla un fel de cutie mare, mai lată sus decât jos, și închisă numai în partea de jos. În cutiile acestea, în toate, afară de cele două pe care le aveam în față, mi s-a părut că deslușesc o formă strălucitoare, o formă omenească fără doar și poate, ceva ca o statuie de bronz foarte, pal. În arcul de cerc din fața mea, am numărat clar treizeci de asemenea statui ciudate.

Ce erau ele? Am vrut să văd și m-am ridicat.

Mâna domnului Le Mesge mi s-a așezat pe braț.

— Mai târziu, șopti el cu același glas foarte șoptit, mai târziu.

Privirile profesorului erau ațintite pe ușa prin care intraserăm în sală și în dosul căreia se auzea acum, din ce în ce mai clar, un zgomot de pași.

Ușa se deschise în tăcere lăsând să intre trei tuaregi albi. Doi dintre ei purtau pe umeri un fel de pachet lung; al treilea mi s-a părut a fi șeful lor.

La indicațiile acestuia din urmă, ei puseră jos pachetul și scoaseră dintr-una din nișele despre care am vorbit, cutia lunguiată aflată în fiecare dintre ele.

— Vă puteți apropia, domnilor, ne spuse atunci domnul Le Mesge.

La un semn al lui, cei trei tuaregi se dădură câțiva pași înapoi.

— Mi-ați cerut adineaori să vă dau o dovadă a influenței egiptene asupra țării acesteia, spuse domnul Le Mesge adresându-i-se lui Morhange. Mai întâi, ce ziceți de lada aceasta?

Vorbind astfel, el arătă cutia pe care slujitorii o întinseseră pe jos, după ce o scoseseră din nișa ei.

Morhange scoase o exclamație înăbușită.

Aveam în fața noastră una din lăzile acelea destinate să conserve mumiile. Același lemn lucios, aceeași pictură în culori vii, cu singura deosebire că aici caracterele tîfinar înlocuiau hieroglifile. Forma, îngustă jos și largă sus, ar fi trebuit ea singură să ne arate asta imediat.

Am mai spus că jumătatea de jos a cutiei acesteia mari era închisă, dând întregului un aspect de sabot dreptunghiular.

Domnul Le Mesge îngenunche și fixă pe partea din față a cutiei un dreptunghi de carton alb, o etichetă lată, luată de pe biroul său cu câteva minute mai înainte, când ieșise din bibliotecă.

— Puteți citi, spuse el simplu, dar tot în șoaptă.

Am îngenuncheat și eu, căci lumina marilor candelabre abia dacă permitea să descifrezi eticheta pe care am recunoscut, totuși, scrisul profesorului.

Ea purta aceste cuvinte simple, scrise cu litere mari, ronde:

Numărul 53. Maior Sir Archibald Russell. Născut la Richmond, în ziua de 5 iulie 1860. Mort la Hoggar în ziua de 3 decembrie 1896.

M-am ridicat dintr-un salt.

— Maiorul Russell! am exclamat eu.

— Mai încet, mai încet, făcu domnul Le Mesge. Aici, nimeni n-are dreptul să ridice glasul.

— Maiorul Russell, am repetat eu, supunându-mă fără voie poruncii profesorului. Maiorul Russell, care a plecat anul trecut din Khartoum ca să exploreze Sokoto?

— El însuși, răspunse profesorul.

— Și... unde se află maiorul Russell?

— E aici, răspunse domnul Le Mesge.

Profesorul făcu un semn. Tuaregii albi se apropiară din nou.

O tăcere emoționantă domnea în încăperea misterioasă, tulburată doar de gălgâitul răcoros al fântânii.

Cei trei negri începură să desfacă pachetul depus de ei, când intraseră, lângă lada pictată. Încovoiați sub povara unei spaime de nespus, Morhange și cu mine priveam.

Curând, o siluetă țeapănă, o formă omenească se ivi în fața ochilor noștri. O licărire roșie luci spre ea. Aveam înaintea, întinsă pe jos, acoperită cu un fel de vâl din muselină albă, o statuie de broz pal, o statuie asemenea celor care, de jur-împrejurul nostru, stând drepte în firide, păreau că ațintesc spre noi o privire de nepătruns.

— Sir Archibald Russell, rosti rar și încet domnul Le Mesge.

Morhange, mut, se apropie și avu puterea să ridice vâlul de muselină. Apoi privi îndelung posomorâta statuie de bronz.

— O mumie, o mumie, spuse el în sfârșit. Vă înșelați, domnule. Aceasta nu e o mumie.

— La drept vorbind, nu, răspunse domnul Le Mesge, nu e o mumie. Și totuși, aveți în fața dumneavoastră rămășițele pământești ale lui Sir Archibald Russell. Într-adevăr, domnule, trebuie să vă atrag atenția că procedeele de îmbălsămare folosite în palatul Antineei diferă de procedeele folosite în vechiul Egipt. Aici, nu există natrion, nici feși, nici miresme. Meșteșugul

Hoggarului a ajuns, de la bun început, la un rezultat pe care știința europeană nu l-a obținut decât după îndelungi tatonări. Când am sosit aici, am rămas uimit constatând că se practica o metodă pe care o credeam cunoscută numai de lumea civilizată.

Cu degetul arătător îndoit, domnul Le Mesge ciocăni ușor în fruntea mată a lui sir Achibald Russell, făcând să se audă un dangăt metalic.

— E bronz, murmurai eu. Nu-i o frunte omenească. E bronz.

Domnul Le Mesge ridică din umeri.

— E o frunte omenească, afirmă el tăios. Nu e deloc bronz. Bronzul e mai închis, domnule. Metalul acesta e marele metal necunoscut despre care vorbește Platon în *Critias*, și care își are locul între aur și argint; e metalul special al muntelui Atlantida. E oricalc.

Aplecându-mă și mai mult, am constatat că metalul era identic cu cel ce îmbrăca pereții bibliotecii.

— E oricalc, continuă domnul Le Mesge. Nu prea aveți aerul să înțelegeți cum poate să vă apară un corp omenesc ca statuie de oricalc. Nu zău, căpitane Morhange, dumneavoastră, despre care am presupus că aveți oarecari cunoștințe, n-ați auzit niciodată vorbindu-se despre metoda doctorului Variot de a păstra corpurile altfel decât prin îmbălsămare? N-ați citit niciodată cartea acestui medic¹? În ea este expusă metoda numită galvano-plastică. Pentru a deveni bune conducătoare, țesuturile cutanate sunt unse cu un strat foarte ușor de sare de argint. Corpul, muiat apoi într-o baie de sulfat de cupru, e lăsat pe seama polarizării. Procedul cu care a fost metalizat corpul stimabilului maior englez e același. Același, doar că baia de sulfat de aramă a fost înlocuită cu o baie de sulfat de oricalc, materie mult mai rară. Așa se face că în locul statuii unui biet om, în locul unei statui de bronz, aveți în față o statuie dintr-un metal mai prețios decât aurul lui Neptun.

Domnul Le Mesge făcu un semn. Sclavii negri apucară corpul. În câteva clipe, fantoma de oricalc se afla vârată în tocul ei de lemn pictat. Acesta din urmă, pus drept, fu așezat în nișa sa, alături de nișa în care un toc asemănător purta numărul 52.

Apoi, după ce-și terminară lucrul, cei trei negri se retraseră fără un cuvânt. Aerul rece al morții clătină încă o dată flăcările sfeșnicilor de aramă și făcu să danseze umbre uriașe în jurul nostru.

¹ Variot: *Antropologia galvanică*, Paris, 1890. Nota domnului Leroux.

Morhange și cu mine rămăseserăm la fel de încremeniți ca și spectrele de metal pal care ne înconjurau. Deodată, făcând un efort, m-am apropiat clătînându-mă de nișa vecină celei în care fuseseră depuse rămășițele maiorului englez. Ochii mei căutau eticheta, eticheta numărul 52.

Sprijinindu-mă de marmura roșie a peretelui, am citit:

— *Numărul 52. Căpitan Laurent Deligne. Născut la Paris în ziua de 22 iulie 1861. Mort la Hoggar în ziua de 20 octombrie 1896.*

— Căpitanul Deligne, șopti Morhange, plecat în 1895 de la Colomb-Béchar spre Timmimoun și despre care nu s-a mai știut nimic.

— Exact, spuse domnul Le Mesge făcând din cap un ușor semn de aprobare.

— *Numărul 51, citi Morhange, clănțănind acum din dinți, Colonel von Wittmann, născut la Jena în 1855. Mort la Hoggar în ziua de 1 mai 1896.* Colonelul Wittmann, exploratorul Kanemului, dispărut în părțile Agadèsului!

— Exact, spuse din nou domnul Le Mesge.

— *Numărul 50, citii eu la rândul meu, ținându-mă de perete ca să nu cad. Marchizul Alonzo d'Oliveira, născut la Cadix în ziua de 21 februarie 1868. Mort la Hoggar în ziua de 1 februarie 1896...* Oliveira, care se îndrepta spre Araouan!

— Exact, spuse iar domnul Le Mesge. Spaniolul acesta era un om cât se poate de erudit. Am avut cu el discuții interesante despre poziția geografică exactă a regatului Anteei.

— *Numărul 49, spuse Morhange, al cărui glas abia dacă se mai auzea. Locotenent Woodhouse, născut la Liverpool în ziua de 16 septembrie 1870. Mort la Hoggar în ziua de 4 octombrie 1895.*

— Aproape un copil, spuse domnul Le Mesge.

— *Numărul 48, citii eu. Sublocotenent Louis de Maillefeu, născut la Provins, în ziua de...*

N-am terminat. Emoția îmi sugruma glasul.

Louis de Maillefeu, prietenul meu cel mai bun, prietenul meu din copilărie, de la Saint-Cyr, de pretutindeni... Îl priveam, îl recunoșteam sub crusta metalică. Louis de Maillefeu!

Și, cu fruntea lipită de peretele rece, cu umerii zguduiți, am început să plâng, suspinând din greu.

Atunci am auzit vocea adânc chinuită a lui Morhange, spunându-i profesorului:

— Scena aceasta a durat destul, domnule. Să-i punem capăt.

— El a dorit să știe, răspunse domnul Le Mesge. Ce putem face?

M-am îndreptat spre el. L-am apucat de umeri.

— Cum de se află el aici? Din ce i s-a tras moartea?

— A murit ca toți ceilalți, răspunse profesorul, ca și locotenentul Woodhouse, ca și căpitanul Deligne, ca și maiorul Russell, ca și colonelul von Wittmann, ca și cei patruzeci și șapte de ieri, ca și toți cei de mâine.

— Din ce li s-a tras moartea? spuse la rândul său, cu glas poruncitor, Morhange.

Profesorul îl privi. Mi-am văzut camaradul pălind.

— Din ce li s-a tras moartea, domnule? *Au murit din dragoste.*

Și adăugă cu un glas foarte încet și foarte grav:

— Acum știți.

Binișor, cu niște precauții de care nu l-am fi crezut niciodată în stare, domnul Le Mesge ne smulse din fața privirii fixe a statuiilor de metal. O clipă mai târziu, ne aflam, Morhange și cu mine, așezați din nou, sau mai degrabă prăbușiți, printre pernele din mijlocul încăperii. Plânsetul fântânii invizibile susura la picioarele noastre.

Domnul Le Mesge era între noi.

— Acum știți, repetă el. Știți, dar nu înțelegeți încă.

Apoi, cu glas foarte lent, lăasă să cadă aceste cuvinte:

— Sunteți, așa cum au fost și ei, prizonierii Antineei... Și Antinea gândește să se răzbune...

— Să se răzbune? spuse Morhange căruia îi revenise calmul. Și de ce, mă rog? Ce i-am făcut noi, locotenentul și eu, Atlantidei? Prin ce ne-am atras ura ei?

— E o luptă veche, foarte veche, răspunse grav profesorul. O luptă care vă depășește, domnule Morhange.

— Vă rog, explicați-vă, domnule profesor.

— Dumneavoastră sunteți Bărbații. Ea este Femeia, spuse gânditor domnul Le Mesge. Aici e totul.

— Zău, domnule, nu văd... nu vedem clar.

— O să înțelegeți. Chiar ați uitat cât au avut să se plângă frumoasele regine barbare ale antichității de străinii pe care soarta i-a împins spre țărmurile lor? Poetul Victor Hugo a exprimat destul de bine dezgustătoarea lor purtare în poemul colonial intitulat *Fata din O-Tahiti*. Oricât de departe ne-ar duce

amintirile, nu vedem decât asemenea procedee de silnicie și de ingraturitate. Domnii aceștia foloseau din plin frumusețea doamnei și bogățiile ei. Apoi, într-o bună dimineață, dispăreau. Ba încă, doamna se putea socoti fericită dacă dispărutul, reperând cu grijă locurile, nu se reîntorcea cu nave și cu trupe de ocupație.

— Erudiția dumneavoastră e admirabilă, domnule, spuse Morhange. Vă rog, continuați.

— Aveți nevoie de exemple? Ele există, vai, din belșug. Gândiți-vă la grosolănia purtării lui Ulise față de Calypso, a lui Diomede față de Callirhod. Ce să mai spun de a lui Tezeu față de Ariadna? Jason a dovedit, față de Medeea, o nestatornicie de neînchipuit. Romanii au continuat tradiția cu și mai multă brutalitate. Eneea, care are atâtea trăsături comune cu păstorul Spardek, s-a purtat cât se poate de josnic cu Didona. Față de divina Cleopatra, Cezar a fost un bădăran încununat cu lauri. Titus, în sfârșit, fățarnicul Titus, după ce a trăit un an întreg în Idumeea, pe spinarea ei, a adus-o la Roma pe duioasa Berenice numai ca s-o batjocorească mai bine. Era timpul ca fiii lui Japhet să plătească fiicelor lui Sem suma acesta formidabilă de ocări neplătite.

Și s-a întâmplat ca o femeie să poată restabili în folosul sexului ei marea lege hegeliană a oscilațiilor. Separată de lumea ariană prin formidabila precauție a lui Neptun, ea cheamă spre ea bărbății cei mai tineri și mai viteji. Femeia aceasta are trup darnic, chiar dacă sufletul îi e necruțător. De la tinerii cutezători, ea ia ceea ce ei pot da. Ea le împrumută corpul și îi domină cu sufletul. E prima regină pe care patima n-a făcut-o niciodată, măcar pentru o clipă, sclavă. Niciodată ea n-a fost nevoită să-și revină în fire, căci niciodată nu s-a dăruit cu totul. E singura femeie care a reușit disocierea celor două lucruri de nedespărțit, dragostea și voluptatea.

Domnul Le Mesge tăcu o clipă, apoi continuă:

— Ea vine, o dată pe zi, în mormântul acesta: se oprește în fața firidelor de aici, meditează în fața statuilor acestora țepene, atinge piepturile reci pe care le-a cunoscut odată atât de fierbinti; apoi, după ce visează lângă firida goală în care, curând, va dormi pentru vecie în recea lui crustă de oricalc, ea se reîntoarce, nepăsătoare, spre cel ce o așteaptă.

Profesorul tăcu. În mijlocul întinericului se auzi din nou susurul fântânei. Pulsul mi se zbătea, tâmplele îmi ardeau. O febră imensă mă cuprisesese.

— Și toți, toți au acceptat! stigai eu, fără să mai țin seama de locul unde mă aflam. S-au lăsat învinși! Ah! Ea n-are decât să vină, și va vedea.

Morhange tăcea.

— Dragă domnule, îmi spuse domnul Le Mesge cu glas foarte blând, vorbiți ca un copil. Nu știți. N-ați văzut-o pe Antinea. Fiți sigur că printre ei (și, cu un gest, el cuprinse cercul mut al statuilor) se aflau bărbați la fel de curajoși ca și dumneavoastră, și mai puțin nervoși poate. Unul dintre ei, cel ce se odihnește sub eticheta *nr. 32*, îmi amintesc, era un englez flegmatic. Când a apărut în fața Antineei, își fuma țigara. Ca și ceilalți, domnule, el s-a plecat sub privirea suveranei.

Nu vorbiți câtă vreme n-ați văzut-o. Titlul universitar nu prea e nimerit când trebuie să vorbești despre pasiune și mă simt stingherit când încerc să vă arăt ce este Antinea. Vă spun doar că, de îndată ce o veți vedea, nu vă veți mai aminti de nimic altceva. Familie, patrie, onoare, veți renega totul pentru ea.

— Totul, domnule? întrebă foarte calm Morhange.

— Totul, afirmă hotărât domnul Le Mesge. Veți uita totul, veți renega totul.

Din nou se auzi un zgomot ușor. Domnul Le Mesge se uită la ceas.

— De altfel, o să vedeți.

Ușa se deschise. Un targui alb, uriaș, cel mai înalt dintre toți pe care îi zăriserăm până atunci în lăcașul acela cumplit, intra și se îndreptă spre noi.

El îmi atinse ușor brațul, după ce se înclină.

— Urmați-l, domnule, spuse domnul Le Mesge.

M-am supus, fără un cuvânt.

CAPITOLUL XI ANTINEA

Împreună cu cel ce mă conducea, am mers de-a lungul unui nou coridor. Eram din ce în ce mai surexcitată. N-aveam decât un gând: să mă aflu în fața femeii aceleia, să-i spun... Apoi, îmi era egal ce avea să se întâmple cu viața mea.

Mă înșelam însă când nădăjduiam să văd aventura luând imediat o întorsătură eroică. În viață, genurile nu sunt niciodată delimitate. Dintr-un șir nesfârșit de amănunte precedente, ar fi

trebuit să-mi amintesc că în aventura mea burlescul era mereu împletit cu tragicul.

Când ajunse în fața unei nișe de culoare deschisă, călăuza mea se dădu la o parte făcându-mi loc să intru.

M-am pomenit atunci în cea mai confortabilă cameră de toaletă. Un plafon de sticlă mată revărsa peste dalele de marmură o lumină veselă și roză. Primul obiect de care am dat cu ochii a fost o pendulă prinsă în perete, și ale cărei cifre erau înlocuite cu semnele zodiacului. Minutarul nu atinsese încă semnul Berbecului.

Ora trei! Abia ora trei!

Ziua aceea mi se păruse și așa lungă cât un veac... Și nu străbătusem decât ceva mai mult din jumătatea ei.

Apoi, o altă idee îmi veni în minte și începui să râd cu hohote.

„Antinea ținea să-i fiu prezentat în toată splendoarea mea.”

O oglindă mare, de oricalc, ocupa o întreagă parte a camerei.

Privindu-mă în ea, am înțeles că, hotărât lucru, pretenția nu era deloc exagerată.

Barba neîngrijită, stratul groaznic de murdărie de o culoare plumburie, care cobora în dâre de-a lungul obrazilor, costumul meu pătat de toate luturile sahariene, sfâșiat de toți măcăcinii Hoggarului, făceau într-adevăr din mine un cavaler destul de jalnic.

Nu mi-a trebuit mult ca să mă dezbrac și să mă arunc în baia de porfir aflată în mijlocul camerei de toaletă. O moleșeală extrem de plăcută mă cuprinse în apa caldută și parfumată. În fața mea dansau mii de borcănașe împrăștiat pe o măsuță prețioasă, din lemn sculptat. Erau de toate mărimile și de toate culorile, fasonate într-un fel de jad extrem de transparent. Umezeala plăcută a aerului îmi potoli nervii.

„Ducă-se dracului Atlantida, și hypogeul și domnul Le Mesge”, izbutii eu să mai gândesc.

Apoi am adormit în baie.

Când am redeschis ochii, minutarul pendulei aproape că atinsese semnul Taurului. În fața mea, rezemat cu mâinile lui negre de marginea băii, stătea un negru înalt, cu fața neacoperită, cu brațele goale, cu fruntea legată într-un imens turban portocaliu. Negrul mă privea, răzând tăcut cu toți dinții lui albi.

Cine o mai fi și individul ăsta?

Negrul râse și mai tare. Fără să spună un cuvânt, el mă apucă și mă scoase ca un fulg din apa mea parfumată, dar care avea acum o culoare asupra căreia prefer să nu insist.

Cât ai clipi, m-am pomenit intins pe o masă de marmură, înclinată.

Negrul începu să mă maseze cu o putere extraordinară.

— Hei, mai încetișor, dobitocule.

Maseurul nu-mi răspunse, dar începu să râdă și să mă frece și mai tare.

— De unde ești? Din Kanem? Din Borkou? Râzi prea mult ca să fii targui.

Aceeași tăcere. Negrul era la fel de mut pe cât era de voios.

„La urma urmei, puțin îmi pasă, mi-am spus eu, neavând încotro. Așa cum e, îl găsesc mai simpatic decât pe domnul Le Mesge, cu erudiția lui de coșmar. Dar, zău așa, ce recrut grozav ar fi pentru *Hammamul* din strada Mathurins.

— Țigară, sidi?

Fără să-mi aștepte răspunsul, negrul îmi vârâse în gură o țigară pe care mi-o aprinse și începu din nou să mă ferchezuiască pe toate părțile.

„Vorbește puțin, dar e binevoitor”, gândii eu.

Și i-am trimis un val de fum în plină față.

Gluma aceasta păru cu totul pe gustul lui. Negrul își vădi pe dată mulțumirea aplicându-mi niște palme zdravene.

După ce mă țeșală în lege, el luă un borcănaș de pe măsută și începu să-mi ungă trupul cu o pomadă roză. Orice urmă de oboeală păru că zboară din mușchii mei reîntineriți.

O lovitură într-un gong de aramă. Maseurul meu dispăru. Intră o negresă bătrână, pipernicită, îmbrăcată cu cele mai țipătoare zdrențe. Bătrâna era guralivă ca o coțofană, dar la început n-am înțeles nici un cuvânt din nesfârșitul ghem pe care îl depăna pe când, apucându-mi mâinile și apoi picioarele, începu să-mi lustruiască unghiile, cu niște strâmbături convinse.

O nouă bătaie de gong. Bătrâna făcu loc unui al doilea negru, acesta grav, înveșmântat din cap până în picioare în alb, și purtând pe capul său lungăreț o tichie de bumbac tricotat.

Era bărbierul și avea o mână înzestrată cu o uimitoare dexteritate. Nu i-a trebuit mult ca să mă tundă, ceea ce, pe legea mea, a făcut foarte bine. Apoi fără să mă întrebe dacă am vreo preferință în privința bărbii, mă rase, complet.

Mi-am privit cu plăcere fața reapărută în întregime.

„Antineei poate că-i place genul american, gândii eu. Ce ocară pentru memoria demnului ei bunic, Neptun!”

În aceeași clipă, negrul cel vesel intră și puse un pachet pe divan. Bărbierul dispăru. M-am mirat oarecum văzând că pachetul, desfăcut cu grijă de noul meu valet, conținea un costum complet de flanel alb, asemănător întru totul celor purtate vara de ofițerii francezi din Algeria.

Pantalonii largi și supli păreau făcuți pe măsură. Tunica era fără cusur și avea chiar, ceea ce mă uimi și mai mult, cele două galoane de fir mobile, însemnele gradului meu, prinse de fiecare parte a mânecilor cu două șireturi. Ca încălțăminte, o pereche de papuci înalți, din marochin roșu, ornați cu fir. Lenjeria, toată din mătase, părea că vine direct de pe *rue de la Paix*.

— Cina a fost desfătătoare, murmurai eu, privindu-mă satisfăcut în oglindă. Culcușul e perfect aranjat. Da, dar mai e și restul.

Nu mi-am putut stăpâni un fior gândindu-mă, pentru prima oară, la sala de marmură roșie.

În aceeași clipă pendula bătu patru și jumătate.

Cineva ciocăni discret în ușă. Targuiul alb care mă condusesese apăru în prag.

Înaintând, el îmi atinse din nou brațul și făcu un semn.

Din nou l-am urmat.

Am străbătut iar câteva lungi coridoare. Eram emoționat, dar regăsisem în contactul cu apa caldută o oarecare stăpânire de sine. Și apoi, mai ales, simțeam crescând în mine, mult mai mult decât voiam să recunosc, o imensă curiozitate. Din momentul acela aș fi acceptat oare, dacă mi s-ar fi propus, să fiu condus înapoi la drumul Câmpiei Albe, lângă Shikh-Salah? Nu prea cred.

Încercam să fac să-mi fie rușine de curiozitatea mea. Mă gândeam la Maillefeu.

„Și el, ca și mine, a mers pe coridorul pe care mă aflu eu acum. Și, în clipa de față, se află acolo, în sala de marmură roșie.”

N-am avut timp să mă gândesc mult la asta. Brusc, lovit parcă de-un fel de bolid, am fost împins și trântit la pământ. Coridorul era întunecat. N-am văzut nimic. Am auzit doar un urlet batjocoritor.

Targuiul alb se trăsese înapoi, cu spatele lipit de perete.

— Ei! șoptii eu rididndu-mă, iată că încep drăcoveniile.

Ne-am continuat drumul. Curând, o lumină, alta decât a lămpilor roze, începu să lumineze coridorul.

Am sosit astfel în fața unei uși de bronz, înaltă, străpunsă de niște ciudate dantele luminoase. Se auzi bătaia unui gong cu sunet pur. Cele două canaturi ale ușii se întredeschiseră. Rămas pe coridor, targuiul alb le închise în urma mea.

Fără să-mi dau seama, am făcut câțiva pași în sala în care intrasem singur, apoi m-am oprit încremenit locului, ducându-mi mâna la ochi.

Eram orbit de lumina cerului, care se ivise.

Timp de multe ore, luminile cețoase mă dezobișnuiseră de lumina zilei. Acum ea pătrundea din plin printr-o întreagă parte a imensei încăperi.

Sala se afla situată în partea inferioară a muntelui, care era mai sfredelită de coridoare și de galerii decât o piramidă egipteană. La același nivel cu grădina pe care o zărisem dimineața din balconul bibliotecii, ea părea că o continuă. Trecerea de la una la cealaltă se făcea pe nesimțite: dacă covoarele se întindeau pe sub palmierii înalți, în schimb păsările zburau prin pădurea de coloane a sălii.

Contrastul făcea ca încăperea să fie obscură în toată partea care nu era scăldată direct de lumina oazei. Soarele, gata să apună pe după munte, colora în roz pietrișul de pe alei și în roșu sângerieu hieraticul flamingo așezat, cu un picior în aer, la marginea micului lac de safir profund.

Deodată, pentru a doua oară, m-am prăbușit la pământ. Ceva brusc și mare îmi căzuse pe umeri. Am simțit o atingere caldă și mătăsoasă pe gât, o respirație fierbinte pe ceafă. În același timp, urletul batjocoritor care mă tulburase atâta pe coridor, răsună din nou.

Cu o zmucitură m-am desprins, trântind la întâmplare o lovitură de pumn zdravănă în direcția atacatorului meu. Urletul răsună din nou, de data aceasta de durere și de mânie.

Și avu ca ecou un lung hohot de râs. Furios, mi-am îndreptat spinarea, căutându-l din ochi pe neobrăzatul care râdea, ca să-i spun ce gândeam despre el. Și atunci, privirea mi-a rămas ațintită fixă.

În fața mea se afla Antinea.

În partea cea mai întunecată a sălii, sub un fel de boltă luminată artificial prin douăsprezece vitralii mov, pe un maldăr de perne colorate pestriț și de covoare persane albe, dintre cele mai prețioase, stăteau lungite patru femei.

Primele trei mi-am dat seama că sunt femeii tuarege, după splendida și clasică lor frumusețe. Ele purtau niște minunate bluze de mătase albă, brodate cu aur. Ce-a de a patra, cu pielea foarte oacheșă, aproape un pui de harap, era și cea mai tânără. Bluza ei de mătase roșie îi scotea și mai mult în relief întunecata culoare a feței, a brațelor, a picioarelor goale. Toate patru stăteau roată în jurul maldărului de covoare albe, acoperit cu o uriașă piele de leu, pe care se rezema Antinea.

Antinea! De câte ori am revăzut-o, m-am întrebat dacă privisem bine atunci, tulburat cum eram, într-atât mi se părea, de fiecare dată, că e tot mai frumoasă. Mai frumoasă! Biet cuvânt, biată limbă! Dar oare e de vină limba, sau sunt de vină cei ce înjosesc un asemenea cuvânt?

Nu te puteai afla în fața femeii acesteia fără să o evoci pe aceea pentru care Ephractoeus a supus Atlasul, pentru care Sapor a uzurpat sceptrul lui Osymandias, pentru care Mamylos a subjugat Suza și Tentyrisul, pentru care Antoniu a fugit...

*O, suflete, suprema vibrare îți e dată
Când ea te strânge-n brațe, trufașă, minunată.*

Klaftul egiptean îi cobora pe buclele bogate, atât de negre încât băteau în albastru. Cele două capete ale greului ei veșmânt de fir îi atingeau coapsele gingașe. În jurul frunții ei mari, bombate și încăpățânate, se încolăcea *uraeusul* de aur, cu ochi de smaragde, zvârlindu-și deasupra capului tinerei femeii dubla limbă de rubine.

Ea purta o tunică de voal negru, presărat cu aur, foarte subțire, foarte largă, strânsă ușor cu o eșarfă de muselină albă, brodată cu stânjeni din perle negre.

Așa arăta veșmântul Antineei. Dar, sub amestecul acesta încântător, ce era ea oare? Un fel de fată subțirică, cu ochii lungi și verzi, cu profil de uliu. Un Adonis mai nervos. O regină din Saaba, un copil cu o privire, cu un zâmbet cum nu s-a mai văzut vreodată la orientale. O minune de ironie și de grație nepăsătoare.

Trupul, nu i-l vedeam. Într-adevăr, faimosul ei trup nu mi-ar fi dat prin minte să-l privesc, chiar dacă aş fi avut puterea. Și acesta e poate lucrul cel mai extraordinar din prima mea impresie. Să mă gândesc la torturații din sala de marmură roșie, la cei cincizeci de tineri care, totuși, îi ținuseră în brațe trupul firav? Numai gândul mi s-ar fi părut, în clipa aceea de neuitat,

cea mai cumplită profanare. În ciuda tunicii ei tăiată îndrăzneț într-o parte, a gâtului ei gol, a brațelor ei goale, a umbrelor misterioase bănuite pe sub voal, femeia aceasta, cu toată monstruoasa ei legendă, izbutea să rămână foarte pură, ce spun? virginală.

Pentru moment, ea era cu totul stăpânită de râsul care o cuprinsese când, în fața ei, mă rostogolisem la pământ.

— Hiram-Rege, chemă ea.

M-am întors. Mi-am văzut dușmanul.

Pe capitelul uneia din coloane, la douăzeci de picioare deasupra solului, stătea cățarat cu ghearele un splendid ghepard. Privirea lui mai era încă furioasă pentru lovitura de pumn pe care i-o trăsese.

— Hiram-Rege, repetă Antinea, aici!

Fiara se destinase ca un arc. Acum se afla ghemuită la picioarele stăpânei. I-am văzut limba roșie lingându-i gleznele subțiri și goale.

— Cere-i iertare domnului, spuse tânăra femeie.

Ghepardul mă privi cu ură. Pielea galbenă a botului i se încreți în jurul mustății negre.

— Ffff! se stropși el, ca un motan voinic.

— Hai, repetă Antinea, poruncitoare.

Cu părere de rău, mica fiară se târî spre mine. Apoi își puse supusă botul între labe și așteptă.

I-am mângâiat frumoasa frunte cu pete ca niște ochi.

— Să nu fii supărat pe el, spuse Antinea. Așa e, la început, cu toți străinii.

— Atunci înseamnă că e adeseori prost dispus ca acum, am spus eu simplu.

Acestea mi-au fost primele cuvinte. Ele stârniră un zâmbet pe buzele Antineei.

Ea mă cercetă îndelung, cu o privire liniștită; apoi, adresându-se uneia dintre femeile tuarege, spuse:

— Aguida, să ai grijă să-i dai douăzeci și cinci de livre de aur lui Cegheïr-ben-Cheïkh.

Și, după ce tăcu o clipă, mă întrebă:

— Ești locotenent?

— Da.

— De unde ești?

— Din Franța.

— Puteam să bănuiesc asta, făcu ea, ironică. Dar din ce parte a Franței?

— Dintr-un ținut care se cheamă Lot-et-Garonne.

— Din ce loc, în ținutul acesta?

— Din Duras.

Ea se gândi o clipă.

— Duras! Curge pe-acolo un râuleț, Dropt. Și e un castel, mare și vechi.

— Cunoașteți Durasul? șoptii eu, năucit

— Se ajunge acolo prin Bordeaux, pe o cale ferată micuță, continuă ea. E un drum între dealuri, cu pantele pline de vii, încununate de ruini feudale. Satele au nume frumoase: Monségur, Sauveterre-de-Guyenne, la Tresne, Créon... Créon, ca în *Antigona*.

— Ați fost pe-acolo?

Ea mă privi și-mi răspunse, obosită parcă.

— Spune-mi, *tu*. Mai devreme sau mai târziu, tot va trebui să mă tutuiești. Începe de acum.

Promisiunea aceasta amenințătoare mă umplu imediat de o imensă fericire. Mă gândeam la cuvintele domnului Le Mesge: „Nu vorbi, atâta timp cât n-ai văzut-o. De cum o vei vedea, vei renega totul pentru ea.”

— Dacă am fost la Duras? continuă Antinea, izbucnind în râs. Glumești! Ți-o închipui pe nepoata lui Neptun într-un compartiment de clasa întâi, pe o linie secundară?

Întinzând mâna, ea îmi arată uriașa stâncă albă care domina palmierii din grădină.

— Iată întregul meu orizont, spuse ea, gravă.

Și, luând una din cărțile care zăceau prin preajmă, pe blana de leu, o deschise la întâmplare și spuse:

— E mersul trenurilor din vest. Ce lectură minunată pentru cineva care nu se mișcă din loc. Acum e ora cinci și jumătate, seara. Un tren de persoane a sosit de trei minute la Surgères, în Charente-Inférieure. Va pleca peste șase minute. Peste două ore, va sosi la Rochelle. Cât e de ciudat să te gândești, aici, la asemenea lucruri! Atâta distanță!... Atâta mișcare!... Atâta neclintire!...

— Vorbești foarte bine franceza, făcui eu.

Ea avu un mic tic nervos.

— Sunt nevoită s-o vorbesc. Ca și germana, italiana, engleza și spaniola. Felul meu de viață m-a făcut mare poliglotă. Dar îmi place franceza mai mult decât tuarega și chiat decât araba. Am

impresia că am știut-o din totdeauna. Și, crede-mă, nu spun asta ca să-ți fac plăcere.

Urmă un moment de tăcere. Mă gândeam la străbuna ei, despre care Plutarh spunea: „Existau puține neamuri față de care ea să aibă nevoie de tălmăci; Cleopatra le vorbea în propria lor limbă etiopienilor, troglodiților, ebreilor, arabilor, sirienilor, mezilor și parților.”

— Nu sta așa, nemișcat în mijlocul sălii. Mă mâhnești. Vino și te așează aici, lângă mine. Dă-te mai încolo, domnule Hiram-Rege!

Ghepardul se supuse supărat.

— Dă-mi mâna, porunci Antinea.

Lângă ea se afla o cupă mare de onyx. Ea luă din cupă un inel de oricalc, foarte simplu, și mi-l puse pe inelarul stâng. Am văzut atunci că și ea purta unul la fel.

— Tanit-Zerga, oferă-i domnului de Saint-Avit un șerbet de trandafiri.

Micuța negresă de mătase roșie se grăbi s-o asculte.

— Secretara mea particulară, o prezentă Antinea, domnișoara Tanit-Zerga, din Gâo, pe Niger. Familia ei este aproape la fel de veche ca și a mea.

Spunând acestea, ea mă privea. Ochii ei verzi mă apăsau parcă.

— Și căpitanul, camaradul tău? Întrebă ea cu o voce care părea că vine de departe. Încă nu-l cunosc. Cum arată? Îți seamănă?

Atunci, pentru prima oară de când mă aflam lângă ea, m-am gândit la Morhange. Și n-am răspuns.

Antinea zâmbi.

Apoi se lungi de tot pe blana de leu. Piciorul drept i se dezgoli.

— E vremea să te duci la el, îmi spuse ea languroasă. Curând, vei primi ordinele mele. Tanit-Zerga, condu-l. Arată-i mai întâi camera lui. Desigur că n-o cunoaște.

M-am ridicat și i-am luat mâna să i-o sărut. Ea și-a apăsător puternic pe buzele mele, făcându-le parcă să sângere sub semnul acesta de posesiune.

Mă aflam acum în coridorul întunecat. Micuța în tunică de mătase roșie mergea înaintea mea.

— Iată camera ta, spuse ea.

Și continuă:

— Acum, dacă vrei, te voi conduce spre sufragerie. Ceilalți au să se adune curând acolo pentru cină.

Micuța vorbea o încântătoare franceză, pronunțând cuvintele cam peltic.

— Nu, Tanit-Zerga, nu. Astă-seară prefer să rămân aici. Nu mi-e foame. Sunt obosit.

— Nu mi-ai uitat numele, făcu ea.

Părea mândră de lucrul acesta. Simțeam că, la nevoie, voi avea în ea o aliată.

— Nu ți-am uitat numele, micuță Tanit-Zerga, fiindcă e frumos¹.

Și adăugai:

— Acum, lasă-mă, micuțo. Vreau să fiu singur.

Ea zăbovea în cameră. Eram mișcat și agasat totodată. Simțeam o imensă nevoie de a-mi aduna gândurile.

— Camera mea e deasupra camerei tale, îmi spuse ea. Pe masa aceasta e un gong de aramă; dacă dorești ceva, n-ai decât să suni. Un targui alb va veni imediat.

O clipă, informația aceasta mă amuză. Mă aflu într-un hotel, în mijlocul Saharei. N-aveam decât să sun pentru a fi servit.

Mi-am privit camera. Camera mea! Pentru cât timp va fi oare a mea?

Era o încăpere destul de spațioasă. Perne, un divan, un alcov tăiat în stâncă, totul luminat de o fereastră largă pe care o acoperea un stor de pai.

M-am dus la fereastră. Am ridicat storul. Lumina soarelui care apunea pătrunse în cameră.

Cu sufletul plin de gânduri inexprimabile, m-am rezemat de balustrada de piatră. Fereastra era îndreptată spre sud și domina solul de la cel puțin șazeci de metri. Sub ea, cobora zidul vulcan, vertiginos de neted și negru.

În fața mea, cam la doi kilometri, se înălța un alt zid: prima incintă de pământ din *Critias*. Apoi, foarte departe dincolo de ele, am zărit imensul pustiu roșu.

¹ În berberă, *Tanit* înseamnă izvor; *zerga* e femininul adjectivului *azreg*, albastru. (Nota domnului Leroux).

CAPITOLUL XII MORHANGE SE RIDICĂ ȘI DISPARE

Eram atât de obosit, încât am dormit dus până a doua zi. M-am deșteptat pe la orele trei după-amiază.

Imediat m-am gândit la evenimentele din ajun și, firește, le-am găsit uimitoare.

— Hai, mi-am spus eu, să luăm lucrurile pe rând. Mai întâi, trebuie să mă sfătuiesc cu Morhange.

În afară de asta, simțeam o poftă de mâncare nemaipomenită.

Gongul arătat de Tanit-Zerga se afla la îndemână. L-am lovit. Imediat apăru un targui alb.

— Du-mă la bibliotecă, i-am spus.

El se supuse. Pe când traversam din nou labirintul de scări și de coridoare, am înțeles că n-aveam să mă descurc niciodată fără ajutorul cuiva.

Morhange se afla, într-adevăr, în bibliotecă, și citea cu interes un manuscris.

— Un tratat pierdut, de Saint-Optat, îmi spuse el. Ah! Dacă Dom Granger ar fi aici! Privește: scriere semioncială.

Nu i-am răspuns. Pe masă, lângă manuscris, un obiect mi-a atras imediat atenția. Era un inel de oricalc, leit cu cel pe care Antinea mi-l dăduse în ajun și cu cel pe care îl purta ea însăși.

Morhange zâmbi.

— Așadar... am spus eu.

— Ce?

— Ai văzut-o?

— Am văzut-o, într-adevăr, răspunse Morhange.

— E tare frumoasă, nu-i așa?

— Lucrul mi se pare greu de contestat, răspunse camaradul meu. Cred chiar că se poate spune că e tot atât de inteligentă pe cât e de frumoasă.

Urmă o clipă de tăcere. Morhange, foarte calm, răsucea între degete inelul de oricalc.

— Știi care trebuie să ne fie soarta aici? întrebai eu.

— Știu. Domnul Le Mesge ne-a explicat-o ieri, în fraze discrete și mitologice. Vădit lucru, e o aventură extraordinară.

Morhange tăcu, apoi mă privi drept în față.

— Mă căiesc amarnic că te-am atras în ea. Un singur lucru mi-ar putea ușura căința: faptul de a vedea că, de ieri seară, te impaci destul de ușor cu ce se întâmplă.

— De unde dobândise Morhange cunoașterea acesta a inimii omenești? Nu i-am răspuns, dându-i astfel dovada cea mai bună că nu se înșela.

— Ce ai de gând să faci? murmurai eu în cele din urmă.

El închise manuscrisul, se așeză comod într-un fotoliu, aprinse o țigară și-mi răspunse astfel:

— Am chibzuit adânc. Folosind un pic cazuistica, mi-am descoperit linia de conduită. E simplă și în afară de orice discuție.

Pentru mine, problema nu se pune exact ca pentru dumneata, din cauza situației mele cvasireligioase, care, trebuie să recunosc, se află într-o poziție cam neliniștitoare. Ce-i drept, n-am depus nici un fel de legământ, dar în afară de faptul că mă văd oprit de cunoscuta poruncă a noua de la orice fel de legături cu o femeie care nu-mi este soție, mărturisesc că n-am nici un chef pentru soiul de serviciu comandat în vederea căruia excelentul Cegheir-ben-Cheikh a binevoit să ne recruteze.

Acestea spuse, trebuie totuși ținut seama că viața mea nu-mi aparține la propriu, că nu am libertatea de a dispune de ea așa cum ar dispune un explorator particular care călătorește pentru scopurile lui personale și pe socoteala lui. Eu am o misiune de îndeplinit, niște date de cules. Dacă mi-aș putea deci recuceri libertatea, după ce aş plăti ciudata vamă obișnuită aici, aş consimți să-i dau satisfacție Antineei, pe măsura posibilităților mele. Cunosc destul de bine spiritul înțelegător al Bisericii, și mai ales cel al ordinului către care aspir: felul acesta de a proceda n-ar fi osândit, ba, cine știe? poate că ar fi chiar aprobat. Sfânta Maria Egipteanca și-a dăruit trupul luntrașilor, într-o împrejurare asemănătoare. Și n-a cules pentru asta decât cuvinte de slavă. Dar, făcând aceasta, ea avea certitudinea atingerii unui țel, care era sfânt. Scopul justifica mijloacele.

În ceea ce mă privește, lucrurile stau cu totul altfel. Faptul de a mă supune capriciilor celor mai absurde ale acestei doamne, nu m-ar împiedica să fiu curând catalogat în sala de marmură roșie cu numărul 54, sau 55, dacă ea preferă să ți se adreseze mai întâi dumitale. În aceste condiții...

— În aceste condiții?

— În aceste condiții, consimțirea mi-ar fi de neiertat.

— Și atunci, ce-ai de gând să faci?

— Ce-am de gând să fac?...

Morhange își apăsă ceafa pe spătarul fotoliului, trimise un val de fum spre tavan și zâmbi.

— Nimic, spuse el, și atâta e de-ajuns. Vezi, în privința aceasta, bărbatul are o superioritate incontestabilă asupra femeii. Prin conformația lui, el poate să opună cel mai deplin refuz. Femeia, nu.

Și adăugă, cu o privire ironică:

— Nu-i silit decât cine vrea.

Mi-am plecat fruntea.

— Am încercat față de Antinea toate comorile celei mai subtile dialectici, continuă el. Zadarnic. „Dar, la urma urmei, i-am spus, când n-am mai găsit argumente, de ce nu domnul Le Mesge?” Ea a început să râdă și mi-a răspuns: „De ce nu pastorul Spardek? Domnii Le Mesge și Spardek sunt niște savanți pe care îi stimez. Dar

*Blestem pe visătorul stupid care ar vrea,
În memoria lui și împotriva firii,
El, primul să dezlege problema cea mai grea
Vârând cu sila cinstea în tainele iubirii...*

În afară de asta, a adăugat ea, cu zâmbetul acela care e într-adevăr fermecător, s-ar putea ca tu să nu-i fi privit bine nici pe unul, nici pe altul.” Au urmat câteva complimente privind persoana mea fizică, la care n-am găsit ce să răspund, într-atât cele patru versuri ale lui Baudelaire îmi închiseseră gura.

Ea a mai binevoit să-mi explice: „Domnul Le Mesge e un savant care îmi este foarte util. Cunoaște spaniola și italiana, îmi clasează hârtiile și își dă toată silința să-mi pună în ordine genealogia divină. Pastorul Spardek cunoaște engleza și germana. Conte Bielowsky știe perfect limbile slave; pe el, îl și iubesc, ca pe un tată. M-a cunoscut de mică, pe vremea când nu mă gândeam încă la prostiile pe care le știi. Ei îmi sunt absolut necesari în relațiile pe care le pot avea cu vizitatorii de diferite naționalități, deși încep să mă descurc binișor în limbile de care am nevoie... Dar vorbesc prea mult și e prima oară când dau cuiva explicații despre purtarea mea. Prietenul tău e mai puțin curios.” Cu aceasta, m-a lăsat să plec. Ciudată femeie, zău așa. O cred un pic renaniană, dar cu mai multă pricepere în ale voluptății decât maestrul ei.

— De ce întârziați, domnilor? spuse domnul Le Mesge ivindu-se deodată. Sunteți așteptați pentru cină.

Micul profesor era în seara aceasta deosebit de bine dispus. Avea la butonieră o rozetă violetă nouă-nouță.

— Ei? făcu el cu un aer ștregăresc. Ați văzut-o?

Nici Morhange, nici eu nu i-am răspuns.

Pastorul Spardek și hatmanul de Jitomir începuseră să mănânce când am sosit noi. Soarele, dând să apună, așternea reflexe zmeurii peste rogojinile gălbui.

— Luați loc, domnilor, făcu zgomotos domnul Le Mesge. Locotenente de Saint-Avit, aseară n-ai fost printre noi. Vei gusta pentru prima dată mâncările gătite de Koukou, bucătarul nostru bambara. Ai să vezi!...

Un servitor negru puse în fața mea un fel de occeană de mare, plutind pe un sos de ardei roșii ca tomatele.

Am mai spus că muream de foame. Mâncarea era excelentă. Sosul mi-a făcut imediat sete.

— Hoggar alb, 1879, îmi șopti hatmanul de Jitomir, umplându-mi paharul cu o licoare fină, de culoarea topazului. Eu îl îngrijesc. Nu atacă deloc capul. Numai picioarele...

Mi-am băut paharul pe nerăsuflăte. Cei de față începură să mi se pară fermecători.

— Hei, căpitane Morhange, i se adresă domnul Le Mesge camaradului meu care își degusta pe îndelete ocheana. Ce zici de acantopterigianul acesta? E pescuit astăzi, în lacul oazei. Începi să admiți ipoteza mării sahariene?

— Peștele acesta e un argument, spuse Morhange.

Și tăcu deodată. Ușa tocmai se deschisese. Targuiul alb intră. Comesenii făcură liniște.

Noul venit se îndreptă agale spre Morhange. Îi atinse brațul drept.

— Bine, spuse Morhange.

Și, ridicându-se, îl urmă pe târgui.

Vasul cu Hoggar 1879 se afla între mine și contele Bielowsky. Mi-am umplut paharul, un pahar de-o jumătate de litru, și l-am golit nervos.

Hatmanul îmi aruncă o privire prietenoasă.

— He, he! făcu domnul Le Mesge, dându-mi cu cotul. Antinea respectă ordinea ierarhică.

Pastorul Spardek zâmbi pudic.

— He, he! repetă domnul Le Mesge.

Pahărul meu era gol. O clipă m-am simțit ispitit să-l arunc în capul profesorului de istorie. Dar, basta! L-am umplut și l-am golit din nou.

— Domnul Morhange n-o să guste decât cu gândul friptura aceasta de berbec, delicioasă, făcu profesorul, din ce în ce mai deșănțat, luându-și o bucată zdravănă de carne.

— N-o să aibă ce regreta; spuse supărat hatmanul de Jitomir. Asta nu-i friptură: e corn de berbec sălbatic. Zău, Koukou începe să-și râdă de noi.

— Pastorul e de vină, ripostă vocea ascuțită a domnului Le Mesge. I-am spus de atâtea ori să nu-și caute discipoli în bucătăria noastră.

— Domnule profesor, spuse cu demnitate domnul Spardek.

— Îmi mențin protestul, stigă domnul Le Mesge care, din clipa aceea, mi se păru nițeluș cherchelit. Dumnealui să fie judecător, continuă el, întorcându-se spre mine. Domnul locotenent a venit de curând și nu e părtinitor. Ei bine, îl întreb: are cineva dreptul să strice mințile unui bucătar bambara îndopându-i toată ziua capul cu discuții teologice, la care nimic nu-l predispune?

— Vai! răspunse pastorul, trist, cât vă înșelați. Are o înclinare puternică spre controversă.

— Koukou e un leneș, care profită de ocazie ca să nu mai facă nimic și să ne lase știțelele să se ardă, își dădu părerea hatmanul. Trăiască papa! stigă el apoi umplând toate paharele.

— Vă asigur că acest bambara mă neliniștește, începu să spună, cu multă demnitate, domnul Spartek. Știți la ce-a ajuns acum? Neagă prezența reală. Iată-l la un pas de erorile lui Zwingle și ale lui Oecolampade. Koukou neagă prezența reală.

— Domnule, spuse domnul Le Mesge foarte iritat, oamenii de la bucătărie trebuiesc lăsați în pace. Așa înțelegea lucrurile Iisus, care, pe câte cred, era un teolog la fel de bun ca și dumneata, și caruia nu i-a trecut niciodată prin minte s-o ia pe Marta de la plitele ei ca să-i povestească cine știe ce năzbâtii.

— Așa e, aprobă hatmanul, ținând între genunchi un ulcior pe care se căznea să-l destupe.

— Coaste fripte, coaste fripte, îmi șopti el când izbuti să scoată dopul. Paharele, adunarea!

— Koukou neagă prezența reală, continuă pastorul, golindu-și trist paharul.

— Lasă-i să vorbească, îmi spuse la ureche hatmanul de Jitomir. Nu vezi cât sunt de beți amândoi...

El însuși vorbea greu și abia izbuti să-mi umple paharul aproape până sus.

Mi-a venit să-l refuz. Apoi, un gând mi-a trecut prin minte:

„La ora asta, Morhange... Poate el să zică orice... Ea e atât de frumoasă!”

Și, trăgând spre mine paharul, l-am golit din nou.

Acum, domnul Le Mesge și pastorul se încurcau în cea mai extraordinară controversă religioasă, aruncându-și în cap cu *Book of Common Prayer*, cu *Declarația Drepturilor Omului*, cu *Bulla Unigenitus*. Încet, încet, hatmanul începea că capete asupra lor ascendentul omului de lume care, chiar când e beat turtă, se impune cu toată superioritatea pe care o are educația asupra învățăturii.

Contele Bielowsky băuse de cinci ori mai mult decât profesorul și pastorul. Dar se ținea de zece ori mai bine decât ei.

— Să-i lăsăm pe bețivii aceștia, făcu el dezgustat. Vino, dragul meu. Partenerii noștri ne așteaptă în sala de joc.

— Doamnelor și domnilor, făcu hatmanul intrând, dați-mi voie să vă prezint un nou partener, prietenul meu, domnul locotenent de Saint-Avit. Nu te sinchisi, îmi șopti el la ureche, sunt slugile casei... Dar, vezi, îmi fac iluzii...

Mi-am dat seama că era, într-adevăr, beat turtă.

Sala de joc era îngustă și lungă. O masă cât toate zilele, pusă direct pe podea și înconjurată de perne pe care stăteau tolăniți vreo doisprezece indigeni, constituia mobila principală. Pe pereți, două gravuri, dovedind cel mai deplin eclectism: *Sf. Ioan Botezătorul* de Da Vinci, și *Casa ultimelor cartușe* de Alphonse de Neuville.

Pe masă, pahare de lut. Un ulcior greu, plin cu alcool de palmier.

Printre cei de față am regăsit cunoștințe: maseurul meu, manichiurista, bărbierul, doi sau trei tuaregi albi care își coborâseră vălurile și-și fumau grav pipele lungi cu căpăcele de aramă. Până una alta, erau toți cufundați în deliciile unei partide de cărți, care mi s-a părut a fi *ramsul*. Două dintre frumoasele însoțitoare ale Antineei, Aguida și Sydya, se aflau și ele printre cei de față. Pielea lor netedă și brună lucea pe sub voalurile împodobite cu fir de argint. Am regretat că nu zăresc și bluza de mătase roșie a micuței Tanit-Zerga. Din nou m-am gândit la Morhange, dar numai o secundă.

— Jetoanele, Koukou, porunci hatmanul. N-am venit aici ca să ne distrăm.

Bucătarul zwinglist depuse în fața lui o cutie cu jetoane multicolore. Contele Bielowsky începu să le numere, împărțindu-le cu nespusă grijă în mici grămăjoare.

— Cele albe valorează un ludovic, îmi explică el. Cele roșii, o sută de franci. Cele galbene, cinci sute. Cele verzi, o mie. Ah, aici se joacă în draci! De altfel, ai să vezi.

— Iau banca la zece mii, spuse bucătarul zwinglist.

— Douăsprezece mii, spuse hatmanul.

— Treisprezece, spuse Sydy care, cu un zâmbet moale, așezată pe genunchii contelui, îi aranja drăgăstoasă jetoanele în mici teancuri.

— Paisprezece, spusei eu.

— Cincisprezece, făcu vocea pițigăiată a Rositei, bătrâna negresă manichiuristă.

— Șaptesprezece, proclamă hatmanul.

— Douăzeci de mii, i-o reteză bucătarul.

Și vorbi apăsător, aruncându-ne o privire de sfidare:

— Douăzeci. Iau banca la douăzeci de mii.

Hatmanul avu un gest de necaz.

— Afurisit Koukou! Nu poți să-i faci nimic animalului ăstuia. Va trebui să joci strâns, locotenente.

Koukou se instalase în picioare, la capătul mesei. Făcea cărțile cu o măiestrie care m-a uimit.

— Ți-am spus eu: ca la Anna Deslions, șopti hatmanul cu mândrie.

— Faceți jocurile, domnilor, chelălăi negrul. Faceți jocurile, domnilor.

— Așteaptă, animalule, spuse Bielowsky. Doar vezi bine că paharele sunt goale. Aici, Cacambo.

Paharele fură imediat umplute de maseurul cel voios.

— Taie, făcu Koukou, adresându-se Sydyei, frumoasa targui, pe care o avea la dreapta sa.

Tânăra tăie cu stânga, ca orice om superstițios. Dar, trebuie spus că dreapta îi era ocupată cu paharul, pe care îl ducea la gură. I-am văzut gâtjeul fin și mat umflându-i-se ușor.

— Dau carte, spuse Koukou.

Eram așezați în felul următor: la stânga, hatmanul, Aguida, căreia el îi strângea talia cu cea mai aristocratică dezinvoltură, Cacambo, o femeie targui, apoi doi negri acoperiți cu văluri, gravi, atenți la joc. La dreapta, Sydy, eu, bătrâna manichiuristă, Rosita, Barouf bărbierul, încă o femeie, doi tuaregi albi, gravi și atenți, simetrici cu cei din stânga.

— Vreau carte, îmi spuse hatmanul.
Sydya făcu un gest negativ.
Koukou trase, îi dădu un patru hatmanului și-și servi un cinci.
— Opt, anunță Bielowsky.
— Șase, spuse frumoasa Sydya.
— Șapte, dădu cărțile pe față Koukou. Un tablou plătește celuilalt, adăugă el rece.

— Dublez miza, spuse hatmanul.
Cacambo și Aguida îl imitară. Pe partea noastră, jucătorii erau mai rezervați. Manichiurista, mai ales, nu risca mai mult de douăzeci de franci, de fiecare dată.

— Cer egalitatea tablourilor, făcu Koukou, imperturbabil.
— E de nesuportat individul ăsta! bombăni contele. Iată. Ești mulțumit?

Koukou dădu cartea și arată un nouă.
— Onoare și Patrie! zbieră Bielowsky. Aveam opt...
Eu, care aveam două rigi, nu-mi arătai necazul. Rozita îmi luă cărțile din mâini.

O priveam, la dreapta mea, pe Sydya. Bogatul ei păr negru îi acoperea umerii. Era, într-adevăr, foarte frumoasă, puțin beată, ca toată adunarea aceasta fantasmagorică. M-a privit și ea, dar pe furiș, cu un aer de animal sfios.

„Ah! gândeam eu. Pesemne că se teme. Port scris pe frunte: vânat păzit.”

I-am atins piciorul. Ea și l-a retras, temătoare.

— Cine vrea carte? întrebă Koukou.

— Eu, nu, făcu hatmanul.

— Servit, spuse Sydya.

Bucătarul trase patru.

— Nouă, spuse el.

— Cartea care îmi era destinată mie, înjură contele. Cinci, aveam cinci. Ah! dacă i-aș fi făgăduit odinioară majestății-sale împăratul Napoleon al III-lea că n-o să trag niciodată peste cinci! Sunt momente când îmi vine greu, greu... Și iată bruta asta de negru, care nu mai vrea să joace după ce-a câștigat.

Era adevărat. Koukou, după ce adunase trei sferturi din jetoane, se ridica demn, salutând asistența.

— Pe miine, *messiés*.

— Ștergeți-o toți, urlă hatmanul de Jitomir. Rămâi cu mine, domnule de Saint-Avit.

Când am rămas singuri, el și-a mai turnat încă un pahar mare de alcool. Tavanul sălii nu se mai vedea de fum.

— Cât e ceasul? Întrebai eu.

— Douăsprezece și jumătate. Dar n-o să mă lași așa, fiul meu, dragul meu fiu. Mi-e inima grea, grea.

Hatmanul plângea cu hohote. Poalele hainei lui, pe divan, în spate, păreau niște aripi de insectă, mari și verzuie.

— Nu-i așa că Aguida e fată frumoasă? făcu el plângând întruna. Știi, ea-mi amintește, deși e ceva mai oacheșă, de contesa de Teruel, frumoasa contesă de Teruel, Mercédès, știi, care se scălda complet goală la Biarritz, în fața stâncii Fecioarei, într-o zi când prințul de Bismarck se afla pe pasarelă. Nu-ți amitești? Mercédès de Teruel...

Am ridicat din umeri.

— E adevărat, uitam, ești prea tânăr. Doi, trei ani. Un copil. Da, un copil. Ah, copilul meu, să trăiești vremurile acelea și să ajungi să joci cărți aici, cu niște sălbatici... Trebuie să-ți povestesc...

M-am ridicat și l-am respins.

— Rămâi, rămâi, se rugă el. Am să-ți spun tot ce ai să dorești, am să-ți povestesc tot ce ai să vrei, cum am venit aici, lucruri pe care nu le-am spus niciodată altcuiva. Rămâi, am nevoie să-mi descarc inima față de-un prieten adevărat. Am să-ți spun tot, repet. Am încredere în tine. Tu ești francez, gentilom. Știu că n-ai să-i repeți nimic.

— N-am să repet nimic, cui?

— A...

Glăsu i se împletici. Mi s-a părut că-l văd străbătut de-un fior de spaimă.

— Cui?

— Ei... Antineei, șopti el.

M-am așezat iar.

CAPITOLUL XIII POVESTEA HATMANULUI DE JITOMIR

Contele Cazimir ajunsese la punctul în care beția capătă un fel de gravitate, de reculegere.

El se reculese o secundă și începu povestea aceasta, căreia regret că nu-i pot reproduce decât slab savurosul arhaism.

— Când noile vițe de tămâioasă vor începe să devină trandafirii în grădinile Antineei, eu voi împlini șaizeci și opt de ani. E trist lucru, dragul meu, să-ți irosești înainte de vreme tot ce ai. Nu-i adevărat că viața e o reîncepere continuă. Ce amărăciune, când ai cunoscut Tuilerile din 1860, să ajungi ce-am ajuns eu!

Într-o seară, cu puțin înainte de război (îmi amintesc că Victor Noir mai trăia încă), niște femei încântătoare, ale căror nume n-am să ți le spun (mai citesc din când în când numele fiilor lor în cronica mondenă a *Gaulois*-ului) își manifestară față de mine dorința de-a sta laolaltă cu câteva cocote autentice. Le-am dus la un bal, la *Grande Chaumière*. Acolo, era un public format din pictorași, cocote și studenți. În mijlocul cârciumii, câteva perechi dansau cancanul de se zguduiau lămpile din tavan. Am remarcat îndeosebi un tinerel oacheș, îmbrăcat cu o redingotă ca vai de ea și cu niște pantaloni cadrilați pe care, cu siguranță, nu-i țineau nici un fel de bretele. Tinerelul era ceacâr, avea o barbă neîngrijită și un păr lipicios ca bomboanele negre. Felul lui de a țopăi era într-adevăr extravagant. Doamnele aflară cum îl chema: Leone Gambetta.

Ce mizerie, când mă gândesc că ar fi fost deajuns să-l dobor atunci cu un foc de pistol pe avocatul acesta păpătos, ca să asigur pentru vecie fericirea mea și a țării mele adoptive, căci, dragul meu, dacă nu sunt francez din naștere, sunt din inimă.

M-am născut în 1829 la Varșovia, dintr-un tată polonez și o mamă rusoaică, mai exact volhiniană. De la ea dețin titlul de hatman de Jitomir, care mi-a fost restituit de țarul Alexandru al II-lea, la cererea făcută în timpul vizitei sale la Paris, de către augustul meu stăpân, împăratul Napoleon al III-lea.

Din motive politice, asupra cărora n-aș putea să insist fără să refac istoria nefericitei Polonii, tata, contele Bielowsky, părăsi Varșovia în 1830 și veni să locuiască la Londra. Acolo, la moartea mamei, el începu să-și risipească nebunește averea imensă, de inimă amară, după cum mi-a spus. Când a murit și el, pe timpul afacerii Pritchard, nu mi-a lăsat decât o rentă de vreo mie de lire sterline, plus două sau trei martingale a căror ineficacitate am descoperit-o mai târziu.

Îmi voi aminti totdeauna cu emoție viața mea dintre nouăsprezece și douăzeci de ani, epocă în care mi-am lichidat pe deplin mica moștenire. Pe atunci, Londra era un oraș cu adevărat încântător. Îmi aranjasem o garsonieră foarte plăcută în Piccadilly.

*The whirling of wheels, and the murmur of trees.
Piccadilly! Shops, palaces, bustle and breeze,¹*

Vânătoarea de vulpi în briska, plimbările în boggy prin Hyde-Park, chefurile, fără să mai amintesc micile escapade cu Afroditele ușoare din Drury-Lane, îmi ocupau tot timpul. Dar sunt nedrept. Mai rămânea jocul, și un sentiment de milă filială mă împingea să verific în el martingalele răposatului conte care îmi fusese tată. Jocul a fost pricina evenimentului pe care ți-l voi povesti și care mi-a răsturnat în mod atât de straniu întreaga viață.

Prietenul meu, lordul Malmesbury, îmi spusese de-o sută de ori: „Trebuie să te duc la o femeie delicioasă, Miss Howard, care locuiește pe Oxford Street, la numărul 227.” Într-o seară, m-am lăsat în voia lui. Era în 22 februarie 1848. Stăpâna casei era într-adevăr de o frumusețe desăvârșită, iar oaspeții ei erau încântători. În afară de Malmesbury, aveam printre ei mai mulți cunoscuți: lord Clebden, lord Chesterfield, sir Francis Mountjoye, maior în regimentul 2 *Life Guards*, contele d'Orsay. S-a lucat, apoi a început să se discute politică. Evenimentele din Franța constituiau principalul subiect, și se discuta la nesfârșit despre consecințele răscoalei izbucnite chiar în dimineața aceea la Paris, în urma interzicerii banchetului din al XII-lea arondisment, despre care telegraful tocmai adusese vești. Până atunci, eu nu mă ocupasem niciodată de politică. Și nu știu ce mi-o fi trecut prin cap când am afirmat, cu elanul celor nouăsprezece ani ai mei, că veștile sosite din Franța erau semnul Republicii de mâine și al Imperiului de poimâine.

Cei de față îmi primiră butada cu un râs discret și privirile lor se îndreptară spre un oaspete așezat al cincilea la o masă de *bouillotte*, unde jocul tocmai încetase.

Oaspetele zâmbi și el. Apoi se ridică și veni spre mine. Era de talie mijlocie, mai degrabă mărunț, strâns într-o redingotă albastră, și avea privirea pierdută și vagă.

Toți cei de față priveau nespus de amuzați scena aceasta.

„Cu cine am onoarea?” mă întrebă el cu o voce foarte blândă.

¹ Piccadilly! Magazine, palate, forfotă și larmă, / Învârtiri de roți și foșnet de copaci. (engl.).

„Contele Cazimir Bielowsky”, răspunsei eu răspicat, pentru a-i dovedi că diferența de vârstă nu era un motiv suficient să-i justifice întrebarea.

„Ei bine, dragă conte, fie ca prezicerea dumitale să se împlinească și sper că vei binevoi atunci să nu neglijezi Tuileriile”, făcu zâmbind invitatul în redingotă albastră. Și, consimțind, în sfârșit, să se prezinte, adăugă: „Prințul Louis-Napoléon Bonaparte”.

N-am jucat nici un rol activ în lovitura de stat și nu regret asta. Principiul meu e că un străin nu trebuie să se amestece în frământările interne ale unei țări. Prințul îmi înțelese discreția și nu-l uită pe tânărul care îi prevestise odinioară binele.

Am fost unul dintre primii oameni pe care el i-a chemat la Elysée. Soarta mi-a fost definitiv pecetluită printr-o notă răuvoitoare apărută în *Napoleon le Petit*. Un an mai târziu, când Mgr. Sibour trecu pe acolo, fusesem făcut gentilom al Curții, iar împăratul împinsese bunătatea până la a mă căsători cu fiica mareșalului Repeto, duce de Mondovi.

Nu mă jenez deloc să spun că această însoțire n-a fost ceea ce ar fi trebuit să fie. Contesa, cu zece ani mai mare decât mine, era ursuză și nu prea frumoasă. În afară de asta, familia ei ceruse în mod hotărât regimul dotal, iar pe atunci eu n-aveam decât cele douăzeci și cinci de mii de livre, leafa primită ca gentilom al Curții. Tristă soartă pentru un om care se vedea cu contele d'Orsay și cu ducele de Gramont-Caderousse. Cum aș fi putut să mă descurc fără bunăvoința împăratului?

Într-o dimineață din primăvara anului 1862, mă aflu în cabinet și îmi desfăceam corespondența. Printre altele, promisem o scrisoare de la majestatea-sa, care mă convoca pentru ora patru la Tuileries, și o scrisoare de la Clémentine, care anunța că mă așteaptă la ora cinci, la ea acasă! Clémentine era prea frumoasa pentru care făceam pe atunci nebunii. Și eram cu atât mai mândru de ea, cu cât i-o suflasem, într-o seară, la *Maison Dorée*, prințului de Metternich care era foarte îndrăgostit de ea. Toată Curtea mă invidia pentru cucerirea aceasta; aveam deci obligația morală de-a continua să-i asigur cheltuielile necesare. Și apoi, Clémentine era atât de frumoasă! Până și împăratul... Celelalte scrisori, vai! celelalte scrisori erau tocmai notele furnizorilor copilei care, în ciuda muștrărilor mele discrete, se încăpățâna să mi le trimită la domiciliul conjugal.

Notele depășeau cu ceva suma de patruzeci de mii de franci. Rochii și mantile de la casa Gagelin-Opigez, rue Richelieu nr. 23;

pălării și podoabe de cap de la doamna Alexandrine, rue d'Antin nr. 14; jupoane multiple și lenjerie de la doamna Pauline, rue de Cléry nr. 100; fireturi și mănuși *Joséphine*, de la *Ville de Lyon*, rue de la Chaussée-d'Antin nr. 6, eșarfe de la Malle des Indes; batiste de la Compagnie Irlandaise; dantele de la casa Ferguson; lapte de Candès, pentru ten... Mai ales laptele acesta de Candès, pentru ten, m-a uluit. Factura indica cincized și unu de flacoane. De șase sute treizeci și șapte de franci și cincizeci, lapte de Candès pentru ten. Deajuns ca să frăgezești epiderma unui escadron de o sută de ostași din gardă!

„Lucrurile nu mai pot continua așa“, mi-am spus eu punând facturile în buzunar.

La ora patru fără zece intram prin porțița dinspre Carrousel.

În salonul aghiotanților am dat de Bacciochi.

„Împăratul e gripat, îmi spuse el. Nu iese din cameră. A ordonat să te duc la el de îndată ce vei sosi. Vino.”

Majestatea-sa, îmbrăcată într-un veston cu brandenburguri și cu o pereche de pantaloni căzăcești, visa în fața unei ferestre. De acolo se vedea unduind verdeața pală a Tuileriilor, care lucea scăldată de-o ploaie ușoară și călduță.

„Ah! iată-te, făcu Napoleon. Ia o țigară. Se pare că v-ați întrecut în năzbâtii, tu și Gramont-Caderousse, ieri seară, la „Castelul Florilor.”

Am zâmbit satisfăcut.

„Cum, majestatea-voastră a și aflat...”

„Am aflat, vag...”

„Majestatea-voastră cunoaște ultimul spirit al lui Gramont-Caderousse?”

„Nu, dar ai să mi-l spui tu.”

„Atunci iată. Eram vreo cinci sau șase inși, eu, Viel-Castel, Gramont, Persigny...”

„Persigny, spuse Împăratul, nu face bine că se afișează cu Gramont, după tot ce povestește Parisul despre nevasta lui.”

„Întocmai, sire. Ei bine, Persigny era mișcat, vă rog să mă credeți. A început să ne vorbească despre mâhnirile pe care i le pricinuiau purtarea ducesei.”

„Fialin nu prea are tact”, murmură Împăratul.

„Întocmai, sire. Și-atunci, majestatea-voastră știe ce i-a trântit Gramont.”

„Ce?”

„I-a spus: Domnule duce, vă interzic s-o vorbiți de rău față de mine pe amanta mea.”

„Gramont exagerează”, făcu Napoleon cu un zâmbet visător.
„Așa am socotit și noi, sire, până și Viel-Castel, care era, totuși, încântat.”

„Fiindcă veni vorba, făcu Împăratul după o clipă de tăcere, am uitat să te întreb ce mai face contesa Bielowsky.”

„E bine, sire. Mulțumesc majestății-voastre.”

„Și Clémentine? Tot așa de binevoitoare?”

„Tot așa, sire. Dar...”

„Se pare că domnul Baroche e îndrăgostit nebunește de ea.”

„Asta mă onorează foarte mult, sire. Dar o asemenea onoare începe să mă coste cam scump...”

Și am scos din buzunar facturile primite de dimineață, desfăcându-le sub ochii Împăratului.

El le privi cu un zâmbet absent.

„Lasă, lasă... Numai atât e? Am să te scap eu, Cu atât mai mult cu cât am să-ți cer un serviciu.”

„Sunt cu totul la dispoziția majestății-voastre.”

El agită un clopoțel.

„Chemați-l aici pe domnul Mocquard. Eu sunt gripat, adăugă Napoleon. Mocquard îți va explica despre ce este vorba.”

Secretarul particular al Împăratului intră.

„Mocquard, iată-l pe Bielowsky, spuse Napoleon. Ești la curent cu ce aștept din partea lui. Pune-l și pe el.”

Și începu să bată cu degetele în geamurile pe care ploaia le uda fără milă.

„Dragă conte, spuse Mocquard așezându-se, e foarte simplu. Cu siguranță că ai auzit vorbindu-se despre un tânăr explorator de talent, domnul Henry Duveyrier.”

Am clătinat negativ din cap, foarte mirat de introducerea aceasta.

„Domnul Duveyrier, continuă Mocquard, s-a întors la Paris după o călătorie deosebit de îndrăzneță în sudul Algerian și în Sahara. Domnul Vivien se Saint-Martin, pe care l-am văzut zilele acestea, mi-a spus că Societatea de Geografie are de gând să-i acorde exploratorului medalia de aur. În decursul călătoriei sale, domnul Duveyrier a intrat în relații cu căpeteniile tuaregilor, populații care s-au dovedit până acum atât de rebele față de influența armatelor majestății-sale.”

L-am privit pe Împărat. Păream atât de năucit, încât el începu să râdă.

„Ascultă”, spuse Napoleon.

„Domnul Duveyrier, continuă Mocquard, a izbutit să obțină ca o delegație a căpeteniilor acestora să vină la Paris pentru a-și prezenta omagiile majestății-sale. Din vizita lor pot reieși rezultate foarte importante și excelența-sa Ministrul Coloniilor trage nădejde că va obține semnarea unui tratat comercial deosebit de avantajos pentru țara noastră. Căpeteniile tuarege, în număr de cinci, printre care se află și șeicul Othman, *amenokal* sau sultan al Confederației azdjerilor, sosesc mâine dimineață la gara de Lyon. Domnul Duveyrier le va aștepta acolo. Dar Împăratul s-a gândit că, în afară de asta...”

„M-am gândit, spuse Napoleon al III-lea, pe care aerul meu năuc îl distra la culme, că ar fi corect ca unul din gentilomii mei să-i întâmpine la sosire pe demnitarii musulmani. De aceea te afli tu aici, bietul meu Bielowsky. Nu te speria, adăugă el râzând și mai tare. Îl vei avea cu tine pe domnul Duveyrier. N-ai să te ocupi decât de partea mondenă a primirii: însoțește-i pe imanii aceștia la dejunul pe care li-l ofer mâine la Tuileries; apoi, seara, cu discreție, din cauza religiei lor care e foarte susceptibilă, să le dai o înaltă idee despre civilizația pariziană, fără a exagera nimic: nu uita că ei, în Sahara, sunt mari căpetenii religioase. În privința aceasta, am încredere în tactul tău și-ți dau mână liberă... Mocquard!”

„Sire?”

„Vei face să i se dea contelui Bielowsky, din buget, jumătate de la Externe jumătate de la Colonii, fondurile necesare pentru primirea delegației targui. Pentru început, cred că o sută de mii de franci... Contele nu va avea decât să te anunțe dacă a fost nevoit să depășească suma aceasta.

Clémentine locuia pe strada Boccador, într-o vilișoară în stil maur, pe care o cumpărasem pentru ea de la domnul de Lesseps. Am găsit-o în pat. Zărindu-mă, ea izbucni în lacrimi.

„Nebuni ce suntem! Îngăimă ea printre suspine. Ce-am făcut!”

„Liniștește-te, Clémentine!”

„Ce-am făcut, ce-am făcut! repeta ea. Și aveam aproape de mine bogatul ei păr negru, pielea ei caldă care mirosea a apă de Nanon.”

„Ce s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat?”

„S-a întâmplat că”... și Clémentine îmi șopti ceva la ureche.

„Nu! făcui eu buimăcit. Ești sigură?”

„Cum să nu fiu sigură?!”

Eram doborât.

„Nu prea pare să-ți facă plăcere”, spuse ea, foarte acră.

„Nu-i chiar așa. Clémentine, dar, în sfârșit... Sunt foarte fericit, te asigur.”

„Dovedește-mi: să petrecem ziua de mâine împreună.

„Mâine? am sărit eu. E cu neputință!”

„De ce?” mă întrebă ea bănuitoare.

„Pentru că mâine trebuie să conduc misiunea targui prin Paris... Porunca Împăratului.”

„Ce mai e și misiunea asta?” făcu Clémentine.

Recunosc că nimic nu seamănă mai bine a minciună decât adevărul.

I-am reprodus, de bine de rău, Clémentinei povestirea lui Mocquard. Ea mă asculta cu un aer care voia să însemne: pe mine nu mă duci!

Până la urmă am izbucnit furios:

„N-ai decât să vii să vezi. Mâine seară cinez cu ei; te invit.”

„Sigur că am să vin”, făcu Clémentine foarte demnă.

Mărturisesc că îmi pierdusem sângele rece în minutul acela. Dar, Doamne! ce zi... Facturi de patruzeci de mii de franci, la deșteptare. Corvoada de a însoți misiunea sălbaticilor prin Paris, pentru mâine. Și, pe deasupra, vestea unei apropiate paternități nelegitime...

La urma urmei, gândeam eu mergând spre casă, e ordinul Împăratului. El mi-a cerut să le dau tuaregilor ăstora o idee despre civilizația pariziană. Clémentine se prezintă foarte bine în lume, și, pentru moment, nu trebuie s-o întărât prea mult. Am să rețin un separeu mâine seara, la Café de Paris, și-am să le spun lui Gramont-Caderousse și lui Viel-Castel să-și aducă amantele. O să fie foarte nostim de văzut atitudinea fiilor deșertului în mijlocul acestei adunări de cheflii.

Trenul de Marsilia sosea la ora 10 și 20. Pe peron, l-am găsit pe domnul Duveyrier, un tânăr cumsecade, în vârstă de douăzeci și trei de ani, cu ochii albaștri și cu o bărbuță blondă. Coborând din vagon, tuaregii îi căzură în brațe. Domnul Duveyrier trăise cu ei doi ani, sub cort, la mama dracului. El mă prezentă șefului, șeicul Othaman și celorlalți patru, niște bărbați superbi în veșmintele lor făcute din piele roșie. Din fericire, toți vorbeau un fel de *sabir* care ușură mult lucrurile.

N-am să pomenesc decât în treacăt despre masa de la Tuileries, vizitele de seară la Muséum, la Primărie, la Imprimeria Imperială. De flecare dată, tuaregii își însciau numele în cartea

de aur respectivă. Niște nume interminabile. Ca să-ți dau o idee, iată care era numele întreg al șeicului Othman: Othman-ben-el-Hadj-el-Bekri-ben-el-Hadj-el-Faqqi-ben-Mohammed-Boüya-ben-si-Ahmed-es. Soûki-ben-Mahmoud!¹

Și erau cinci de același fel!

Totuși, nu mi-am pierdut buna dispoziție căci pe bulevarde, pretutindeni, succesul nostru a fost colosal. La Café de Paris, la ora 6 și 30, a fost un delir. Delegația, un pic amețită, mă îmbrățișa. *Bono* Napoleon, *bono* Eugènie; *bono* Casimir; *bono* ghiaur. Gramont-Caderousse și Viel-Castel se aflau la numărul 8, cu Anna Grimaldi de la Folie-Dramatiques și Hortense Schneider, amândouă foc de frumoase. Dar premiul îi reveni scumpei mele Clémentine, când își făcu apariția. Să-ți spun cum era îmbrăcată: rochie de tul alb pe jupon de mătase ușoară chinezească, cu pliseu și crețuri bufante deasupra pliseului. Juponul de tul era prins în ambele părți cu niște ghirlande de frunze verzi amestecate cu zorele roz, formând astfel un baldachin rotund și permițând să se vadă juponul de mătase chinezească și din față și din părți. Ghirlandele urcau până la talie, iar în spațiul celor două crengi se aflau niște funde de satin roz, cu capete lungi. Corsajul, cu talia terminată în unghi, era drapat cu tul și completat cu o coleretă de tul încrețit și cu volan de dantelă. Pe cap, Clémentine purta, peste părul ei negru, o cunună-diademă din aceleași flori. Două lungi ghirlande de frunze i se încolăceau în păr și-i cădeau pe gât. Ca mantie, purta un fel de pelerină cu glugă, din cașmir bleu brodat cu fir și căptușit cu satin alb.

Atâta splendoare și frumusețe îi mișcă imediat pe tuaregi și mai ales pe vecinul din dreapta al Clémentinei, El-Hadj-ben-Guemâma, propriul frate al șeicului Othman, și *amenokal* de Hoggar. La supa de vânat stropită cu tokai, tuaregului i se și aprinseră călcâiele. Când s-a sevit compotul de fructe de Martinica cu lichiorul doamnei Amphoux, el dădea semnele cele mai excesive ale unui nemărginit amor. Vinul de Cipru de la Comanderie îl luminează definitiv asupra sentimentelor sale. Hortense îmi făcea cu piciorul pe sub masă. Gramont, vrând să-i facă același lucru Annei, se înșelă și stârni protestele indignate ale unuia dintre tuaregi. Pot spune că atunci când veni vremea să pornim spre Mabilie, eram lămuriiți asupra modului în care

¹ Mi-a fost dat să regăsesc în cartea de aur a Imprimeriei Naționale numele căpeteniilor tuarege și ale celor care le însoțeau în vizita lor, domnul Henry Duveyrier și contele Bielowsky. (Nota domnului Leroux).

oaspeții noștri respectau interdicția poruncită de Profet în privința vinului.

La Mabilie, pe când Clémentine, Horace, Anna, Ludovic și cei trei tuaregi se dedau celui mai îndrăcit galop, șeicul Othman mă luă deoparte și-mi încredință cu vădită emoție un anumit mesaj din partea fratelui său, șeicul Ahmed.

A doua zi, devreme de tot, am sosit la Clémentine.

„Fata mea, începui eu după ce izbutii, nu fără greutate, s-o trezesc din somn, am să-ți vorbesc serios de tot.”

Ea se frecă la ochi, bosumflată.

„Cum ți se pare tânărul senior arab care, aseară, nu te slăbea deloc?”

„Păi, nu-i rău”, făcu ea roșindu-se.

„Știi că în țara lui e prinț domnitor și că domnește peste niște ținuturi de cinci sau de șase ori mai întinse decât cele ale augustului nostru stăpân, împăratul Napoleon al III-lea?”

„Parcă mi-a șoptit el așa ceva”, făcu ea, interesată.

„Ei bine, ți-ar place să te urci pe un tron, după exemplul augustei noastre suverane, Împărăteasa Eugènie?”

Clémentine mă privi încremenită.

„Propriul său frate, șeicul Othman, m-a însărcinat să fac în numele său demersul acesta.”

Clémentine nu răspunse, la fel de năucită pe cât era de înmărmurită.

„Eu, împărăteasă!” izbuti ea să spună până la urmă.

„N-ai decât să hotărăști. Răspunsul tău trebuie dat înainte de amiază. Dacă e da, luăm masa împreună la Voisin, și bate palma!”

Vedeam bine că hotărârea Clémentinei era luată, dar ea crezu nimerit să dovedească un pic de sentiment.

„Și tu? șopti ea. Să te părăsesc așa? Niciodată...”

„Draga mea, să lăsăm copilăriile, i-am spus eu blajin. Poate nu știi că sunt ruinat. Dar complet ruinat!... Nici nu știu măcar cum o să-ți pot plăti mâine laptele pentru ten.”

„Ah!” făcu ea.

Dar adăugă, totuși:

„Și... copilul?”

„Care copil?”

„Al... al nostru...”

„Adevărat!... De!... O să-l treci și tu la profit și pierderi. Sunt sigur că șeicul Ahmed va găsi că-i seamănă.”

„Tu ai totdeauna haz, făcu ea, jumătate zâmbind, jumătate plângând.”

A doua zi, la aceeași oră, expresul de Marsilia îi ducea pe cei cinci tuaregi și pe Clémentine. Tânăra femeie, radioasă, se sprijinea de brațul șeicului Ahmed, care nu mai putea de bucurie.

„Sunt multe magazine în capitala noastră?” își întrebă ea, languroasă, logodnicul.

Iar el, zâmbind fericit pe sub vâl, îi răspunse:

„Besef, besef, Bono, ghiauri bono.”

În momentul plecării, Clémentine avu o criză de emoție.

„Cazimir dragă, tu ai fost totdeauna bun cu mine. Am să fiu regină. Dacă vei avea necazuri aici, făgăduiește-mi, jură-mi...”

Șeicul Ahmed înțelese și, scoțând un inel de pe deget, mi-l puse mie.

„Sidi Cazimir camarad, spuse el energic. Tu vine găsește noi. Ia inel Sidi Ahmed și arată. La Hoggar toată lumea camarad. Bono, Hoggar, bono.”

Când am ieșit din gara de Lyon, aveam senzația că izbutisem să fac o glumă grozav de reușită.

Hatmanul de Jitomir era beat criță. M-am chinuit zadarnic să-i înțeleg sfârșitul poveștii, cu atât mai mult cu cât amesteca mereu în ea cuplurile împrumutate din cel mai bun repertoriu al lui Jacques Offenbach:

*Printr-o pădure trecea un tânăr;
Ce fraged și frumos era!
Și el ținea un măr în mână
Tabloul, îl puteți vedea...*

— Cine a fost neplăcut surprins de lovitura de la Sedan? Cazimir, bietul Cazimir... La cinci septembrie, cinci mii de ludovici de plătit, și el, nici un ban, nici unul... Îmi iau pălăria și curajul și mă duc la Tuileries. Doamne! Împărat nu mai exista. Dar Împărăteasa era atât de bună! Și o găsesc singură, vai! căci oamenii o șterg repede în asemenea împrejurări; singură, cu un senator, domnul Mérimée, singurul dintre literații pe care i-am cunoscut și care să fi fost în același timp și om de lume. „Doamnă, îi spunea el, trebuie părăsită orice speranță. L-am întâlnit pe domnul Thiers, pe Pont Royal, și el nu vrea s-audă de nimic...”

„Doamnă, i-am spus la rândul meu, majestatea-voastră va ști totdeauna unde îi sunt adevărații prieteni.”

Și i-am sărutat mâna.

*Evohé! După cum vedeți
Zețele au felul lor
De-a-i prinde-n mreje pe băieți...*

M-am întors acasă, pe rue de Lille. În drum, am întâlnit gloata care se ducea de la Corpul Legislativ la Primărie. Hotărârea mea era luată.

„Doamnă, i-am spus soției mele, dă-mi pistoalele.”

„Ce s-a întâmplat?” făcu ea speriată.

„Totul e pierdut. Rămâne de salvat onoarea. Mă duc să mor pe baricade.”

„Ah, Cazimir! suspină ea căzându-mi în brațe. Te-am judecat greșit. Iartă-mă!”

„Te iert, Aurélie, spusei eu cu o demnitate emoționantă. Și eu am greșit, de multe ori.”

M-am smuls de la scena aceasta tristă. Era ora șase. Pe rue du Bac, am oprit din mers o birjă.

„Ai douăzeci de franci bacșiș dacă prinzi la gara de Lyon trenul le Marsilia, care pleacă la șase și treizeci și șapte”, i-am spus eu birjarului.

Hatmanul de Jitomir nu izbuti să spună mai mult. Se rostogolise pe perne și dormea tun.

M-am apropiat, clătinându-mă, de fereastra cea mare.

Soarele se iveaua, galben-pal, de după munții de un albastru aprins.

CAPITOLUL XIV ORE DE AȘTEPTARE

Lui Saint-Avit îi plăcea să-mi povestească noaptea amănuntele minunatei lui aventuri. El mi-o servea în porții mici, riguroase și cronologice, neanticipând asupra episoadelor unei drame al cărei sfârșit tragic îl cunoșteam dinainte. Și, fără doar și poate, nu pentru a-și menaja efectele, îl simțeam atât de depărtat de-un calcul de felul acesta! Ci numai datorită extraordinarei nervozități în care îl arunca evocarea unor asemenea amintiri.

În seara aceea, tocmai sosise convoiul care ne aducea corespondența din Franța. Scrisorile înmânate de Châtelain zăceau pe masă, nedesfăcute. Fotoforul, cerc palid de lumină în mijlocul imensului deșert întunecat, ne îngăduia să recunoaștem scrisul de pe adrese. Oh! Zâmbetul victorios al lui Saint-Avit când, împingând cu mâna toate scrisorile primite, i-am spus gâfâind de nerăbdare:

— Continuă.

El acceptă fără să se lase rugat.

— Nimic n-ar putea să-ți dea o idee despre febra care m-a cuprins din ziua când hatmanul de Jitomir mi-a povestit pățania lui și până în ziua când m-am aflat din nou în fața Antineei. Ce-i mai ciudat e că, în toată febra mea, nu intra de loc gândul că eram într-un fel condamnat la moarte. Dimpotrivă, ea era motivată de graba mea de-a vedea sosind evenimentul care avea să dea semnalul pieirii mele, chemarea Antineei. Dar, chemarea aceasta nu se grăbea să vină. Și, din întârzierea ei, mi se năștea bolnăvicioasa exasperare.

Avut-am oare, în decursul orelor acelora, vreo clipă de luciditate? Nu cred. Nu-mi amintesc să-mi fi spus vreodată: „Cum? Nu ți-e rușine? Prins într-o situație de necalificat, nu numai că nu faci nimic ca să scapi, ba îți mai și binecuvântezi robia și aspiți la distrugerea ta.” Gustul de a rămâne acolo, de a dori urmarea aventurii, nu-l coloram nici măcar cu pretextul pe care mi l-ar fi putut oferi voința de a nu căuta să evadez fără Morhange. Dacă mă bântuia neliniștea surdă de a nu-mi mai fi revăzut camaradul, motivele ei erau altele decât dorința de a-l vedea viu și sănătos.

Viu și sănătos, de altfel, știam că este. Tuaregii albi din serviciul personal al Antineei erau, nici vorbă, destul de tăcuți. Femeile nu erau nici ele mai vorbărețe. Știam, ce e drept, de la Sydya și Aguida, că lui Morhange îi plăceau rodiile și că nu putea să sufere cușcușul cu banane. Dar, de cum era vorba să capăt vreo informație de alt gen, ele o luau la fugă, înspăimântate, prin lungile coridoare. Cu Tanit-Zerga se întâmpla cu totul altfel. Micuța părea să aibă un fel de repulsie să evoce în fața mea cel mai mic lucru în legătură cu Antinea. Și totuși, știam că îi era credincioasă ca un câine stăpânei sale. Dar păstra o muțenie îndârjită dacă rosteam numele ei, și, prin repercusiune, numele lui Morhange.

Cât despre albi, nu-mi plăcea să le pun întrebări marionetelor acestora sinistre. De altfel, toți trei se pretau foarte

puțin la asta. Hatmanul de Jitomir se îneca din ce în ce mai tare în alcool. Minte, care îi mai rămăsese, părea că și-o lichidase în noaptea când își evocase, pentru mine, tinerețea. Îl întâlnisem din când în când pe coridoarele devenite, deodată, prea strâmte pentru el, și-l auzeam fredonând cu glas cleios un cuplet din aria *Reginei Hortense*:

*Cu fiica-mi Isabelle
Să te cununi chiar azi,
Căci ea-i cea mai frumoasă
Iar tu cel mai viteaz.*

Pe pastorul Spardek, pe zgârciobul ăsta, l-aș fi pălmuit cu plăcere. Cât despre hidosul omuleț cu decorații, care compunea liniștit etichetele din sala de marmură roșie, cum să-l întâlnești fără să ai poftă să-i strigi în obraz: „Hei, domnule profesor, un caz foarte curios de apocopă: *Ατλαγτινεια* suprimarea lui *alfa*, *tau* și *lambda*! Am la dispoziția dumneavoastră un caz la fel de curios: *Κλημεντινιex*, Clémentine. Apocopa lui *kappa*, *lambda*, *eta* și *mu*. Dacă Morhange ar fi printre noi, v-ar spune în privința aceasta o sumedenie de nimicuri savante. Dar vai! Morhange nu mai binevoiește să vină printre noi. Nu-l mai vedem pe Morhange!”

Setea mea de a ști era primită cu mai puțină rezervă de Rosita, bătrâna negresă manichiureză; în viața mea nu mi-am lustruit atâta unghiile ca în zilele acelea de incertitudine. Astăzi, după șase ani, ea probabil că e moartă. N-am să-i pătez memoria dacă spun că iubea grozav băutura. Biata femeie era victima băuturii aduse de mine, pe care o beam cu ea, din politețe.

Contrar celorlalte slave, aduse din sud, dinspre Turcia prin intermediul neguțătorilor din Rhât, ea era născută la Constantinopol, și fusese adusă în Africa de stăpânul ei, devenit caimacam de Rhadamès... Dar nu te aștepta să complic o poveste și așa destul de bogată în peripeții, prin povestirea pățaniilor unei manichiuriste.

— Antinea, îmi spuse ea, e fiica lui El-Hadj-Ahmed-ben-Guemâma, amenokal al Hoggarului și șeic al marelui trib nobil Kel-Rhela. Ea e născută în anul o mie două sute patruzeci și unu de la Hegiră. Și n-a vrut niciodată să se mărite, cu nimeni. Voința i-a fost respectată, căci voința femeilor e atostăpânitoare în Hoggarul peste care ea domnește astăzi. Antinea e rudă cu Sidi-El-Senoussi, și e de-ajuns să spună un cuvânt pentru ca sângele

ghiaurilor să curgă în valuri de la Djerid la Touat și de la Tchad până în Senegal. Dacă ar fi vrut ea, ar fi trăit frumoasă și respectată în țara ghiaurilor. Dar ea preferă să vină ei aici.

— Pe Cegheir-ben-Cheikh îl cunoști? o întrebam eu. Îi e pe deplin credincios?

— Nimeni nu-l cunoaște aici prea bine pe Cegheir-ben-Cheikh, pentru că el e mereu plecat. E adevărat că e devotat Antineei. Cegheir-ben-Cheikh e un senoussi, iar Antinea e verișoara căpeteniei senoussilor. În afară de asta, el îi datorește viața. Cegheir-ben-Cheikh e unul dintre cei ce l-au ucis pe marele kibir Flatters. Din cauza asta, Ikhenoukhen, amenokal al tuaregilor Azdjer, temându-se de represaliile francezilor, a vrut să li-l predea pe Cegheir-ben-Cheikh. Când întreaga Sahară îl alunga, el și-a găsit adăpost lângă Antinea. Cegheir-ben-Cheikh nu va uita asta niciodată, căci e brav și trăiește după legea Profetului. Ca să-i mulțumească, el a condus la Antinea, pe atunci în vârstă de douăzeci și trei de ani și fecioară, trei ofițeri francezi din primul corp de ocupație a Tunisiei. Ei sunt cei ce poartă în sala de marmură roșie numerele 1, 2 și 3.

— Și Cegheir-ben-Cheikh s-a achitat totdeauna cu succes de misiunea lui?

— Cegheir-ben-Cheikh e bine dresat și cunoaște uriașa Sahară așa cum îmi cunosc eu odăița de pe vârful muntelui. La început, s-a mai întâmplat să se înșele. Astfel, în primele lui călătorii, i-a adus pe bătrânul Le Mesge și pe hogeia Spardek.

— Ce-a spus Antinea când i-a văzut?

— Antinea? a râs atâta încât le-a cruțat viața. Cegheir-ben-Cheikh se simțea jignit văzând-o cum râde. De-atunci, nu s-a mai înșelat niciodată.

— Nu s-a mai înșelat niciodată?

— Nu. La toți cei care au venit aici, aduși de el, eu le-am îngrijit picioarele și mâinile. Toți erau tineri și frumoși. Dar trebuie să spun că cel la care am fost dusă acum câteva zile, după tine, camaradul tău, e poate cel mai frumos.

— De ce, întrebai eu schimbând vorba, de ce, dacă le-a cruțat viața, nu le-a redat ea și libertatea pastorului și domnului Le Mesge?

— Se pare că a găsit la ce să-i folosească, făcu bătrâna. Și, apoi oricine intră o dată aici, nu mai trebuie să iasă. Altfel, francezii ar sosi imediat, și când ar vedea sala de marmură roșie, ar măcelări pe toată lumea. De altfel, toți câți au fost aduși aici

de Cegheir-ben-Cheikh, toți, în afară de unul, când au văzut-o pe Antinea, n-au mai încercat să scape.

— Și ea îi păstrează multă vreme?

— Depinde de ei și de cât îi place ea. În medie, cam două, trei luni. Depinde. Un ofițer înalt, un belgian, croit ca un uriaș, n-a împlinit nici o săptămână. Dimpotrivă, toată lumea și-l amintește aici pe micul Douglas Kaine, un ofițer englez; ea l-a păstrat aproape un an.

— Și-apoi?

— Și-apoi a murit, făcu bătrâna, mirată parcă de întrebarea mea.

— De ce a murit?

Ea îmi răspunse exact ca domnul Le Mesge.

— Ca toți ceilalți: de dragoste. De dragoste, continuă ea. Toți mor de dragoste, când văd că le-a trecut vremea și că Cegheir-ben-Cheikh pleacă în căutarea altora. Mulți dintre ei au murit lin, cu ochii plini de lacrimi. Nu mai dormeau și nu mai mâncau. Un ofițer de marină francez a înnebunit. Cânta noaptea un cântec trist din țara lui, care se auzea de la un capăt la altul al muntelui. Altul, un spaniol, parcă turbase: voia să muște. A trebuit să fie ucis. Mulți au murit de kif, un kif mai puternic decât opiumul. Când n-o mai au pe Antinea, fumează. Cei mai mulți au murit așa... cei mai fericiți. Micul Kaine a murit altfel.

— Cum a murit micul Kaine?

— Într-un fel care ne-a mâhnit pe toți. Ți-am spus că el a rămas cel mai mult printre noi. Ne obișnuiserăm cu el. În odaia Antineei, pe o măsuță de Kairouan, vopsită în albastru și auriu, e un gong, cu un ciocan lung de argint, cu mâner de abanos, foarte greu. Aguida mi-a povestit cele întâmplate. Când Antinea, zâmbind așa cum zâmbește ea întruna, i-a spus micului Kaine să-și ia rămas bun de la ea, el a rămas în fața ei, mut și foarte palid. Antinea a lovit în gong, ca să fie dus de acolo. Un targui alb a intrat. Dar micul Kaine și sărise la ciocan iar targuiul alb zăcea la pământ cu țeasta zdrobită. Antinea zâmbea mereu. Micul Kaine a fost dus în odaia lui. În aceeași noapte, înșelând supravegherea paznicilor, el a sărit pe fereastră, de la o înălțime de două sute de picioare. Lucrătorii de la atelierul de îmbălsămare mi-au spus că au avut mult de furcă cu trupul lui. Dar au scos-o bine la capăt. N-ai decât să te duci să-l vezi. În sala de marmură roșie, el ocupă firida numărul 26.

Bătrâna își îneca emoția în pahar.

— Cu două zile înainte, continuă ea, venisem aici să îi fac unghiile, căci asta era camera lui. El scria ceva cu briceagul, pe perete, lângă fereastră. Privește, se mai vede încă:

*Was it not Fate, that, on this July midnight...*¹

În orice alt moment, versurile acestea, gravate în piatra ferestrei prin care ofițerul englez se aruncase în gol, m-ar fi emoționat profund. Dar un alt gând îmi străbătea atunci inima.

— Spune-mi, făcui eu cu un glas cât putui mai cald, când Antinea ne ține în puterea ei pe vreunul dintre noi, îl închide lângă ea, nu-i așa? Atunci nu mai poate fi văzut...

Bătrâna făcu un gest negativ.

— Antinea nu se teme că el o să fugă. Muntele e bine zăvorât. Ea n-are decât să bată într-un gong de argint și el îi va fi adus imediat.

— Totuși, camaradul meu... De când l-a chemat la ea, nu l-am mai revăzut...

Negresa zâmbi cu un aer de cunoscătoare.

— Dacă nu-l mai vezi, înseamnă că el preferă să rămână lângă ea. Antinea nu-l silește. Și nici nu-l împiedică să rămână.

Am izbit puternic cu pumnul în masă.

— Pleacă de-aici, bătrână nebună! Pleacă imediat...

Speriată, Rosita fugi, după ce abia apucă să-și adune micile unelte.

Was it not Fate, that, on this July midnight...

Am ascultat sugestia bătrânei. Mergând drept, pe coridor, am rătăcit drumul, am fost pus pe calea cea bună de păstorul Spardek, întâlnit din întâmplare, am deschis ușa sălii de marmură roșie și am intrat.

Răcoarea aceea de criptă înmiresmată mi-a făcut bine. Nu există loc, oricât de sinistru ar fi el, pe care să nu-l purifice murmurul apei curgătoare. Zgomotul cascadei din mijlocul sălii mă întărea. Într-o zi, înaintea unei lupte, mă aflu culcat cu oamenii mei printre ierburi înalte, așteptând momentul, fluieratul care te face să te ridici sub gloanțe. La picioarele mele, un pârau. Îi ascultam gâlgâitul răcoros. Admiram jocul de umbre și de lumini în apa străvezie, găzele, peștișorii negri, ierburile verzi,

¹ Nu era Soarta, aceasta, în acel miez de noapte de vară. (engl.).

nisipul gălbui și plin de cute... Misterul apei m-a vrăjit întotdeauna...

Aici, în sala tragică, gândirea îmi e polarizată de cascada întunecoasă. O simt prietenă. Ea mă ajută să nu mă prăbușesc în fața mărturiilor înțepenite ale atâtor monstruoase nelegiuiri.

Numărul 26. E chiar el. *Locotenent Douglas Kaine, născut la Edimbourg, în ziua de 21 septembrie 1862. Mort la Hoggar în ziua de 16 iulie 1890.* Douăzeci și opt de ani. N-avea nici douăzeci și opt de ani! O față extrem de slăbită, sub crusta de oricalc. O gură tristă și pasionată. El e. Bietul băiat. Edimbourg, cunosc Edimbourgul fără să fi fost vreodată acolo. De pe zidurile cartelului se zăresc colinele Pentlandului. „*Privește mai jos, îi spunea Annei de Saint-Yves blânda miss Flora a lui Stevenson, privește ceva mai jos și vei vedea, la cotul colinei, un pâlc de copaci și o dâră de fum înălțându-se printre ei. E Swanston Cottage, unde eu și fratele meu locuim împreună cu mătușa. Dacă vederea lui îți poate face într-adevăr plăcere, aș fi fericită...*” Când a plecat spre Darfour, Douglas Kaine lăsa cu siguranță la Edimbourg o miss Flora, la fel de blondă ca aceea de Saint-Yves. Dar ce pot să însemne fetele acestea firave pe lângă Antinea! Kaine, atât de cumpătat totuși, atât de făcut pentru o astfel de iubire, a iubit-o pe cealaltă. Acum e mort. Și iată numărul 27, din a cărui cauză s-a zdrobit de stâncile sahariene, și care e mort și el.

A muri, a iubi. Cât de firesc răsună cuvintele acestea în sala de marmură roșie. Și Antinea, cu cât pare ea mai mare în mijlocul horei acesteia de statui palide! Într-atât are, deci, dragostea nevoie de moarte, încât să fie astfel multiplicată! În lume alte femei sunt fără doar și poate la fel de frumoase ca Antinea, ba poate chiar și mai frumoase. Te iau ca martor că nu ți-am vorbit prea mult despre frumusețea ei. Și atunci, de unde imboldul, febra, sacrificarea aceasta a întregii mele ființe? Cum de sunt gata să strâng o clipă în brațe năluca aceea nesigură, să fac lucruri pe care nu îndrăznesc nici măcar să mi le închipui, ca să nu mă cutremur pe loc?

Iată numărul 53, ultimul. 54 va fi Morhange. 55 voi fi eu. Peste șase, sau poate peste opt luni, îmi e perfect egal când mă vor așeza în firida aceasta, simulacru fără ochi, suflet mort, trup mulțumit.

Mă aflu pe pragul fericirii supreme, a exaltării care se analizează. Ce copil eram, adineaori! Protestam în fața unei manichiuriste negre. Eram gelos pe Morhange, zău așa! Atunci,

de ce să nu fiu gelos pe cei prezenți, apoi pe ceilalți, pe absenți, pe cei ce vor veni, unul câte unul, să umple cercul negru al firidelor încă goale... Morhange, știu, în clipa asta e lângă Antinea, și simt o bucurie amară și superbă gândindu-mă la bucuria lui. Dar, într-o seară, peste trei luni, sau poate peste patru, îmbălsămătorii vor veni aici. Firida numărul 54 își va primi prada. Atund, un targui alb va înainta spre mine. Și am să mă cutremur, prins de un extaz de neînchipuit. El îmi va atinge brațul. Și va fi rândul meu să intru în veșnicie prin poarta sângeroasă a dragostei.

Când mi-am sfârșit meditația și m-am aflat, din nou în bibliotecă, noaptea care începuse să se lase amesteca umbrele personajelor adunate acolo.

I-am recunoscut pe domnul Le Mesge, pe pastor, pe hatman, pe Aguida, pe cei doi tuaregi albi, și pe alții, strânși laolaltă în cel mai însuflețit sobor.

Mirat, neliniștit chiar de faptul că vedeam împreună atâția oameni care, de obicei, nu se simpatizau de loc, m-am apropiat de ei.

Se întâmplase ceva, ceva nemaipomenit, ceva în stare, la ora aceea, să tulbure populația muntelui.

Doi exploratori spanioli, veniți de la Rio de Oro, fuseseră semnalați la vest, în Adrar Ahnet.

De cum aflase, Cegheir-ben-Cheikh se și pregătise, de îndată, să pornească în întâmpinarea lor.

Dar primise imediat ordin să rămână locului.

Din clipa aceea, nici cea mai mică îndoială nu mai era posibilă.

Pentru prima oară, Antinea iubea.

CAPITOLUL XV TRISTA POVESTE A LUI TANIT-ZERGA

— Arauu, arauu...

Vag, m-am trezit din ațipirea care mă cuprinsese până la urmă. Ochii mi s-au întredeschis. M-am tras brusc înapoi.

— Arauu...

La doi pași de față mea se afla botul galben, punctat cu negru, al lui Hiram-Rege. Ghepardul asista la deșteptarea mea, de altfel fără prea mare interes, căci căska; gura lui roșie-întunecată, în care luceau frumoșii colți albi, se deschidea și se închidea alene.

În aceeași clipă am auzit un hohot de râs.

Era micuța Tanit-Zerga. Ea stătea ghemuită pe o pernă, lângă divanul pe care mă lungisem, și supraveghea curioasă confruntarea mea cu ghepardul.

— Hiram-Rege se plictisea, socoti ea nimerit să-mi explice. L-am adus cu mine.

— Bun, bombăanii eu. Dar, ia spune-mi, nu s-ar putea duce să se plictisească în altă parte?

— Acum e singur de tot, spuse micuța. L-au alungat. Făcea zgomot jucându-se.

Cuvintele acestea îmi reamintiră întâmplările din ajun.

— Dacă vrei, îl trimit de-aici, spuse Tanit-Zerga.

— Nu, lasă-l.

Am privit ghepardul cu simpatie. Nefericirea noastră comună ne lega.

I-am mângâiat fruntea bombată. Hiram-Rege își manifestă mulțumirea întizându-se cât era de lung și arătându-și enormele lui gheare de culoarea chihlimbarului. Rogojina de pe jos avu mult de suferit din clipa aceea.

— Mai e și Galé, spuse fetița.

— Galé? Asta ce-o mai fi?

În aceeași clipă am zărit pe genunchii lui Tanit-Zerga un animal bizar, cam de mărimea unei pisici mari, cu urechi turtite, cu botul alungit. Blana lui gri-deschisă era aspră.

Animalul mă privea cu niște ochișori roz, destul de ciudați.

— E mangusta mea, îmi explică Tanit-Zerga.

— Ascultă, făcui eu supărat, asta e tot?

Pesemne că aveam un aer atât de posac și de caraghios, încât Tanit-Zerga se porni pe râs. Am râs și eu.

— Galé e prietena mea, spuse ea când se potoli din râs. Eu i-am salvat viața. Era mică de tot, pe-atunci. Într-o zi am să-ți povestesc cum s-a întâmplat. Uite ce drăguță e.

Spunând acestea, ea îmi puse mangusta pe genunchi.

— E frumos din partea ta, Tanit-Zerga, că ai venit să-mi faci o vizită, vorbii eu agale, trecându-mi palma peste coapsa mangusteii. Cât e ceasul?

— Nouă trecute. Privește, soarele s-a și înălțat. Dă-mi voie să las storul.

Camera se umplu de umbră. Ochii lui Galé devin și mai roz. Cei ai lui Hiram-Rege se făcură verzi.

— E foarte frumos, repetai eu, continuându-mi gândul. Văd că astăzi ești liberă. Până acum n-ai venit niciodată atât de dimineată.

O umbră trecu peste fruntea fetei.

— E-adevărat, sunt liberă, făcu ea aproape cu asprime.

Am privit-o atunci mai cu atenție pe Tanit-Zerga. Pentru prima oară am observat că era frumoasă. Părul, pe care și-l purta răvășit pe umeri, îi era mai mult buclat decât creț. Trăsăturile îi erau de o puritate deosebită: nas foarte drept, gură mică cu buze fine, bărbie voluntară. Tenul îi era arămiu, nu negru. Trupul, subțire și mlădios, n-avea nimic comun cu oribili cârnați unsuroși care devin trupurile negrilor, bine îngrijite.

Un cerc larg de aramă îi forma, în jurul frunții și al părului o diademă grea. Tanit-Zerga purta patru brățări, și mai late încă, la încheieturile mâinilor și la glezne, iar ca veșmânt, o tunică de mătase verde, cu decolteu în unghi și cu broderii de aur. Verde, bronz, aur.

— Tu ești din neamul sonrhaï, Tanit-Zerga? o întrebai eu cu blândețe.

— Da, sunt din neamul sonrhaï, răspunse ea cu un aer de mândrie aspră.

„Ciudată ființă“, gândii eu.

Vădit lucru, exista un punct asupra căruia Tanit-Zerga nu înțelegea să lase să alunece discuția. Îmi aminteam aerul aproape de suferință cu care, atunci când îmi spusese că Hiram-Rege fusese alungat, rostise acel *I-au*.

— Sunt din neamul sonrhaï, repetă ea. M-am născut la Gâo, pe Niger, străvechea capitală sonrhaï. Srămoșii mei au domnit peste marele imperiu manding. Dacă mă aflu aici, ca sclavă, nu trebuie să mă disprețuiești.

Într-o rază de soare, Galé, așezată pe dosul ei micuț, își lustruia mustățile lucioase cu labele dinainte; Hiram-Rege, tolănit pe rogojină, dormea, scoțând ici, colo, câte un mârâit plângător.

— Visează, spuse Tanit-Zerga ducându-și un deget la buze.

— Numai jaguarii visează, făcu eu.

— Și gheparzii visează, răspunse ea gravă, fără a părea că sesizează cătuși de puțin spiritul acestei glume parnassiene.

Urmă un moment de tăcere. Apoi, ea spuse:

— Poate că îți e foame. Și cred că nu ți-ar face plăcere să mănânci cu ceilalți.

Nu i-am răspuns.

— Trebuie să mănânci, continuă ea. Dacă îmi dai voie, mă duc să caut de mâncare, pentru tine și pentru mine. Am să aduc masa și pentru Hiram-Rege și pentru Galé. Când ești mahnit, nu trebuie să rămâi singur.

Și mica zână verde-aurie ieși, fără să-mi aștepte răspunsul.

Astfel se înnodară legăturile mele cu Tanit-Zerga. În fiecare dimineață ea sosea în camera mea cu cele două animale. Despre Antinea, îmi vorbea foarte rar, totdeauna într-un fel indirect. Părea că nu poate suferi întrebarea pe care mi-o vedea veșnic pe buze, și o simțeam fugind de toate subiectele despre care îndrăzneam eu însumi să aduc vorba.

Și, ca să le evite mai bine, ea vorbea, vorbea, vorbea întruna, ca un mic papagal, prins de friguri.

Am fost bolnav și îngrijit cum n-a mai fost nimeni pe lume, de infirmiera aceasta de mătase verde și bronz. Cele două sălbăticiuni, cea mare și cea mică, erau acolo, de fiecare parte a patului meu și, cât a ținut delirul, vedeam ațintite spre mine tristețele lor pupile misterioase.

Cu vocea ei cântătoare, Tanit-Zerga îmi spunea frumoasele ei povești, printre care, mai frumoasă decât toate, socotea că este povestea vieții ei.

Abia mult mai târziu mi-am dat seama, pe neașteptate, cât de mult pătrunsese în viața mea barbara aceasta micuță. Fetiță scumpă, oriunde te-ai afla în clipa de față, oriunde ar fi țărml liniștit de pe care asști la tragedia mea, aruncă o privire prietenului tău, iartă-l că nu ți-a dat, din primul moment, atenția pe care o meritai atât de mult.

— Din anii copilăriei mele, spunea ea, păstrez imaginea unui soare tânăr și roz, înălțându-se printre cețurile matinale, pe un mare fluviu care se rostogolea în unde largi și netede, *fluviul care are apă*, Nigerul. Era... Dar tu nu mă ascuți.

— Te ascult, îți jur, micuță Tanit-Zerga.

— Adevărat? Nu te plictisești? Vrei să vorbesc?

— Vorbește, Tanit-Zerga, vorbește.

— Ei bine, cu micile mele tovarășe, față de care eram foarte bună, ne jucam pe malul fluviului care are apă, pe sub jujubi, frați ai *zeg-zeg*-ului ai cărui spini au însângerat capul profetului vostru și căruia noi îi spunem arborele paradisului, pentru că sub

el profetul nostru a spus că vor locui în rai cei aleși¹, și care e uneori atât de mare, atât de mare încât un călăreț nu poate, într-un veac întreg, să străbătă umbra aruncată de el.

Acolo, împleteam cununi frumoase, din mimoze, din flori roze de caper și din cernușcă albă. Le aruncam apoi în undele verzi, ca să ne ferească de vrăji rele, și râdeam ca niște nebune când vreun hipopotam scotea fornăind capul lui plăcut, mare și buclat, și-l bombardam fără nici o răutate, până se cufunda iar în mijlocul unei ploi de spumă.

Asta se petrecea dimineața. Apoi, peste Gâo se întindea, pârlind, nemișcarea somnului roșu. După aceea, când ea se termina, ne reîntorceam pe malul fluviului, ca să vedem, printre norii de țânțari și de efemere, uriașii crocodili blindăți cu bronz ridicându-se încetul cu încetul pe uscat și strecurându-se haini în nămolurile galbene ale băltoacelor.

Atunci îi bombardam și pe ei, cum îi bombardaserăm de dimineață pe hipopotami și, ca să slăvim soarele care se pregătea să apună pe după ramurile negre ale *duldoulilor*, jucam, bătând din picioare și apoi din mâini, hora rituală, cântând imnul sonrhăi.

Acestea erau ocupațiile noastre obișnuite, de fete libere. Te-ai înșela totuși, dacă ne-ai crede numai ușuratece, și am să-ți povestesc, dacă vrei, cum eu în persoană am salvat un șef francez, care poate că era mai mare decât tine, judecând după benzile aurii aflate pe mânecile lui albe.

— Povestește, Tanit-Zerga, spuneam eu cu ochii aiurea.

— Nu faci bine că zâmbești și că nu mă ascuți mai atent, continua ea nițeluș jignită. Dar n-are a face! Eu povestesc pentru mine, din cauza amintirii. Ei bine, mai sus de Gâo, Nigerul face un cot. Acolo, în fluviu, există un mic cap, încărcat cu arbori de gumă uriași. Era într-o seară de august, și soarele apunea, căci în pădurea din preajmă nu mai exista pasăre care să nu se fi cocoțat prin copaci ca să rămână acolo, neclintită, până a doua zi. Deodată am auzit un zgomot necunoscut dinspre apus, bum-bum, bum-bara-bum, bum-bum, care creștea, bum-bum, bum-barabum, și s-a stârnit pe neașteptate un potop de păsări de apă, egrete, pelicani, rațe sălbatice și lișițe, risipindu-se pe deasupra arborilor de gumă, urmate în aer de-o dâră de fum negru, abia clintită de briza care se pornea.

¹ *Coran*, cap. 66, verset 17. (Nota domnului Leroux).

Era o canonieră, ocolind capul și stârnind, de fiecare parte a fluviului, valuri care făceau să tresalte crengile plecate peste apă. Seara era atât de caldă încât, în spatele canonierei se vedea târându-se în apă drapelul albastru-alb-roșu.

Canoniera veni să tragă la micul dig de lemn. Fu coborâtă o șalupă cu doi marinari negri care vâsleau și trei șefi care, curând, săriră pe uscat.

Cel mai în vârstă dintre ei, un *marabu* francez, cu un mare burnuz alb, și care cunoștea la perfecție limba noastră, ceru să-i vorbească șeicului Sonni-Azkia. Când tata făcu câțiva pași înainte și spuse că el era, noul venit îi povesti că comandantul cercului din Tombuctu era foarte mâniat pentru că, la o milă de-acolo, canoniera dăduse într-un dig de pari invizibil, că suferise stricăciuni, și că nu-și mai putea continua astfel drumul spre Ansago.

Tata răspunse că francezii, ocrotitori ai bieților băștinași împotriva tuaregilor, erau bineveniți; că nu cu intenții rele, ci din cauza peștilor și a hranei fusese făcut barajul și că punea la dispoziția căpeteniei franceze toate mijloacele din Gâo, printre care și o fierărie, pentru repararea canonierei.

Pe când el vorbea, căpetenia franceză mă privea, și îl priveam și eu. Era un om destul de vârstnic, cu umeri puternici, un pic încovoiați, cu ochi albaștri la fel de limpezi ca izvorul al cărui nume îl port.

„Vino aici, fetițo“, spuse el cu glasul care îi era blând.

„Sunt fiica șeicului Sonni-Azkia, și fac ce vreau“, i-am răspuns eu, jignită de purtarea lui atât de nerespectuoasă.

„Ai dreptate, zâmbi el, căci ești frumoasă. Vrei să-mi dai florile pe care le porți la gât?“

Purtam un mare colier de hibișcuși purpurii. I l-am întins. El m-a sărutat. Făcuserăm pace.

În acest timp, sub conducerea tatălui meu, marinarii negri și oamenii cei mai voinici din trib trăseseră canoniera într-un ochi al fluviului.

„E de lucru pentru toată ziua de mâine, domnule colonel, spuse mecanicul-șef care tocmai cercetase stricăciunile. N-o să putem pleca decât poimâine dimineața. Și asta numai dacă leneșii de marinari negri n-o să chiulească de la lucru“.

„Ce plictiseală!“ bombăni noul meu prieten.

Dar supărarea lui nu dură mult, căci eu și micile mele prietene ne-am dat toată osteneala să-l distrăm. El a ascultat cântecele noastre cele mai frumoase, și, drept mulțumire, ne-a

dat să gustăm din bunătățile aduse de pe canonieră pentru cina lui. Noaptea, a dormit în coliba noastră cea mare, pe care tata i-a cedat-o, iar eu, multă vreme, printre crengile colibei în care mă retrăsesem cu mama, am văzut, înainte de a adormi, felinarul canonierei tremurând în vârtejuri roșiatice, peste undele întunecate..

În noaptea aceea am avut un vis înfricoșător. Se făcea că prietenul meu, ofițerul francez, moțăia tihnit, pe când un corb cânt toate zilele plutea pe deasupra capului său, croncănind: *Cârr, cârr*, umbra arborilor de gumă din Gâo, *cârr, cârr*, nu-i va fi prielnică noaptea viitoare, *cârr, cârr*, căpeteniei albe și oamenilor săi.

Abia se iviseră zorile când m-am dus să-i caut pe marinarii negri. Ei stăteau lungiți pe puntea canonierei, profitând, ca să trândăvească, de faptul că albi mai dormeau încă.

L-am luat pe cel mai în vârstă dintre ei și i-am spus cu autoritate:

„Ascultă, în noaptea asta am visat un corb negru. El mi-a spus că umbra arborilor din Gâo va fi fatală, la noapte, pentru căpetenia voastră...”

Și cum ei stăteau mai departe nemișcați, tolăniți, cu ochii la cer, de parcă nici nu m-ar fi auzit măcar, am adăugat:

„Și pentru oamenii săi”.

La ceasul când soarele se află cel mai sus pe cer, colonelul stătea la masă, în colibă, cu ceilalți francezi, când intra mecanicul.

„Nu știu ce i-a apucat pe marinarii negri. Lucrează de mai mare dragul. Dacă vor continua așa, domnule colonel, putem pleca diseară.”

„Cu atât mai bine, spuse colonelul; dar să nu strice treaba, dând prea mult zor. Nu e nevoie să fim la Ansango până la sfârșitul săptămânii. Mai bine plecăm pe lumină.”

M-am înfiorat. Rugătoare, m-am apropiat de el și i-am povestit ce visasem. El mă ascultă cu un zâmbet mirat, apoi, la sfârșit, îmi spuse grav:

„Ne-am înțeles, micuță Tanit-Zerga. Fiindcă vrei tu, vom pleca diseară.”

Și mă sărută.

Întinericul se și lăsase când canoniera reparată ieși din golfuleț. Francezii, în mijlocul cărora îl vedeam pe prietenul meu, ne salutară multă vreme fluturându-și căștile, atâta cât i-am putut urmări cu privirea; și, rămasă singură pe puntea

tremurătoare, am stat așa, privind curgerea fluviului, până când zgomotul canonierei bum-barabum se pierdu în noapte¹.

Tanit-Zerga făcu o pauză.

— Aceasta a fost ultima noapte pentru Gâo. Pe când eu dormeam iar luna se mai afla încă sus, deasupra pădurii, un câine lătră, dar nu multă vreme. Apoi urmară urlete de bărbați, de femei, țipete, știi, pe care nu le mai poți uita dacă le-ai auzit o dată. Când soarele răsări, mă găsi goală de tot, cu micile mele tovarășe, alergând, poticnindu-ne spre nord, din cauza vitezei cămilelor încălecate de tuaregii care ne escortau. În urma noastră veneau femeile tribului, printre care și mama, două câte două, cu jugul la gât. Bărbați erau puțini. Rămăseseră aproape toți, împreună cu tata, viteazul Sonni-Azkia, cu gâturile retezate sub rămășițele de paie ale Gâoului, ale Gâoului nimicit o dată în plus de-o ceată de aouelimideni veniți în grabă să-i măcelărească pe francezii de pe canonieră.

Acum, tuaregii ne grăbeau, ne grăbeau, căci se temeau să nu fie urmăriți. Am mers așa vreo zece mile și, pe măsură ce meiul și cânepa dispăreau, marșul nostru devenea și mai groaznic. În sfârșit, lângă Isakeryen, în ținutul Kidal, tuaregii ne vândură unei caravane de mauri trarza, care mergeau de la Mabrouk la Rhât. La început, fiindcă nu mai mergeam atât de repede, credeam că ne-a ieșit norocul în cale. Pe neașteptate însă, pustiul se acoperi cu pietre tari și femeile începură să cadă. Cât despre bărbați, trecuse multă vreme de când ultimul dintre ei murise sub lovituri de ciomege, fiindcă refuzase să meargă mai departe.

Eu mai aveam încă putere să tropăi, ba chiar alergam cât mai în față cu puțință, încercând să nu aud țipetele micilor mele prietene; când vreuna dintre ele cădea pe drum și când era vădit că nu se va mai ridica, unul din paznici se dădea jos de pe cămilă și o târa ceva mai la o parte de caravană, ca s-o ucidă. Dar, într-o zi, am auzit un țipăt care m-a silit să mă întorc. Era mama. Stătea îngenunchată și își întindea spre mine bieteile ei brațe. Cât ai clipi, am fost lângă ea. Dar un maur uriaș, îmbrăcat tot în alb, ne despărți. Maurul avea legată la gât, cu un șirag negru, o teacă de piele roșie din care își scoase cuțitul. Văd încă lama

¹ Cf. dărilor de seamă și *Buletinul Societății de Geografie din Paris* (1897) pentru călătoriile pe Niger ale comandantului regiunii Tombuctu, colonelul Joffre, locotenenților Baudry și Bluset și părintelui Hacquart din ordinul călugărilor albi. (Nota domnului Leroux).

albastră a cuțitului pe pielea oacheșă. Un alt țipăt înfiorător. O clipă mai târziu, gonită de lovituri de bătă, alergam înghițindu-mi lacrimile, ca să-mi reiau locul în caravană.

Pe la puțurile din Asiou, neguțătorii mauri fură atacați de o ceată de tuaregi kel-tazhôlet, șerbi ai marelui trib kel-rhelâ, care stăpânește Hoggarul, și măcelăriți la rândul lor de aceștia. Astfel am fost adusă aici și dăruită ca omagiu Antineei, căreia i-am plăcut, și care de atunci a fost totdeauna bună cu mine. Așa se face că tu ai astăzi, ca să-ți legene febra cu povești pe care nici măcar nu le ascuți, nu o sclavă oarecare, ci pe ultima urmașă a marilor împărați sonrhai, a lui Sonni-Ali, nimicitorul de oameni și de țări, a lui Mahommed-Azkia, care a fost în hagialâc la Meka ducând cu el o mie cinci sute de călăreți și trei sute de mii de *mithkale* de aur, pe când puterea noastră se întindea fără tăgadă de la Tchad până la Touat și la marea apuseană, iar Gâo își înălța deasupra celorlalte orașe cupola, soră a cerului, mai înaltă printre cupolele rivale decât e tamariscul printre bieteile plantații de sorg.

CAPITOLUL XVI CIOCANUL DE ARGINT

*Eu, una, nu mă apăr, ci vreau doar să decid
În care loc anume se cade să-lucid.*

(Andromaca)

Iată cum era vremea în noaptea când s-a petrecut ce-ți voi povesti acum. Pe la cinci, cerul se întunecă și semnele furtunii apropiate se iviră în aerul înăbușitor.

Noaptea aceea n-o voi uita niciodată. Era în 5 ianuarie 1897.

Toropiți, Hiram-Rege și Galé zăceau pe rogojina din camera mea. Rezemat, împreună cu Tanit-Zerga, de fereastra tăiată în stâncă, pândeam semnele prevestitoare ale fulgerelor.

Unul câte unul, ele țâșneau brăzdând întunericul acum deplin, cu dungile lor albăstrui. Dar nu le urma nici un bubuit de tunet. Furtuna nu se putuse cățăra pe crestele Hoggarului, și se ducea, fără să izbucnească, lăsându-ne în întunecatul nostru zăduf.

— Mă duc la culcare, spuse Tanit-Zerga.

Am mai spus că odaia ei se afla deasupra odăii mele. Fereastra care o lumina se afla cu vreo zece metri mai sus decât cea în fața căreia mă aflam.

Tanit-Zerga o luă pe Galé în brațe. Dar Hiram-Rege nu vru s-o asculte nici în ruptul capului. Agățat cu labelle de rogojină, el se pornise să miorlăie mânios și jalnic.

— Lasă-l, i-am spus până la urmă lui Tanit-Zerga. O dată, poate să doarmă foarte bine și aici.

Așa se face că mica sălbăticiune are o largă parte de responsabilitate în evenimentele ce vor urma.

Rămas singur, m-am adâncit în gânduri. Noaptea era neagră, întregul munte era învăluit în tăcere.

Au trebuit mârâielile din ce în ce mai răgușite ale ghepardului ca să mă scoată din gândurile mele.

Stând pe două labe în fața ușii, Hiram-Rege o zgâria cu ghearele lui scârțâietoare. El care mai adineori refuzase s-o urmeze pe Tanit-Zerga, voia să iasă. Voia să iasă.

— Liniște! i-am spus eu. Destul. Culcă-te.

Și am încercat să-l trag de la ușă.

Ca rezultat am obținut doar o lovitură de labă care m-a făcut să mă clatin.

Atunci, m-am așezat pe divan.

Nemișcarea mea n-a durat mult. „la să fiu un pic sincer cu mine însumi, mi-am spus. De când m-a părăsit Morhange, de când am văzut-o pe Antinea, nu mai am decât un gând. La ce bun să mă amăgesc cu poveștile, altminteri încântătoare, ale lui Tanit-Zerga? Ghepardul e un pretext, poate un ghid. Oh! simt că în noaptea asta se vor petrece lucruri misterioase. Cum de-am putut rămâne atâta vreme pasiv!”

Imediat, hotărârea îmi era luată.

„Dacă deschid ușa, gândeam eu, Hiram-Rege va țâșni pe coridoare și-mi va fi tare greu să-i țin urma. Trebuie procedat altfel.”

Storul ferestrei se mânuia cu o sfoară. Am dat-o jos. Am răsucit din ea o lesă trainică pe care am fixat-o de zgarda metalică a ghepardului.

Am întredeschis ușa.

— Hai, acum poți să pleci. Încetișor, hei! Încetișor!

Într-adevăr, îmi era nespus de greu să potolesc avântul lui Hiram-Rege care mă târa după el prin labirintul întunecat al coridoarelor.

Era aproape nouă și lămpile roze abia mai pâlpâiau în firidele lor. Din când în când, întâlneam în cale câte una care își arunca trosnind ultimele licăriri. Ce labirint!

Știam de pe acum că nu voi mai putea regăsi drumul spre camera mea. Nu-mi rămăsese decât să urmez ghepardul.

Deși la început fusese furios, acesta se obișnuise, încet, încet, să mă ducă după el. Înainta aproape lipit de pământ, pufnind pe nas, fericit.

Nimic nu seamănă mai mult cu un coridor întunecat, decât un alt coridor întunecat. Am început să am îndoieli. Dacă mă pomeneam, pe neașteptate, în sala de bacara? Dar îl nedreptățeam pe Hiram-Rege. Biata sălbăticiune, lipsită ea însăși atâta vreme de-o ființă dragă, mă conducea tocmai unde doream și eu să mă conducă.

La o cotitură, bezna spre care înaintam se lumineă brusc. Un ochi de geam în formă de roză, colorat în verde și roșu și luminat slab, ni se ivi în față.

În același timp, ghepardul se opri miorlăind înăbușit în fața ușii în care era decupat ochiul de geam.

Am recunoscut ușa prin care mă făcuse să trec, a doua zi după sosirea mea, targuiul alb, când fusesem atacat de Hiram-Rege și mă aflasem în fața Antineei.

— Astăzi suntem prieteni mult mai buni, i-am șoptit eu, mângâindu-l, ca să nu scoată cumva vreun mârâit indiscret.

În același timp, încercam să deschid ușa. Pe jos, ochiul de geam se reflecta, verde și roșu.

Un fel de clanță simplă, pe care am răsucit-o. Făcând aceasta, am scurtat și lesa, ca să fiu mai stăpân pe Hiram-Rege care începea să devină nervos.

Sala cea mare, în care o văzusem pentru prima oară pe Antinea, era cufundată în beznă. Dar grădina spre care se deschidea, strălucea sub lumina tulbure a lunii, răsărită pe cerul apăsător al unei furtuni care nu izbucnește. Nici o adiere. Lacul lucea ca o masă metalică.

M-am așezat pe-o pernă, ținând zdravăn între genunchi ghepardul care mârâia de nerăbdare. Am cugetat. Nu la scopul pe care mi-l fixasem, ci la mijloace.

Atunci mi s-a părut că deslușesc un murmur îndepărtat, un zgomot de șoapte înăbușite.

Hiram-Rege mârâi mai tare, se zbătu. I-am mai slăbit un pic lesa. El porni, lipindu-se de pereții întunecați, spre locul de unde

părea că vine zgomotul. L-am urmat, împiedicându-mă de pernele risipite pretutindeni și căutând să mă fac mai puțin auzit.

Acum ochii mei deprinși cu întunericul, distingeau piramida de covoare pe care îmi apăruse Antinea.

Deodată m-am poticnit. Ghepardul se opri. Am simțit că îl călcasem pe coadă. Animalul, cumsecade, nu se vaită.

Pipăind zidul, am simțit o a doua ușă. Încet, încet, ca și pe prima, am deschis-o. Ghepardul mârâi abia auzit.

— Hiram-Rege, șoptii eu, taci!

Și i-am înconjurat cu brațele gâtul puternic.

I-am simțit pe mâini limba umedă și caldă. Coastele i se zbăteau. O imensă fericire i le agita.

În fața noastră se ivise o nouă sală, luminată în partea ei centrală. În mijloc, șase oameni ghemuiți pe o rogojină, jucau zaruri, bând cafea în ceșcuțe mici de aramă cu cozi lungi.

Erau tuaregii albi.

O lampă atârnată în tavan lumina rotund grupul lor. De jur împrejurul nodului acestuia de lumină domnea întunericul cel mai compact.

Fețele negre, ceștile de aramă, burnuzurile albe, obscuritatea și lumina mișcătoare compunea parcă o gravură neobișnuită.

Tuaregii jucau cu gravitate liniștită, anunțând cu voci aspre zarurile.

Atunci, încetișor, am desprins lesa de la zgarda sălbăticiunii nerăbdătoare.

— Hai, băiete!

Ghepardul se năpusti chelălăind ascuțit.

Ceea ce prevăzusem se întâmplase.

Primul salt al lui Hiram-Rege îl duse în mijlocul tuaregilor albi, semănând dezordinea în corpul acesta de gardă. Cu un alt salt, ghepardul reintrase în beznă. Am zărit vag gura întunecată a unui al doilea coridor, de cealaltă parte a încăperii, în fața celei unde mă oprisem.

„Acolo e“, m-am gândit eu.

În încăperea domnea o zăpăceală de nedescris, mută totuși, și se vedea că apropierea unei prezențe importante le impunea să se stăpânească paznicilor acestora scoși din fire. Banii și cornetele cu zaruri se rostogoliseră de-o parte, ceștile de altă parte.

Doi dintre tuaregi, complet deșelați, își frecau coastele înjurând înăbușit.

Înutil să mai spun că profitasem de învălmășeala aceea tăcută ca să mă strecor în încăpere. Acum, eram lipit de peretele celui de-al doilea coridor, prin care tocmai dispăruse Hiram-Rege.

În aceeași clipă, un gong răsună limpede în tăcere. După tresărirea tuaregilor, mi-am dat seama că pornisem pe calea cea bună.

Unul din cei șase oameni se ridică. Trecu pe lângă mine. Îl urmării de aproape. Eram cu desăvârșire calm. Cea mai mică mișcare îmi era admirabil calculată.

„În situația mea, ce risc? îmi spuneam eu. Să fiu readus, politicos, la mine în cameră.”

Targuiul ridică o perdea groasă. În urma lui am intrat și eu în camera Antineei.

Camera aceasta, imensă, era în același timp și luminată și întunecată. Pe când partea dreaptă, unde stătea Antinea, strălucea în lumini limitate exact de abajururi, partea stângă rămânea în beznă.

Cei ce au intrat în vreo casă musulmană cunosc firida pătrată din zid, la patru picioare de podea, lângă intrarea astupată de un covor. Acolo se ajunge pe o scară de lemn. O asemenea firidă dibuisem eu, la stânga. Și m-am vârât înăuntru. Tâmpilele îmi zvîcneau în întuneric. Dar eram tot calm.

De acolo, vedeam și auzeam tot.

Mă aflu în camera Antineei. Nimic deosebit în camera aceasta, în afara unui mare lux de covoare. Tavanul era întunecat, dar mai multe felinare multicolore împrăstiau o lumină depărtată și blândă peste țesăturile lucioase și peste blănuri.

Întinsă pe-o blană de leu, Antinea fuma. O tăviță de argint și-un ibric mare și pântecos se aflau lângă ea. Ghemuit la picioarele ei, Hiram-Rege i le lingeă nebunește.

Targuiul alb stătea în picioare, neclintit, cu o mână pe inimă, cu cealaltă pe frunte, în poziție de salut.

Fără să-l privească, Antinea vorbi cu glas foarte aspru.

— De ce ați lăsat ghepardul să treacă? Am spus că vreau să fiu singură.

— S-a năpustit peste noi, stăpână, răspunse umil targuiul alb.

— Așadar, ușile nu erau închise?

Targuiul nu răspunse.

— Trebuie să iau ghepardul? Întrebă el apoi.

Și ochii lui ațintiți pe Hiram-Rege care îl privea fix, fără pic de bunăvoință, arătau îndeajuns că dorește un răspuns negativ.

— Dacă tot e aici, lasă-l, spuse Antinea.

Și lovi nervoasă în tăviță, cu ciubucul de argint.

— Ce face căpitanul? întrebă ea.

— Adineaori a cinat, cu multă poftă, răspunse targuiul.

— N-a spus nimic?

— Ba da. A cerut să-și vadă camaradul, pe celălalt ofițer.

Antinea ciocăni de câteva ori, scurt, în tăviță.

— Și altceva n-a mai spus?

— Nu, stăpână, răspunse targuiul.

O paloare se ivi pe fruntea Antineei.

— Du-te și adu-l aici, spuse ea brusc.

Targuiul se înclină și ieși.

Ascultasem dialogul acesta cu o tulburare de nedescris. Așadar, Morhange, Morhange... Era deci adevărat? Oare mă îndoisem pe nedrept de Morhange? El voise să mă vadă și nu izbutise!

N-o mai slăbeam din ochi pe Antinea.

Acum nu mai era prințesa trufașă și batjocoritoare de la prima noastră întâlnire. Uraeusul de aur nu i se mai înălța pe frunte. Nici o brățară, nici un inel. N-o acoperea decât o tunică largă, țesută cu fir. Părul ei negru, complet liber, i se împrăștia în șuvițe de abanos pe umerii plăpânzi, pe brațele goale.

Frumoasele ei pleoape erau ușor colorate cu albastru. O cută de oboseală îi strâmba gura divină. Nu știu dacă mă bucuram sau eram mâhnit văzând-o cât se frământa, pe această nouă Cleopatră.

Ghemuit la picioarele ei, Hiram-Rege o privea lung și supus.

O imensă oglindă de oricalc, cu reflexe aurii, se afla încrustată în peretele din dreapta. Pe neașteptate, Antinea se ridică în fața ei. Și am văzut-o goală.

Spectacol dureros și superb! Oh, cum se comportă în fața oglinzii o femeie care se crede singură, așteptând bărbatul pe care vrea să și-l supună.

Din șase arzătoare de miresme, risipite prin încăpere, se înălțau coloane invizibile de fum frumos mirositor. Esențele balsamice ale Arabiei pietroase țeseau urzeli unduitoare ca să-mi prindă simțurile desfrânate... Și, cu spatele la mine, mereu dreaptă, ca un crin, în fața oglinzii, Antinea zâmbea.

Pe coridor se auziră zgomote înăbușite de pași. Brusc, Antinea își relua poza nepăsătoare în care mi se arătase prima oară. Trebuie să fi văzut o asemenea transformare ca să poți crede în ea.

Precedat de targuiul alb, Morhange intră în cameră.

Și el era oarecum palid. Dar m-a mirat mai ales expresia de liniște senină de pe fața aceasta pe care credeam, totuși, că o cunosc. Am simțit că niciodată nu-l înțelesesem pe omul care era Morhange, niciodată.

El rămase în picioare, drept, în fața Antineei, părând că nu observă gestul invitației de a lua loc, făcut de ea.

Antinea îl privi zâmbind.

— Te miră poate că te-am chemat la ora aceasta târzie, spuse ea.

Morhange nici nu clipi măcar.

— Te-ai gândit bine? întrebă ea.

Morhange zâmbi grav și nu răspunse.

Pe fața Antineei am văzut efortul făcut de ea ca să mai poată zâmbi. Admiram puterea de stăpânire a acestor două ființe.

— Am trimis după tine, spuse ea. Nu ghicești de ce?

Ei bine, ca să-ți anunț un lucru la care nu te aștepti. Nu-ți spun un secret afirmând că n-am mai întâlnit niciodată un bărbat ca tine. De când te afli în captivitate aici, n-ai manifestat decât o singură dorință. Îți amintești oare?

— V-am cerut voie să-mi revăd, înainte de a muri, prietenul, spuse simplu Morhange.

Auzindu-i cuvintele, nu știu care dintre cele două sentimente, nespusa încântare sau emoția, avu întâietate în inima mea: încântarea de a-l auzi pe Morhange spunându-i *dumneavoastră* Antineei, sau emoția de a afla care fusese singura lui dorință.

Dar, cu un glas foarte calm, Antinea îi tăie vorba:

— Tocmai pentru asta te-am chemat, ca să-ți spun că ai să-l revezi. Fac ceva mai mult chiar. Poate că disprețul tău față de mine va spori constatând că ți-a fost de ajuns să mă înfrunți ca să mă supui voinței tale, pe mine care până acum i-am supus pe toți voinței mele. Oricum ar fi, e hotărât: vă redau libertatea la amândoi. Măine, Cegheir-ben-Cheikh vă va conduce în afara celor cinci incinte. Ești mulțumit?

— Sunt, făcu Morhange cu un zâmbet ironic.

Antinea îl privea.

— Asta îmi va îngădui, continuă el, să-mi organizez ceva mai bine viitoarea excursie pe care am de gând s-o fac pe aici. Căci,

fiți sigură că țin să mă reîntorc pentru a vă dovedi recunoștința mea. Numai că atunci, ca să pot aduce unei atât de mari regine onorurile ce i se cuvin, voi ruga guvernul francez să-mi încredințeze două sau trei sute de soldați europeni și câteva tunuri.

Antinea se ridicase în picioare, foarte palidă.

— Ce spui?

— Spun, răspunse rece Morhange, că aceasta era de prevăzut. După amenințări, făgăduieli.

Antinea înaintă spre el. Morhange își încrucișase brațele pe piept și o privea cu un fel de milă gravă.

— Te voi face să mori în cele mai cumplite chinuri, spuse ea în cele din urmă.

— Sunt prizonierul dumneavoastră, răspunse Morhange.

— Ai să înduri lucruri pe care nici nu ți le poți închipui măcar.

Și Morhange repetă cu același calm trist:

— Sunt prizonierul dumneavoastră.

Antinea umbla de colo, colo, ca o fiară în cușcă. Pe neașteptate, ea se îndreptă spre Morhange și, nemaiputându-se stăpâni, îl lovi peste față.

El zâmbi și izbuti să o stăpânească unindu-i, cu un ciudat amestec de forță și gingășie, micile încheieturi ale mâinilor pe care i le ținea strâns.

Hiram-Rege scoase un răget. Credeam că o să se năpustească. Dar privirea rece a lui Morhange îl reținu locului, fascinat.

— Am să-ți ucid prietenul în fața ta, bâigui Antinea.

Mi se păru că Morhange devenise și mai palid, dar numai pentru o clipă: apoi îi răspunse cu o frază a cărei perspicacitate și noblețe mă uimira:

— Prietenul meu e viteaz. El nu se teme de moarte. Și, în afară de asta, sunt sigur că ar prefera-o unei vieți răscumpărată de mine cu prețul pe care mi-l propuneți.

Spunând acestea, el dădu drumul mâinilor Antineei. Ea era de o paloare inspăimântătoare. Simțeam că gura ei va rosti cuvintele definitive.

— Ascultă, spuse ea.

Cât era de frumoasă în clipa aceea, în măreția ei disprețuită, în toată splendoarea ei pentru prima dată neputincioasă!

— Ascultă, continuă ea. Ascultă. Pentru ultima oară. Gândește-te că am stăpânire deplină asupra vieții tale.

Gândește- te că nu respiri decât atâta timp cât te iubesc, gândește-te.

— M-am gândit la toate acestea, spuse Morhange.

— Pentru ultima oară, repetă Antinea.

Minunata seninătate de pe chipul lui Morhange căpătă atunci o asemenea lumină încât n-o mai văzui pe femeia cu care vorbea. Pe fața lui transfigurată nu mai rămăsese nimic pământesc.

— Pentru ultima oară, se auzi glasul aproape frânt al Antineei.

Morhange n-o mai vedea.

— Atunci, făcă-se voia ta! spuse ea.

Se auzi un sunet clar. Antinea lovise în gongul de argint. Targuiul alb se ivi.

— Ieși.

Morhange, cu fruntea sus, ieși.

Acum Antinea e în brațele mele. Acea pe care o strâng la piept nu mai e trufașa, disprețuitoarea voluptoasă. Nu mai e decât o biată fetiță, nefericită și batjocorită.

E atât de distrusă, încât nu s-a mirat deloc văzându-mă deodată lângă ea. Îi țin capul pe umăr. Și, asemeni cornului lunii printre norii negri, îi văd micuțul profil de uliu apărând și dispărând printre pletele-i negre. Brațele ei calde mă strâng convulsiv...

Biet suflet omenesc...

Cine ar putea rezista unor asemenea îmbrățișări, printre miresmele acestea multiplicare, în umezeala aceasta nocturnă! Simt că nu mai sunt decât o ființă care a renunțat la sine. E oare glasul meu, cel care șoptește:

— Tot ce vei voi, tot ce-mi vei cere, am să fac, am să fac...

Simțurile îmi sunt ascuțite, înzecite. Capul răsturnat mi se odihnește pe un mic genunchi nervos și dulce. Norii de miresme au devenit vârtejuri. Și, deodată, mi se pare că felinarele de aur din tavan încep să se clatine ca niște cădelnițe uriașe. E vocea mea, oare, vocea mea aceea care repetă ca în vis:

— Tot ce vei voi, am să fac.

Văd fața Antineei aproape lipită de fața mea; prin pupilele ei imense a trecut o licărire ciudată.

Ceva mai încolo, văd pupilele fosforescente ale lui Hiram-Rege. Lângă el se află o măsuță de Kairouan, albastră și aurie. Pe măsuță văd gongul pe care îl folosește Antinea când cheamă. Văd ciocanul cu care ea a lovit mai adineaori, un ciocan cu mâner de abanos foarte lung, cu cap greu, de argint... ciocanul cu care micul locotenent Kaine a ucis.

Nu mai văd nimic...

CAPITOLUL XVII FECIOARELE DE LA STÂNCI

M-am trezit în camera mea. Soarele, ajuns la zenit, o umplea cu o lumină și o zăpușeală de nesuportat.

Primul lucru pe care l-am văzut când am deschis ochii, a fost storul smuls și aruncat în mijlocul încăperii. Atunci, întâmpările din timpul nopții începură să-mi revină vag în minte.

Capul, îngreunat, mă durea. Nu izbuteam să judec limpede. Memoria îmi era parcă astupată. „Am ieșit cu ghepardul, asta e sigur. Urma roșie de pe degetul meu arătător e dovada forței cu care el trăgea de lesă. Genunchii îmi sunt încă murdăriți de praf. Îmi amintesc că m-am târât un timp de-a lungul peretelui, în sala în care tuaregii albi jucau zaruri, în momentul când Hiram-Rege s-a năpustit. Și după aceea? A! Da! Morhange, și Antinea... Și după aceea?...”

După aceea, nu mai știam. Și totuși, trebuie să mai fi fost ceva, ceva de care nu-mi mai aminteam.

Îmi era tare rău. Aș fi vrut să-mi amintesc, și totuși mi se părea că mă temeam s-o fac; niciodată n-am simțit ceva mai groaznic decât contradicția aceasta.

„De aici până la apartamentul Antineei, drumul e lung.

Probabil că dormeam adânc atunci când m-au adus, căci, oricum, am fost adus, dacă nu mi-am dat seama de nimic!”

Mi-am oprit întrebările. Prea mă durea capul.

— Să iau puțin aer, am șoptit. Te coci aici. Am să înnnebunesc.

Aveam nevoie să văd oameni, indiferent pe cine. Fără să-mi dau seama, m-am îndreptat spre bibliotecă.

L-am găsit pe domnul Le Mesge într-o criză de bucurie delirantă. Profesorul tocmai spinteca un balot enorm, cusut cu grijă într-o pânză cafenie.

— Vii la timp, dragă domnule, exclamă el când mă văzu intrând. Au sosit revistele.

Profesorul se agita cu o grabă febrilă. Din interiorul balotului curgea acum un val de broșuri albastre, verzi, galbene, roșcate.

— Ehe, totul merge bine, continuă el jucând de bucurie. N-au întârziat prea mult, căci iată numerele de la 15 octombrie. Merită să-l felicităm pe bravul Ameur.

Veselia lui era molipsitoare.

— Ameur e vrednicul neguțător turc din Tripoli care primește să ia abonamente la toate revistele interesante din cele două continente, și le trimite prin Rhadamès la o destinație de care nu prea îi pasă. Dar iată revistele franțuzești.

Domnul Le Mesge parcurse nerăbdător sumarele.

— Politică internă: articolele domnilor Francis Charmes, Anatole Leroy-Beaulieu și d'Haussonville despre călătoria țarului la Paris. Ia te uită, un studiu despre salariile din evul mediu, de domnul d'Avenel. Acum versuri, de tinerii poeți Fernand Gregh, Edmond Haraucourt. Ah! o dare de seamă despre cartea lui Henry de Castries asupra Islamului. Asta poate fi mai interesant... Dar te rog, dragă domnule, ia ce dorești.

Bucuria îi face pe oameni amabili și, într-adevăr, domnul Le Mesge delira.

O ușoară adiere de vânt venea acum dinspre fereastră. M-am apropiat de balustradă și, rezemându-mă de ea, am început să răsfoiesc un număr din *Revue des Deux Mondes*.

Nu citeam, răsfoiam privind când paginile pe care mișunau literele mici și negre, când pâlnia stâncoasă care sfârâia, roz-pală, sub soarele în amurg.

Deodată, atenția începu să mi se fixeze. O corespondență ciudată se stabilea între text și peisaj:

„Deasupra capetelor noastre, cerul abia mai păstra din norii săi câteva urme ușoare, asemeni pumnului de cenușă pe care îl lasă butucii arși. Soarele aprindea în cerc culmile stâncilor, reliefând pe cer liniile lor solemne. De sus, o mare tristețe și o imensă pace cădeau în incinta singuratică, așa cum ar cădea o băutură magică într-o cupă adâncă...”¹

¹ Gabriele d'Annunzio, *Fecioarele de la stânci*. Cf. *La Revue des Deux Mondes* din 15 octombrie 1896, pag. 867 și urm. (Nota autorului).

Am întors dteva pagini, febril. S-ar fi zis că gândurile începeau să mi se limpezească.

În spatele meu, domnul Le Mesge, adâncit în citirea unei publicații, își manifesta prin bombăneli indignarea pricinuită de lectură.

Am citit mai departe:

„De pretutindenî, în lumina crudă se desfășura la picioarele noastre un spectacol superb. Lanțul de stânci, vizibil pe de-a-ntregul în sterilitatea sa dezolantă, până la capătul piscurilor; se întindea ca o imensă îngrămadire de lucruri gigantice și informe, rămase ca să-i uimească pe oameni ca mărturie a vreunei titanomachii primordiale. Turnuri prăbușite...”

— E o rușine, o adevărată rușine, repeta profesorul.

„...turnuri prăbușite, citadele răsturnate, cupole sfărâmate, colonade sparte, coloși mutilați, ciocuri de corăbii, crupe de monștri, osaturi de titani, grămada aceasta formidabilă prin relieful și scobiturile ei, simula tot ce există ca enorm tragic. Atât de limpezi erau zărilor.”

— Adevărată rușine, spunea domnul Le Mesge, scos din sărite, bătând cu pumnul în masă.

„Atât de limpezi erau zărilor încât deslușeam fiecare contur, ca și cum aș fi avut sub ochi, mărită la infinit, stânca pe care Violanta mi-o arătase pe fereastră, cu un gest creator...”

Am închis revista înfiorat. La picioarele mele, dominând grădina aurie, aveam, roșie acum, uriașă, abruptă, stânca albă pe care Antinea mi-o arătase în ziua primei noastre întâlniri.

— Stânca aceasta e tot orizontul meu, îmi spusese ea.

Acum, delirul domnului Le Mesge nu mai cunoștea margini.

— E mai mult decât o rușine, e o ticăloșie.

Aș fi vrut să-l sugrum ca să-l silesc să tacă. El mă apucase de braț și mă luă ca martor.

— Vei citi aici, domnule, și, fără a fi prea competent, vei vedea că articolul acesta despre Africa romană e un miracol de inconștiență, un monument de ignoranță. Și e semnat!... Știi de cine e semnat?

— Lasă-mă, i-am spus eu brutal.

— Ei bine, e semnat de Gaston Boissier, mare-ofițer al Legiunii de Onoare, conferențiar la Școala normală superioară, secretar perpetuu al Academiei Franceze, membru al Academiei de inscripții și literatură, unul din cei care mi-au refuzat odinioară subiectul tezei, unul din cei... Sărmană Universitate, biată Franță.

Nu-l mai ascultam. Începusem iar să citesc. Fruntea îmi era scăldată în sudoare. Dar mi se părea că în capul meu, limpede ca o cameră căreia i se deschid una câte una feresrele, amintirile reveneau, asemeni porumbeilor care se reîntorc, fâlfâind din aripi, la hulubăria lor.

„...Acum un tremur de nestăpânit o scutura toată; și ochii i se căscau ca și cum o viziune fioroasă i-ar fi umplut de groază.

„Antonello”... bâigui ea.

Și, timp de câteva secunde, nu mai putu să rostească nici un alt cuvânt.

O priveam, cu spaimă de nespus, și simțeam în sufletul meu strângerea buzelor ei scumpe. Iar viziunea din ochii ei trecea în ai mei, și revedeam fața îngrozitor de palidă și de slabă a lui Antonello, și undele de spaimă care, luându-i deodată în stăpânire trupul lung și slab, i-l scuturau ca pe o trestie fragilă.”

Fără să citesc mai departe, am aruncat revista pe masă.

— E chiar așa, spusei eu.

Ca să tai paginile, folosisem cuțitul cu care domnul Le Mesge tăiasse sforile balotului, un pumnal scurt cu mâner de abanos, unul din pumnalele acelea pe care tuaregii le poartă lipite pe bicepsul stâng, într-o teacă-brățară.

L-am vârât în buzunarul larg al dolmanului meu de flanel și am pornit spre ușă.

Tocmai mă pregăteam s-o deschid, când mă auzii chemat de domnul Le Mesge.

— Domnule de Saint-Avit! Domnule de Saint-Avit!

M-am întors.

— O mică informație, te rog.

— Despre ce-i vorba?

— O nimica toată. Știți că eu am sarcina să fac etichetele din sala de marmură roșie...

M-am apropiat de masă.

— Ei bine, la început am uitat să-l întreb pe domnul Morhange data și locul nașterii. Apoi n-am mai avut prilejul. Nu l-am mai revăzut. Așa că, acum, sunt nevoit să recurg la dumneata. Ai putea să mă informezi?

— Pot, am spus eu, foarte calm.

El luă dintr-o cutie în care se aflau mai multe, o etichetă lată, din carton alb. Apoi își muie tocul în cerneală.

— Să zicem, deci: Numărul 54... *Căpitan?*

— *Căpitan Jean-Marie-François Morhange.*

Și, pe când îi dictam cu o mână pusă pe marginea mesei, am observat, pe mâneca mea albă, o pată, o mică pată roșie.

— *Morhange*, repetă domnul Le Mesge terminând de caligrafiat numele camaradului meu. *Născut la...*

— *Villefranche*.

— *Villefranche Rhône*. Ce dată?

— *14 octombrie 1859*.

— *14 octombrie 1859*. Bun. *Decedat la Hoggar în ziua de 5 ianuarie 1897*. S-a făcut. Toate mulțumirile mele, domnule, pentru bunăvoința dumitale.

— Vă stau la dispoziție, domnule.

Acestea zise, l-am părăsit în liniște pe domnul Le Mesge.

De aici înainte hotărârea mea era definitiv luată și, repet, eram foarte calm. Totuși, despărțindu-mă de domnul Le Mesge simțeam nevoia să pun câteva clipe între hotărârea aceasta și executarea ei.

Mai întâi, am rătăcit pe coridoare. Apoi, pomenindu-mă aproape de camera mea, m-am îndreptat spre ea. Am intrat. Înăuntru era tot insuportabil de cald. M-am așezat pe divan și-am început să cuget.

Pumnalul din buzunar mă jena. L-am scos și l-am pus jos.

Era un pumnal solid, cu lamă rombică.

Între mâner și lamă avea un inel de piele roșie.

Vederea lui mi-a readus în minte ciocanul de argint. Mi-am amintit cu câtă ușurință îl țineam în mână când am lovit...

Toate amănuntele scenei îmi reveniră cu o limpezime de neasemuit. Dar nu m-am înfiorat deloc. Părea că hotărârea pe care o luasem, de-a o ucide peste o clipă pe instigatoarea crimei, îmi îngăduia să evoc fără tulburare cumplitele amănunte.

Când mă gândeam la fapta mea, mă miram, dar nu mă condamnam.

„Ei cum! îmi spuneam eu, pe *Morhange*, care a fost și el copil, care, și el, ca și toți ceilalți copii, i-a pricinuit atâtea griji maică-si în timpul bolilor copilăriei, eu l-am ucis. Eu sunt cel ce i-a curmat viața nimicind monumentul acesta de dragoste, de lacrimi și de piedici învinse, care formează o viață omenească. Într-adevăr, ce aventură neobișnuită!”

Atâta tot. Nici teamă, nici remușcări, nici groaza aceea shakespeariană care urmează după crimă și care face ca astăzi, când sunt sceptic, și blazat, și mai deziluzionat decât poate fi cineva, să încep deodată să tremur dacă mă aflu singur, noaptea, într-o cameră întunecată.

„Hai, gândeam eu, a sosit ceasul. Trebuie să termin.”

Am luat pumnalul de jos și, înainte de a-l vârî în buzunar, am făcut gestul lovirii. Totul mergea bine. Țineam strâns mânerul în pumn.

Până acum nu făcusem drumul spre apartamentele Antineei decât călăuzit prima oară de targuiul alb, a doua oară de ghepard. L-am găsit, totuși, destul de ușor. Puțin înainte de-a ajunge la ușa cu fereastră luminoasă, în formă de roză, am întâlnit un targui.

— Lasă-mă să trec, i-am poruncit eu. Stăpâna ta m-a chemat.

Omul se supuse, dându-se la o parte din calea mea.

Curând, o melodie înăbușită îmi ajunse la urechi. Am recunoscut sunetul unei *rebaza*, vioara cu o singură coardă a femeilor tuarege.” Cânta Aguida, ghemuită ca de obicei la picioarele slăpânei. Celelalte trei femei o înconjurau și ele. Tanit-Zerga nu se afla acolo.

Ah! fiindcă aceasta e ultima dată când am văzut-o, lasă-mă, lasă-mă să-ți vorbesc despre Antinea, să-ți spun cum mi-a apărut în clipa acea supremă.

Simțise oare amenințarea care îi plutea deasupra capului și ținuse să o înfrunte recurgând la cele mai invincibile dintre artificiile ei? Aveam în amintire corpul subțire și gol pe care îl strânsesem la piept noaptea trecută, fără inele, fără giuvaeruri. Și iată că aproape m-am tras înapoi când am văzut în fața mea, împodobită ca un idol, nu o femeie, ci o regină.

Formidabilul lux al faraonilor îi strivea trupul firav. Antinea purta pe cap *pschentul* zeilor și al regilor, enorm și de aur, pe care smaragdele, pietrele naționale ale tuaregilor, îi scriau și rescriau numele în litere tifinar. Era înveșmântată în *schenti*, ca într-un înveliș hieratic. Un *schenti* de mătase roșie, cu lotuși brodați în fir de aur. La picioare avea un sceptru de abanos, terminat cu un trident. Brațele goale îi erau încercuite de două *uraeusuri* ale căror capete i se urcau până aproape de subsuori, ca pentru a se ghemui acolo. Din partea de peste urechi a *pschentului* curgea un colier de smaragde, al cărui prim șirag îi trecea pe sub bărbia încăpățânată, ca un jugular, pe când celelalte șiraguri îi coborau în cerc peste pieptul gol.

Când am intrat, Antinea zâmbi.

— Te așteptam, spuse ea simplu.

Am înaintat, și când m-am aflat la patru pași de tron m-am oprit, drept, în fața ei.

Ea mă privea ironică.

— Ce-i asta? îmi spuse apoi, cât se poate de calmă. I-am urmărit direcția gestului. Am văzut mânerul pumnalului care îmi ieșea din buzunar.

L-am scos de tot și l-am ținut strâns în pumn, gata să lovesc.

— Pe prima dintre voi care se va clinti, o voi trimite la șase leghe de aici și va fi lăsată acolo, goală, în mijocul deșertului roșu, le spuse rece Antinea femeilor printre care gestul meu stârnise un murmur de spaimă.

Apoi adresându-mi-se mie, continuă:

— Pumnalul acesta e, într-adevăr, foarte urât, și tu mi se pare că-l ții tare prost. Vrei s-o trimit pe Sydya în camera mea, să-ți aducă ciocanul de argint? Îl mânuiești mai bine decât pumnalul.

— Antinea, am spus cu glas înăbușit, am să vă ucid.

— Spune-mi *tu*, spune-mi *tu*. Ieri seară, mă tutuia. Nu mai ai curaj, în fața lor? făcu ea arătând cu un gest femeile holbate de spaimă.

Și continuă:

— Să mă ucizi? Nu ești deloc consecvent cu tine însuși. Să mă ucizi tocmai când poți culege răsplata pentru uciderea celui alt...

— A... a suferit? întrebai eu, tresărind, deodată.

— Te-ai servit de ciocan de parcă toată viața n-ai făcut decât asta.

— Ca micul Kaine, murmurai eu.

Ea zimbi, mirată.

— A! cunoșteai povestea... Da, ca micul Kaine... Dar Kaine era cel puțin logic. Pe când tu... nu înțeleg.

— Nici eu nu înțeleg prea bine.

Ea mă privi cu o curiozitate amuzată.

— Antinea, am spus eu.

— Ce e?

— Ce mi-ai cerut să fac, am făcut. La rândul meu, pot și eu să te rog ceva, să-ți pun o întrebare?

— Vorbește!

— Era întuneric, nu-i așa, în camera în care se afla *e/*?

— Foarte întuneric. Am fost nevoită să te conduc până la divanul pe care dormea.

— *E/* dormea? Ești sigură de asta?

— Dacă îți spun...

— *E/*... n-a murit pe loc, nu-i așa?

— Nu. Știu exact când a murit *e/*, la două minute după ce l-ai lovit și ai fugit scoțând un țipăt.

— Atunci, fără îndoială, *e/* n-a putut să știe...

— Ce?

— Că eu... țineam ciocanul

— *E/* ar fi putut, într-adevăr, să nu știe, spuse Antinea; și totuși, a știut.

— Cum?

— A știut, fiindcă i-am spus eu, răspunse ea, ațintindu-și cu un curaj minunat ochii în ochii mei.

— Și a crezut? murmurai eu.

— Cu ajutorul explicației mele, *e/* te-a recunoscut după țipătul pe care l-ai scos. Dacă *e/* n-ar fi putut să afle că ai fost tu, totul n-ar mai fi avut nici un interes pentru mine, încheie ea cu un mic râs disprețuitor.

Am spus că doar patru pași mă despărțeau de Antinea. Dintr-un salt i-am străbătut; dar, înainte de-a o putea lovi, mă și aflam doborât la pământ.

Hiram-Rege îmi sărise în piept.

În același timp am auzit glasul poruncitor și calm al Antineei.

— Chemați oamenii, spuse ea.

O clipă mai târziu eram eliberat din strânsoarea ghepardului. Cei șase tuaregi albi mă înconjurau și încercau să mă lege.

Sunt destul de puternic și foarte nervos. O secundă am izbutit să mă ridic în picioare. Unul din dușmanii mei zăcea la zece pași, aruncat acolo de-o lovitură de pumn pe care i-o plasasem în bărbie după toate regulile artei. Un altul horcăia sub genunchiul meu. Atunci am zărit-o, pentru ultima oară, pe Antinea. Stătea în picioare, sprijinită cu amândouă mâinile pe sceptrul de abanos, și urmărea lupta cu un zâmbet de interes ironic.

În aceeași clipă am scos un țipăt cumplit și am dat drumul victimei mele. Un trosnet al brațului meu stâng: unul dintre tuaregi, apucându-mi pe la spate brațul și răsucindu-l, mi-l scosese din umăr.

Când am leșinat de-a binelea, mă și aflam pe coridoarele de-a lungul cărora două fantome albe mă duceau, legat în așa fel încât nu mai puteam să fac nici o mișcare.

CAPITOLUL XVIII LICURICII

Prin fereastra larg deschisă, lumina palidă a lunii pătrundea în valuri în odaia mea.

Lângă divanul pe care eram întins stătea dreaptă o siluetă subțire și albă.

— Tu ești, Tanit-Zerga? murmurai eu.

Ea își puse un deget pe buze.

— Ssst! Eu sunt.

Am vrut să mă ridic în așternut, dar o durere cumplită îmi strânse umărul. Întâmplările de după-amiază reveniră în bietul meu cap care mă durea și el.

— Ah, micuțo, micuțo, dacă ai ști!

— Știu, făcu ea.

Eram mai neputincios decât un copil. Noaptea, după imensa iritare din timpul zilei, urmasse o depresiune nervoasă totală. Un val de lacrimi mi se urcă în gât, mă sufoca.

— Dacă ai ști, dacă ai ști!... Du-mă de-aici, micuțo, du-mă de-aici.

— Vorbește mai încet, șopti ea. În dosul ușii tale stă de pază un targui alb.

— Du-mă de-aici, salvează-mă, repetai eu.

— Pentru asta am venit, spuse ea simplu.

O priveam. Acum nu mai avea frumoasa ei tunică de mătase roșie: un simplu *heik* alb o înfășura; ea își ridicase o pulpană peste cap.

— Și eu vreau să plec, spuse cu glas stins Tanit-Zerga; de multă vreme vreau să plec, vreau să revăd Gâo, satul de pe malul fluviului, arborii de gumă abaștri, apa verde.

Apoi repetă:

— De când mă aflu aici vreau să plec; dar sunt prea mică pentru a străbate singură marea Sahară. Până la sosirea ta, n-am îndrăznit niciodată să vorbesc despre asta cu cei veniți aici. Toți nu se gândesc decât la ea... Dar tu, tu ai vrut s-o ucizi.

Am scos un geamăt înăbușit.

— Suferi, spuse ea, ți-au rupt brațul.

— Mi l-au scrântit, în orice caz.

— Arată.

Cu nespusă gingășie, ea își trecu mânuțele plate peste umărul meu.

— În dosul uşii mele stă de pază un targui alb, Tanit-Zerga. Pe unde ai venit?

— Pe acolo, spuse ea.

Cu un gest, Tanit-Zerga îmi arată fereastra. O dungă neagră şi verticală bara mijlocul spaţiului de cer pătrat.

Tanit-Zerga se îndreptă spre fereastră. Am văzut-o în picioare, pe pervaz; în mână îi lucea un cuţit; ea tăie frânghia, sus la marginea ferestrei. Funia căzu cu zgomot sec pe podea.

Tanit-Zerga se întoarse lângă mine.

— Să plecăm, să plecăm, spusei eu, dar pe unde?

— Pe acolo, repetă ea.

Şi-mi arată, din nou, fereastra.

M-am aplecat în afară. Ochii mei bântuiţi de febră scrutară abisul întunecos, căutând stâncile invizibile, stâncile de care se zdrobise micul Kaine.

— Pe acolo! făcui eu, înfiorându-mă. Sunt două sute de picioare de aici până la sol.

— Funia are două sute cincizeci, răspunse ea. E o funie bună, foarte solidă; am furat-o adineaori din oază; era folosită la doborât copacii. E nou-nouţă.

— Să cobor pe-acolo, Tanit-Zerga. Şi umărul meu!

— Am să te cobor eu, spuse ea hotărâtă. Atinge-mi braţul şi vei vedea cât e de vânjos. Sigur, n-am să te ţin în braţe. Dar priveşte: de fiecare parte a ferestrei e câte o coloană de marmură. Trecând funia în jurul uneia din ele, şi încolăcind-o o dată, te voi lăsa să aluneci fără să-ţi simt deloc greutatea.

Apoi adăugă:

— Ia uită-te: la fiecare zece picioare am făcut câte un nod zdravăn; din când în când, nodurile îmi vor îngădui să întrerup coborârea, dacă voi avea nevoie să-mi recapăt puterile.

— Şi tu? făcui eu.

— Când te vei afla jos, am să leg funia de coloană şi am să vin la tine. Voi avea nodurile, ca să mă odihnesc, dacă funia îmi va roade prea tare palmele. Dar nu te teme, sunt foarte sprintenă. La Gâo, când eram mică de tot, mă căţăram pe arborii de gumă aproape până la înălţimea asta, ca să dibui puii de tucani. E mai uşor să cobori.

— Dar când vom fi jos, cum vom ieşi? Cunoşti incintele?

— Nimeni nu le cunoaşte, spuse ea, în afară de Cegheir-ben-Cheikh, şi, poate, de Antinea.

— Atunci?

— Atunci... mai sunt și cămilele lui Cegheir-ben-Cheikh, cele pe care le folosește în călătoriile lui. Am dezlegat una dintre ele, cea mai voinică, și am dus-o jos, cu multă iarbă, ca să nu facă zgomot și să fie sătulă când vom porni.

— Dar... mai spusei eu.

Ea bătu din picior.

— Dar ce?... Rămâi, dacă vrei, dacă ți-e teamă; eu am să plec. Vreau să revăd Gâo, arborii de gumă albaștri, apa verde.

Am simțit că roșesc.

— Voi pleca, Tanit-Zerga. Mai bine mor de sete în mijlocul nisipurilor decât să rămân aici. Hai...

— Ssst! tăcu ea. Nu încă...

Și-mi arată prăpastia abruptă, puternic luminată de lună.

— Nu încă. Trebuie să mai așteptăm. Ne-ar vedea. Peste un ceas, luna se va afla în dosul muntelui și atunci va fi momentul.

Tanit-Zerga se așează și rămase tăcută, cu *haik*-ul complet tras peste fețișoara ei întunecată. Se ruga? Poate.

Apoi, deodată, n-am mai văzut-o. Prin fereastră pătrunsese întunericul. Luna trecuse de partea cealaltă a muntelui.

Tanit-Zerga îmi puse mâna pe braț. Mă ducea spre prăpastie. Eu mă căzneau să nu tremur.

Sub noi nu mai era decât beznă. Cu o voce foarte înceată, dar hotărâtă, Tanit-Zerga îmi spuse:

— Gata. Am potrivit funia după coloană. Iată nodul alunecător. Trece-ți-l pe sub brațe. Ah! la perna asta. Ține-o strâns lângă umărul rănit... O pernă de piele... e bine umplută. Stai cu fața spre zid. Te va apăra de lovituri și de rosături.

Acum, eram foarte stăpân pe mine, foarte calm; m-am așezat pe marginea ferestrei, cu picioarele în vid. O pală de vânt, venită dinspre înășimi, mi-a făcut bine.

Am simțit în buzunarul hainei mânăța lui Tanit-Zerga.

— E o cutie. Trebuie să știu când ajungi jos, ca să cobor și eu. Să deschizi cutia. Înăuntru sunt licurici. Am să-i văd și am să vin.

Mâna ei îmi strânse îndelung mâna.

— Acum du-te, șopti ea.

Am pornit.

Despre coborârea aceasta de la două sute de picioare, nu-mi amintesc decât un lucru: mă necăjeam grozav de câte ori funia se oprea iar eu mă pomeneam, cu picioarele bălăbănindu-se în aer, pe marginea peretelui absolut neted. „Ce mai așteaptă prostuța asta? îmi spuneam eu. E peste un sfert de oră de când

mă aflu atârnat așa... Ah! în sfârșit! Bun, iată-mă din nou oprit". O dată sau de două ori. mi s-a părut că ating pământul. Dar nu era decât o ieșitură a stânrii. Trebuia să dau, repede o ușoară lovitură cu piciorul... Și deodată, m-am pomenit pe pământ, am întins mâinile. Tufe... Un spin m-a înțepat în deget. Ajunsesem.

Imediat am redevenit extrem de nervos.

Am dat încolo perna, m-am desfăcut din nodul alunecător. Cu mâna sănătoasă am întins funia, depărtând-o la cinci sau șase pași de peretele stâncos, și am pus talpa pe ea.

În același timp, am luat din buzunar cutiuța de carton și am deschis-o.

Rând pe rând, trei nimburi călătoare se înălțară în noaptea ca de păcură; am văzut licuricii urcând, urcând pe zidul stâncos. Aureola lor roz-pală aluneca molatecă. Unul câte unul, nimburile se întoarseră în aer, pieriră...

— Ești obosit, sidi locotenent. Lasă că țin eu funia.

Cegheir-ben-Cheikh se ivise pe neașteptate lângă mine.

I-am privit înalta siluetă neagră. M-am înfiorat îndelung, dar n-am dat drumul funiei, pe care și începusem să simt smucituri depărtate.

— Las-o, repetă el autoritar.

Și mi-o luă din mâini.

În minutul acela, nu știu ce s-a întâmplat cu mine. Eram în picioare, lângă năluca aceea întunecată. Și, te întreb, ce-i puteam face, cu umărul meu scrântit, unui bărbat căruia îi cunoșteam puterea și vioiciunea? Și-apoi, la ce bun? Îl vedeam proptindu-se, întinzând cu amândouă mâinile, cu amândouă picioarele, cu tot corpul, funia, mult mai bine decât așa fi putut-o face eu însumi.

Un foșnet deasupra capetelor noastre. O mică siluetă întunecată.

— Aici, spuse Cegheir-ben-Cheikh, prinzând în brațele lui puternice mica umbră și punând-o pe pământ, în timp ce funia liberă se izbea de stâncă.

Recunoscându-l pe targui, Tanit-Zerga gemu.

El îl acoperi brutal gura cu palma.

— Taci, hoată de cămile, musculiță afurisită.

O luă în brațe. Și se întoarse spre mine.

— Acum, hai! făcu el cu glas poruncitor.

M-am supus. Puțin, cât a durat drumul, am auzit maxilarele lui Tanit-Zerga clănțănind de groază.

Am ajuns la o mică peșteră.

— Intrați, spuse targuiul.

Acolo, el aprinse o făclie. Lumina roșiatică mi-a îngăduit să zăresc o minunată cămilă-mehari, rumegând liniștită.

— Micuța nu-i proastă, spuse Cegheir-ben-Cheikh, arătând animalul. S-a priceput s-o aleagă pe cea mai frumoasă, pe cea mai voinică. Dar e nechibzuită.

Își aproprie făclia de cămilă.

— E nechibzuită, continuă el. N-a știut decât să pună șaua. Nici apă, nici merinde. Peste trei zile, la ora asta ați fi fost toți trei morți pe drum... Și încă pe ce drum!

Tanit-Zerga nu mai clănțănea din dinți. Acum îl privea pe targui cu un amestec de spaimă și de speranță.

— Sidi locotenent, spuse Cegheir-ben-Cheikh, vino aici, lângă cămilă, să-ți explic.

Când m-am aflat lângă el, îmi spuse:

— De fiecare parte e câte un burduf plin cu apă. Păstrați apa asta cât mai mult cu putință, căci o să străbateți un ținut necruțător. S-ar putea ca pe cinci sute de kilometri să nu întâlniți nici o fântână.

Acolo, continuă el, în coburii ăia, sunt niște cutii de conserve. Nu multe, căci apa e mai prețioasă; mai e acolo și o carabină, carabina ta, sidi locotenent. Caută să n-o folosești decât împotriva antilopelor. Acum, mai e asta...

Cegheir-ben-Cheikh desfășură un sul de hârtie; i-am văzut fața voalată, aplecându-se. Ochii îi surâdeau; el mă privi.

— Încotro aveai de gând să te îndrepti după ieșirea din incinte? mă întrebă.

— Spre Idelès, ca să ajung la drumul pe care m-ai întâlnit împreună cu căpitanul, spusei eu.

Cegheir-ben-Cheikh clătină din cap.

— Mi-am închipuit eu, murmură el. Și adăugă: Mâine, până ce n-ar apuca să apună soarele, tu și micuța ați fi prinși și măcelăriți, spuse el rece.

Apoi continuă:

— Spre nord e Hoggarul și întregul Hoggar e supus Antineei. Spre sud trebuie mers.

— Ne vom duce, deci, spre sud, spusei eu.

— Pe unde veți merge spre sud?

— Păi, prin Silet și Timissao.

Targuiul clătină iar din cap.

— Și pe partea aceea au să vă caute, spuse el, căci e drumul cel mai bun, drumul cu fântâni. Se știe că tu îl cunoști. Tuaregii te vor aștepta neapărat la fântâni.

— Atunci?

— Atunci, spuse Cegheir-ben-Cheikh, nu trebuie să atingi drumul de la Timissao la Tombuctu decât la șapte sute de kilometri de aici, spre Iferouane, sau, și mai bine, spre uedul Telemsi. Acolo se sfârșesc drumurile obișnuite ale tuaregilor din Hoggar și încep cele ale tuaregilor auelimideni.

Glăsciorul voluntar al ui Tanit-Zerga se făcu auzit:

— Auelimidenii i-au măcelărit pe ai mei și m-au făcut roabă; nu vreau să trec pe la auelimideni.

— Taci din gură, musculiță afurisită, spuse aspru Cegheir-ben-Cheikh.

Și continuă adresându-mi-se mie:

— Ce ți-am spus, e bun spus. Micuța nu se înșeală. Auelimidenii sunt cruzi. Dar se tem de francezi. Mulți dintre ei au legături cu posturile de la nord de Niger. Pe de altă parte, ei se află în război cu cei din Hoggar; care nu se vor duce să vă urmărească la ei. Ce-am spus, e bun spus: trebuie să atingeți drumul Tombuctului acolo unde intră în pământurile obișnuite ale auelimidenilor. Țara lor e păduroasă și bogată în izvoare. Dacă ajungeți la uedul Telemsi, vă veți încheia călătoria sub o boltă de mimoze înflorite. De altfel, de aici la uedul Telemsi drumul e și mai scurt decât prin Timissao. Și e drept de tot.

— E drept de tot, adevărat, spusei eu, dar știi că pentru a-l urma trebuie să traversezi *Tanezrouftul*.

Cegheir-ben-Cheikh făcu un gest de nerăbdare.

— Cegheir-ben-Cheikh știe asta, spuse el. Știe ce e *Tanezrouftul*. Știe că, el, care a călătorit în toată Sahara, s-ar înfiora trecând prin *Tanezrouft* și prin *Tassiliul de Sud*. Știe că toate cămilele care se rătăcesc pe acolo sau pier sau se sălbătesc, căci nimeni nu vrea să-și pună în primejdie viața ca să le caute... Tocmai teama care împresoară ținutul acesta vă poate salva. Și apoi, trebuie ales: sau riscul de a pieri de sete pe potecile *Tanezrouftului*, sau cel de a fi cu siguranță măcelăriți pe oricare alt drum. Și adăugă:

— Puteți, de asemenea, să rămâneți aici.

— Alegerea mea e făcută, Cegheir-ben-Cheikh, spusei eu.

— Bine, făcu el, desfășurând din nou sulul de hârtie. Linia pe care o vezi începe la gura celei de a doua incinte de pământ, unde am să vă conduc, și se termină la Iferouane. Am însemnat

puțurile, dar nu prea te încrede în ele, căci multe sunt secate. Ai grijă să nu te îndepărtezi de linia aceasta. Dacă te depărtezi de ea, sunteți pierduți. Acum, urcă-te cu micuța pe cămilă. Doi fac mai puțin zgomot decât patru.

Am mers multă vreme în tăcere. Cegheir-ben-Cheikh mergea înaintea iar cămila sa îl urma supusă. Am străbătut rând pe rând un defileu întunecos, o strungă strânsă între munți, încă un defileu... Fiecare intrare era ascunsă sub o încălceală teribilă de stânci și de mărăcinișuri.

Deodată, o pală de vânt fierbinte ne trecu pe lângă tâmpile. O lumină mohorâtă și roșiatică pătrunse în defileul care se termina. Începea pustiul...

Cegheir-ben-Cheikh se opri.

— Coborâți, spuse el.

Un izvor cânta în stâncă. Targuiul se apropie de el și umplu cu apă un fel de pahar făcut din piele.

— Beți, spuse el, întinzându-ni-l pe rând.

L-am ascultat.

— Mai beți, porunci el. Cât beți, atâta economisiți din burdufuri. Acum încercați să nu vă mai fie sete până la apusul soarelui.

Apoi controlă chinga cămilei.

— Totul e bine, șopti el. Hai, peste două ceasuri se ivesc zorile: până atunci trebuie să fiți departe.

În clipa aceea supremă m-a cuprins un fel de emoție; m-am îndreptat spre targui, i-am luat mâna.

— Cegheir-ben-Cheikh, i-am spus eu încet, de ce faci asta?

El dădu un pas înapoi. I-am văzut ochii întunecați lucind.

— De ce?

— Da. De ce?

— Profetul, spuse el grav, îi îngăduie celui drept, o dată în viață să pună mila înaintea datoriei. Cegheir-ben-Cheikh folosește îngăduința aceasta pentru cel care i-a salvat viața.

— Și nu te temi că, dacă mă întorc printre francezi, voi vorbi, că voi dezvălui taina Antineei?

El clătină din cap:

— Nu mă tem. Și glasul îi era ironic. Tu n-ai interes, sidi locotenent, să afle cei de acasă cum a murit sidi căpitan.

Răspunsul acesta atât de logic m-a înfiorat.

— Poate fac o greșală că n-o ucid pe fetiță, adăugă targuiul. Dar ea te iubește. Ea n-o să spună nimic. Hai, curând se vor ivi zorile.

Am încercat să-i strâng mâna ciudatului meu salvator, dar el se dădu înapoi.

— Nu-mi mulțumi. Ceea ce fac e pentru mine, pentru a dobândi mila Domnului. Și află că a doua oară n-am s-o mai fac, nici pentru altul, nici pentru tine.

Și, cum schițam un gest ca să-l liniștesc în privința aceasta, el îmi spuse cu un glas al cărui ton batjocoritor îmi mai sună și azi în urechi:

— Nu spune că nu-i așa, nu spune că nu-i așa; ce fac e folositor pentru mine, nu pentru tine.

L-am privit fără să înțeleg.

— Nu pentru tine, sidi locotenent, nu pentru tine, rosti el cu o voce gravă, căci tu ai să te reîntorci și, în ziua aceea, să nu te mai bizui pe bunăvoința lui Cegheir-ben-Cheikh.

— Am să mă reîntorc? șoptii eu înfiorat.

— Ai să te reîntorci, ai să te reîntorci, spuse targuiul.

Cegheir-ben-Cheikh se afla în picioare, statuie întunecată la marginea peretelui de stâncă cenușie.

— Ai să te reîntorci, continuă el convins. Acum fugi, dar te înșeli dacă îți închipui că vei revedea lumea ta cu ochii pe care îi aveai când ai părăsit-o. Un gând, același, te va urmări de acum înainte pretutindeni, și, într-o bună zi, peste un an, peste cinci, peste zece poate, vei trece din nou prin același defileu pe unde ai trecut mai adineaori.

— Taci, Cegheir-ben-Cheikh! se auzi glasul fremătător al lui Tanit-Zerga.

— Taci tu, musculiță afurisită, spuse Cegheir-ben-Cheikh.

Și adăugă rânjind:

— Vezi? Fetiței îi e frică, fiindcă știe că e adevărat ce spun, fiindcă cunoaște povestea, povestea locotenentului Ghiberti.

— Locotenentul Ghiberti? întrebai eu cu tâmplele muiate de sudoare.

— Locotenentul Ghiberti era un ofițer italian. L-am întâlnit între Rhât și Rhadamès, acum opt ani. Și s-a nimerit ca dragostea lui pentru Antinea să nu-l facă să-și uite de tot mai întâi dragostea pentru propria lui viață. A încercat să fugă, a izbutit, nu știu cum, căci pe el nu l-am ajutat; s-a reîntors în țara lui. Ei bine, ascultă: exact peste doi ani, plecând eu însumi în recunoaștere, am găsit, în fața încintei dinspre nord, a cărei intrare o căuta zadarnic, un nefericit în zdrențe, pe jumătate mort de oboseală și de foame. Era locotenentul Ghiberti care se întorcea. În sala de marmură roșie el ocupă locul numărul 39.

Targuiul răsă încetișor.

— Asta e povestea locotenentului Ghiberti, pe care ai vrut s-o afli... Dar, ajunge... Urcă-te pe cămilă.

M-am supus, fără un cuvânt. Tanit-Zerga, alături de mine, mă strângea cu brațele ei micuțe.

Cegheir-ben-Cheikh ținea mai departe dârlogii.

— Încă un cuvânt, spuse el, arătându-mi în colț, spre sud, o pată neagră pe linia violetă a cerului. Vezi *gourul* de colo? El vă arată direcția. Se află cam la treizeci de kilometri de aici. Trebuie să ajungeți la înălțimea lui când va răsări soarele. Atunci, uită-te pe hartă. Viitorul punct de reper e însemnat acolo. Dacă nu te depărtezi de direcția asta, peste opt zile veți fi la uedul Telemsi.

Gâtul mare al cămilei se întindea spre vântul întunecat care venea dinspre sud.

Cu un gest larg, targuiul dădu drumul dârlogilor.

— Acum, plecați.

— Mulțumesc, i-am spus eu întorcându-mă în șa, mulțumesc, Cegheir-ben-Cheikh, și adio.

I-am auzit glasul, acum depărtat, răspunzându-mi:

— La revedere, locotenente de Saint-Avit.

CAPITOLUL XIX TANEZROUFTUL

În prima oră a fugii noastre, marea cămilă-mehari a lui Cegheir-ben-Cheikh ne duse cu o viteză nebună. Am străbătut cel puțin cinci leghe. Cu ochii țintă, conduceam animalul spre movila izolată pe care mi-o arătase targuiul și a cărei siluetă creștea pe cerul din ce în ce mai pal.

Viteza făcea să ne șuiere pe la urechi o briză ușoară. Marile tufe de *retem* goneau la dreapta și la stânga noastră, ca niște schelete sumbre și descărnate.

Ca o șoaptă, am auzit glasul lui Tanit-Zerga.

— Oprește cămila.

La început n-am înțeles.

Și mâna ei îmi strângea cu putere brațul drept.

M-am supus. Cămila, deloc bucuroasă, își încetini goana.

— Ascultă, spuse micuța.

Mai întâi, n-am auzit nimic. Apoi am deslușit un zgomot foarte ușor, ca un foșnet sec, în urma noastră.

— Oprește cămila, porunci Tanit-Zerga. Nu-i nevoie s-o faci să îngenuncheze.

În aceeași clipă, o formă firavă și cenușie sări pe spinarea cămilei care porni iar în goană.

— Las-o, spuse Tanit-Zerga, Galé a sărit.

În același timp simții sub braț un ghem de peri zburliți. Mangusta, luându-ne urma, pornise după noi și ne ajunsese. Acum auzeam gâfâitul din ce în ce mai potolit al micului și curajosului animal.

— Sunt fericită, murmură Tanit-Zerga.

Cegheir-ben-Cheikh nu se înșelase. Am trecut de movila izolată când soarele răsărea. Am privit în urmă: Atakorul nu mai era decât un haos monstruos în mijlocul aburilor nocturni hărtuiți de zori. Printre piscurile fără nume era acum cu neputință să-l mai deslușești pe cel unde Antinea continuă să-și urzească uneltirile pasionate.

Știi ce e Tanezrouftul, „platoul platourilor”, țara părăsită, nelocuibilă, ținutul setei și al foamei. În clipa aceea intraserăm în partea deșertului pe care Duveyrier o numește Tassili de Sud, și care pe harta Ministerului Lucrărilor Publice figurează cu această atrăgătoare mențiune: „Platou stâncos, fără apă, fără vegetație, inospitalier pentru om și animale”.

Nimic, în afară poate de câteva porțiuni din Kalahari, nu-i atât de groaznic ca deșertul acesta de piatră. Ah! Cegheir-ben-Cheikh nu exagerase deloc afirmând că nimeni nu se va gândi să ne urmărească pe aici.

Câteva imense bucăți de umbră se încăpățâneau să nu se lumineze. Amintirile mi se ciocneau în minte cu incoerența cea mai desăvârșită. O frază îmi revenea, textual: „*Lui Dich i se părea că, de la începutul începuturilor, nu făcuse altceva, în bezna lui, decât să spintece aerul pe spinarea unei cămile-mehari.*” Am zâmbit. „De câteva ore, îmi spuneam, nu fac decât să adun situații literare. Mai adineori, la o sută de picioare de sol, eram Fabrice din Mănăstirea din Parma, de-a lungul turnului său italianesc. Acum, pe cămila mea, iată că sunt I ck din *Lumina ce se stinge*, spintecând deșertul în căutarea fraților de arme”. Din nou am râs, apoi m-am înfiorat, gândindu-mă la noaptea trecută, la Oreste din *Andromaca* acceptând să-l ucidă pe Pyrrhus... O situație destul de literară și asta...

Cegheir-ben-Cheikh socotise opt zile până la sosirea noastră în ținuturile păduroase ale auelimidenior, vestitoare ale stepelor

ierboase din Sudan. El cunoștea valoarea cămillei sale. Tanit-Zerga îi dăduse imediat un nume, *El-Meen*, Alba, pentru că mehariul acesta avea o culoare aproape imacuată. El-Melen rămase o dată două zile fără să mănânce, smulgând doar, ici colo, câte o creangă de salcâm-de-gumă, ai cărui hidoși spini albi, lungi de aproape zece centimetri, mă făceau să tremur pentru esofagul prietenei noastre. Puțurile reperate de Cegheir-ben-Cheikh se aflau chiar pe locurile indicate, dar n-am găsit în ele decât un noroi fierbinte și gălbui. Noroiul acesta însă, îi fu atât de suficient cămillei, încât, după cinci zile, datorită unei minuni de cumpătare, nu consumasem decât conținutul unuiia dintre cele două burdufuri de apă. În momentul acela ne puteam considera salvați.

Lângă una din bătoacele acestea mocirloase, am izbutit în ziua aceea să dobor cu un glonte de carabină o gazelă de dune, cu coarne mici și drepte. Tanit-Zerga a jupuit-o și ne-am cinstit cu câte o ciozvârtă bună, bine friptă. În zilele acelea, în popasurile noastre făcute când zăduful era de nesuportat, mica Galé scotocea întruna printre stâncile scorburoase și o dată descoperi un *urane*, un crocodil de nisipuri, lung de trei coți, căruia îi frânse imediat gâtul. Apoi mănca până nu mai putu să se miște. Ca să-i ușurăm digestia, am cheltuit cam un litru de apă. I-am dăruit-o din toată inima, căci eram fericiți. Tanit-Zerga nu-mi spunea asta, dar vedeam cât o bucura convingerea că nu mă mai gândeam la femeia cu *pschentul* de aur și de smaragde. Și, într-adevăr, în zilele acelea, nu m-am gândit deloc la Antinea. Nu mă gândeam decât la zăduful fierbinte care trebuia evitat: la burduful din piele de țap care trebuie vârat un ceas în scorbura vreunei stânci dacă vrei ca apa să rămână proaspătă; la marea fericire care te cuprinde când duci la buze paharul de piele plin ochi cu lichidul salvator... Pot să spun sus și tare, mai sus și tare decât oricine: marile patimi, cerebrale sau senzuale, îi privesc numai pe oamenii ghiftuiți, sătui de băut și odihniți. Era ora cinci seara. Zăduful îngrozitor începuse să scadă. Leșiserăm din adâncitura stâncoasă în care ne făcuserăm siesta. Așezați pe un bolovan uriaș, ne uitam cum se roșește cerul spre apus.

Am desfăcut sulul de hârtie pe care Cegheir-ben-Cheikh trasase etapele până la drumul Sudanului. Și am constatat din nou, cu bucurie, că itinerarul era exact și că îl urmasem fără abatere.

— Poimâine seara vom fi pe punctul de a începe etapa care ne va conduce, a doua zi în zori, la uedul Telemsi, am spus eu. Acolo nu va mai trebui să ne gândim la apă.

Ochii lui Tanit-Zerga scânteiară pe fața ei slăbită.

— Și Gâo? întrebă ea.

— Abia peste o săptămână vom fi la Niger. Cegheïr-ben-Cheïkh a spus că de la uedul Telemsi începe drumul pe sub mimoze.

— CunosC mimozele, spuse ea. Sunt niște balonașe mici și galbene, care se tocesc în palmă. Dar eu prefer florile de caper. Ai să vii cu mine la Gâo. Tata, Sonni-Azkia, a fost ucis, după cum ți-am spus, de auelimideni. Dar oamenii de la noi desigur au reclădit, de-atunci, satul. Ei sunt deprinși cu asta. Ai să vezi cum vei fi primit.

— Am să vin, Tanit-Zerga, am să vin, îți făgăduiesc. Dar trebuie și tu să-mi făgăduiești...

— Ce? A, ghicesc. Pesemne că mă socotești o prostuță dacă mă crezi capabilă să vorbesc despre anumite lucruri care ar putea să-l mâhnească pe prietenul meu.

Și, spunând acestea, ea mă privea. Oboseala nesfârșită și lipsurile îi stilizaseră parcă fața oacheșă pe care îi străluceau ochii, imenși... De atunci, am avut timp să adun hărțile și compasul trebuitor ca să fixez pentru totdeauna locul unde, prima oară, am înțeles frumusețea ochilor lui Tanit-Zerga.

O liniște adâncă plutea între noi. Ea fu aceea care îi puse capăt.

— Se înnoptează. Trebuie să mâncăm ca să putem pleca iar, cât mai repede cu putință.

Tanit-Zerga se ridică și se îndreptă spre stâncă.

Aproape imediat i-am auzit glasul chemându-mă, cu un ton de spaimă care mă îngheță.

— Vîno! O! Vîno să vezi.

Dintr-un salt am fost lângă ea.

— Cămila, murmură Tanit-Zerga, cămila!

Am privit și am simțit că mă străbate un fior de moarte.

Întinsă cât era de lungă pe partea cealaltă a stâncii, cu pânțelele gălbui zguduit de convulsii bruște, El-Mellen își dădea sufletul.

Cu câtă grabă i-am sărit în ajutor nu mai e nevoie să-ți spun. Din ce i se trăgea moartea, nu știam. Și n-am știut niciodată. Așa sunt toate cămilele-mehari. Ele sunt animalele cele mai robuste și totodată și cele mai gingașe. O asemenea cămilă ar fi în stare

să meargă șase luni prin pustietăție cele mai îngrozitoare, abia hrănită, neadăpată, și să se simtă cât se poate de bine. Apoi într-o bună zi, când nu duce lipsă de nimic, se lungește jos și te părăsește cu o simplitate uimitoare.

Când Tanit-Zerga și eu am văzut că nu mai era nimic de făcut, ne-am ridicat și am privit, fără să spunem un cuvânt, spasmele din ce în ce mai slabe ale bietului animal. Iar când El-Mellen își dădu ultima suflare, am simțit că și viața noastră își lua zborul.

Tanit-Zerga fu aceea care vorbi prima.

— La ce distanță suntem de drumul Sudanului? întrebă ea.

— Ne aflăm la două sute de kilometri de uedul Telemsi, răspunsei eu. Putem câștiga treizeci de kilometri mergând spre lferouane, dar pe drumul acesta puțurile nu sunt indicate.

— Atunci trebuie să mergem spre uedul Telemsi, spuse ea. Două sute de kilometri înseamnă șapte zile, nu-i așa?

— Cel puțin șapte zile, Tanit-Zerga.

— La ce distanță e primul puț?

— La șaizeci de kilometri.

Trăsăturile feței se contractară un pic. Dar ea își reveni repede.

— Trebuie să plecăm imediat.

— Să plecăm, Tanit-Zerga, să plecăm, pe jos!

Ea bătu din picior. O admiram văzând-o atât de puternică.

— Trebuie să plecăm, repetă ea. Vom mânca și vom bea, și-i vom da și lui Galé să mănânce și să bea, fiindcă nu putem căra toate cutiile de conserve, iar burduful e atât de greu încât nu vom putea merge nici zece kilometri cu el în spinare. Vom lua puțină apă într-o cutie de conserve pe care o vom goli printr-o găurică. Ea ne va servi pentru etapa din noaptea asta, care va fi o etapă de treizeci de kilometri, și vom ajunge la puțul însemnat pe hârtia lui Cegheir-ben-Cheikh.

— Ah! făcu eu măhnit, dacă umărul nu mi-ar fi așa cum e, aș fi putut căra burduful.

— Umărul e așa cum e, spuse Tanit-Zerga. Tu vei lua carabina și două cutii de conserve. Eu le voi duce pe celelalte, plus cea în care va fi apa. Acum, vino. Peste o oră trebuie să fim porniți la drum, dacă vrem să facem etapa de treizeci de kilometri. Știi doar că, după răsăritul soarelui, stâncile sunt atât de fierbinți, încât nu se mai poate umbla pe ele.

Te las să-ți închipui în ce tăcere mohorâtă se încheie ora aceea a cărei început ne găsisse atât de încrezători. Fără Tanit-

Zerga, cred că m-aș fi așezat pe stâncă și aș fi așteptat. Numai Galé era fericită.

— Nu trebuie lăsată să mănânce mult, spuse Tanit-Zerga. Nu ne-ar mai putea urma. Și-apoi, mâine, va trebui ca ea să lucreze. Dacă mai prinde vreun *urane*, i-l vom lua noi.

Tu ai mers prin deșert. Știi că primele ore ale nopții sunt cumplite. Când se ivește luna, enormă și galbenă, pare că un praf acru se ridică și urcă în aburi sufocați. Fără să vrei, miști întruna din maxilare, ca pentru a măcina praful acesta care pătrunde în gâtleele încins. Apoi, poate din obișnuință, urmează un fel de ațipire, de somnolență. Mergi, fără să te gândești. Uiți că mergi. Trebuie să te împiedici de ceva ca să-ți aduci aminte. E adevărat că te împiedici destul de des. Dar, în sfârșit, e suportabil. „Noaptea se va sfârși, îți zici, și, o dată cu ea, și etapa. La urma urmei, acum sunt mai puțin ostenit decât la plecare.” Noaptea se termină și, totuși, atunci e ora cea mai groaznică. Mori de sete și tremuri de frig. Toată oboseala îți revine, grămadă. Oribila adiere de vânt care vestește zorile nu te ajută cu nimic, ba dimpotrivă. La fiecare poticnire îți spui: următoarea va fi și ultima.

Iată ce simt și ce spun oamenii care știu, totuși, că peste câteva ore îi așteaptă un popas bun, cu băutură și mâncare...

Sufeream îngrozitor. Toate zdruncinăturile se repercutau în bietul meu umăr. La un moment dat, mi-a venit să mă opresc, să mă așez. Și am zărit-o atunci pe Tanit-Zerga. Cu ochii aproape închiși, ea înainta. Pe fața ei se vedea un amestec de nedescris de suferință și de voință. Am închis și eu ochii și am mers mai departe.

Așa a fost prima etapă. În zori, ne-am oprit într-o scorbură a stâncii. Curând, căldura ne-a silit să ne ridicăm și să căutăm alta, mai adâncă. Tanit-Zerga nu mănăcă. Își înghiți, în schimb, pe nerăsuflăte, porția de-o jumătate cutie de apă. Apoi rămase ca amorțită întreaga zi. Galé dădea târcoale stâncii, văitându-se încetișor și jalnic.

Despre a doua etapă, nu mai vorbesc. Ea a întrecut în grozăvie tot ce se poate imagina. Am îndurat tot ce e omenește posibil în pustiu. Dar îmi dădeam seama acum, cu nesfârșită milă, că puterea mea de bărbat începuse să fie mai tare decât nervii micuței mele tovarășe. Biata copilă mergea, fără să scoată un cuvânt, cu *haikul* căruia îi rodea un colț, tras peste față. Galé o urma.

Puțul spre care ne târam era indicat pe harta lui Cegheïr-ben-Cheïkh prin cuvântul *Tissaririn*. Tissaririn e perechea lui *Tesarirt* și înseamnă doi copaci izolați.

Se iveau zorile când, în sfârșit, am zărit cei doi copaci, doi arbori de gumă. Abia o leghe ne mai despărțea de ei. Am scos un strigăt de bucurie:

— Curaj, Tanit-Zerga! Iată fântâna!

Tanit-Zerga își dădu vâlul la o parte și i-am văzut biata față înspăimântată.

— Cu atât mai bine, murmură ea. Cu atât mai bine, fiindcă altfel...

Și nu izbuti să termine.

Ultimul kilometru l-am străbătut aproape alergând. Se și vedea deschiderea, gura puțului.

În sfârșit, am ajuns la el.

Era gol!

Când mori de sete ai o senzație ciudată. La început, suferi cumplit. Apoi, suferința se domolește. Devii insensibil. În minte ți se ivesc mici întâmplări ridicole din viață, și ele îți dau târcoale ca un roi de țânțari. Eu am început să-mi reconstitui în gând teza de istorie pentru examenul de intrare la Saint-Cyr, campania de la Marengo. Îmi repetam cu încăpățănare: „Am spus că bateria descoperită de Marmont în momentul șarjei lui Kellermann avea optsprezece piese... Iar acum, îmi aduc aminte că nu erau decât de douăsprezece. De douăsprezece piese, sunt sigur!”

Și repetam întruna:

„De douăsprezece piese”

Apoi am căzut într-un fel de comă.

Din ea m-a scos senzația unui fier roșu pe tiunte. Am deschis ochii. Tanit-Zerga era aplecată peste mine. Mâna ei mă ardea așa.

— Ridică-te, îmi spuse ea. Să mergem.

— Să mergem, Tanit-Zerga! Deșertul arde, soarele e la zenit. E amiază.

Atunci, am văzut că ea delira.

Era în picioare: *haikul* îi lunecase la pământ. Galé dormea încolăcită pe el.

Cu capul descoperit, fără să se ferească de soarele necruțător, Tanit-Zerga repeta:

— Să mergem!

Judecata îmi mai reveni un pic.

— Acoperă-ți capul, Tanit -Zerga. Acoperă-ți capul.
— Să mergem, repetă ea, să mergem. Gâo e acolo, aproape de tot, îl simt. Vreau să revăd Gâo.

Am silit-o să se așeze lângă mine, la umbra unei stânci. Simțeam că o părăsiseră și ultimele puteri. Nesfârșita milă care mă cuprinsese îmi readuse întreaga judecată.

— Gâo e acolo, aproape de tot, nu-i așa? spuse ea.

Și ochii care îi străluceau deveniră rugători.

— Da, micuțo, fetiță iubită. Gâo e acolo. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, culcă-te! Soarele e rău.

— Ah! Gâo, Gâo! Știam bine, repetă ea. Știam bine că îl voi revedea.

Tanit-Zerga se ridicase pe jumătate. Mănuțele ei fierbinți îmi strângeau mâinile.

— Ascultă, trebuie să-ți spun, ca să poți înțelege de ce știam că am să-l revăd.

— Tanit-Zerga, liniștește-te, fetița mea, liniștește-te!

— Nu. Trebuie să-ți spun. S-a întâmplat, de mult, pe malul fluviului care are apă, la Gâo, în sfârșit, unde tata era căpetenie... Ei bine, într-o bună zi, într-o zi de sărbătoare, a venit din lăuntru ținuturilor un vrăjitor bătrân, înveșmântat în piei și pene, cu o mască și o scufă ascuțită, cu niște castaniete și cu doi șerpi veninoși în sac. În piața satului, unde se aflau adunați în cerc toți ai noștri, el dansă *boussadilla*. Mă afluam în rândul din față și fiindcă aveam un șirag de turmalină roză, el și-a dat seama că sunt fiica unei căpetenii sonrhaï. Și mi-a vorbit atunci despre trecut, despre marele imperiu manding, peste care au domnit strămoșii mei, despre dușmanii noștri, cumpliții Kountas, despre tot, în sfârșit. Apoi, mi-a spus...

— Liniștește-te, fetiço...

— Apoi mi a spus: „Să n-ai teamă. Zilele pot fi vitrege pentru tine, dar n-are a face, căci într-o bună zi vei vedea strălucind în zare Gâo, nu un Gâo rob și ajuns un mărunț târgușor negru, ci un Gâo mareț, ca odinioară, marea capitală a țării negrilor, Gâo renăscut, cu moscheea cu șapte turnuri și paisprezece bolți de peruzea, cu mulțime de case având curți interioare, răcoroase, cu fântâni țâșnitoare, cu grădini irigate, pline de flori mari, albe și roșii... Atunci, va fi pentru tine ora mântuirii și a domniei”.

Tanit-Zerga se ridicase în picioare. Deasupra capetelor noastre, în jurul nostru, pretutindeni, soarele sfârâia peste întinderea pietroasă și o încingea până la alb.

Copila își întinse deodată brațele și scoase un strigăt teribil:

— Gâo! Iată Gâo!

Am privit.

— Gâo, repetă ea. Ah! știam eu bine. Iată arborii și fântânile, bolțile și turlele, palmierii și florile mari, albe și roșii, Gâo!...

La orizontul în flăcări se înălța, într-adevăr, un oraș fantastic etajându-și uluitoarele clădiri de curcubeu. În fața ochilor noștri larg deschiși, fiorosul miraj își multiplica ticăloasa febră.

— Gâo, strigai eu, Gâo!

Și aproape imediat am scos încă un strigăt, de durere și de groază. Simțeam cum mânuța lui Tanit-Zerga se moleșește în mâna mea. Am mai avut timp doar s-o prind în brațe pe copilă și s-o aud murmurându-mi, abia șoptit:

— Atunci va fi ora mântuirii. Ora mântuirii și a domniei.

Abia peste câteva ore, cu ajutorul cuțitului pe care ea îl folosisese cu două zile mai înainte ca să jupoaie gazela de dună, am săpat în nisip, la poalele stâncii unde își dăduse sufletul, groapa în care avea să doarmă Tanit-Zerga.

Când totul a fost gata, am vrut să-i revăd chipul drag. Am simțit, o clipă că leșin... Repede, am tras *haikul* alb peste fața oacheșă și am depus în groapă trupul copilei.

Dar nu mă gândisem la Galé.

Mangusta nu mă slăbise din ochi tot timpul cât îmi îndeplineam trista muncă. Iar când auzi primii pumni de nisip rostogolindu-se peste *haik*, scoase un țipăt asurzitor. M-am uitat la ea și am văzut-o, cu ochii roșii, gata să se repeadă.

— Galé, am rugat-o eu. Și am vrut s-o mângâi.

Ea mă mușcă de mână, apoi, sărind în groapă, începu să scormonească, dând la o parte, furioasă, nisipul.

De trei ori am încercat s-o îndepărtez. Am simțit că n-o să izbutesc niciodată și că, chiar dacă aș izbuti, Galé tot ar rămâne acolo, și ar dezgropa trupul.

Carabina era la picioarele mele. Un pocnet trezi ecourile imensului pustiu vid. O clipă mai târziu, Galé, culcată pe gâtul stăpânei sale, pe locul unde o văzusem de-atâtea ori, își dormea și ea somnul de pe urmă.

Când n-a mai rămas la suprafața solului decât o ușoară movilă de nisip bătătorit, m-am ridicat clătinându-mă și-am pornit în deșert, la întâmplare, spre sud.

CAPITOLUL XX CERCUL S-A ÎNCHIS

În fundul văii uedului Mia, din locul unde urlase un șacal, în noaptea când Saint-Avit mi-a spus că-l ucisese pe Morhange, un alt șacal, sau poate același, urlă din nou. Am avut imediat senzația că noaptea aceea avea să se împlinească ce era de neînlăturat.

În seara aceea, ca și seara din ajun, stăteam pe modesta verandă amenajată la capătul sufrageriei noastre. O podea de ghips, o balustradă de butuci încrucișați și patru bârne care susțineau un acoperiș de alfa.

Am mai spus că balustrada se deschidea larg spre deșert. Când isprăvi de vorbit, Saint-Avit se ridică și veni să se rezeme, de ea. L-am urmat.

— Și-apoi? am întrebat eu.

El mă privi.

— Și-apoi, ce? Știi, cred că toate ziarele au povestit cum am fost regăsit, mort de foame și de sete, de o *harka* sub comanda căpitanului Aymard, în ținutul auelimidenilor, și adus la Tombuctu. Am delirat o lună de zile. N-am aflat niciodată ce am putut povesti în crizele mele de febră. Ofițerii de la cercul din Tombuctu, după cum îți închipui, nu s-au grăbit deloc să-mi repete ce-am spus. Când le-am povestit aventurile mele, așa cum figurează în raportul misiunii Morhange – Saint-Avit, nu mi-a fost greu, totuși, să înțeleg, după politețea rece cu care mi-au ascultat explicațiile, că versiunea oficială dată de mine se deosebea în anumite puncte de amănuntele scăpate de mine în delir.

Nimeni n-a insistat. A rămas acceptat faptul că Morhange, murind de insolație, fusese înmormântat prin grija mea pe malul uedului Tarhit, la trei etape de Timissao. Toată lumea simțea bine golurile care existau în povestirea mea. Se bănuia, fără doar și poate, vreo dramă misterioasă. Dar în privința dovezilor, era cu totul altceva. În fața imposibilității de-a le aduna s-a preferat înăbușirea a ceea ce n-ar fi fost decât un scandal inutil. De altfel, toate amănuntele acestea tu le cunoști la fel de bine ca și mine.

— Și... ea? întrebai eu timid.

El avu un zâmbet de triumf. Triumf că mă făcuse astfel să nu mă mai gândesc nici la Morhange, nici la crima săvârșită: triumful de a simți că izbutise să-mi transmită nebunia lui.

— Ea, făcu el, ea... De șase ani nu mai știu nimic despre ea. Dar o văd, îi vorbesc. Visez clipa când voi apare din nou în fața ei. Am să mă arunc la picioarele ei și am să-i spun doar atât: „Iartă-mă, am putut să mă răzvrătesc împotriva legii tale. N-am înțeles. Acum știu și, vezi, mă reîntorc, ca și locotenentul Ghiberti!”

„Familie, onoare, patrie, spunea bătrânul Le Mesge, le vei uita pe toate, pentru ea.” Bătrânul Le Mesge e un stupid, dar vorbea din experiență. Știa cât prețuise, față de Antinea, voința celor cincizeci de fantome din sala de marmură roșie.

„Și acum, o să-mi spui și tu, ce e de fapt femeia aceasta?” Parcă eu știu? Și, de altfel, ce-mi pasă? Ce-mi pasă de trecutul și de misterul nașterii ei, fie că ea e urmașa neîndoielnică a zeului Mărilor și a sublimelor Lagide, fie că e bastarda unui bețivan polonez și a unei târfe din cartierul Marbeuf.

La vremea când am avut slăbiciunea să fiu gelos pe Morhange, amănuntele acestea puteau interesa ridicolul amor-propriu pe care oamenii civilizați îl amestecă mereu în lucrurile legate de pasiune. Dar eu am ținut în brațe trupul Antineei. Și nu mai vreau să știu nimic altceva, nici dacă înfloresc câmpiile, nici ce-o să se întâmple cu simulacrul uman.

Nu vreau să știu. Sau, mai degrabă, pentru că am o viziune prea exactă a viitorului acestuia, pretind să mă distrug pe singura cale a destinului care merită osteneala: o natură necercetată și virgină, o dragoste misterioasă.

O natură necercetată și virgină. Trebuie să-ți explic. Odată, într-un oraș cu multă sărăcie, într-o zi de iarnă, mânjit tot de funinginea căzută din coșurile negre ale fabricilor și ale îngrozitoarelor caravan-seraiuri care sunt casele de la periferii, am luat parte la o înmormântare.

Însoțeam convoiul, prin noroi. Biserica era clădită de curând, umedă și săracă. În afară de două sau trei persoane, rude îndobitocite de o durere întunecată, în ochii tuturor celor de față nu se citea decât un gând: să găsească vreun pretext ca s-o șteargă. Au ajuns până la cimitir numai cei ce nu găsiseră pretextul acesta. Văd zidurile cenușii, arborii de tisă amărâți, arborii aceștia ai soarelui și ai umbrei, atât de frumoși în peisajul sudului, pe o subțire colină de azur. Văd groparii hidoși, în haine soioase și cu jobene cernite. Văd... Dar nu! e groaznic!...

Lângă zid, într-un ungher retras, o groapă era săpată într-un lut murdar, pietros și galben. Acolo a fost lăsat mortul acela, al cărui nume nici nu mi-l mai amintesc măcar.

În timp ce era vârat în groapă, mi-am privit mâinile, mâinile mele care strânsesă, într-un peisaj de-o lumină unică, mâinile Antineei. Și m-a cuprins o milă imensă față de trupul meu, o spaimă imensă față de ceea ce îl amenința între zăbrelele astea de noroi. „Se poate oare ca trupul meu, unic fără îndoială, să ajungă acolo! îmi spuneam eu. Nu! Nu! Trup mai prețios decât toate comorile lumii, îți jur că te voi scăpa de ocara aceasta, că nu vei putrezi sub un număr de închisoare, în murdăria unui cimitir de mahala. Frații tăi întru dragoste, cei cincizeci de cavaleri de oricalc, te așteaptă, gravi și tăcuți, în sala de marmură roșie. Voi ști să te duc lângă ei.”

O dragoste misterioasă. Rușine celui ce arată altora tainele dragostei lui. Sahara își întinde în jurul Antineei bariera ei de netrecut, de aceea exigențele cele mai complicate ale femeii acesteia sunt în realitate mai pudice și mai caste decât va fi căsătoria ta, cu obscenul ei lux de publicitate, cu strigările, anunțurile, invitațiile informând o muțime zeflemistă și mârșavă, că în cutare zi, la cutare oră, vei avea plăcerea să-ți violezi mica fecioară de doi bani.

Asta cred că e tot ce aveam să-ți spun. Nu. Mai e ceva. Îți vorbeam adineaori despre sala de marmură roșie. La sud de Cherchell, vechea Cezaree, la vest de micul râu Mazafran, pe o colină scăldată dimineața în brumele roze din Mitidga, există o misterioasă piramidă de piatră. Băștinașii o numesc *Mormântul Creștinei*. Acolo a fost depus trupul străbunei Antineei, al Cleopatrei Sélène, fiica lui Marc-Antoniu și a Cleopatrei. Așezat în calea invaziilor, mormântul și-a păstrat comoara. Nimeni n-a izbutit, niciodată, să descopere încăperea pictată în care se odihnește, în sicriul său de sticlă, minunatul trup. Ceea ce a făcut străbuna, nepoata va ști să întreacă în măreție sumbră. În centrul sălii de marmură roșie, pe stânca unde palpită tânguirea invizibilă a fântânii întunecate, e pregătită o platformă. Acolo va sta pe un jilț de oricalc, pe cap cu *pschentul* și *uraeusul* de aur, în mână cu tridentul lui Neptun, femeia minunată de care ți-am vorbit, în ziua când cele o sută douăzeci de firide săpate în cerc de jur împrejurul tronului ei își vor primi fiecare prada, care a consimțit la aceasta și a avut fericirea supremă.

Când am părăsit Hoggarul, îți amintești, firida a 55-a trebuia să fie a mea. De-atunci, am calculat mereu, și am ajuns la concluzia că va trebui să mă odihnesc în firida a 80-a sau a 85-a. Dar calculele mele, întemeiate pe ceva atât de fragil cum e fantezia unei femei, pot fi greșite. Iată de ce sunt din ce în ce mai nervos. Trebuie să ne grăbim, îți spun, trebuie să ne grăbim.

— Trebuie să ne grăbim, repetai eu, ca într-un vis.

El ridică fruntea, și avea pe față o indescritibilă expresie de bucurie. Îmi strânse mâinile și mâinile îi tremurau de fericire.

— Ai s-o vezi, îmi spuse apoi, ca beat, ai s-o vezi.

Nebun de bucurie, mă luă în brațe și mă strânse îndelung.

O fericire nemaipomenită ne înecă pe amândoi; râdeam și plângeam, rînd pe rînd, ca niște copii, și repetam întruna:

— Să ne grăbim! Să ne grăbim!

Deodată se stârni o adiere ușoară, care făcu să foșnească tufele de alfa de pe acoperiș. Cerul, de-un liliachiu foarte palid, păli și mai mult, și, pe neașteptate, fu spintecat spre răsărit de-o imensă spărtură galbenă. Peste deșertul vid se iviră zorile. În fundul cantonamentului se auziră zgomote înăbușite, mugete, zornăit de lanțuri. Postul se trezea.

Timp de câteva secunde am rămas amândoi, fără să spunem o vorbă, cu ochii ațintiți pe calea sudului, cale prin care se ajunge la Temassinin, Eguéré, Hoggar.

Un ciocănit, în spatele nostru, la ușa sufrageriei, ne făcu să tresărim.

— Intră, spuse André de Saint-Avit, cu glas din nou foarte aspru.

Subofițerul-șef Châtelain se afla în fața noastră.

— Ce vrei cu mine la ora asta? întrebă brusc André de Saint-Avit.

Subofițerul stătea în poziție de drepti.

— Iertați-mă, domnule căpitan. Azi-noapte, patrula a prins un băștinaș în apropierea postului. De altfel, omul nu se ascundea deloc. De cum a fost adus aici, el a cerut să fie condus în fața comandantului. Era miezul nopții, și n-am vrut să vă deranjez.

— Cine e băștinașul acesta?

— Un targui, domnule căpitan.

— Un targui? Adu-l aici.

Châtelain se dădu la o parte. Escortat de unul din soldații noștri, omul, aflat în spatele lui, intră pe terasă.

Înalt de șase picioare, noul venit era într-adevăr un targui. Lumina zorilor lucea pe veșmântul lui de bumbac negru-albastru. Ochii mari și întunecați i se vedeau strălucind.

Când targuiul ajunsese în fața lui Saint-Avit, am observat la amândoi o tresărire, imediat stăpânită.

Ei se priviră o clipă în tăcere.

Apoi, cu un glas foarte calm, targuiul spuse, înclinându-se:

— Pacea cu tine, locotenente de Saint-Avit.

Cu același glas calm, André îi răspunse:

— Pacea cu tine, Cegheir-ben-Cheikh.

Cuprins

PREFAȚĂ.....	6
SCRISOARE DE ÎNCEPUT.....	13
<i>CAPITOLUL I UN POST ÎN SUD.....</i>	<i>17</i>
<i>CAPITOLUL II CĂPITANUL DE SAINT-AVIT.....</i>	<i>26</i>
<i>CAPITOLUL III MISIUNEA MORHANGE - SAINT-AVIT.....</i>	<i>36</i>
<i>CAPITOLUL IV SPRE AL DOUĂZECI ȘI CINCILEA GRAD.....</i>	<i>42</i>
<i>CAPITOLUL V INSCRIPTIA.....</i>	<i>51</i>
<i>CAPITOLUL VI NEAJUNSURILE PRICINUITE DE LĂPTUCI.....</i>	<i>59</i>
<i>CAPITOLUL VII ȚINUTUL SPAIMEI.....</i>	<i>67</i>
<i>CAPITOLUL VIII DEȘTEPTAREA LA HOGGAR.....</i>	<i>75</i>
<i>CAPITOLUL IX ATLANTIDA.....</i>	<i>85</i>
<i>CAPITOLUL X SALA DE MARMURĂ ROȘIE.....</i>	<i>94</i>
<i>CAPITOLUL XI ANTINEA.....</i>	<i>102</i>
<i>CAPITOLUL XII MORHANGE SE RIDICĂ ȘI DISPARE.....</i>	<i>111</i>
<i>CAPITOLUL XIII POVESTEA HATMANULUI DE JITOMIR.....</i>	<i>120</i>
<i>CAPITOLUL XIV ORE DE AȘTEPTARE.....</i>	<i>131</i>
<i>CAPITOLUL XV TRISTA POVESTE A LUI TANIT-ZERGA.....</i>	<i>138</i>
<i>CAPITOLUL XVI CIOCANUL DE ARGINT.....</i>	<i>146</i>
<i>CAPITOLUL XVII FECIOARELE DE LA STÂNCI.....</i>	<i>155</i>
<i>CAPITOLUL XVIII LICURICII.....</i>	<i>162</i>
<i>CAPITOLUL XIX TANEZROUFTUL.....</i>	<i>171</i>
<i>CAPITOLUL XX CERCUL S-A ÎNCHIS.....</i>	<i>180</i>

Format 16/54 x 84.
Tiraj 13.200 exemplare

Imprimat la ROMCART S. A.
Bucureşti — România

Pierre Benoît împletește cu o incontestabilă măiestrie mitul platonice al Atlantidei și epopeea autentică a cuceririi Saharei, dându-ne unul din acele romane de dragoste care servesc de reper istoriei moderne a pasiunii.